

**Slovak Translation of Reading Material for
Creative Commons Certificate Course**

v.01

**Preklad vzdelávacieho materiálu organizácie
Creative Commons do slovenčiny**

v.01

Slovak Translation of Reading Material for
Creative Commons Certificate Course

v.01

Preklad vzdelávacieho materiálu organizácie
Creative Commons do slovenčiny

v.01

“Slovak translation of reading material for Creative Commons Certificate course” is an adaptation of the Creative Commons Certificate published as of September 2021 ([2021 and 2022 Course Content](#)) (the “Original Work”), licensed by [Creative Commons](#) under a Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY](#)). This adaptation is made and published by the Slovak Centre of Scientific and Technical Information in cooperation with the Faculty of Civil Engineering STU (the “Adapter”) under a Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY](#)). The Adapter modified the Original Work in the following respects: translated the materials from English to Slovak and added some examples, explanations and sources relevant for the Slovak environment (“the Adapted Work”). Using the Original Work or the Adapted Work does not mean the individual doing so has earned a CC Certificate, nor may any organization or individual offer a “CC Certificate.” Note that the trademarks of Creative Commons and the Adapter are the property of their owners and require permission to reuse. Anyone who wants to take the CC Certificate is welcome to register here: <https://certificates.creativecommons.org>.”

Note: No other localization changes than linguistic translation were made in the Slovak version. The original work was only slightly modified by adding a few examples, explanations and sources that will help readers understand the course information in the Slovak context. The changes are shown in the text in square brackets.

„Preklad vzdelávacieho materiálu organizácie Creative Commons“ je adaptáciou materiálu vzdelávacieho programu Creative Commons Certificate aktualizovaného v septembri 2021 ([2021 and 2022 Course Content](#)) (Pôvodné dielo), licencovaného organizáciou [Creative Commons](#) pod licenciou Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY](#)). Túto adaptáciu vytvorila a publikovala organizácia Centrum vedecko-technických informácií SR v spolupráci so Stavebnou fakultou STU v Bratislave (Spracovateľ) pod licenciou Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY](#)). Spracovateľ upravil Pôvodné dielo takto: preložil materiál z angličtiny do slovenčiny a doplnil o príklady, vysvetlenia a zdroje relevantné pre slovenské prostredie (Adaptované dielo). Použitie Pôvodného diela alebo Adaptovaného diela neznamena, že osoba, ktorá tak urobila, môže získať certifikát CC (CC Certificate) a ani žiadna organizácia či jednotlivá osoba nemôže ponúknuť „certifikát CC.“ Upozorňujeme, že ochranné známky organizácie Creative Commons a Upravovateľa sú majetkom ich vlastníkov a na ich opätovné použitie je potrebné získať povolenie. Každý, kto sa chce zúčastniť kurzu Creative Commons a získať certifikát CC, sa môže registrovať tu: <https://certificates.creativecommons.org>.”

Poznámka: Preklad do slovenčiny je lokalizovaný iba po jazykovej stránke. Pôvodné dielo bolo upravené iba v malej miere, a to tak, že boli pridané príklady, vysvetlenia alebo zdroje, ktoré pomôžu čitateľom porozumieť informáciám v kontexte Slovenska. Zmeny sú uvedené v texte v hranatých zátvorkách.

The translation of the material into the Slovak language was financially supported by Creative Commons and Slovak Centre of Scientific and Technical Information. / Preklad materiálu do slovenského jazyka finančne podporila organizácia Creative Commons a Centrum vedecko-technických informácií SR.

Glosár (Glossary)

Glosár obsahuje výrazy z anglickej verzie textov, ich preklad alebo výraz v slovenskom jazyku použitý v tomto preklade, prípadný výklad alebo definíciu a odkaz na zdroj.

The glossary contains terms from the English version of the texts, their translation or the expression in Slovak used in this translation, interpretation or definition, and a link to the source, if available.

Výraz v angličtine (English)	Výraz v slovenčine (Slovak)	Výklad/definícia (Definition)	Zdroj (Source)
Crowdsourcing	<i>crowdsourcing</i>	kolektívne riešenie projektu	https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Merges1/subor/Soltesova.pdf
Crowdsourcing	<i>crowdsourcing</i>	získavanie iných zdrojov ako materiál alebo služba od mnohých darcov	
Faculty	akademickí pracovníci (vysokoškolskí učitelia a výskumní pracovníci)		
Mashup	<i>mashup</i>	Obsah vytvorený spracovaním textu, číselných údajov, obrázkov, videí, hudby a iných foriem obsahu z viacerých zdrojov a platforiem. Obsahový mashup teda zahŕňa niekoľko druhov médií zo zverejnených zdrojov na vytvorenie nového diela, ktoré je zvyčajne zverejnené ako nový príspevok na platformách sociálnych médií.	https://www.socialpilot.co/social-media-terms/what-is-a-mashup
Mashup	<i>mashup</i>	Webová stránka alebo aplikácia, ktorá poskytuje nové služby a v rámci toho kombinuje dáta a materiály z rôznych zdrojov.	https://sk.wikipedia.org/wiki/Mashup
OER, Open educational resources	OVZ, otvorené vzdelávacie zdroje		
Public domain	Verejná sféra (preklad nie je ustálený, používajú sa aj alternatívy <i>public domain</i> a verejná doména)	Verejná sféra (public domain) je pojem z anglosaského právneho systému a pozostáva z diel, ktoré nepodliehajú autorským právam a majú postavenie verejného vlastníctva. Ide o súbor verejne dostupných materiálov, ktoré môžu poslúžiť na pestovanie novej kreativity a tvorbu nových poznatkov.	Učebný materiál k certifikovanému kurzu Creative Commons. Kapitola 2, Copyright Law, str. 17

Obsah

1. časť: Čo je Creative Commons?
2. časť: Autorské právo
3. časť: Anatomia licencie CC
4. časť: Používanie licencií CC a diel s licenciou CC
5. časť: Creative Commons pre pedagógov
5. časť: Creative Commons pre GLAM
6. časť: Creative Commons pre akademických knihovníkov

1. časť: Čo je Creative Commons?

Creative Commons je súbor právnych nástrojov, nezisková organizácia, ale aj globálna sieť a hnutie — to všetko inšpirované ochotou ľudí podeliť sa o svoju kreativitu a vedomosti a podporené súborom verejných licencií na autorské práva.

Creative Commons vzniklo v reakcii na zastaraný globálny právny systém autorských práv. Licencie CC sú založené na autorských právach a sú navrhnuté tak, aby autorom, ktorí chcú šíriť svoj obsah, poskytovali viac možností. Úloha a hodnota Creative Commons sa postupom času rozšírila. V tejto časti vás oboznámime s tým, odkiaľ CC pochádza a kam smeruje.

Táto časť pozostáva z dvoch sekcií:

1.1 [Príbeh Creative Commons](#)

1.2 [Creative Commons v súčasnosti](#)

Existujú aj [ďalšie zdroje](#) pre prípad, že máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti.

Poznámka: Získanie certifikátu CC neopravňuje účastníkov vzdelávania poskytovať právne poradenstvo v oblasti autorských práv, primeraného používania (fair use)/primeraného prístupu (fair dealing) alebo poskytovania verejných licencií. Právnym poradenstvom nie je ani obsah tohto kurzu a informácie, ktoré sprostredkovatelia certifikátov prezentujú. Hoci by ste na základe obsahu kurzu nemali poskytovať právne poradenstvo iným osobám, jeho absolvovaním získate vysokú úroveň odborných znalostí. Dozviete sa veľa o autorských právach, o verejných licenciách, ako aj o otvorených postupoch v rôznych komunitách. Po ukončení kurzu by ste mali bez problémov ovládať fakty o autorských právach a verejných licenciách, prípadových štúdiách a osvedčených otvorených postupoch.

1.1 Príbeh Creative Commons

Aby ste porozumeli tomu, ako môže súbor autorských licencií inšpirovať globálne hnutie, potrebujete vedieť niečo o pôvode Creative Commons.

Čo sa naučíme

- Prerozprávať príbeh o tom, prečo vznikol Creative Commons
- Identifikovať úlohu autorského práva pri vzniku Creative Commons

Otázky / Prečo je to dôležité

Aké boli právne a kultúrne dôvody založenia Creative Commons? Prečo sa CC rozrástol na globálne hnutie?

Zakladatelia CC si uvedomili nesúlad medzi tým, čo technológia umožňuje a čo autorské práva obmedzujú, a predstavili alternatívny prístup pre autorov, ktorí majú záujem šíriť svoje diela. Tento prístup dnes používajú milióny autorov na celom svete.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Kedy ste sa prvýkrát dozvedeli o Creative Commons? Popremýšľajte o tom, ako by ste vysvetlili podstatu CC niekomu, kto o tom nikdy nepočul. Ak chcete plne porozumieť tomu, ako táto organizácia pôsobí, je vhodné začať s trochou histórie.

Získavanie základných vedomostí

Príbeh Creative Commons sa začína autorskými právami. O autorských právach sa dozviete oveľa viac neskôr v priebehu kurzu, zatiaľ však stačí vedieť, že autorské práva sú oblasťou práva, ktorá upravuje spôsob, akým sa používajú výsledky ľudskej tvorivosti, napr. knihy, akademické výskumné články, hudobné či umelecké diela. Na základe autorských práv sa autorovi udeľuje súbor výhradných práv, aby mal autor na obmedzený čas možnosť zabrániť iným osobám kopírovať a prispôbovať jeho diela. Inými slovami, autorské právo prísne upravuje, kto môže kopírovať diela a medzi kým ich možno šíriť.

Vďaka internetu sme získali prístup k ľudským výtvorom, k ich šíreniu i k možnosti spolupráce na nich (to všetko v zmysle autorských práv) v bezprecedentnom rozsahu. Možnosti šírenia diel, ktoré umožňujú digitálne technológie, sa dostali do rozporu s obmedzeniami, ktoré sa vzťahujú na ich šírenie v zmysle zákonov o autorských právach na celom svete.

Creative Commons vzniklo s cieľom pomôcť riešiť rozpor medzi schopnosťou autora šíriť digitálne diela na celom svete a reguláciou autorských práv. Príbeh sa začína konkrétnym zákonom o autorských právach v Spojených štátoch. Tento zákon sa označuje ako Sonny Bonov zákon o predĺžení platnosti autorských práv (Sonny Bono Copyright Term Extension Act, CTEA) a bol prijatý v roku 1998. Uvedeným zákonom sa predĺžila platnosť autorských práv na každé dielo v Spojených štátoch o 20 rokov, vrátane tých, ktoré už boli publikované,

čím sa doba platnosti autorských práv stanovila na trvanie života autora plus 70 rokov. (Týmto krokom sa doba platnosti autorských práv v USA zosúladiť s niektorými inými krajinami, hoci mnohé ďalšie krajiny dodnes uplatňujú dobu 50 rokov po úmrtí autora.)

(Pre zaujímavosť: Zákon CTEA bol bežne označovaný ako zákon o ochrane Mickeyho Mousea, pretože predĺženie platnosti autorských práv nastalo tesne pred tým, ako by Mickey Mouse resp. Steamboat Willie, začal spadať do verejnej sféry (public domain).)

[Vystúpenie Larryho Lessiga na #ccsummit2011](#)

Foto: Flickr

Autor: DTKindler Photo,

CC BY 2.0 Unported

Profesor práva [Lawrence Lessig](#) zo Standfordskej univerzity bol presvedčený, že tento nový zákon je protiústavný. Doba platnosti autorských práv sa v priebehu rokov neustále predlžovala. Koniec platnosti autorského práva je dôležitý, keďže označuje okamih, keď sa dielo presunie do verejnej sféry (public domain), v dôsledku čoho môže dielo použiť ktokoľvek na akýkoľvek účel bez povolenia. A práve toto je kritická časť rovnice v rámci systému autorských práv. Všetka tvorivosť a poznatky vychádzajú z toho, čo bolo predtým, pričom ukončenie platnosti autorských práv zaisťuje, že diela chránené autorskými právami sa nakoniec presunú do verejnej sféry (public domain) a stanú sa tak súčasťou súboru poznatkov a tvorivosti, z ktorých môžeme všetci slobodne čerpať a vytvárať nové diela.

Nový zákon bolo ťažké zosúladiť aj s účelom autorských práv v zmysle americkej ústavy - vytvoriť stimuly pre autorov, aby šírili svoje diela tým, že im bude poskytnutý obmedzený monopol nad nimi. Ako by mohol zákon ďalej stimulovať tvorbu diel, ktoré už existovali?

Lessig zastupoval internetového vydavateľa Erica Eldreda, ktorý si postavil kariéru na sprístupňované diel po tom, čo sa presunuli do verejnej sféry (public domain). Spoločne spochybnili ústavnosť zákona. Prípadoznámy ako [Eldred verzus Ashcroft](#) sa dostal až na Najvyšší súd USA. [Eldred spor prehral.](#)

Uvádzanie creative commons

Inšpirovaný hodnotou Eldredovho cieľa, aby bolo na internete voľne dostupných viac kreatívnych diel, a reagujúc na rozširujúcu sa komunitu blogerov, ktorí vytvárali, remixovali a šírili obsah, Lessig a ďalší prišli s nápadom. Vytvorili neziskovú organizáciu s názvom Creative Commons a v roku 2002 zverejnili licencie Creative Commons — súbor bezplatných verejných licencií, ktoré mali umožniť autorom zachovať ich autorské práva pri šírení ich diel za flexibilnejších podmienok, ako sú štandardné „všetky práva vyhradené“. Autorské práva sú automatické, či chcete alebo nie. A kým niektorí si chcú vyhradiť všetky svoje práva, mnohí ďalší majú záujem o slobodnejšie šírenie ich diel vo verejnosti. Základnou myšlienkou licencovania CC bolo vytvoriť jednoduchý spôsob pre autorov, ktorí chcú šíriť svoje diela tak, aby to bolo v súlade s autorským zákonom.

Od začiatku boli licencie Creative Commons určené na použitie autormi na celom svete. Motiváciou pre zakladateľov CC bola spočiatku americká legislatíva o autorských právach, podobne reštriktívne zákony o autorských právach však obmedzovali spôsob využívania našej spoločnej kultúry a kolektívnych znalostí po celom svete napriek tomu, že digitálne technológie a internet priniesli nové spôsoby zapájania ľudí do tvorby kultúry a poznatkov.

Pozrite si toto krátke video, [A Shared Culture/](#) (Zdieľaná kultúra), aby ste získali predstavu o vízii Creative Commons.

Autor: [Jesse Dylan](#). [CC BY-NC-SA](#)

Od založenia Creative Commons sa veľa zmenilo v spôsobe, akým ľudia šíria obsah a ako funguje internet. Na mnohých miestach po celom svete sa obmedzenia pri používaní kreatívnych diel rozšírili. Napriek tomu sa šírenie a remix obsahu stali online normou. Popremýšľajte o svojom obľúbenom mashup videu alebo hoci aj o fotografiách, ktoré váš priateľ zverejnil minulý týždeň na sociálnych sieťach. Niekedy sa tento typ šírenia a remixovania obsahu deje v rozpore s autorským právom a občas sa objavuje na sociálnych sieťach, ktoré neumožňujú šírenie týchto diel na iných častiach webu.

V oblastiach, ako je napríklad publikovanie učebníc, akademických výskumov, dokumentárnych filmov a i., reštriktívne pravidlá autorského práva naďalej bránia tvorbe, sprístupneniu a remixu takéhoto obsahu. CC nástroje pomáhajú vyriešiť tento problém. V súčasnosti sa licencie Creative Commons používajú pri takmer 2 miliardách diel online na 9 miliónoch webových stránkach. Veľký experiment, ktorý sa začal asi pred 20 rokmi, bol úspešný, a to dokonca spôsobom, ktorý si zakladatelia CC ani nepredstavovali.

Hoci boli v minulosti vyvinuté ďalšie vlastné verejné licencie na autorské práva, odporúčame používať licencie Creative Commons, pretože sú aktuálne, voľne použiteľné a sú vo všeobecnosti akceptované vládami, inštitúciami a jednotlivcami ako globálny štandard pre verejné licencie na autorské práva.

V ďalšej časti sa dozviete viac o tom, ako dnes vyzerá Creative Commons: licencie, organizácia a hnutie.

Závěrečné poznámky

Technológie umožňujú, aby online obsah využívali milióny ľudí naraz a aby sa mohol kopírovať, šíriť a remixovať rýchlo a ľahko. Autorské právo však obmedzuje našu schopnosť využívať tieto možnosti. Creative Commons bolo založené s cieľom pomôcť nám naplno využiť potenciál internetu.

1.2 Creative Commons v súčasnosti

Creative Commons ako súbor právnych nástrojov, nezisková organizácia, ale aj ako globálna sieť a hnutie sa v priebehu svojej existencie vyvíjal mnohými spôsobmi.

Čo sa naučíme

- Rozlišovať medzi Creative Commons ako súborom licencií, hnutím a neziskovou organizáciou
- Vysvetliť úlohu globálnej siete CC
- Opísať základné oblasti práce pre CC ako neziskovú organizáciu

Otázky / Prečo je to dôležité

Teraz už vieme, prečo vzniklo Creative Commons. Ale čo je Creative Commons dnes?

Licencie Creative Commons (CC) sú dnes na internete všeobecne rozšírené a používajú ich autori na celom svete na všetky druhy obsahu, aké si dokážete predstaviť. Otvorené hnutie, ktoré presahuje rámec licencií CC, predstavuje globálnu silu ľudí, ktorí sú oddaní myšlienke, že svet je lepší, keď sa o veci delíme a spolupracujeme. Creative Commons je nezisková organizácia, ktorá spravuje licencie CC a pomáha podporovať otvorené hnutie.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Keď rozmýšľate o Creative Commons, napadnú vám licencie? Aktivisti žiadajúci reformu autorských práv? Užitočný nástroj na šírenie obsahu? Symboly v kruhoch? Alebo niečo iné?

Ste do Creative Commons zapojený ako autor, ďalší používateľ (reuser) a/alebo podporovateľ? Chceli by ste sa ním stať?

Získavanie základných vedomostí

V súčasnosti sa Creative Commons licencie a nástroje verejnej sféry (public domain) používajú pri takmer 2 miliardách diel, od piesní cez videá na Youtube až po vedecký výskum. Licencie pomohli globálnemu hnutiu spojiť sa v otvorenosti, spolupráci a spoločnej ľudskej tvorivosti. Nezisková organizácia CC, ktorá kedysi sídlila na stanfordskej právnickej fakulte, má dnes zamestnancov, ktorí pracujú po celom svete na rôznych projektoch v rôznych oblastiach.

Teraz sa postupne pozrieme na jednotlivé aspekty Creative Commons – licencie, hnutie a organizáciu.

Licencie CC

Právne nástroje CC predstavujú alternatívu pre autorov, ktorí sa rozhodnú pre verejné šírenie svojich diel za tolerantnejších podmienok, ako je štandardný prístup "všetky práva vyhradené" v zmysle autorského práva.

Právne nástroje sú integrované do obsahových platforiem generovaných používateľmi, ako sú YouTube, Flickr a Jamendo, a používajú sa v neziskových verejných projektoch, ako sú Wikipédia a OpenStax. Sú využívané oficiálnymi inštitúciami, napr. [Metropolitan Museum of Art](#) či [Europeana](#), ale aj individuálnymi tvorcami.

Ak chcete získať kreatívny pohľad na Creative Commons a autorské práva, vypočujte si [Won't Lock It Down](#) od Jonathana "Song-A-Day" Manna o jeho rozhodnutí používať licencie CC na svoju hudbu.

Okrem toho, že právne nástroje CC ponúkajú autorom viac možností na šírenie ich diel, slúžia aj na dôležité politické ciele v oblastiach, ako je vedecké publikovanie a vzdelávanie. Pozrite si krátke video [Why Open Education Matters](#) (Prečo je otvorené vzdelávanie dôležité), aby ste získali predstavu o príležitostiach, ktoré licencie Creative Commons vytvárajú v oblasti vzdelávania. Právne nástroje spoločne pomáhajú vytvárať globálne digitálne spoločné diela s rôznymi druhmi obsahu – od [obrázkových príbehov](#) až po [komiksy](#) –, ktoré sú každému voľne dostupné na použitie.

Licencie CC môžu navyše slúžiť na účely, ktoré nie sú chránené autorskými právami. V spoločenstvách uplatňujúcich spoločné postupy licencie signalizujú súbor hodnôt a odlišný spôsob fungovania.

Pre niektorých používateľov to znamená obzrieť sa späť na ekonomický model spoločných statkov ([commons](#)). Ako uvádza ekonóm David Bollier, „**spoločný statok** vzniká vždy, keď sa určitá komunita rozhodne, že chce spravovať nejaký zdroj kolektívnym spôsobom, s osobitným zreteľom na spravodlivý prístup, používanie a udržateľnosť.“ Wikipédia je dobrým príkladom komunity založenej na spoločnom statku vo vzťahu k licencovanému obsahu CC.

Pre iných vyjadrujú právne nástroje CC a príslušné tlačidlá (ikony) afinitu k súboru základných hodnôt. [Tlačidlá \(ikony\) CC](#) sa stali všadeprítomnými symbolmi šírenia, otvorenosti a ľudskej spolupráce. Logo a ikony CC sa stali súčasťou stálej dizajnovej zbierky Múzea moderného umenia (MoMA) v New Yorku.

Hoci neexistuje jednotná motivácia na používanie licencií CC, existuje určitý základný pocit, že licencovanie CC je súčasťou podstatného presvedčenia o tom, že znalosti a tvorivosť sú stavebnými kameňmi našej kultúry, a nielen obyčajnými komoditami, z ktorých sa odvodzuje trhovú hodnotu. Licencie vyjadrujú presvedčenie, že každý môže niečím prispieť a že nikto nemôže vlastniť našu spoločnú kultúru. V podstate vyjadrujú vieru v prísľub šírenia obsahu.

Hnutie

V roku 2001 vznikla globálna koalícia ľudí okolo Creative Commons a verejných licencií.¹ Patria sem aktivisti pracujúci na reforme autorských práv na celom svete, tvorcovia politik presadzujúci otvorený prístup k verejne financovaným vzdelávacím zdrojom, výskumu a dátam, ako aj autori, ktorí vyznávajú základný súbor hodnôt. Väčšina ľudí a inštitúcií, ktorí sú súčasťou hnutia CC, nie sú formálne spojení s Creative Commons.

---

¹ Hoci v minulosti vznikli aj iné vlastné verejné licencie na autorské práva, odporúčame používať licencie Creative Commons, pretože sú aktuálne, voľne použiteľné a sú vo všeobecnosti akceptované vládami, inštitúciami a jednotlivcami ako globálny štandard pre verejné licencie na autorské práva.

Globálna sieť CC ([CC Global Network](#), CCGN) je miestom pre všetkých, ktorí sa zaujímajú o otvorené hnutia a pracujú s nimi. Členovia CCGN pochádzajú z rôznych prostredí a zahŕňajú právnikov, aktivistov, vedcov, umelcov a ďalšie osoby, ktorí pracujú na širokom rade projektov a problémov súvisiacich so šírením obsahu a spoluprácou. Globálna sieť CC má vyše 600 členov a viac ako 40 [pobočiek](#) po celom svete. Ak sa chcete dozvedieť viac, overte si, či vo vašej krajine pôsobí takáto pobočka, alebo kontaktujte network-support@creativecommons.org.

Platformy siete predstavujú jej tematické oblasti, v rámci ktorých dobrovoľníci spolupracujú na jednotlivých činnostiach a projektoch. Sieťové platformy CC sú otvorené všetkým a zahŕňajú platformu [otvoreného vzdelávania](#), platformu [autorských práv](#) a platformu [otvorené GLAM](#).

Globálna sieť CC je len jedným z hráčov v širšom otvorenom hnutí, ktoré zahŕňa tvorcov Wikipédie, Mozilly, podporovateľov otvoreného prístupu a mnohých ďalších.

[Softvér s otvoreným zdrojovým kódom](#) sa uvádza ako prvá oblasť, kde otvorené šírenie obsahu v rámci siete prinieslo hmatateľnú výhodu [v podobe hnutia, ktoré sa dostalo oveľa ďalej ako technológie](#). [Prehľad ďalších hnutí v sekcii Explainer na Conversation](#) ponúka ďalšie príklady, napr. [Open Innovation](#) (otvorené inovácie) v korporátnom svete, [Open Data](#) (otvorené dáta) (pozri [Open Data Commons](#)) a [Crowdsourcing](#). Aktívne je aj hnutie [Open Access](#) (Otvorený prístup), ktorého cieľom je sprístupniť výskum širokej verejnosti, hnutie [Open Science](#) (Otvorená veda), či rozrastajúce sa hnutie v súvislosti s [Otvorenými vzdelávacími zdrojmi](#). Diela pre verejnú sféru (public domain) sprístupňujú aj ďalšie inštitúcie kultúrneho dedičstva (často označované ako GLAMs, čo je akronym pre Galérie, knižnice, archívy a múzeá), ktoré zabezpečujú verejné licencie na svoje online zbierky a stávajú sa súčasťou hnutia "Open GLAM".

Organizácia Creative Commons

Právne nástroje Creative Commons spravuje malá nezisková organizácia, ktorá súčasne pomáha rozvíjať otvorené hnutie. CC je rozptýlená organizácia, ktorej zamestnanci a zmluvní partneri pôsobia po celom svete.

Zamestnanci Creative Commons v septembri 2019, © Creative Commons, [CC BY 4.0](#).

V roku 2020 sa organizácia Creative Commons pustila do [novej stratégie](#) zameranej na posilnenie postavenia vlád, inštitúcií, jednotlivcov a komunít na celom svete s cieľom poskytnúť im technické, právne a politické riešenia, ktoré umožnia šírenie poznatkov a kultúry vo verejnom záujme.

Pre CC to znamená posun od podpory zdieľania² viac obsahu k posilneniu zdieľania obsahu *lepšie*. Budeme pokračovať v budovaní spoločného vlastníctva poznatkov a kultúry, ktoré je inkluzívne, spravodlivé a ktoré motivuje k reciprocite – spoločné statky, ktoré slúžia verejnému záujmu. V súlade s touto stratégiou sa naša organizačná práca zameria na tri strategické ciele:

Presadzovanie cieľov: Prepracovať otvorený ekosystém tak, aby podporoval spravodlivé a prosociálne šírenie obsahu vo verejnom záujme.

Inovácie: Zlepšiť otvorené infraštruktúry na podporu udržateľného a etického šírenia obsahu vo verejnom záujme.

Budovanie kapacít: V čo najväčšej miere sprístupňovať poznatky a kultúrne dedičstvo.

---

² Ak chcete získať rýchly prehľad o našej predchádzajúcej stratégii, pozrite si toto video (voliteľné): Creative Commons: [Remix](#), video od Creative Commons. [CC BY-SA 3.0](#)

Záverečné poznámky

Creative Commons sa rozrástla zo suterénnych priestorov právnickej fakulty na globálnu organizáciu so širokým dosahom a známym názvom súvisiacim so základným súborom spoločných hodnôt. Zároveň je to súbor licencií, hnutie a nezisková organizácia. Veríme, že vám táto časť pomohla porozumieť tomu, čo organizácia robí, a čo je ešte dôležitejšie, ako sa môžete pripojiť k našej práci.

Dodatočné zdroje

Ďalšie informácie o histórii CC

Lawrence Lessig: *How I Lost the Big One*

Lawrence Lessig opisuje podrobnosti *Eldredovho* prípadu.

http://www.legalaffairs.org/issues/March-April-2004/story_lessig_marapr04.msp

Výňatok z *Free Culture* od Lawrencea Lessiga. [CC BY-NC 1.0](#)

Výňatok obsahujúci ďalšie informácie o *Eldredovom* prípade.

<http://www.authorama.com/free-culture-18.html>

Ďalšie informácie o CC a verejných licenciách

David Blake: *Why Open Education Matters @ Degreed*. [CC BY 3.0](#)

Stručné video, ktoré vysvetľuje, ako internet umožnil otvorené vzdelávanie, prečo je cenné pre globálnu komunitu a ako licencie Creative Commons umožňujú otvorené vzdelávanie.

<https://www.youtube.com/watch?v=gJWbVt2Nc-I>

Cory Doctorow: *We Copy Like We Breath*

Kľúčový prejav, ktorý vysvetľuje kopírovanie a spôsob, akým internet zmenil oblasť kopírovania. Zároveň vytvára rámec pre potrebu primeraného poskytovania licencií na kopírovanie a šírenie obsahu online.

<https://www.youtube.com/watch?v=hfU6e6--izo>

Ryan Merkle: *We Need to Talk About Sharing @ Creative Commons*. [CC BY-SA 3.0](#)

Krátka diskusia o hodnote šírenia obsahu, o tom, ako môže šírenie obsahu zlepšiť komunitu a ako Creative Commons umožňuje šírenie obsahu.

<https://vimeo.com/151666798>

Ďalšie informácie o verejných statkoch

The Next System Project: *How Does the Commons Work*, adaptované podľa *Commoning as a Transformative Social Paradigm*. [CC BY 3.0](#)

Video vysvetľujúce, ako fungujú diela, ktoré sú súčasťou spoločných statkov, adaptované na základe vysvetlenia ekonóma Davida Bolliera o tom, čo sú spoločné statky a akým hrozbám čelia.

<https://www.youtube.com/watch?v=7bQiBcd7mBc>

David Bollier: *The Commons Short and Sweet* [CC BY 3.0](#)

Stručný blog s vysvetlením spoločných statkov, niektorých súvisiacich problémov, a vďaka čomu môžu spoločné statky vzniknúť.

<http://bollier.org/commons-short-and-sweet>

David Bollier, Silke Helfrich: *The Wealth of the Commons: A World Beyond Market and State* [CC BY-SA 3.0](#)

Kniha prezentujúca rôzne názory s cieľom zhromaždiť informácie o tom, aké typy zdrojov existujú v oblasti spoločných statkov, o geografických súvislostiach týkajúcich sa spoločných statkov a o politickej relevantnosti spoločných statkov.

<http://wealthofthecommons.org/>

Článok *Enclosure* na Wikipédii. [CC BY-SA 3.0](#)

Článok opisujúci problém zabrania, ktorý vzniká v súvislosti so spoločnými statkami.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Enclosure>

Yochai Benkler: *The Political Economy of the Commons* [CC BY 3.0](#)

Stručný článok, ktorý vysvetľuje, ako môže spoločná infraštruktúra udržať spoločné statky.

https://web.archive.org/web/20130617041302/http://www.boell.org/downloads/Benkler_The_Political_Economy_of_the_commons.pdf

Boundless & Lumen Learning: *The Tragedy of the Commons*

Časť učebnice ekonómie, ktorá vysvetľuje ekonomické princípy, ktoré stoja v pozadí potenciálnych hrozieb pre spoločné statky.

<https://www.boundless.com/economics/textbooks/boundless-economics-textbook/market-failure-public-goods-and-common-resources-8/common-resources-62/the-tragedy-of-the-commons-235-12326/>

On the Commons: *Debunking the Tragedy of the Commons* [CC BY-SA 3.0](#)

Krátky článok o tom, ako možno prekonať tragédiu spoločných statkov

<http://www.onthecommons.org/debunking-tragedy-commons>

On the Commons: *Elinor Ostrom's 8 Principles for Managing a Commons* [CC BY-SA 3.0](#)

Krátky príbeh ekonómky Elinor Ostromovej a jej 8 princípov riadenia spoločných statkov.

<http://www.onthecommons.org/magazine/elinor-ostroms-8-principles-managing-commons>.

Ďalšie informácie o ďalších otvorených hnutiach

Molle Industria: *Free Culture Game* [CC BY-SA 3.0](#)

Hra, ktorá pomôže porozumieť pojmu slobodná kultúra.

<http://www.molleindustria.org/en/freeculturegame/>

Zdroje odporúčané účastníkmi

Mnohé ďalšie zdroje odporúčané účastníkmi kurzu na získanie certifikátu CC prostredníctvom anotácií Hypothes.is na webovej stránke certifikátu. Hoci Creative Commons tieto zdroje nepreskúmala, radi by sme upozornili na príspevky účastníkov na tejto stránke: <https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/chapter/additional-resources/>. Po prihlásení do Hypothes.is si pozrite komentáre na pravej strane.

2. časť: Autorské právo

Toto dielo podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Licencie Creative Commons nenahrádzajú autorské práva. Sú vytvorené na to, aby s nimi spolupôsobili.

Štandardná forma autorských práv „všetky práva vyhradené“ znamená, že všetky práva na kopírovanie a úpravu diela si vyhradzuje autor alebo tvorca (až na niektoré dôležité výnimky, o ktorých sa dozviete čoskoro). Licencie Creative Commons uplatňujú prístup „niektoré práva vyhradené“, ktorý umožňuje autorovi alebo tvorcovi dať svoje diela na opakované použitie verejnosťou za určitých podmienok. Aby ste pochopili, ako licencie Creative Commons (CC) fungujú, je dôležité, aby ste mali základné znalosti o autorských právach.

Táto časť pozostáva zo štyroch sekcií:

[2.1 Základy autorských práv](#)

[2.2 Globálne aspekty autorských práv](#)

[2.3 Verejná sféra \(Public Domain\)](#)

[2.4 Výnimky a obmedzenia autorských práv](#)

Poznámka: Táto časť je dôležitá preto, lebo funkčnosť Creative Commons licencií a nástrojov verejnej sféry (public domain) závisia od autorských práv. Kým niektoré aspekty autorského práva sú na celom svete zosúladené, zákony o autorských právach sa v jednotlivých krajinách líšia, niekedy až dramaticky. Informácie obsiahnuté v tejto časti nie sú nevyhnutne vyčerpávajúce, ani nepokrývajú všetky aspekty zložitých

zákonov o autorských právach na celom svete, alebo dokonca všetky aspekty autorských práv, ktoré môžu mať vplyv na to, ako v konkrétnej situácii fungujú. Cieľom je poskytnúť prehľad základných pojmov, ktoré sú najdôležitejšie na pochopenie toho, ako fungujú licencie Creative Commons. K dispozícii sú aj [doplnkové zdroje](#), ak sa chcete dozvedieť viac o témach týkajúcich sa autorských práv, ktoré sú predmetom tejto časti, ako aj tých, ktoré v nej nie sú obsiahnuté. Okrem toho možno budete mať záujem zapojiť sa do platformy autorských práv CC ([CC Copyright Platform](#)), prostredníctvom ktorej získate aktuálne informácie a môžete sa stať súčasťou spoločného úsilia o zosúladenie systémov autorských práv s verejnými záujmami. Členstvo v nej je bezplatné.

Poznámka: vo vzťahu k pôvodnému dielu často odkazujeme na „autorov“ alebo „tvorcov“. Na účely vysvetlenia autorských práv používame tieto pojmy zameniteľne.

2.1 Základy autorských práv

Sú pre vás autorské práva zložité? Trochu si to objasníme tým, že vysvetlíme ich históriu a účel.

Otázky / Prečo je to dôležité

Prečo máme zákony, ktoré obmedzujú kopírovanie a šírenie tvorivých diel? Ako tieto zákony fungujú v prostredí internetu, kde takmer všetko, čo robíme, zahŕňa vytvorenie kópie?

Autorské práva sú dôležitou oblasťou práva, ktoré zasahujú takmer do každej stránky nášho života, bez ohľadu na to, či si to uvedomujeme, alebo nie. Konanie, ktoré nepodlieha autorským právam, napríklad požičanie fyzickej knihy priateľovi, začne podliehať autorským právam v momente, keď sa presunie do online prostredia (zdieľanie tej istej knihy na internete). Keďže takmer všetko, čo robíme online, zahŕňa vytvorenie kópie, autorské práva sú bežnou súčasťou nášho života.

Čo sa naučíme

- Vysvetliť základné zásady autorských práv
- Získať prehľad o základnej histórii autorských práv
- Vysvetliť účel autorských práv
- Vysvetliť všeobecné pojmy autorských práv

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Premýšľali ste niekedy o tom, kto pridáva do Wikipédie vysokokvalitné médiá, ktoré zobrazujú veci, ako napríklad [oko pancierovky antarktiskej](#)? Čo môže ľudí motivovať k tomu, aby do Wikipédie prispievali? Spomeňte si na obdobie, keď ste investovali veľké úsilie do kreatívneho projektu. Čo vás motivovalo k tomu, aby ste to urobili? Vedeli ste, že v čase, keď ste vytvárali dielo, bolo toto dielo s veľkou pravdepodobnosťou chránené autorskými právami, ktoré obmedzovali možnosť jeho opakovaného použitia na väčšinu účelov inými osobami bez vášho súhlasu? Bol by to pre vás rozdiel, keby ste to boli vedeli? Ak áno, prečo?

Získavanie základných vedomostí – prehľad

Možno si to neuviedomujete, ale autorské práva sú rovnako neoddeliteľnou súčasťou vášho každodenného života ako miestne dopravné pravidlá. Autorské právo je oblasť práva, ktorá obmedzuje prístup a spôsob použitia pôvodných diel autorov (alebo tvorcov, ako ich často nazývame) – od románov a opier cez firemné manuály, archívy, mačacie videá až po čmáranice na obrúsku.

Hoci jednotlivé krajiny majú odlišné zákony o autorských právach, na globálnej úrovni vykazujú mnohé spoločné črty. Dôvodom sú najmä medzinárodné zmluvy.

Existuje niekoľko dôležitých princípov, ktoré musíte ovládať, pokiaľ ide o to, čo je chránené autorskými právami, kto kontroluje práva a kto môže udeliť povolenie na opakované použitie diela chráneného autorskými právami.

1. **Na základe autorského práva sa udeľuje vlastníkom autorských práv súbor výlučných práv**, čo znamená, že nikto iný nemôže kopírovať, distribuovať, verejne predviesť, upravovať alebo inak používať dielo bez súhlasu nositeľa autorských práv.
2. **Na základe autorského práva sa udeľujú práva na literárne a umelecké diela, ktoré sú pôvodné.** Autorské práva sú k dispozícii pre čokoľvek, od obrazov až po blogové príspevky, všetky diela však musia spĺňať určitý štandard originality, aby sa zaručili autorské práva. Jednotlivé krajiny pristupujú k testu rôznymi spôsobmi, často sa to však považuje za test originality alebo autorskej prítomnosti. Vo všeobecnosti to znamená, že dielo muselo byť vytvorené svojím tvorcom, ako jedinečné dielo, a nie kopírované z iného diela.
3. **Autorské práva nechránia samotné fakty alebo myšlienky**, chránia len vyjadrenie týchto faktov alebo myšlienok. Rozdiel medzi *myšlienkou* a *vyjadrením* tejto myšlienky môže byť zložitý, je však veľmi dôležité pochopiť ho. Kým autorské právo poskytuje tvorcom kontrolu nad ich vyjadrením myšlienky spôsobom a formou vnímateľnou zmyslami, nositeľovi autorských práv neumožňuje vlastniť alebo výlučne kontrolovať samotnú myšlienku.
4. Vo všeobecnosti platí, že autorské práva začnú platiť **automaticky** v okamihu, keď je dielo vytvorené, hoci niektoré krajiny požadujú, aby bolo dielo pred udelením autorských práv zaznamenané na hmotnom dátovom médiu. V krajinách, ktoré vyžadujú takéto zaznamenanie, napríklad v Spojených štátoch, autorské práva nezískate dovtedy, kým svoju báseň nezapíšete, skladbu nezaznamenáte, alebo svoje dielo inak nezachytíte v hmatateľnej podobe. Kým registrácia na miestnom úrade pre autorské práva je často sprevádzaná určitými výhodami pre nositeľa autorských práv a umožňuje vám oficiálne zaregistrovať vaše autorstvo, registrácia sa nevyžaduje na získanie ochrany autorských práv.
5. Ochrana autorských práv **trvá veľmi dlho**. Viac si o tom povieme neskôr, nateraz stačí vedieť, že autorské práva trvajú dlhú dobu, neraz aj niekoľko desaťročí po úmrtí autora.
6. **Ochrana autorských práv je v rovnováhe s inými verejnými záujmami.** Práva udelené vlastníkom autorských práv sa môžu posudzovať oproti iným verejným záujmom, ako je právo na slobodu prejavu, právo na prístup k informáciám či potreby osôb so zdravotným postihnutím. Existujú prípady, keď môže byť ochrana autorských práv obmedzená tak, aby slúžila verejnemu záujmu.

Poznámka: Spojením veľmi dlhých lehôt a automatickej ochrany vzniklo obrovské množstvo „osirelých diel“ – diel chránených autorskými právami, ktorých nositeľ je neznámy alebo ktorého nie je možné nájsť.

Stručná história autorských práv

Prvý autorský zákon na svete bol prijatý v Anglicku v roku 1710: Zákon kráľovnej Anny ([Statute of Anne](#)): „Zákon na podporu vzdelávania tým, že sa priznáva právo kópií tlačených kníh autorom alebo objednávateľom na obdobia v nich uvedeníých.“ Tento zákon poskytol vydavateľom kníh 14 rokov právnej ochrany pred kopírovaním ich kníh inými osobami.

Odvtedy sa rozsah výlučných práv priznaných podľa autorského práva rozšíril. Autorské právo dnes siaha ďaleko za hranice kníh a vzťahuje sa takmer na každý tvorivý prejav čo i len s kúskom originality.

Okrem toho sa predĺžilo aj trvanie výhradných práv. Dnes sa v mnohých častiach sveta minimálna doba ochrany autorských práv na dielo definuje životom tvorcu plus 50 rokov po jeho smrti alebo 50 rokov po zverejnení, ak ide o firemné alebo anonymné dielo. Ďalšie podrobnosti o trvaní autorských práv a o jednotlivých odchýlkach vo svete nájdete v časti 2.2 „Mapa sveta zobrazujúca dobu platnosti autorských práv“.

A napokon, od prijatia Zákona kráľovnej Anny sa autorské práva stali záležitosťou medzinárodného práva. Medzinárodné spoločenstvo vytvorilo medzinárodné zmluvy, ku ktorým sa pripojili takmer všetky krajiny. Výsledkom je, že zákony o autorských právach sa do určitej miery zosúladiť na celom svete. Viac informácií o najdôležitejších zmluvách a o tom, ako autorské práva fungujú vo svete, sa dozviete v časti 2.2.

Pozrite si video [Copy \(aka copyright\) Tells the Story of His Life](#) od #FixCopyright, ktoré znázorňuje stručnú históriu autorských práv a ich vzťah k tvorivosti a šíreniu obsahu ([CC BY 3.0](#)).

Účel autorských práv

Existujú dva hlavné dôvody existencie autorského práva, hoci dôvody sú medzi jednotlivými právnymi tradíciami odlišné.

Praktické: Podľa tejto zásady sú autorské práva koncipované tak, aby boli pre tvorcov motivačné. Cieľom je podporiť tvorbu a uverejňovanie nových diel v prospech spoločnosti.

Práva autora: Podľa tohto princípu ochrana autorských práv slúži na rozpoznanie a ochranu úzkeho prepojenia medzi autormi a ich tvorivými dielami. Tento princíp vychádza z osobnostných (morálnych) práv, ktoré zabezpečujú pripisovanie autorstva autorom a zachovávajú celistvosť tvorivých diel.

Praktický (utilitárny) princíp sa vo všeobecnosti spája s tradíciou zvykového práva, kým práva autorov sú historicky stotožňované s občianskoprávnou tradíciou. Rezonuje s vami jedno alebo obidve tieto zdôvodnenia? Ktoré ďalšie dôvody podľa vás podporujú alebo nepodporujú udelenie výlučných práv tvorcom pôvodných diel?

Hoci sú jednotlivé právne tradície silnejšie spojené s jedným alebo druhým z uvedených princípov alebo môžu mať iné zdôvodnenia, mnohé systémy autorských práv sú vo veľkej miere ovplyvnené a čerpajú z praktického princípu aj z princípu práv autora z historických dôvodov, ktoré sú mimo rozsahu tohto materiálu).

Ako fungujú autorské práva – základné informácie

Autorské právo stanovuje základné podmienky používania, ktoré sa automaticky vzťahujú na autorské diela. Tieto podmienky dávajú nositeľovi autorských práv určité výlučné práva a zároveň priznávajú, že používatelia majú určité práva na používanie týchto diel bez potreby povolenia.

Kto vlastní autorské práva?

Prvým vlastníkom autorských práv je zvyčajne osoba, ktorá vytvorila dielo. Výlučné práva udelené na základe autorských práv sa však môžu licenciou previesť prípadne postúpiť na iné subjekty vrátane právnických osôb, ako sú korporácie, vydavatelia alebo univerzity. Porozumenie tomu, kto kontroluje výlučné práva udelené na základe autorských práv, je nevyhnutné na pochopenie toho, kto má právomoc udeľovať povolenia iným subjektom na opakované použitie diela (napr. pridanie licencie CC k dielu). Je dôležité poznamenať, že autor diela nemusí byť nevyhnutne nositeľom autorských práv. Napríklad:

- Diela vytvorené v priebehu vášho zamestnaneckého pomeru budú pravdepodobne majetkom vášho zamestnávateľa, hoci pravidlá vlastníctva sa líšia v závislosti od jednotlivých jurisdikcií.

Krajiny so zvykovým právom, ako napr. Austrália a Spojené štáty, sa zvyčajne pridržiavajú určitej formy doktríny známej ako „prenajatá práca“ („work for hire“). Táto doktrína vo všeobecnosti stanovuje, že ak ste vytvorili dielo chránené autorskými právami v rámci svojho zamestnania, zamestnávateľ je vlastníkom majetkových (ekonomických) práv vzťahujúcich sa na diela chránené autorským právom a kontroluje ich. V mnohých krajinách s občianskoprávnym systémom, napr. vo Francúzsku a Nemecku, zákon predpokladá, že autorské práva patria zamestnancovi – autorovi diela, pokiaľ pracovná zmluva neurčuje alebo nenaznačuje inak.

- Nezávislí dodávatelia môžu, ale nemusia vlastniť a kontrolovať autorské práva na diela, ktoré vytvorili v danej pozícii. Toto určenie najčastejšie závisí od podmienok zmluvy medzi vami a organizáciou, ktorá vás najala na vykonanie práce.

- Pre pedagógov a akademických knihovníkov, ktorí absolvujú tento kurz, je tiež potrebné poznamenať, že učitelia, univerzitná fakulta a študenti môžu alebo nemusia vlastniť a kontrolovať autorské práva na diela, ktoré vytvoria v danej pozícii – toto určenie bude závisieť od určitých zákonov (v niektorých prípadoch napríklad práca na prenájom) a od podmienok dohody o zamestnaní alebo zmluve s dodávateľom, univerzitných alebo školských politík a podmienok zápisu na konkrétnu inštitúciu.

- Ak ste spoluvytvorili nejaké pôvodné dielo, ktoré podlieha autorským právam, môžete byť skôr spoluvlastníkom ako výlučným vlastníkom práv udelených na základe autorského práva. Spoločné vlastníctvo vo všeobecnosti zakazuje jednému autorovi využívať dielo bez súhlasu ostatných, hoci Spojené štáty predstavujú významnú výnimku z tohto pravidla. Ak ste na druhej strane prispeli samostatnou časťou k väčšiemu kolektívnemu dielu, ako je encyklopédia alebo antológia, pravdepodobne vlastníte autorské práva na váš individuálny príspevok.

Vlastníctvo a kontrola práv poskytnutých na základe autorských zákonov sú komplikované a líšia sa v závislosti od príslušnej jurisdikcie. Ďalšie informácie nájdete v doplnkových zdrojoch.

Čo je chránené autorskými právami?

V krajinách, ktoré pristúpili k najdôležitejším dohovorom o autorských právach, ktoré sú podrobnejšie opísané v časti 2.2, existujú autorské práva v široko definovaných kategóriách „literárnych a umeleckých diel“, hoci pravidlá sa v jednotlivých krajinách líšia. Aj keď tento zoznam nie je vyčerpávajúci, viete si predstaviť, o aký druh práce v jednotlivých kategóriách ide?

- literárne diela
- hudobné diela
- umelecké alebo výtvarné diela
- dramatické diela
- kinematografické diela (vrátane audiovizuálnych diel)
- preklady, adaptácie, úpravy literárnych a umeleckých diel
- zbierky literárnych a umeleckých diel
- databázy
- počítačový softvér

Čo znamená udelenie výlučných práv?

Tvorcovia, ktorí vlastnia autorské práva, získavajú výlučné práva na kontrolu určitého použitia ich diel inými subjektmi. Väčšina krajín rozlišuje medzi **majetkovými (ekonomickými) právami**, ktoré predstavujú výlučné práva, a **osobnostnými (morálnymi) právami**. Svetová organizácia duševného vlastníctva ich definuje takto:¹

¹ https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_909_2016.pdf.

Majetkové práva: práva, ktoré umožňujú vlastníkom práv získať finančnú odmenu z používania ich diel inými subjektmi.

Osobnostné práva: práva, ktoré umožňujú autorom podniknúť určité kroky na zachovanie a ochranu ich prepojenia s ich dielom.

Majetkové (ekonomické) práva

Tvorcovia, ktorí vlastnia autorské práva, získavajú výlučné práva na kontrolu určitých spôsobov použitia ich diel inými subjektmi. Vnútroštátne právne predpisy definujú tieto práva rôznymi spôsobmi, výlučné práva však vo väčšine krajín zahŕňajú v niektorých formuláciách aspoň tieto informácie :

- výlučné právo vyhotovovať kópie diel (právo na rozmnožovanie),
- výlučné právo verejne predvádzať a šíriť diela vo verejnosti, a to aj prostredníctvom vysielania,
- výlučné právo na úpravy, napr. preklady diel, ako aj zmeny v usporiadaní diel.

To znamená, že ak vlastníte autorské práva na konkrétny román, nikto iný nemôže tento román kopírovať alebo upravovať bez vášho súhlasu (s dôležitými upozoreniami, ku ktorým sa dostaneme neskôr v časti 2.3).

Pamätajte na to, že existuje významný rozdiel medzi tým, keď ste nositeľom autorských práv na dielo, a keď kontrolujete, ako sa konkrétna kópia diela chráneného autorskými právami používa. Napríklad, kým vlastní autorských práv vlastní výlučné práva na vyhotovovanie kópií svojho románu, osoba, ktorá vlastní konkrétnu fyzickú kópiu románu, s ním môže spravidla robiť, čo chce,² napríklad ju môže požičať priateľovi alebo ju predať obchodu s použitými knihami alebo darovať knižnici. To je dôvod, prečo knižnica môže požičiavať fyzické diela toľkokrát, koľkokrát je to potrebné, bez toho, aby musela požiadať o povolenie alebo opakovane platiť za diela. Porovnajte si to s databázou predplatného alebo systémom požičiavania elektronických kníh, kde používatelia kupujú prístup k rovnakým materiálom.

Naopak, skutočnosť, že niekto vlastní alebo spravuje fyzické dielo, nezaručuje majiteľovi predmetu žiadne autorské práva k dielu. Napríklad, ak múzeum vlastní tisíc rokov starú sochu, neznamená to, že má na sochu nejaké autorské práva. Môže ju predať či darovať, nemôže však kontrolovať, akým spôsobom by iní mohli vyhotoviť kópie diela, vrátane vyfotografovania, nakreslenia alebo vyhotovenia kópií danej sochy.

Jedným z výlučných autorských práv je právo na úpravu (adaptáciu) diela.³ Úprava (alebo odvodené dielo, ako sa niekedy označuje) je nové dielo odvodené od existujúceho diela. V niektorých krajinách termín „odvodené dielo“ označuje zmeny, ktoré zahŕňajú (nie však výlučne) „úpravy“, ako je uvedené v Bernskom dohovore o ochrane literárnych a umeleckých diel, ktorý používa oba tieto termíny v rôznych článkoch.

Na účely tohto kurzu a pochopenia fungovania Creative Commons licencií a nástrojov verejnej sféry (public domain) sú pojmy „odvodené dielo“ a „úprava“ navzájom zameniteľné a znamenajú: dielo, ktoré je vytvorené z už existujúceho diela prostredníctvom zmien, ktoré možno vykonať len so súhlasom nositeľa autorských práv. Je dôležité poznamenať, že nie všetky zmeny existujúceho diela znamenajú úpravu. Všeobecne platí, že modifikácia sa dostáva na úroveň úpravy alebo odvodeniny, keď je modifikované dielo založené na predchádzajúcom

---

² Nazýva sa to doktrína „vyčerpania“ alebo „prvého predaja“. V niektorých krajinách sa táto doktrína uplatňuje len v rámci ich hraníc, čo znamená, že na dovoz kópií diela sa vyžaduje povolenie nositeľa autorských práv.

³ V niektorých krajinách sa právo na úpravu považuje za súčasť práva na rozmnožovanie, a nie za úplne nezávislé výlučné právo.

diele a vyjadruje dostatočnú mieru novej kreativity na to, aby bolo dielo chránené autorskými právami, ako je preklad románu z jedného jazyka do druhého, napísanie scenára podľa románu alebo úprava písaného diela do dostupnej podoby, napr. do Braillovho písma.

Vlastníci autorských práv často udeľujú povolenie iným subjektom na úpravu svojich diel. Úpravy môžu podliehať vlastným autorským právam, takáto ochrana sa však vzťahuje len na nové prvky, ktoré sú pre úpravu špecifické. Napríklad, ak autor básne dáva niekomu povolenie na úpravu resp. spracovanie diela, táto osoba môže okrem iného zmeniť usporiadanie slôh, pridať nové slohy a zmeniť niektoré znenia. Vo všeobecnosti si pôvodný autor ponecháva všetky autorské práva na tie prvky básne, ktoré sú v úprave zachované, a osoba, ktorá báseň upravuje, zas má autorské práva na nové prvky, ktorými prispela k upravenej básni [prípadne na novo spracovanú báseň ako celok v zmysle udeleného súhlasu od tvorcu pôvodnej básne]. Vytvorenie odvodeného diela nevylučuje autorské práva tvorcu už existujúceho diela.

Poznámky o osobnostných právach a ďalších právach

Osobnostné (morálne) práva

Vo väčšine krajín sa uplatňujú **osobnostné práva**. Osobnostné práva vychádzajú z tradície autorských práv, pričom ide o práva, ktoré chránia, niekedy na neurčitý čas, spojenie medzi autorom a jeho tvorivým výstupom. Osobnostné práva sa líšia od práv udelených nositeľom autorských práv, ktoré obmedzujú ekonomické využívania ich diel inými subjektmi, sú však úzko prepojené.

Osobnostné práva zvyčajne zahŕňajú **právo byť uznaný za autora diela** (bežne známe ako „právo otcovstva“) a **právo chrániť celistvosť diela** (vo všeobecnosti právo namietat' voči deformácii diela alebo zavedeniu nežiaducich zmien do diela).

Krajiny, ktoré uznávajú osobnostné práva, ich považujú za natoľko neoddeliteľné, že ich vo väčšine prípadov nie je možné odňať resp. sa ich tvorcovia nemôžu vzdať, a ich trvanie je časovo neobmedzené, aj keď majetkové práva na dielo už mohli vypršať. Licencie a právne nástroje Creative Commons zohľadňujú tieto práva.

Ďalšie informácie o týchto dôležitých právach nájdete v [doplnkových zdrojoch](#).

Poznámka: Niektoré právne systémy v USA (i v ďalších krajinách so zvykovým právom) majú tendenciu oddeliť „osobnostné práva“ od autorských práv ako samostatnú kategóriu práv a za autorské práva považujú len majetkové práva. Vo väčšine krajín sveta sú majetkové a osobnostné práva navzájom prepojené. Ďalšie informácie o osobnostných právach v USA nájdete v [doplnkových zdrojoch](#).

Podobné a súvisiace práva

[Podobné a súvisiace práva](#) (vrátane práv, ktoré sú v mnohých krajinách známe ako „susedné práva“) sa týkajú diel chránených autorskými právami a na ich základe sa udeľujú ďalšie výlučné práva nad rámec vyššie uvedených základných práv. Niektoré z týchto práv sa riadia medzinárodnými zmluvami, v jednotlivých krajinách sa však líšia. Vo všeobecnosti sú tieto práva koncipované tak, aby poskytovali určité – autorským právam podobné – práva subjektom, ktoré nie sú samé osebe autormi, ale sú zapojené do šírenia diela smerom k verejnosti, napr. vysielatelia a účinkujúci umelci. Niektoré krajiny, napríklad Japonsko, zaviedli tieto práva ako súčasť samotného autorského práva; iné krajiny pristupujú k týmto právam oddelene od autorských práv, hoci úzko s nimi súvisia.

Termín „podobné práva“ sa používa na označenie takýchto práv podliehajúcich licenciám CC a termín „súvisiace práva“, ktorý sa vzťahuje na mierne odlišný rozsah práv, sa používa v CC0, ako sa dozviete v časti 3.2.

Hlbšia diskusia o týchto právach presahuje rámec tejto časti. Je dôležité si uvedomiť, že takéto práva existujú a že CC licencie a nástroje verejnej sféry (public domain) tieto práva pokrývajú. Umožňujú tak subjektom, ktoré takýmito právami disponujú, používať nástroje CC tak, aby verejnosť mohla diela používať spôsobom, ktorým by inak boli tieto práva porušené. Ďalšie informácie o podobných a súvisiacich právach nájdete v [doplnkových zdrojoch](#).

Má verejnosť právo používať diela chránené autorskými právami bez súhlasu nositeľa autorských práv?

Mnohé krajiny poskytujú verejnosti určité práva na používanie diel chránených autorskými právami bez povolenia a bez toho, aby tým boli porušené výlučné práva udelené autorom. Pri niektorých z týchto výnimiek sa môže vyžadovať ekonomická kompenzácia za takéto spôsoby použitia, pri väčšine z nich sa však takéto kompenzácie nevyžadujú. Takéto povolené použitia sa vo všeobecnosti nazývajú „výnimky a obmedzenia“ autorských práv.

Existujú dva prístupy k stanoveniu obmedzení a výnimiek. Pri niektorých obmedzeniach a výnimkách sa presne uvádza konkrétna oblasť príjemcu výnimky, ako aj podmienky, za ktorých možno výnimku uplatniť. Týmto spôsobom sa napríklad určujú výnimky v oblasti vzdelávania alebo výnimky pre ľudí so zdravotným postihnutím.

Ďalšie výnimky a obmedzenia sú flexibilné a môžu umožňovať široké využitie diela, ak sú splnené určité podmienky.

Niektoré krajiny uplatňujú flexibilné výnimky a obmedzenia, akým je napríklad koncept „primeraného použitia“ (fair use) v Spojených štátoch alebo „primeraného prístupu“ (fair dealing) v niektorých krajinách Commonwealthu. V mnohých iných častiach sveta existujú aj výnimky a obmedzenia špecifické pre vzdelávanie, vrátane krajín globálneho Juhu, ktoré sa riadia občianskoprávnou tradíciou. Na tieto pojmy sa podrobne pozrieme v časti 2.4.

Krajiny môžu uplatňovať aj kombináciu presne stanovených a flexibilných obmedzení a výnimiek. Napríklad v USA platí [zákon TEACH](#), ktorý stanovuje sektorovo veľmi špecifické obmedzenia a výnimky, ale aj primerané použitie (fair use), čo zas predstavuje široko koncipované obmedzenia a výnimky.

Je dôležité vedieť, že autorské právo nevyžaduje od vlastníka autorských práv povolenie na každé použitie diela chráneného autorskými právami. Niektoré použitia sú povolené na základe autorských práv, ktoré vyvažujú niekedy si navzájom konkurujúce potreby vlastníka autorských práv a verejný záujem.

Čo by som mal ešte vedieť o autorských právach?

Ako je uvedené na začiatku tejto časti, autorské práva sú zložité a v jednotlivých krajinách sveta sa líšia. Táto časť slúži ako všeobecný úvod do hlavných konceptov v tejto oblasti. Existuje niekoľko konceptov, napríklad

1) zodpovednosť a opravné prostriedky, 2) udelenie licencie a prevod a 3) ukončenie prevodov autorských práv a licencií, o ktorých by ste mali vedieť, keďže sa s nimi skôr či neskôr pravdepodobne stretnete. V [doplnkových zdrojoch](#) nájdete obsiahle vysvetlenie týchto pojmov a ďalších otázok vznesených v tejto časti.

Odlíšenie autorských práv od iných druhov duševného vlastníctva

Duševné vlastníctvo je pojem používaný pre práva, ustanovené zákonom, ktoré umožňujú autorom zamedziť používaniu ich tvorivých diel inými osobami. Autorské práva sú jedným z druhov duševného vlastníctva, existujú však aj mnohé ďalšie. Aby ste lepšie pochopili autorské práva, je dôležité mať aspoň základnú predstavu o dvoch ďalších druhoch práv duševného vlastníctva a zákonov, ktoré tieto práva chránia.

Právo ochranných známk vo všeobecnosti ochraňuje verejnosť pred zmätkami ohľadom zdroja tovarov a služieb. Majiteľ ochrannej známky má vo všeobecnosti povolené zabrániť používaniu svojej ochrannej známky inými osobami v prípade, že by to vo verejnosti vyvolalo zmätok. Príkladom ochranných známk sú zlaté oblúky používané spoločnosťou McDonald's alebo značka Coca-Cola. Právo ochranných známk pomáha výrobcov tovarov a služieb chrániť svoju povest' a zároveň chráni verejnosť tým, že im umožňuje jednoducho rozlišovať medzi podobnými výrobkami a službami.

Patentové právo poskytuje vynálezcom časovo obmedzený monopol na ich vynálezy — či už ide o pasce na myši alebo nové technológie mobilných telefónov. Na základe patentov vynálezcovia zvyčajne získavajú výlučné právo vyrábať, dať vyrábať, používať, nechať používať, ponúkať na predaj, predávať, nechať predávať alebo dovážať patentovateľné vynálezy.

Ďalšie druhy práv duševného vlastníctva zahŕňajú napríklad obchodné tajomstvo či právo na ochranu osobnosti v publikovaných materiáloch.

Stručný úvod do rôznych druhov duševného vlastníctva ponúka 3-minútové video [How to register a Trademark \(Canada\): Trademarks, Patents and Copyrights - What's the Difference?](#) (Ako zaregistrovať ochrannú známku (Kanada): Ochranné známky, patenty a autorské práva - Aký je medzi nimi rozdiel?)

Záverečné poznámky

Autorské právo sa vyvíja už viac ako 300 rokov naprieč kontinentmi. Rôzne právne systémy definovali rôzne prístupy a faktory na ochranu diel a ich tvorcov. Na autorské právo mali v priebehu času vplyv jedinečné kultúrne a ekonomické zmeny.

Autorské právo hrá dôležitú úlohu vždy, keď v svojom každodennom živote interagujeme s tvorivými dielami. Vďaka digitálnym technológiám je teraz jednoduchšie ako kedykoľvek predtým diela vytvárať, kopírovať, šíriť a opakovane používať. Keďže takmer každé použitie diela online zahŕňa vytvorenie kópie, autorské právo zohráva určitú úlohu takmer vo všetkom, čo robíme online.

2.2 Globálne aspekty autorských práv

Zákony o autorských právach sa v jednotlivých krajinách líšia, medzinárodné dohody o autorských právach však stanovujú minimálne štandardy autorských práv na celom svete v záujme štandardizácie zákonov o autorských právach.

[Glóbus. Svet. Otvorený pohľad \(AM 1934.433-3\)](#) , fotografia [artefaktu CC BY 4.0](#), Múzeum v Aucklande.

Čo sa naučíme

- Zistiť, v čom sa zákony o autorských právach vo vašej krajine môžu líšiť od zákonov v iných krajinách.
- Identifikovať hlavné medzinárodné zmluvy a úsilie o harmonizáciu právnych predpisov na celom svete

Otázky / Prečo je to dôležité

Hoci sa zákony o autorských právach v jednotlivých krajinách líšia, internet umožnil globálnu distribúciu a šírenie diel chránených autorskými právami jednoduchým kliknutím. Čo to znamená pre vás, keď šírite svoje diela na internete a používate diela publikované inými osobami mimo vašej krajiny? Aké zákony sa vzťahujú na video, ktoré niekto z Indie vytvoril počas svojich ciest po Keni a potom ho zverejnil na YouTube? A čo keď toto video pozerá alebo sťahuje niekto v Kanade?

Autorské právo je implementované lokálne v každej krajine sveta. Aby sa minimalizovala zložitosť, vlády podpísali medzinárodné dohody o harmonizácii niektorých základných prvkov fungovania autorských práv na celom svete. To znamená, že existujú základné medzinárodné zásady, ktorých sa musia vnútroštátne zákony o autorských právach pridržovať.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Keď publikujete alebo opakovane používate niečo online, premýšľali ste niekedy o tom, aký zákon sa na vás vzťahuje? Dáva vám zmysel, že rôzni ľudia by mali mať rôzne obmedzenia v súvislosti s tým, čo môžu robiť s vaším dielom v závislosti od ich geografickej polohy? Prečo áno, resp. prečo nie?

Získavanie základných vedomostí

Úvod do Globálneho systému autorských práv

Medzinárodné právo

Každá krajina má svoje vlastné autorské zákony, ale postupom času došlo k rozsiahlej globálnej harmonizácii autorských zákonov prostredníctvom zmlúv a multilaterálnych či bilaterálnych obchodných dohôd. Tieto zmluvy a dohody stanovujú minimálne štandardy pre všetky zúčastnené krajiny. Tento systém ponecháva priestor na lokálne úpravy, keďže mnohé krajiny prijímajú zákony, ktoré poskytujú ochranu nad rámec toho, čo sa vyžaduje.

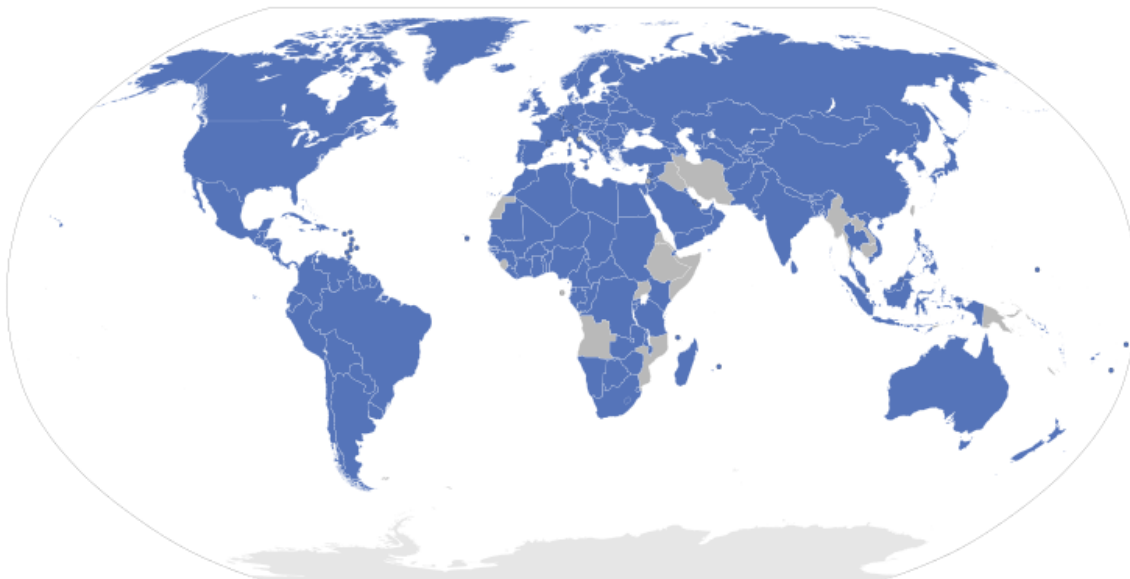
Tieto zmluvy a dohody sú prerokúvané na rôznych fórach, akým je Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO) či Svetová obchodná organizácia (WTO), ako aj na súkromných rokovaníach medzi vybranými krajinami o dohodách o voľnom obchode.

Medzinárodná spleť zákonov a dohôd stojí na dvoch základných zásadách.

Teritorialita znamená, že vláda nemá právomoc riadiť činnosti, ktoré spadajú mimo jej hraníc. Autorské práva sú teritoriálnej povahy, čo znamená, že legislatíva v oblasti autorských práv je prijímaná a vykonávaná prostredníctvom vnútroštátnych právnych predpisov. Tieto zákony sú podporované vnútroštátnymi úradmi pre autorské práva, ktoré zas poskytujú podporu držiteľom autorských práv, umožňujú ich registráciu a poskytujú výkladové usmernenia.

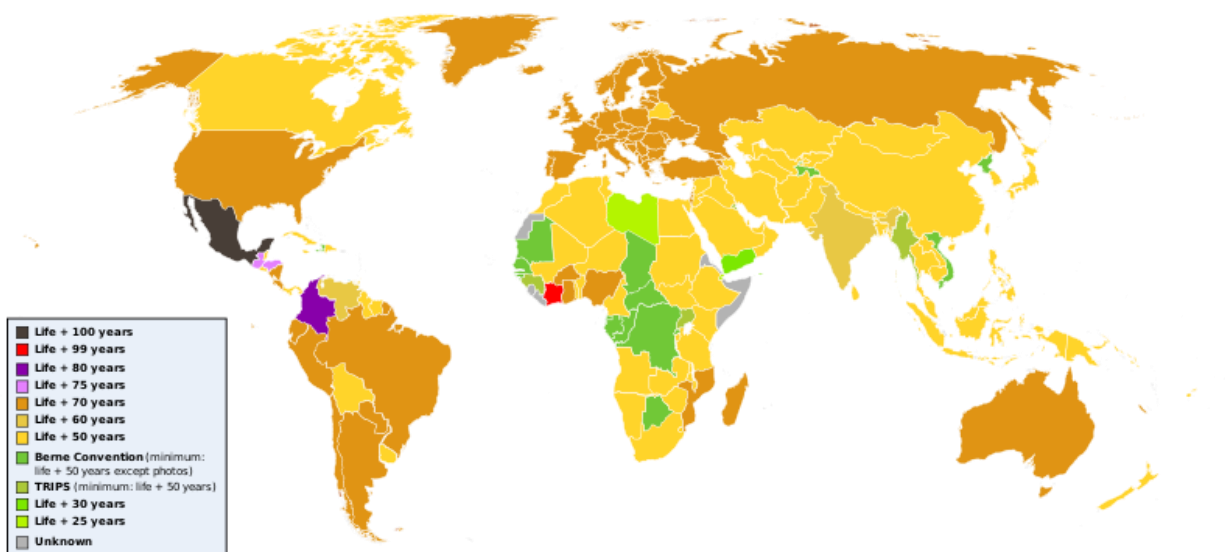
Národné zaobchádzanie musí vychádzať z pravidla nediskriminácie. Podľa tohto pravidla musí krajina zabezpečiť pre zahraničných autorov nie menej priaznivé zaobchádzanie ako zabezpečuje svojim vlastným štátnym príslušníkom.

Jednou z najvýznamnejších medzinárodných dohôd je [Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel](#), uzavretý v roku 1886. Bernský dohovor bol odvtedy niekoľkokrát revidovaný a dopĺňaný. WIPO slúži ako správca dohovoru, vrátane jeho revízií a zmien, a je depozitárom oficiálnych listín o pristúpení k tomuto dohovoru a o jeho ratifikácii. Do dnešného dňa (k 2. júnu 2020) Bernský dohovor podpísalo viac ako [179 krajín](#). Tento dohovor (v znení neskorších zmien, doplnení a revízií) stanovuje niekoľko základných zásad, na ktorých sa dohodli všetky zúčastnené krajiny. Jednou z týchto zásad je národné zaobchádzanie, ako je opísané vyššie. To znamená, že všetky krajiny musia zabezpečiť zahraničným dielam rovnakú ochranu, akú poskytujú dielam vytvoreným v rámci svojich hraníc, za predpokladu, že druhá krajina je signatárom dohovoru. Nižšie je mapa zobrazujúca (modrou farbou) signatárov Bernského dohovoru k roku 2019.

Signatári Bernského dohovoru o ochrane literárnych a umeleckých diel do októbra 2009. Mapa podľa [Goszei](#) na Wikimedia Commons [CC BY-SA 3.0](#)

Bernský dohovor okrem toho stanovuje minimálne štandardy, resp. štandardné pravidlá počas trvania ochrany autorských práv na tvorivé diela, hoci existujú určité výnimky v závislosti od predmetu úpravy. Štandardy Bernského dohovoru o ochrane autorských práv určujú ako minimálne trvanie autorských práv život autora plus 50 rokov. Keďže Bernský dohovor stanovuje len minimálne trvanie, niektoré krajiny stanovili *dlhšiu dobu* trvania autorských práv pre jednotlivých tvorcov, napríklad „život autora plus 70 rokov“ či „život autora plus 100 rokov“. Prečítajte si článok Wikipédie o [dobe trvania autorských práv](#) a pozrite si [stránku](#), ktorá uvádza trvanie autorských práv podľa jednotlivých krajín. Nižšie uvedená mapa ukazuje stav trvania autorských práv na celom svete k roku 2012.

[Svetová mapa trvania autorských práv](#) k júnu 2019. Autor: Balfour Smith, Canuckguy, Badseed, Martsniez - Pôvodný obrázok od Balfour Smith, Duke University. [CC BY 3.0](#).

Bernský dohovor zároveň zakazuje používanie právnych formalít ako podmienky na ochranu autorských práv pre zahraničné diela. Krajina napríklad nemôže vyžadovať, aby ste zaplatili za registráciu s cieľom získať autorské práva v tejto krajine. Kým väčšina krajín eliminovala používanie takýchto formalít ako podmienky ochrany autorských práv, treba poznamenať, že Bernský dohovor nezakazuje, aby tak urobila krajina pôvodu diela.

Okrem Bernského dohovoru sa pravidlá autorských práv vo svete zosúladiť aj prostredníctvom viacerých ďalších medzinárodných dohôd.⁴

Vnútroštátne zákony

Hoci vďaka Bernskému dohovoru a iným zmluvám a dohodám existuje medzinárodný rámec, autorské právo sa uzákoňuje a presadzuje prostredníctvom vnútroštátnych právnych predpisov. Tieto zákony sú podporované vnútroštátnymi úradmi pre autorské práva, ktoré zas poskytujú podporu držiteľom autorských práv, umožňujú ich registráciu a poskytujú výkladové usmernenia. Ako už bolo spomenuté, aj keď bolo vyvinuté veľké úsilie na vytvorenie minimálnych štandardov autorských práv na celom svete, krajiny majú stále veľký priestor na voľné uváženie, pokiaľ ide mieru plnenia požiadaviek stanovených zmluvami a dohodami. To znamená, že podrobné úpravy autorských právach sú ešte stále v jednotlivých krajinách dosť odlišné.

Aké zákony sa vzťahujú na používanie diela chráneného autorskými právami mnou?

Vo všeobecnosti sa uplatňuje pravidlo teritoriality: vnútroštátne právne predpisy sa obmedzujú na činnosti, ktoré sa vykonávajú v rámci krajiny. To tiež znamená, že vo všeobecnosti sa na toto konkrétne použitie vzťahuje právo krajiny, v **ktorej sa dielo používa**. Ak distribuujete knihu v konkrétnej krajine, vo všeobecnosti platí právo krajiny, v ktorej túto knihu distribuujete.

Ďalší príklad: ak ste občanom Srí Lanky, ktorý pricestuje do Nemecka a použije dielo chránené autorskými právami vo svojej powerpointovej prezentácii, na vaše použitie tohto diela sa zvyčajne vzťahuje nemecký zákon o autorských právach.

Pravidlo teritoriality platí aj pri pravidlách verejnej sféry (public domain). Dielo môže byť súčasťou verejnej sféry (public domain) v jednej krajine, nie však v inej. Napríklad všetky diela publikované v USA v rokoch 1925 až 1977 bez oznámenia o autorských právach spadajú v USA do verejnej sféry (public domain), čo znamená, že kdekoľvek inde na svete budú pravdepodobne chránené autorskými právami v závislosti od toho, kedy autor zomrel.

Ako je znázornené na vyššie uvedenej mape, rôzne krajiny uplatňujú rôzne trvanie ochrany. Ak chcete vedieť, akú dobu platnosti by ste mali uplatňovať pri použití zahraničného diela vo svojej krajine, najjednoduchším spôsobom je overiť, či krajina, v ktorej chcete dielo použiť, uplatňuje „[pravidlo kratšieho trvania](#)“. Toto pravidlo predstavuje výnimku z národného zaobchádzania.

---

⁴ Medzinárodné dohody zahŕňajú [Dohodu o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva \(TRIPS\)](#) – dohodnuté členmi Svetovej obchodnej organizácie v roku 1994, a [Zmluvu WIPO o autorských právach \(WCT\)](#), dohodnutú členmi Svetovej organizácie duševného vlastníctva v roku 1996. Dohody, ako je Zmluva WIPO o autorskom práve a TRIPS, sa zaoberajú rôznymi otázkami súvisiacimi s duševným vlastníctvom, na ktoré sa nevzťahuje Bernský dohovor.

Podľa tohto pravidla by lehota, ktorá sa vzťahuje na dané dielo, nemala presiahnuť lehotu, ktorú sa uplatňuje v krajine pôvodu diela, aj keď krajina, v ktorej sa žiada o ochranu, povoľuje dlhšie trvanie autorského práva.⁵

Aké zákony platia pri šírení diel na internete?

Čo sa stane, keď je dielo šírené na internete? Ako sa uplatňuje „teritorialita“? Môžem bezpečne šíriť dielo, ktoré spadá do verejnej sféry (public domain) v mojej krajine, ale nemusí byť jej súčasťou v inej?

Určenie autorských práv a verejnej sféry (public domain) závisí od konkrétnej jurisdikcie. Ak pôsobíte iba v rámci jednej jurisdikcie, je to relatívne jednoduché. Vo všeobecnosti by sa používatelia diel chránených autorskými právami alebo diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain) mali riadiť právnymi predpismi krajiny, v ktorej autorské práva určujú. Ak ste teda súčasťou inštitúcie pôsobiacej v Mexiku, pri určovaní svojich autorských práv by ste mali dodržiavať zákony Mexika. Čo sa však stane, keď pracujete na spoločnom medzinárodnom projekte?

Môže sa stať, že bude zložité určiť, ktoré právo sa bude uplatňovať v rámci medzinárodnej spolupráce. Jednou z výhod licencií Creative Commons je, že poskytujú jednoduché inštrukcie, ako diela použiť kdekoľvek. A keďže licencie a nástroje CC sú preložené do mnohých jazykov, znamená to, že používateľ diela môže ľahko porozumieť týmto podmienkam vo vlastnom jazyku. Podmienky licencie CC sú aj kdekoľvek vynúiteľné.

Záverečné poznámky

Napriek tomu, že existujú celosvetové dohovory a dohody o autorských právach, neexistuje žiaden „medzinárodný zákon o autorských právach“. Rôzne krajiny uplatňujú rôzne štandardy vo vzťahu k tomu, čo je chránené autorskými právami, ako dlho trvajú autorské práva, čo obmedzujú a aké sankcie sa uplatňujú v prípade ich porušenia.

---

⁵ Pravidlo kratšej lehoty na diela, ktoré spadajú v USA do verejnej sféry (public domain) z dôvodu zlyhania registrácie, sa však nemusí uplatňovať v iných krajinách. Diela majú tendenciu byť považované za chránené autorskými právami podľa jurisdikcií odlišných od jurisdikcie USA.

2.3 Verejná sféra (Public Domain)

Verejná sféra (*public domain*) [je pojem z anglosaského právneho systému] a pozostáva z diel, ktoré nepodliehajú autorským právam [a majú postavenie verejného vlastníctva]. Ide o súbor verejne dostupných materiálov, ktoré môžu poslúžiť na pestovanie novej kreativity a tvorbu nových poznatkov.

[Georges Méliès: Melies color Voyage dans la lune](#), public domain.

Čo sa naučíme

- Vysvetliť, čo je verejná sféra (public domain)
- Vyjadriť hodnotu verejnej sféry (public domain)

Otázky / Prečo je to dôležité

Prečo je dôležité, aby boli diela v konečnom dôsledku vyňaté spod ochrany autorskými právami? Existujú diela, ktoré nespĺňajú podmienky autorskoprávnej ochrany a môžu sa voľne používať?

Kritickým aspektom autorského práva je, že ochrana, ktorú poskytuje, netrvá večne. Po uplynutí určitého obdobia platnosť autorských práv vyprší a dielo vstúpi do verejnej sféry (public domain), kde ho môže každý kopírovať, upravovať a šíriť. Podobne existujú určité druhy diel, ktoré nespádajú do rozsahu autorských práv.

Osobitná poznámka: Na diela, ktoré sa stali súčasťou verejnej sféry (public domain), sa môžu naďalej vzťahovať osobnostné práva. Pozri časť 2.1.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Videli ste niekedy staroveké egyptské umenie v reálnom živote? Počuli ste už Beethovenovu symfóniu? Tieto diela sú súčasťou verejnej sféry/public domain [t. j. čas ich majetkovoprávnej ochrany uplynul, naďalej však požívajú ochranu v rozsahu osobnostných práv autora]. Aké ďalšie diela z verejnej sféry (public domain) ste si v živote vychutnali? Vytvorili ste už niekedy niečo nové na základe diela z verejnej sféry (public domain)?

Získavanie základných vedomostí

Napriek rozsiahlemu dosahu autorských práv stále existuje bohatá (a neustále narastajúca) verejná sféra plná diel, ktoré nepodliehajú autorským právam. Diela vstupujú do verejnej sféry (public domain) jedným zo štyroch spôsobov:

(1) Platnosť autorských práv vyprší.

Hoci doba platnosti autorských práv je dlhšia ako kedykoľvek v minulosti, nie je nekonečná. Vo väčšine krajín vyprší platnosť autorských práv 50 rokov po smrti autora. V niektorých krajinách je táto doba dlhšia a môže dosiahnuť až 100 rokov po smrti autora. Prehľad trvania autorských práv na celom svete nájdete na mape v časti 2.2.

(2) Dielo nikdy nemalo nárok na ochranu autorskými právami.

Autorské práva sa vzťahujú na veľké množstvo obsahu vytvoreného tvorcami, určité kategórie diel však nespádajú do rozsahu autorských práv. Autorskými právami nie sú chránené napríklad myšlienky a fakty.⁶

Bernský dohovor určuje ďalšie kategórie, ako sú oficiálne texty legislatívnej, administratívnej a právnej povahy, pričom ponecháva na členské štáty, aby samé určili, či vyjmú tieto texty spod ochrany autorských práv. Väčšina krajín napríklad neuznáva autorské práva na zákony. V niektorých krajinách sú diela vytvorené štátnymi zamestnancami vylúčené z ochrany autorských práv a neexistuje pri nich nárok na takúto ochranu.

(3) Tvorca venuje dielo verejnej sfére (public domain) pred vypršaním autorských práv.

Ikona Creative Commons CC0, dostupná na stiahnutie na <https://creativecommons.org/about/downloads/>

⁶ Ďalším príkladom sú diela vytvorené vládou USA, ktoré nie sú chránené autorským zákonom v súlade s [čl. 105 autorského zákona USA](#). Ak nepodliehajú určitým výnimkám, diela vytvorené vládou USA spadajú do verejnej sféry (public domain), pretože sa považujú za verejné zdroje.

Vo väčšine krajín sveta sa autor môže rozhodnúť, či sa vzdá ochrany autorských práv a venuje svoje dielo verejnej sfére (public domain). Creative Commons disponuje právnym nástrojom s názvom [CC0 \("CC Zero"\) Public Domain Dedication](#), ktorý pomáha autorom venovať svoje diela celosvetovej verejnej sfére (public domain) v čo najväčšej možnej miere. Viac sa o tomto nástroji (a ďalších právnych nástrojoch Creative Commons) dozviete v neskorších častiach kurzu.

(4) Držiteľ autorských práv nespĺnil formálne náležitosti na získanie alebo udržanie svojich autorských práv.

Vo väčšine krajín dnes neexistujú žiadne formálne požiadavky na získanie alebo obnovenie autorskoprávnej ochrany diela. Nebolo to tak vždy a mnohé diela sa stali súčasťou verejnej sféry (public domain) po niekoľkých rokoch z dôvodu, že autor nedodržel formálne požiadavky.

Čo môžete robiť s dielom, ktorá je súčasťou verejnej sféry (public domain)?

Môžete s ním robiť takmer čokoľvek, závisí to však od rozsahu a trvania ochrany autorských práv v konkrétnej krajine, kde sa dielo používa. V závislosti od konkrétnej krajiny sa na dielo vo verejnej sfére (public domain) môžu napríklad stále vzťahovať osobnostné práva, ktoré trvajú dlhšie, ako je doba platnosti autorských práv. Tiež sa môže stať, že dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain) v jednej krajine, stále je však chránené autorskými právami v inej krajine. To znamená, že dielo možno nebudete môcť voľne používať tam, kde stále platia autorské práva.

Bočný panel:

Dielo, ktoré je súčasťou verejnej sféry (public domain) na účely autorského práva, môže stále podliehať iným obmedzeniam duševného vlastníctva. Román spadajúci do verejnej sféry (public domain) môže mať napríklad ochrannú známku na obálke spojenej s vydavateľom knihy. Ochrana ochranných známok je nezávislá od ochrany autorských práv a môže stále pretrvávať, aj keď je dielo z hľadiska autorského práva súčasťou verejnej sféry (public domain). Rovnako keď tvorca použije dielo spadajúce do verejnej sféry (public domain) a premení ho na nové dielo, bude si môcť uplatňovať autorské práva na tie časti svojho nového diela, ktoré sú z jeho pohľadu originálne. Napríklad tvorca filmovej adaptácie vychádzajúcej z románu, ktorý je súčasťou verejnej sféry (public domain), si bude môcť uplatňovať ochranu autorských práv na film, nie však na román z verejnej sféry (public domain), ktorý mu poslúžil ako podklad.

Vyhľadávanie a používanie diel, ktoré sú súčasťou verejnej sféry (public domain)

Vďaka miliónom tvorivých diel, ktorých autorské práva vypršali – a mnohým ďalším, ktoré pravidelne pribúdajú prostredníctvom nástrojov ako CC0 Public Domain Dedication, verejná sféra (public domain) predstavuje bohatý zdroj obsahu.

Medzi stránky, ktoré uverejňujú diela z verejnej sféry (public domain), patria [Projekt Gutenberg](#), [Public Domain Review](#), [Digital Public Library of America](#), [Wikimedia Commons](#), [Internet Archive](#), [Library of Congress](#), [Flickr](#), [Europeana](#), [Smithsonian](#), [Múzeum v Aucklande](#) a [Rijksmuseum](#).⁷

---

⁷ Ak vás zaujíma zoznam všetkých inštitúcií kultúrneho dedičstva (galérie, knižnice, archívy a múzeá, resp. GLAM), ktoré vydali zbierky spadajúce do verejnej sféry (public domain), pozrite si tento pravidelne aktualizovaný [prieskum](#) z dielne Douglas McCarthy a Andrea Wallace.

Nie vždy je jednoduché určiť, či je dielo súčasťou verejnej sféry/public domain) (aj keď existuje veľa nápomocných zdrojov). Ako sme sa dozvedeli, ochrana autorských práv je automatická, preto absencia symbolu autorských práv „©“ neznamená, že dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain). Okrem CC0 Public Domain Dedication má Creative Commons aj nástroj zvaný [Public Domain Mark](#), ktorým sa môžu označovať diela, ktorých autorské práva vypršali všade na svete. Hoci táto ochranná známka nemá právne účinky, v ideálnom prípade pomáha ďalším používateľom identifikovať diela, ktoré sú súčasťou verejnej sféry (public domain) na *celom svete*. Do roku 2016 boli nástroje CC týkajúce sa verejnej sféry (public domain) použité pri viac než 90 miliónoch dielach.

Ak chcete získať väčšiu istotu, že dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain), hľadajte značku Public Domain Mark alebo symbol CC0 na účely opakovaného použitia diel vo verejnej sfére (public domain).

Uvedenie autora a verejná sféra (public domain)

V krajinách, kde osobnostné práva nestrácajú platnosť, musíte uviesť autora diela, aj keď je dielo súčasťou verejnej sféry (public domain). A aj keď to nemusí byť v každej krajine zo zákona povinné, z identifikácie a uvedenia mena pôvodného autora plynú mnoho výhod, a to aj po tom, čo sa jeho dielo stalo súčasťou verejnej sféry (public domain). Napadá vás dôvod, prečo by mohlo byť užitočné uviesť autora, ktorého dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain)? Viete povedať, prečo by sa mali podporovať určité štandardy v prípade opakovaného použitia diel z verejnej sféry (public domain)?

Mnohé komunity prijali štandardy, ktoré sa stali uznávanými osvedčenými postupmi pri uvádzaní autorov a zaobchádzaní s dielami nachádzajúcimi sa vo verejnej sfére (public domain). Creative Commons vypracovalo usmernenia ohľadom verejnej sféry (public domain), ktoré môžu komunity použiť pri tvorbe vlastných štandardov. [Usmernenie CC o verejnej sfére \(public domain\) si môžete prečítať tu.](#)

Ak bolo dielo digitalizované inštitúciou GLAM (akronym z anglických slov: galleries, libraries, archives, museums/galérie, knižnice, archívy, múzeá), ďalším osvedčeným postupom je určiť pôvod umeleckého diela uvedením inštitúcie GLAM, vrátane odkazu na príslušnú inštitúciu, ak je to možné. Tejto téme sa budeme venovať viac v súvislosti s prístupom TASL v 4. časti. Ak ste inštitúciou GLAM, usmernenia ohľadom verejnej sféry (public domain) môžete prebrať a opakovane použiť, aby ste používateľom vysvetlili, ako sa majú uvádzať pôvod diela. Zároveň je vhodné uviesť pre vašich používateľov príklady a primerané pokyny.

Zaujímá vás, ako by ste mohli uvádzať pôvod diela na sociálnych médiách? Prečítajte si toto [zhrnutie](#) rozhovoru medzi zamestnancami Europeany, The Getty a Indianapolis Museum of Art o tom, ako pristupujú k umeleckým dielam na svojich profiloch na sociálnych sieťach.

Domorodé kultúrne dedičstvo/tradičné kultúrne prejavy

V niektorých prípadoch môžu prvky kultúrneho dedičstva, ktoré sa podľa autorského práva považujú za voľne dostupné, podliehať ďalším faktorom alebo obmedzeniam, ktoré je potrebné zohľadniť. Ide najmä o kultúrne diela, posvätné predmety, rituály alebo iné druhy tradičných kultúrnych prejavov a poznatkov vytvorených pôvodným obyvateľstvom alebo miestnymi spoločenstvami a pod ich „kuratelu“.

Aby bolo jasné, tieto tradičné kultúrne prejavy **nemusia** byť chránené autorskými právami. To však neznamená, že sa môžu kedykoľvek bezplatne opakovane používať alebo zverejňovať na internete. Vzhľadom na kultúrne práva alebo záujmy a zvykové zákony či protokoly, ktoré sa môžu vzťahovať na prístup k nim a ich používanie, si tieto kultúrne prejavy zaslúžia, aby sa s nimi zaobchádzalo s rešpektom. Odporúča sa nezverejňovať ich online resp. neumožniť ich opakované použitie bez predchádzajúcej konzultácie s komunitou (komunitami), ktorá ich spravuje.

Kultúrne inštitúcie zohrávajú dôležitú úlohu pri zabezpečovaní toho, aby sa tradičné kultúrne prejavy v ich zbierkach používali s rešpektom a podľa želania ich nositeľov. Nápomocné môžu byť osobitné platformy, napr. [Mukurtu](#), alebo značky, napr. [Traditional Knowledge Labels](#) (značky tradičných znalostí). Ak máte záujem o podrobnejšie informácie o tejto téme, môžete si prečítať výsledky sekundárneho výskumu o politikách GLAM, ktorý realizoval Creative Commons ohľadom prístupov GLAM k tradičným kultúrnym prejavom, na tomto blogu: „[Sharing Indigenous Cultural Heritage Online: An Overview of GLAM Policies](#)“ (Sprístupňovanie domorodého kultúrneho dedičstva online: Prehľad politik GLAM).

Etické hľadiská

Môžu sa vyskytnúť aj iné prípady, keď dielo nie je chránené autorskými právami, vy však chcete byť opatrní v spôsobe jeho použitia alebo sprístupnenia. Pri opakovanom použití diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain) treba zvážiť napríklad otázku súkromia, zobrazovania mŕtvych tiel alebo ľudských pozostatkov, násilné scény alebo iné kultúrne alebo morálne citlivé otázky. Pri uvažovaní o tom, či môže byť použitie diela pre ostatných škodlivé, neprimerané alebo znevažujúce, použite vlastný úsudok alebo sa riadte zavedenými normami.

Licencie CC sa neuplatňujú tam, kde sa neuplatňujú autorské práva, v dôsledku čoho sú neúčinné pri ochrane diela, ktoré je predmetom potenciálne kontroverzného opakovaného použitia. Alternatívou je uvedenie etických vyhlásení alebo označení poukazujúcich na obmedzenia mimo autorských práv.

Záverečné poznámky

Zdravá verejná sféra (public domain) je mimoriadne dôležitá na zachovanie nášho kultúrneho dedičstva, inšpiruje nové generácie tvorcov a prehľbuje ľudské poznanie. Keďže rozsah a trvanie autorských práv sa v priebehu rokov rozšírili, človek niekedy aj zabudne na to, že verejná sféra (public domain) vôbec existuje. Diela nachádzajúce sa vo verejnej sfére (public domain) predstavujú ohromné zdroje, ktoré patria nám všetkým.

2.4 Výnimky a obmedzenia autorských práv

Obmedzenia a výnimky začlenené do autorských práv boli navrhnuté tak, aby zabezpečili, že práva verejnosti nebudú autorskými právami neprimerane obmedzované.

Otázky

Ako by vyzeral svet, keby autorské práva nemali žiadne obmedzenia, ako vám brániť v narábaní s dielami chránenými autorskými právami?

Predstavte si, že rozhodnete použiť vyhľadávací nástroj Google v svojom notebooku alebo smartfóne, aby ste urovnali nedorozumenie so svojim priateľom ohľadom nejakej maličkosti. Zadáte dopyt na vyhľadávanie a Google zostane prázdny. Následne sa dozviete, že súd požiadal spoločnosť Google, aby odstránila celý svoj webový index, pretože nikdy neuzatvorila dohody o autorských právach so žiadnym autorom žiadnej individuálnej stránky na webe. Súd rozhodol, že indexovaním webovej stránky a zobrazením úryvku obsahu vo výsledkoch vyhľadávania spoločnosť Google porušuje autorské práva stoviek miliónov ľudí, a preto už nemôže zobrazovať tieto výsledky vyhľadávania.

Našťastie, vďaka výnimkám a obmedzeniam zabudovaným do autorských zákonov vo väčšine krajín, vrátane doktríny primeraného použitia (fair use) podľa autorského zákona v USA, je nepravdepodobné, že by sa táto hypotetická situácia stala v mnohých krajinách realitou. Toto je jeden z mnohých príkladov, ktoré ilustrujú, prečo je také dôležité, aby sa na autorské práva vzťahovali určité obmedzenia a výnimky.

Čo sa naučíme

- Uviesť, aké sú obmedzenia a výnimky z autorských práv a prečo existujú
- Uviesť niekoľko bežných výnimiek a obmedzení autorských práv

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Vyhotovili ste si niekedy kópiu tvorivého diela? Viete si spomenúť na časy, keď ste študovali a zahrnuli ste správne citované citáty do výskumnej práce, ktorú ste napísali? Spomeniete si na dielo, ktoré by ste nemohli použiť bez toho, aby ste neporušili autorské práva... alebo možno spôsob, keď ste z výnimky alebo obmedzenia autorských práv profitovali?

Získavanie základných vedomostí

Autorské práva nie sú absolútne. Existujú určité spôsoby použitia diel chránených autorskými právami, pri ktorých sa nevyžaduje povolenie. Tieto použitia predstavujú obmedzenia výhradných práv, ktoré sa bežne udeľujú držiteľom autorských práv, a sú známe ako „výnimky a obmedzenia“ autorských práv.

Výnimky a obmedzenia autorských práv sú mimoriadne dôležitou súčasťou konštrukcie autorských práv. Ak sa na používanie diela iného autora chráneného autorskými právami vzťahuje výnimka alebo obmedzenie autorských práv, potom neporušujete autorské práva.

Keď zákonodarcovia pripravovali ochranu autorských práv, uvedomili si, že umožnenie obmedzenia akéhokoľvek použitia tvorivých diel na základe autorských práv by mohlo byť veľmi problematické. Ako by mohli napríklad vedci alebo kritici písať o hrách, knihách, filmoch alebo inom umení bez toho, aby z nich citovali? (Bolo by to veľmi ťažké.) A boli by držiteľia autorských práv ochotní poskytovať licencie alebo iné povolenia osobám, ktorých recenzie by boli negatívne? (Pravdepodobne nie.)

Z tohto dôvodu a z mnohých ďalších dôvodov sú niektoré použitia výslovne vylúčené z autorských práv – vo väčšine krajín sa to týka aj použitia na účely kritiky, paródie, zabezpečenie prístupu pre zrakovo postihnutých a i.

Bernský dohovor stanovil určité parametre vnútroštátnych právnych predpisov, ktorými sa vykonávajú výnimky z autorského práva. Ide o tzv. „trojkrovový“ test, ktorý bol v nejakej forme implementovaný aj do niekoľkých ďalších zmlúv.

Je vecou legislatívy členských štátov EÚ, aby povolila rozmnožovanie takýchto diel v určitých osobitných prípadoch za predpokladu, že takéto rozmnožovanie nie je v rozpore s obvyklým využívaním diela a neprímerane nepoškodzuje oprávnené záujmy autora. (vlastné podčiarknutie) článok 9 ods. 2

Ďalšie informácie o rozsahu a použití trojkrovového testu nájdete [v tomto krátkom úvode od nadácie Electronic Frontier Foundation](#).

Každá krajina má vo svojom systéme autorských práv výnimky a obmedzenia, prístupy sa však v jednotlivých krajinách výrazne líšia.⁸ [Celosvetovo prebiehajú diskusie o tom, ako zosúladiť jednotlivé výnimky a obmedzenia](#). Štúdia WIPO, ktorú vypracoval Kenneth Crews, Ph.D., porovnáva výnimky a obmedzenia autorských práv pre knižnice vo viacerých krajinách sveta. Podľa jej zistení len 32 krajín nestanovuje pre knižnice žiadne výnimky alebo obmedzenia a väčšina krajín stanovuje viacero výnimiek.

Vo všeobecnosti existujú dva hlavné spôsoby začlenenia výnimiek a obmedzení do autorského práva. Prvým je uvedenie konkrétnych činností, ktoré sú vylúčené z dosahu autorských práv. Napríklad japonský autorský zákon stanovuje osobitnú výnimku, ktorá umožňuje vysielanie materiálu chráneného autorskými právami na hodine v triede. Tento prístup, ktorý sa bežnejšie objavuje v krajinách s občianskoprávnym systémom, má tú výhodu, že poskytuje jasné

⁸ Ďalšie informácie o obmedzeniach a výnimkách nájdete tu: <http://www.wipo.int/copyright/en/limitations/> a https://en.wikipedia.org/wiki/Limitations_and_exceptions_to_copyright.

informácie o tom, aké spôsoby použitia verejnosťou sú povolené a ktoré sa nepovažujú za porušenie zákona. Môže to však byť aj obmedzujúce, keďže čokoľvek, čo nie je konkrétne zahrnuté do zoznamu výnimiek, sa môže považovať za obmedzené autorskými právami.

Ďalším prístupom je stanoviť flexibilnejšie usmernenia o tom, čo je povolené. Súdny potom presne určia, aké použitia sú prípustné bez povolenia nositeľa autorských práv. Aj keď sa tým vytvára možnosť na to, aby sa zákony prispôbili novým technológiám a situáciám, nevýhodou flexibilných usmernení je, že nechávajú väčší priestor neistote. Tento prístup sa používa v Spojených štátoch v zmysle doktríny primeraného použitia (fair use), hoci zákon o autorských právach v USA stanovuje aj niektoré špecifické výnimky z autorských práv. V Spojených štátoch sa primerané použitie určuje na základe [štvorfaktorového testu](#), v ktorom sudca federálneho súdu zvažuje: 1) účel a charakter použitia diela, 2) povahu diela chráneného autorskými právami, 3) rozsah a podstatnosť použitej časti a 4) vplyv použitia na potenciálny trh. O súdnych sporoch v USA týkajúcich sa primeraného použitia si prečítajte [tu](#). V doplnkových zdrojoch nájdete vhodný výber publikácií, ktoré sa zaoberajú primeraným použitím a ďalšími výnimkami a obmedzeniami autorských práv.

Väčšina krajín má zavedené aj **systemy povinného udeľovania licencií**, ktoré predstavujú ďalšiu formu obmedzenia výlučných práv nositeľov autorských práv. V rámci týchto zákonných systémov sa obsah chránený autorskými právami (napríklad hudba) sprístupňuje na konkrétne druhy opakovaného použitia bez toho, aby bolo potrebné žiadať o povolenie, vyžaduje sa však zaplatenie stanovených (nemenných) poplatkov majiteľom autorských práv. Systemy povinného udeľovania licencií umožňujú komukoľvek využívať diela chránené autorskými právami pod podmienkou uhradenia poplatku nositeľovi práv, ktorého dielo bude použité.

Creative Commons ako organizácia a hnutie podporuje silné výnimky a obmedzenia autorských práv. Vízia Creative Commons – univerzálny prístup k výskumu a vzdelávaniu a plnohodnotná účasť na kultúre – sa nemôže realizovať len prostredníctvom udeľovania licencií. CC podporuje systém autorských práv, ktorý vhodne vyvažuje práva tvorcov a práva používateľov a širokej verejnosti. [Na Slovensku sú výnimky a obmedzenia z práva autora na udelenie súhlasu na použitie diela stanovené v [autorskom zákone](#) v §34 – §57. O autorskom práve na Slovensku viac na webovej stránke Ministerstva kultúry SR a Úradu priemyselného vlastníctva SR: [dusevne vlastnictvo.sk](#). Autorským právam na Slovensku a licenciám Creative Commons sa venuje aj príručka [Spríevodca licenciami Creative Commons \[nielen\] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied.](#)]

Záverečné poznámky

Podobne ako v prípade verejnej sféry (public domain), výnimky a obmedzenia autorských práv sú rovnako dôležité ako udeľovanie výhradných práv. Vnímajte ich ako poistku pre verejnosť, aby sa diela chránené autorskými právami mohli používať na konkrétne účely vo verejnom záujme. Vzdelávajte sa o výnimkách a obmedzeniach, ktoré sa vzťahujú na miesto, kde žijete, aby ste mohli využívať a obhajovať tieto rozhodujúce používateľské práva.

Doplnkové zdroje

[V slovenskom jazyku]

- **O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku.** In: AUSTIN, Ellen a kol. (2021). Sprievodca licenciami Creative Commons [nielen] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied. Zenodo.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.4955611>
- **Duševné vlastníctvo a súvisiace témy na Slovensku** (autorské právo, právo priemyselného vlastníctva priemyselné právo, ochrana a vymožitelnosť a i.)
  - <https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/quest>
- **Zákon č. 185 z 1. júla 2015 Autorský zákon**
  - https://www.slov-lex.sk/static/pdf/2015/185/ZZ_2015_185_20230201.pdf

Ďalšie informácie o autorských právach

- **Zodpovednosť a opravné prostriedky**
  - Vo všeobecnosti platí, že nárok súvisiaci s porušením autorských práv musí tvorca alebo nositeľ autorských práv podložiť len tým, že disponuje platnými autorskými právami na dielo a že žalovaná osoba skopírovala chránenú časť diela. V niektorých prípadoch však môžu byť relevantné aj iné skutočnosti, napríklad ak žalovaná strana tvrdí, že na použitie diela sa vzťahovala výnimka alebo obmedzenie, alebo že jej dielo bolo vytvorené nezávisle.
  - Zákony o autorských právach niektorých krajín poskytujú nositeľom autorských práv zákonné opravné prostriedky v prípade ich porušenia. Druh a rozsah opravných prostriedkov vrátane náhrady škody sú stanovené zákonom. Je potrebné uvedomiť si existenciu zákonných škôd a iných opravných prostriedkov povolených platnými právnymi predpismi, vrátane zákonných ustanovení, ktoré za určitých okolností priznávajú zákonné poplatky.
- **Udeľovanie licencií a prevod**
  - Mnohí tvorcovia a nositelia autorských práv potrebujú pomoc, aby mohli plne vykonávať svoje výlučné práva, alebo môžu jednoducho dovoliť iným vykonávať práva udelené zákonom o autorských právach. Niektorí autori sa rozhodnú udeliť licenciu na niektoré alebo všetky tieto práva, či už výhradne alebo nevýhradne. Iní sa rozhodnú predať svoje práva priamo a umožniť iným osobám, aby ich uplatňovali namiesto nich, niekedy výmenou za licenčné poplatky. S predajom alebo udelením výhradných licencií na autorské práva sa často spájajú formálne náležitosti.
- **Ukončenie prevodov autorských práv a licencií**
  - Zákony niektorých krajín udeľujú vlastníkom autorských práv právo ukončiť zmluvy o prevode alebo licencie, aj keď zmluva o prevode alebo licenciu ukončenie neumožňuje. Napríklad v Spojených štátoch zákon o autorských právach určuje dva mechanizmy na tento účel v závislosti od toho, kedy sa zmluva o prevode alebo licenciu stala účinnou. Ďalšie informácie o týchto právach a o nástroji, ktorý umožňuje tvorcom a nositeľom autorských práv zistiť, či týmito právami disponujú, nájdete na stránke <https://rightsback.org>.
- **CopyrightX podľa Harvard Law School.**
  - Ide o kurz o autorských právach, ktorý ponúka Harvardská právnická škola (Harvard Law School) v rámci dištančného vzdelávania:
    - <http://copyx.org/>
    - <http://online-learning.harvard.edu/course/copyrightx>.

- United States Copyright Office, Circular #1, "Copyright Basics" (Úrad pre autorské práva USA, Obežník č. 1, Základy autorských práv)
  - <http://www.copyright.gov/circs/circ01.pdf>
- Coursera: *Copyright for Educators & Librarians (Autorské práva pre pedagógov a knihovníkov na platforme Coursera)*. Všetky práva vyhradené.
  - Kurz spoločnosti Coursera o autorských právach:
  - <https://www.coursera.org/learn/copyright-for-education>
- Copyright and Digital Heritage 101 (Autorské práva a digitálne dedičstvo 101). CC BY NC.
  - <https://copyrightcortex.org/copyright-101>
- Copyright Cortex. Zdroje o autorských právach pre inštitúcie kultúrneho dedičstva.
  - <https://copyrightcortex.org/>
- Osobnostné práva. Zdroje k osobnostným právam.
  - [Práva autora](#)
  - [Osobnostné práva v USA](#)
  - [Betty Rosenblatt: Základy osobnostných práv](#)

Viac o problematike autorských práv

- William Fisher: „[Theories of Intellectual Property](#)” (Teórie duševného vlastníctva), in Stephen Munzer, ed. *New Essays in the Legal and Political Theory of Property* (Nové eseje v právnej a politickej teórii vlastníctva (Cambridge University Press, 2001).
- Craig, Carys J.: „[Feminist Aesthetics and Copyright Law: Genius, Value, and Gendered Visions of the Creative Self](#)” (Feministická estetika a autorské právo: Génus, hodnota a rodové vízie tvorivého ja) (2014). Osgoode Legal Studies Research Paper Series. 31.
- Greene, K. J.: "[Intellectual Property at the Intersection of Race and Gender: Lady Sings the Blues.](#)" (Duševné vlastníctvo na križovatke rasy a pohlavia: Lady spieva blues). *American University Journal of Gender, Social Policy & the Law*. 16, no. 3 (2008): 365-385.

Ďalšie informácie o verejnej sfére (public domain)

- Cornell University Library Information Center: *Copyright Term and the Public Domain in the United States* (Trvanie autorských práv a verejná sféra/public domain v Spojených štátoch). CC BY. 3.0.
  - Štúdia obsahuje informácie o autorských právach v prípadoch, keď zdroje spadajú do verejnej sféry (public domain), a to v závislosti od okolností, za ktorých boli napísané:
  - <http://copyright.cornell.edu/resources/publicdomain.cfm>.
- *Out of Copyright: Determining the Copyright Status of Works (Mimo autorských práv: Určenie stavu autorských práv diel)*
  - *Webová stránka, ktorá pomáha zistiť stav autorských práv na dielo a či sa dielo stalo voľne dostupným v Európskej únii:*
  - <http://outofcopyright.eu/>.

- Communia: *The Public Domain Manifesto*. [GNU General Public License](#)
  - Webová stránka s informáciami o verejnej sfére (public domain), o hodnotách niektorých jej podporovateľov a s niekoľkými odporúčaniami spôsobov využívania verejnej sféry (public domain):
  - <http://publicdomainmanifesto.org/manifesto.html>.
- Europeana: Public Domain Charter . CC BY SA
  - Viacjazyčný zdroj, ktorý stanovuje niektoré zásady prístupu k digitalizácii diel verejnej sféry (public domain) pre inštitúcie kultúrneho dedičstva: <https://pro.europeana.eu/post/the-europeana-public-domain-charter>
- Center for the Study of Public Domain by Duke Law School
  - Táto webová stránka obsahuje informácie a udalosti týkajúce sa verejnej sféry (public domain):
  - <https://law.duke.edu/cspd/>.
- Public Domain Review
  - Online časopis a neziskový projekt, ktorý prezentuje diela, ktoré sa stali súčasťou verejnej sféry (public domain). Časopis je venovaný skúmaniu zaujímavých a podnetných diel z dejín umenia, literatúry a myslenia:
  - <https://publicdomainreview.org/>.
- Margoni, T., 2014. [The Digitisation of Cultural Heritage: Originality, Derivative Works and \(Non\) Original Photographs](#) (Digitalizácia kultúrneho dedičstva: originalita, odvodené diela a (ne)originálne fotografie) (Institute for Information Law (IViR) No. ID 2573104).
  - Príspevok, ktorý skúma, či by neoriginálne rozmnoženiny diel verejnej sféry (public domain) mali byť chránené autorským právom, s osobitným dôrazom na Európsku úniu.

Ďalšie informácie o tradičných kultúrnych prejavoch

- *Is it possible to decolonize the Commons? (Je možné dekolonizovať spoločné statky?)*
Rozhovor Jennie Rose Halperin s Jane Anderson z *Local Contexts*, CC BY
  - Rozhovor s Jane Andersonovou z *Local Contexts*, ktorý skúma komplementárne vízie medzi Creative Commons a tradičným poznaním:
  - <https://creativecommons.org/2019/01/30/jane-anderson/>
  - <https://creativecommons.org/2018/09/18/traditional-knowledge-and-the-commons-the-open-movement-listening-and-learning/>
  - <https://creativecommons.org/2020/08/08/sharing-indigenous-cultural-heritage-online-an-overview-of-glam-policies/>

Ďalšie informácie o obmedzeniach a výnimkách z autorských práv

- *Fair Use Evaluator (Hodnotenie primeraného použitia)*:
  - Online nástroj, ktorý pomáha používateľom porozumieť spôsobu určenia „primeranosti“ použitia podľa zákona USA o autorských právach a pracovať s materiálmi v súlade so zásadou primeraného použitia:
  - <https://librarycopyright.net/resources/fairuse/index.php>

- *U.S. Copyright Office Fair Use cases* (Prípady primeraného použitia podľa Úradu pre autorské práva USA):
  - <https://www.copyright.gov/fair-use/fair-index.html>
- *Program on Information Justice and Intellectual Property* (Program o informačnej spravodlivosti a duševnom vlastníctve) univerzity American University Washington College of Law. [CC BY 3.0](#)
  - Pozrite si časť „Publications on Fair Use“ (Publikácie o primeranom použití) tohto programu, aby ste získali lepší prehľad o základných zásadách a osvedčených postupoch primeraného použitia: <http://pijip-impact.org/fairuse/publications>.
- Kennisland: *Copyright and Exceptions* (Autorské práva a výnimky) [CC0 1.0 Public Domain Designation](#)
  - Interaktívna mapa výnimiek z autorských práv v Európe:
  - <http://copyrightexceptions.eu>.
- Eric Faden: *A Fair(y) Use Tale* [CC BY-NC-SA 3.0](#)
  - Kreatívny vzdelávací *mashup* o primeranom použití, ktorý pri vysvetľovaní fungovania autorských práv ironicky využíva pasáže z Disneyho filmov. Diskusia o primeranom použití sa začína cca v 6 min 30 s videa:
  - <https://cyberlaw.stanford.edu/blog/2007/03/fairy-use-tale>.
- *Marrakéšska zmluva* v podaní Svetovej únie nevidiacich.
  - Tento príspevok vypracovala Svetová únia nevidiacich, ktorá v ňom vysvetľuje niektoré základné body Marrakéšskej zmluvy a spôsob jej implementácie na vnútroštátnej úrovni. <http://www.worldblindunion.org/english/news/Pages/The-Treaty-of-Marrakesh.aspx>
- *Copyright Limitations and Exceptions for Libraries & Archives* (Obmedzenia autorských práv a výnimky pre knižnice a archívy) podľa Medzinárodnej federácie knižničných asociácií (IFLA), CC BY 4.0.
  - IFLA navrhuje medzinárodný rámec, ktorý zohľadňuje potreby knižníc tak, aby disponovali vyváženým systémom autorských práv. <https://www.ifla.org/copyright-tlib>

Zdroje odporúčané účastníkmi kurzu

Účastníci kurzu na získanie certifikátu CC odporúčajú mnohé ďalšie zdroje prostredníctvom anotácií Hypothes.is na webovej stránke vzdelávacieho programu CC Certificate. Hoci Creative Commons tieto zdroje nepreskúmala, radi by sme upozornili na príspevky účastníkov na tejto stránke: <https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/chapter/additional-resources-2/>

Doplnkové informácie o voľne prístupných digitalizovaných dielach, osirelých dielach, medzinárodných zmluvách, ako aj o obmedzeniach a výnimkách

CC Certificate Facilitator ponúka nasledujúci obsah. Creative Commons ešte nepreveril tieto informácie, pričom niektoré presahujú úvodnú úroveň vzdelávacieho programu CC Certificate.

Digitalizované diela vo verejnej sfére (public domain)

- Už nejaký čas sa diskutuje o tom, či neoriginálne rozmnoženiny diel verejnej sféry (public domain) prinášajú nové práva, či už prostredníctvom ochrany autorských práv alebo súvisiacich práv. V rámci prípadu Bridgeman verzus Corel v južnom okrese New Yorku v USA bol vyslovený záver, že neoriginálne reprodukcie nespĺňajú kritériá „originality“, ktoré sú potrebné na získanie ochrany autorských práv v USA. Súd nižšieho stupňa dospeli k názoru, že tento názor je správny, zatiaľ však neexistuje prípad, ktorý by sa dostal na Najvyšší súd USA.
- Ďalšie krajiny však používajú hľadiská, ktoré sa líšia od kritérií „originality“. Napríklad v Spojenom kráľovstve je tzv. „v pote tváre“ („sweat of the brow“) ďalšou relevantnou právnou doktrínou, ktorá by mohla znamenať udelenie dodatočných autorských alebo súvisiacich práv na digitalizáciu diela verejnej sféry (public domain). V Nemecku sú rozmnoženiny diel verejnej sféry (public domain) chránené súvisiacim právom.⁹ Pozri „Podobné a súvisiace práva“ v časti 2.1.
- V tejto otázke vo všeobecnosti existujú významné rozdiely v jednotlivých jurisdikciách. Creative Commons navrhuje, aby [rozmnožovanie diel verejnej sféry \(public domain\) zostalo súčasťou verejnej sféry](#).

Osirelé diela

- Spojenie veľmi širokého rozsahu ochrany autorských práv, ich dlhého trvania a výlučných práv predstavuje výzvu z hľadiska prístupu širokej verejnosti k obsahu, rovnako ako aj pre inštitúcie zodpovedné za starostlivosť o kolektívne poznatky spoločnosti. Napríklad spojenie veľmi dlhého trvania autorských práv a automatickej ochrany na základe autorských práv vytvorilo obrovské množstvo „[osirelých diel](#)“ – diel chránených autorskými právami, ktorých držiteľ je neznámy alebo ktorého nie je možné nájsť. V niektorých krajinách inštitúcie nemôžu vytvárať kópie týchto diel s cieľom ich zachovania bez toho, aby tým neporušili autorské práva.

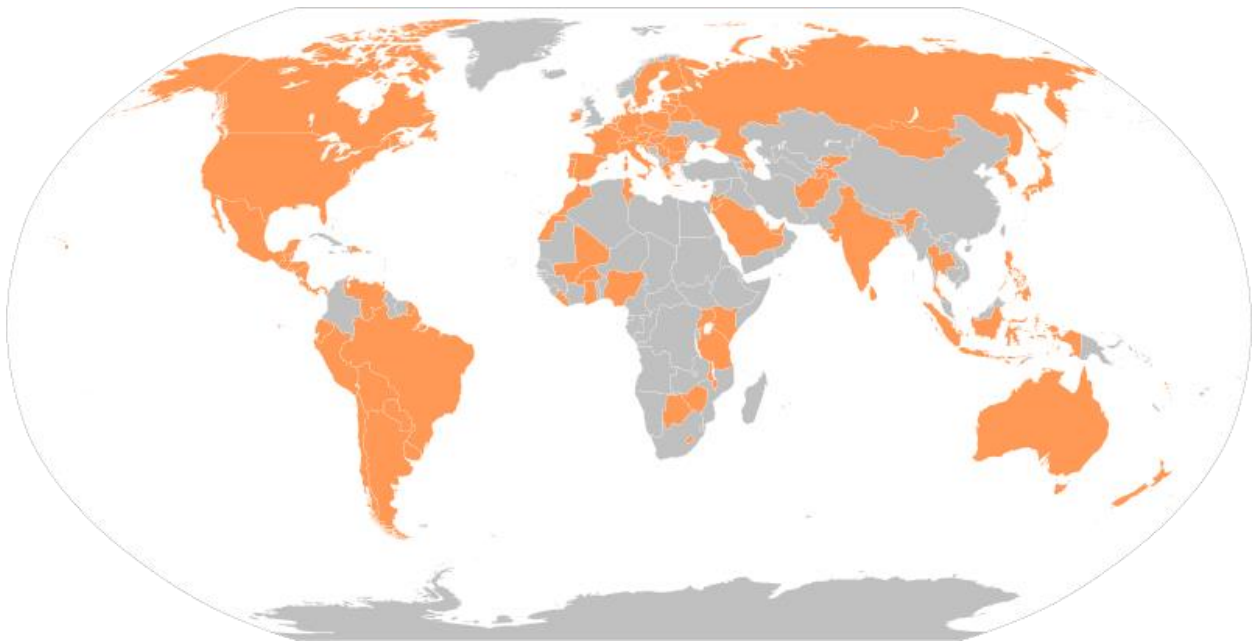
Medzinárodné zmluvy a dohody

- Najdôležitejšou spomedzi príslušných medzinárodných dohôd je [Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva \(TRIPS\)](#), ktorá bola súčasťou dohôd, na základe ktorých vznikla Svetová obchodná organizácia v roku 1994. TRIPS je veľmi široká dohoda, ktorá zahŕňa aj ďalšie práva, ako sú ochranné známky a patenty. Jej predmet presahuje rámec tohto kurzu, za zmienku však stojí, že vďaka TRIPS sa autorské práva stali záležitosťou **medzinárodného obchodu**, vrátane obchodných sankcií voči krajinám, ktoré nedodržiavajú niektoré zásady stanovené v TRIPS (ktoré vychádzajú predchádzajúcich medzinárodných dohôd, napr. z Bernského dohovoru). Napríklad, ak zmena vo vnútroštátnom zákone o autorských právach zavádzajúca obmedzenie a výnimku nevychádza z trojkrovového testu podľa Bernského dohovoru (opísaného v časti 2.4), krajina, ktorá sa pokúša zaviesť takéto obmedzenie a výnimku, by mohla byť obchodne sankcionovaná. Dohoda TRIPS má trvalý vplyv na dôležité aspekty verejnej politiky, ako je prístup k poznatkom alebo prístup k liekom. Prispela aj k ďalšej štandardizácii niektorých kľúčových koncepcií ochrany autorských práv, čím sa zmazali hranice vnútroštátnych zákonov o autorských právach.

---

⁹ Táto situácia by sa mohla zmeniť vykonávaním článku 14 novej Smernice o jednotnom digitálnom trhu v Európe, ktorý stanovuje, že materiál vyhotovený rozmnožením diel verejnej sféry (public domain) by nemal podliehať novým autorským právam. Túto problematiku podrobne analyzovala Communia, koalícia rôznych európskych organizácií (vrátane niektorých pobočiek CC).

- Ďalším spôsobom tvorby politiky autorských práv sú bilaterálne a multilaterálne obchodné dohody. Od roku 2017 prebiehajú viaceré rokovania. Medzi ne patrí [Transpacifické partnerstvo](#) (TPP), [Regionálne všeobecné hospodárske partnerstvo](#) (RCEP) či opätovné prerokovanie [Severoamerickej dohody o voľnom obchode](#) (NAFTA). Veľkou nevýhodou multilaterálnych obchodných rokovaní je, že sa zvyčajne vedú v tajnosti s malou alebo žiadnou účasťou organizácií občianskej spoločnosti a verejnosti.
- [Marrakéšska zmluva](#) (s oficiálnym názvom Marrákešská zmluva o uľahčení prístupu k uverejneným dielam pre osoby nevidiace, zrakovo postihnuté alebo postihnuté inou poruchou čítania) je prvou medzinárodnou zmluvou, ktorá sa zameriava na vyváženie ochrany autorských práv a ktorá udeľuje práva verejnosti, v tomto prípade ľuďom s poruchami čítania. Do júna 2020 mala dohoda minimálne 80 signatárskych krajín.

[Mapa krajín, v ktorých v súčasnosti platí Marrákešská zmluva \(k augustu 2020\)](#), [Scann](#), [CC0](#).

- Cieľom dohody bolo riešiť problém, ktorý Svetová únia nevidiacich označila ako „hľad po knihách“, keď sa v prístupných formátoch vyrába menej ako 10 % tlačených materiálov. Dohoda stanovuje konkrétny súbor obmedzení a výnimiek pre osoby so zdravotným postihnutím.¹⁰

¹⁰ Dôležitými aspektmi dohody sú:

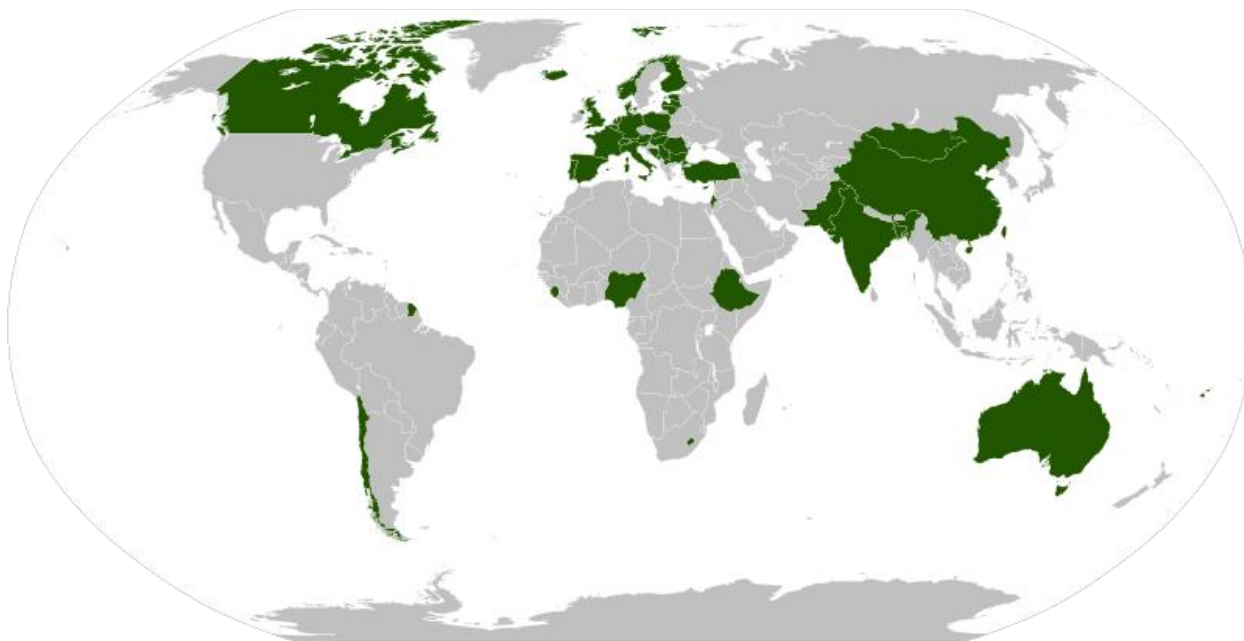
- Akýkoľvek „oprávnený subjekt“, ako sú knižnice a archívy, vzdelávacie inštitúcie alebo organizácie zdravotne postihnutých ľudí, môže prispôbiť tlačené diela tak, aby vytvorila materiály prístupné ľuďom s poruchou čítania, bez toho, aby museli požiadať majiteľa autorských práv o povolenia a aby tým boli porušené autorské práva.
- Poruchy čítania rozširujú okruh príjemcov. Mnohé krajiny majú vnútroštátne výnimky, ktoré umožňujú nevidiacim prístup k tlačeným dielam. Medzi ľudí postihnutých poruchou čítania patria osoby, ktoré by mohli mať ťažkosti s prístupom k tlačeným textom z dôvodu motorického postihnutia (napríklad nemôžu otáčať strany) alebo neurologického postihnutia, ktoré sťažujú ich prístup k tlačeným dielam (napríklad autizmus).
- Dohoda obsahuje doložku o tzv. „cezhraničnej výmene diel“, ktorá oprávneným subjektom z jednej krajiny umožňuje vymieňať si prístupné diela s oprávneným subjektom z inej krajiny bez toho, aby museli vlastníka autorských práv žiadať o povolenie alebo porušili autorské práva.

- Táto dôležitá medzinárodná dohoda sa však ešte musí začleniť do vnútroštátnych právnych predpisov o autorských právach v krajinách, v ktorých dohoda nadobudla platnosť. Medzinárodná federácia knižničných asociácií (IFLA) monitoruje implementáciu Marrákešskej zmluvy na celom svete [tu](#) a priebežne zverejňuje aktuálne informácie o súčasnom stave v jednotlivých krajinách.
- Pred ratifikáciou Marrákešskej zmluvy v roku 2016 neexistovala žiadna medzinárodná zmluva, ktorá by stanovovala štandardné minimá na obmedzenia a výnimky.¹¹ Na rozdiel od ochrany autorských práv, ktorá bola včlenená do medzinárodného autorského práva s cieľom rozšíriť rozsah a podmienky ochrany autorských práv na celom svete, neexistujú žiadne medzinárodné zmluvy, ktoré by na globálnej úrovni stanovovali obmedzenia a výnimky pre také dôležité činnosti, ako je vzdelávanie alebo výskum, alebo pre také kľúčové odvetvia, ako sú knižnice, archívy a múzeá.

Obmedzenia a výnimky

- Okruh činností, ktoré krajiny povoľujú na základe obmedzení a výnimiek, sa môže výrazne líšiť. WIPO vo všeobecnosti zadáva realizáciu štúdií, ktoré ponúkajú prehľad [obmedzení a výnimiek](#) na celom svete. Hoci tieto štúdie nevyjadrujú postoje WIPO, sú užitočné ako nástroj na lepšie pochopenie stavu v iných krajinách. Napríklad [štúdia o obmedzeniach a výnimkách pre knižnice](#) z roku 2015 uvádza, že zo 188 krajín, ktoré podpísali Bernský dohovor (v čase štúdie), 32 krajín neposkytuje knižniciam žiadnu výnimku ani obmedzenie. Podobná štúdia o [múzeách](#) v tom istom roku zistila, že zo 188 krajín malo iba 45 krajín vo svojich zákonoch ustanovenia, ktoré špecificky umožňujú múzeám používať určité diela v ich zbierkach bez predchádzajúceho súhlasu držiteľa práv.
- Napriek odlišným vnútroštátnym právnym predpisom väčšina krajín zvyčajne stanovuje obmedzenia a výnimky v týchto oblastiach:
  - **Právo na citáciu:** ide o výnimku, ktorá umožňuje zahrnúť iné diela do diela určitého autora na účely kritiky, komentára alebo vysvetlenia problematiky.
  - **Vzdelávacie aktivity:** umožniť, aby sa vzdelávacie aktivity uskutočňovali bez potreby absolvovať náročný proces získavania povolenia.
  - **Knižnice, archívy a múzeá:** umožniť týmto dôležitým inštitúciám vykonávať svoje činnosti bez porušovania autorských práv, ako sú činnosti súvisiace s uchovávaním alebo poskytovaním prístupu k poznatkom a informáciám svojím používateľom.
  - **Osoby so zdravotným postihnutím:** väčšina krajín stanovuje nejaký druh výnimky pre nevidiace osoby.

¹¹ Je dôležité poznamenať, že členovia organizácie Communia identifikovali a diskutovali v rámci WIPO o absencii medzinárodných dohôd, ktoré by umožňovali základné činnosti, ako je vzdelávanie a výskum, alebo dôležitú prácu knižníc, archívov a múzeí, čo vytvára nevyvážený systém autorských práv, ako je uvedené tu: <https://www.communia-association.org/2019/04/03/sccr-38-communia-general-statement-exceptions-limitations/>.

[Mapa](#) krajín, ktoré stanovujú nejaký druh výnimky pre múzeá (2015) na základe „Štúdie o obmedzeniach a výnimkách autorských práv pre múzeá“, ktorú vypracovali Jean-François Canat a Lucie Guibault v spolupráci s Elisabeth Logeais. Mapa, [Scann](#), [CC0](#).

- Vždy je dôležité overiť vaše vnútroštátne zákony o autorských právach, aby ste zistili, aké obmedzenia a výnimky stanovujú. A pamätajte: zásada **teritoriality** uvedená v časti 2.2 platí aj na obmedzenia a výnimky, čo znamená, že obmedzenia a výnimky sa vždy týkajú konkrétnej krajiny.

3. časť: Anatómia licencie CC

Toto dielo podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Licencie Creative Commons ponúkajú všetkým, od individuálnych tvorcov až po veľké spoločnosti a inštitúcie, jasný a štandardizovaný spôsob, ako udeliť povolenie iným subjektom na použitie ich tvorivého diela. Z pohľadu ďalšieho používateľa je prítomnosť licencie Creative Commons odpoveďou na otázku: „Čo s tým môžem robiť?“ a zabezpečuje slobodu opakovaného použitia na základe jasne zadefinovaných podmienok.

Všetky licencie Creative Commons zabezpečujú, že si tvorcovia zachovávajú svoje autorské práva, so súčasným uvedením autora diela, a ostatným umožňujú dielo kopírovať a distribuovať, či v zmysle danej licencie inak používať. Aj keď sú nástroje navrhnuté tak, aby boli z hľadiska používania čo najjednoduchšie, stále je pár vecí, ktoré sa treba naučiť, aby sme plne pochopili spôsob ich fungovania.

Táto časť o licenciách CC pozostáva zo štyroch kapitol:

[3.1 Štruktúra licencie a terminológia](#)

[3.2 Rozsah licencie](#)

[3.3 Typy licencií](#)

[3.4 Vymožiteľnosť licencie](#)

Existujú aj [doplnkové zdroje](#) pre prípad, že máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti.

3.1 Štruktúra licencie a terminológia

Hovoríte už „jazykom CC“? V tejto časti sú vysvetlené skratky, výrazy a symboly používané v súvislosti s nástrojmi Creative Commons, ako aj niektoré kľúčové informácie, ktoré je potrebné vedieť o tom, ako boli licencie navrhnuté.

Čo sa naučíme

- Rozlišovať význam jednotlivých ikon CC
- Identifikovať rôzne vrstvy a prvky licencií a nástrojov CC

Otázky / Prečo je to dôležité

Vzhľadom na to, že väčšina z nás nie sme právnici, čo potrebujeme vedieť o zákonných aspektoch, aby sme mohli správne používať licencie CC?

Právne nástroje Creative Commons boli navrhnuté tak, aby boli pre všetkých čo najprístupnejšie a zároveň boli právne podložené.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Stretli ste sa niekedy s obrázkom Flickr s licenciou CC, ktorý sa vám naozaj páčil, ale báli ste sa ho použiť, pretože ste si neboli istí právnymi podmienkami? Boli ste niekedy frustrovaní z toho, že ste nevedeli, ako sa rozhodnúť, ktorý z CC právnych nástrojov použiť pre svoje vlastné dielo?

Získavanie základných vedomostí

Autorské práva štandardne fungujú na základe prístupu „všetky práva vyhradené“. Licencie Creative Commons fungujú v rámci autorského práva, uplatňujú však prístup „niektoré práva vyhradené“. Hoci existuje niekoľko rôznych možností pre licencie CC, všetky z nich udeľujú verejnosti povolenie na používanie diel za určitých štandardizovaných podmienok. Na základe licencií sú tieto povolenia udelené dovtedy, kým platia príslušné autorské práva alebo kým neporušíte licenčné podmienky. Práve to máme na mysli, keď hovoríme, že licencie CC fungujú nad rámec autorských práv, a v súlade s nimi a nie namiesto autorských práv.

Licencie boli navrhnuté tak, aby sa stali slobodným, dobrovoľným riešením pre tvorcov, ktorí chcú udeliť verejnosti predbežné povolenia na používanie ich diel. Hoci ide o právne vymožitelné nástroje, boli formulované tak, aby boli prístupné aj pre právnikov.

Licencie sú vytvorené pomocou troch vrstiev.

- (1) Základnou vrstvou je **úplné znenie licenčných podmienok**. Obsahuje „právnikmi čitateľné“ podmienky, ktoré sú právne vymožitelné na súde. Vyhradte si chvíľku a pozorne si preštudujte [úplné znenie licenčných podmienok CC BY](#), aby ste zistili, ako je štruktúrované. Viete povedať, kde sú uvedené požiadavky na uvedenie autora?
- (2) **Skrátené znenie licencie** je najznámejšou vrstvou licencií. Ide o webové stránky, ktoré stanovujú kľúčové licenčné podmienky v tzv. „ľudsky čitateľnom“ jazyku. Skrátené znenie licencie nie je právne vykonateľné, predstavuje však súhrn úplného znenia licenčných podmienok. Nájdite si trochu času a pozrite si skrátené znenie licencií [CC BY](#) a [CC BY-NC-ND](#) a zistite, v čom sa líšia. Dokážete nájsť odkaz na úplné znenie licenčných podmienok pri jednotlivých skrátených zneniach?
- (3) Posledná vrstva štruktúry licencie uznáva, že softvér zohráva rozhodujúcu úlohu pri vytváraní, kopírovaní, objavovaní a distribúcii diel. Aby webové stránky a webové služby jednoduchšie rozpoznávali, kedy je dielo dostupné pod licenciou Creative Commons, ponúkame „**strojovo čitateľnú**“ **verziu licencie** – súhrn kľúčových udelených slobôd a uložených povinností napísaných vo formáte, ktorému rozumejú aplikácie, vyhľadávače a ďalšie druhy technológií. Vyvinuli sme štandardizovaný spôsob popisu licencií, ktorému softvér rozumie, nazývaný [CC Rights Expression Language \(CC REL\)](#). Keď sú tieto metadáta pripojené k dielam s licenciou CC, osoba, ktorá hľadá dielo s licenciou CC pomocou vyhľadávača (napr. prostredníctvom rozšíreného vyhľadávania Google), dokáže takéto diela nájsť jednoduchšie.

Have a web page?

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Copy this code to let your visitors know!

```
1.png" /></a><br />This work is licensed under a  
<a rel="license"  
href="http://creativecommons.org/licenses/by/4.0  
/">Creative Commons Attribution 4.0  
International License</a>.
```

Normal
Icon

Compact
Icon

Príklad „strojovo čitateľného“ kódu z nástroja na výber licencie [Creative Commons Licence Chooser](#).
[CC BY 4.0](#)

Základné informácie o licenciách CC

Všetky licencie Creative Commons majú spoločných mnoho dôležitých funkcií. Každá licencia CC zabezpečuje, aby boli poskytovatelia licencií pri svojich dielach uvedení. Licencie CC fungujú na celom svete a trvajú dovtedy, kým platia autorské práva (pretože sú založené na autorských právach), a dovtedy, kým používateľ dodržiava podmienky licencie. Každá licencia prinajmenšom pomáha nositeľom práv (nazývame ich „poskytovatelia licencií“ v prípade použitia nástrojov CC) zachovať autorské práva a zároveň umožňuje iným subjektom používať autorské diela a napr. kopírovať a distribuovať ich diela v neupravenej forme na nekomerčné účely. Tieto spoločné prvky slúžia ako základ, pričom poskytovatelia licencií sa môžu rozhodnúť udeliť aj ďalšie povolenia pri rozhodovaní o tom, ako majú byť ich diela použité.

Poznámka pre čitateľov: V rámci celého obsahu kurzu na získanie certifikátu CC sa predpokladá, že všetky opisy licencií odkazujú na najnovšiu verziu licenčného súboru CC, verziu 4.0, ak nie je uvedené inak. Ďalšie informácie o jednotlivých verziách nájdete v časti 3.4.

Možnosti poskytovateľa licencie

Všetky licencie Creative Commons sú štruktúrované tak, aby udeľovali používateľovi povolenie na široký rozsah použití, pod podmienkou, že používateľ dodržiava podmienky licencie. Základnou podmienkou pri všetkých licenciách je, že používateľ je povinný uviesť poskytovateľa licencie a niektoré ďalšie informácie, napríklad kde možno nájsť pôvodné dielo.

Pri výbere licencie urobí poskytovateľ licencie CC niekoľko jednoduchých rozhodnutí – po prvé, chcem povoliť komerčné použitie, a po druhé, chcem povoliť odvodené diela resp. povoliť šírenie diela s úpravami. O tom, ako to spraviť, sa dozvieme v ďalšej časti.

Ak sa poskytovateľ licencie rozhodne povoliť odvodené diela, môže zároveň požadovať, aby každý, kto používa dielo – nazývame ich držiteľmi licencie – sprístupnil svoje nové dielo za rovnakých licenčných podmienok. Práve toto znamená „rovnaké šírenie“ (ShareAlike), čo je jeden z mechanizmov, vďaka ktorému sa digitálny spoločný obsah podliehajúci licenciám CC postupne rozrastá. Licencia Rovnaké šírenie je inšpirovaná licenciou [GNU General Public License](#), ktorú používajú mnohé [voľné a open source softvérové projekty](#) (projekty s otvoreným zdrojovým kódom).

Jednotlivé prvky licencie sú zobrazované vizuálnymi ikonami.

Tento symbol znamená **Uvedenie autora** (Attribution alebo „BY“). Túto podmienku obsahujú všetky licencie.

Tento symbol znamená **Nekomerčné použitie** (NonCommercial alebo „NC“, čo znamená, že dielo je k dispozícii len na nekomerčné účely. Toto obmedzenie obsahujú tri licencie CC.

Tento symbol znamená **Rovnaké šírenie** (ShareAlike alebo „SA“), čo znamená, že úpravy na základe tohto diela musia byť licencované pod tou istou licenciou. Túto podmienku obsahujú dve licencie CC.

Tento symbol znamená **Bez odvodeného obsahu** (NoDerivatives alebo „ND“), čo znamená, že ďalší používatelia nesmú šíriť úpravy diela. Toto obmedzenie obsahujú dve licencie CC.

V kombinácii predstavujú tieto ikony šesť možností licencie CC. Tieto symboly sú vložené aj do „ikon licencií“, pričom každá z nich predstavuje konkrétny typ licencie CC. Časť 3.3 sa podrobne venuje jednotlivým kombináciám.

Nástroje verejnej sféry (public domain)

Creative Commons má okrem svojho súboru licencií aj dva nástroje verejnej sféry (public domain), ktoré predstavujú nižšie uvedené ikony. Uvedené nástroje nie sú rovnocenné s licenciami:

Označenie [CC0](#) umožňuje tvorcom venovať svoje diela celosvetovej verejnej sfére (public domain) v čo najväčšej možnej miere. Treba poznamenať, že niektoré jurisdikcie neumožňujú autorom venovať svoje diela verejnej sfére (public domain), preto označenie CC0 obsahuje aj ďalšie právne mechanizmy, ktoré pomáhajú riešiť túto situáciu tam, kde je to potrebné. Tento nástroj si môžete všimnúť aj v múzeách, v knižniciach alebo v archívoch. To neznamená, že si tieto inštitúcie nárokujú autorské práva na tieto diela, ale skôr sa vzdávajú všetkých možných práv na rozmnožovanie týchto diel, ktoré prípadne majú v rámci iných jurisdikcií. (Viac sa o právnych mechanizmoch a rozsahu označenia CC0 dozviete v časti 3.3.)

[The Public Domain Mark](#) sa používa na označenie diel, o ktorých je známe, že sú oslobodené od všetkých obmedzení autorských práv. Na rozdiel od CC0 nemá označenie Public Domain Mark pri použití pri diele žiadne právne účinky. Slúži len ako štítok s cieľom informovať verejnosť o stave zaradenia diela do verejnej sféry (public domain) a často ho využívajú múzeá, knižnice a archívy pracujúce s veľmi starými dielami.

Záverečné poznámky

V súvislosti s terminológiou a základmi fungovania právnych nástrojov funguje určitá nábehová krivka. Ale ako už viete, je to oveľa menej hrozivé, ako to vyzerá! Keďže už rozumiete tomu, ako „hovoriť jazykom CC“, a poznáte niektoré základné informácie o štruktúre licencií CC, ste na dobrej ceste k tomu, aby ste sa v licencovaní CC stali zbehlými.

3.2 Rozsah licencie

Licencie Creative Commons sú založené na autorskom práve. Táto jednoduchá skutočnosť vám prezradí väčšinu toho, čo potrebujete vedieť o tom, kedy sa uplatňujú a kedy sa neuplatňujú a ako dlho trvajú.

Čo sa naučíme

- Opísať, ako CC narába s autorskými právami a prečo je to dôležité
- Vysvetliť dobu trvania licencie

Otázky / Prečo je to dôležité

Na akom právnom základe fungujú licencie Creative Commons? Prečo je to také dôležité?

Licencie Creative Commons sú licencie na autorské práva. Uplatňujú sa vtedy a tam, kde platia autorské práva. Tým je vyjadrené zásadné rozhodnutie ohľadom navrhovania licencie. Vzhľadom na to, že cieľom bolo sprístupniť verejnosti väčšie množstvo tvorivých a vzdelávacích diel na základe rozumných podmienok, zámerom CC bolo zabezpečiť, aby sa licencie CC nepoužívali na obmedzovanie diel alebo obmedzenie použitia diel, ktoré autorské práva neobmedzujú. Toto je podstatná hodnota CC. Tento cieľ sa dosiahol tým, že jazyk licencií sleduje autorské právo.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Popremýšľajte o tom, čo by to znamenalo, keby vám licencia CC zabraňovala urobiť niečo, čo by ste inak mohli urobiť s dielom chráneným autorskými právami, napríklad vytlačiť kópiu básne, ktorú by ste vložili do narodeninovej pohľadnice pre priateľa. Rozumiete tomu, prečo sledovanie autorských práv licenciami CC je dôležitým aspektom licencií CC?

Získavanie základných vedomostí

Tvrdenie, že „licencie Creative Commons sú licencie na autorské práva“, vypovedá o týchto licenciách toto:

- (1) licencie „fungujú“ alebo sa uplatňujú len vtedy, keď dielo spadá do rozsahu autorského práva (alebo iného súvisiaceho práva) a obmedzenia autorského práva sa vzťahujú na zamýšľané použitie diela (podrobnejšie sa tomu venujeme nižšie),
- (2) na niektoré ďalšie práva, ako sú patenty, ochranné známky, práva na súkromie a ochranu osobnosti v publikovaných materiáloch, sa licencie nevzťahujú a musia sa spravovať samostatne.

Prvé tvrdenie vysvetľuje základné obmedzenie licencií pri kontrole toho, čo ľudia robia s dielom, a druhé je upozornením, že s dielom sa môžu spájať ďalšie práva, ktoré obmedzujú spôsob jeho použitia.

➔Začnime tým, že si rozoberieme, čo znamená, že licencia platí tam, kde platia autorské práva.

Licencie Creative Commons sú vhodné pre tvorcov, ktorí vytvorili niečo, čo možno chrániť autorskými právami, napr. obrázok, článok alebo knihu, a chcú udeliť verejnosti jedno alebo viac povolení, ktoré sa riadia autorským právom. Ak napríklad chcete udeliť iným subjektom povolenia na voľné kopírovanie a redistribúciu vášho diela, môžete použiť licenciu CC a udeliť im tieto povolenia. Podobne, ak chcete udeliť iným subjektom povolenia na voľnú premenu, zmenu alebo iný spôsob vytvárania odvodených diel na základe vášho diela, na udelenie týchto povolení môžete použiť licenciu CC.

Licenciu Creative Commons však nemusíte použiť na to, aby ste niekomu udelili povolenie prečítať si váš článok alebo pozrieť si vaše video, pretože čítanie článku či sledovanie videa nie sú činnosti, ktoré vo všeobecne upravujú autorské práva.

Uvedieme dva ďalšie dôležité prípady, keď používateľ nepotrebuje licenciu na autorské práva a nemusí dodržiavať podmienky licencie CC:

- **Ak používate dielo na základe zásady primeraného použitia (fair use), primeraného prístupu (fair dealing) alebo na základe iných platných obmedzení a výnimiek z autorských práv.** V súlade so svojím zámerom licencie CC neredukujú, nelimitujú, ani neobmedzujú žiadne práva na základe výnimiek a obmedzení autorských práv, ako je napríklad primerané použitie (fair use), primeraný prístup (fair dealing) alebo ustanovenia pre osoby so zdravotným postihnutím, napríklad v zmysle Marrákešskej zmluvy. Ak by používanie materiálu podliehajúceho licenci CC bolo inak povolené z dôvodu príslušnej výnimky alebo obmedzenia, nemusíte sa spoliehať na licenciu CC ani dodržiavať jej zmluvné podmienky. Toto je základný princíp udeľovania licencií CC. Preštudujte si súvisiace často kladené otázky [tu](#).
- **Ak je dielo súčasťou verejnej sféry (public domain).** Licencie CC by sa nemali vzťahovať na diela, ktoré sú súčasťou celosvetovej verejnej sféry (public domain).¹ Pri všetkých licenciách CC sa jasne uvádza, že ich účinkom nie je obmedzovanie materiálu, ktorý by bol inak neobmedzený, a že z verejnej sféry (public domain) nie je možné odstrániť dielo uplatnením licencie CC. Ak chcete svoje vlastné dielo venovať verejnej sfére (public domain) pred vypršaním platnosti príslušných autorských alebo podobných práv, použite nástroje Creative commons na právne podložené venovanie diela verejnej sfére (public domain). Ak je už dielo súčasťou celosvetovej verejnej sféry (public domain), mali by ste preň použiť označenie CC Public Domain Mark. Ďalšie informácie o relevantných často kladených otázkach nájdete [tu](#).

---

¹ Pamätajte na to, že doba platnosti autorských práv na diela je v jednotlivých krajinách sveta rozdielna. V niektorých situáciách tak môže byť dielo podľa ugandských zákonov súčasťou verejnej sféry (public domain), podľa indonézskych zákonov však jej súčasťou nie je. To znamená, že v závislosti od zákonov, ktoré sa vzťahujú na používanie diela (vo všeobecnosti tam, kde sa nachádzate pri používaní diela), licencia CC platíť môže, alebo nemusí.

Viete si predstaviť dôvody, prečo by sa niekto mohol pokúsiť uplatniť licenciu CC na dielo, na ktoré sa nevzťahujú autorské práva v jeho vlastnej krajine? Alebo dôvody, prečo by poskytovateľ licencie CC mohol očakávať uvedenie autora pri každom použití jeho diela, dokonca aj pri použití, ktoré nie je zakázané podľa autorského práva?

Môže sa pokúšať vykonávať kontrolu, ktorú v skutočnosti podľa zákona nemá. Pravdepodobnejšie však je, že jednoducho nevie, že autorské práva neplatia alebo že dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain). Alebo v prípade, že ide o šikovného poskytovateľa licencie, si môže uvedomiť, že jeho dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain) v niektorých krajinách, ale nie všade, a chce si byť istý, že ho môžu opakovane použiť všeci a všade.

Uveďme si príklad z reálneho života a pozrime sa na to, čo sa stane, keď chcete použiť licenciu CC napr. v oblasti 3D tlače. Preštudujte si [zdroje](#) na stránke Public Knowledge o tom, ako použiť licenciu CC v oblasti 3D tlače. Ľahko si všimnete, akými zložitými sa môžu stať právne otázky, najmä v novovznikajúcich oblastiach, ako je táto.

Ďalším jemným, zato dôležitým rozdielom v súvislosti s rozsahom licencií CC je fakt, že sa vzťahujú aj na iné práva úzko súvisiace s autorskými právami. V úplnom znení licenčných podmienok CC sú definované ako „Podobné práva“ a zahŕňajú súvisiace a príbuzné práva, ako aj databázové práva *sui generis*, čo sú práva, ktoré v niektorých krajinách obmedzujú extrakciu a opakované použitie obsahu databázy. Vráťte sa k [časti 2.1](#) a pripomeňte si, na čo sa vzťahujú podobné práva. Rovnako ako v prípade autorských práv licenčné podmienky CC vstupujú do hry len vtedy, ak sa na dielo a konkrétne opakované použitie osobou, ktorá používa dielo podliehajúce licencií CC, inak vzťahujú podobné práva.

➔ Ďalšou kritickou časťou tvrdenia, že „CC licencie sú licencie na autorské práva“ je, že s dielami môžu byť spojené ďalšie práva, na ktoré licencia nemá žiadny vplyv – napríklad právo na súkromie. Opäť platí, že licencie CC nemajú žiadny vplyv na práva nad rámec autorských práv a podobných práv v zmysle ich určenia v licenciách, preto sa ostatné práva musia spravovať samostatne. Prečítajte si často kladené otázky o tejto problematike [tu](#).

Hoci to nie je nevyhnutné, Creative Commons [vyzýva tvorcov, aby sa uistili, že neexistujú žiadne iné práva](#), ktoré by mohli zabrániť opakovanému použitiu diela tak, ako bolo zamýšľané. Poskytovatelia licencie CC neposkytujú žiadne záruky na opakované použitie diela. To znamená, že ak poskytovateľ licencie neponúka osobitnú záruku, je na ďalšom používateľovi, aby určil, či môžu iné práva ovplyvniť zamýšľané opakované použitie diela. Viac sa niekedy môžete dozvedieť jednoduchým kontaktovaním poskytovateľa licencie, ktorého sa spýtate na tieto ďalšie možné práva. Prečítajte si tento úplný [zoznam faktorov pre ďalších používateľov diel podliehajúcich licencií CC](#).

Na aké druhy obsahu sa môže vzťahovať licencia CC?

Licenciu CC môžete použiť na čokoľvek, čo je chránené autorskými právami, ktoré vlastníte, s jednou dôležitou výnimkou.

CC vyzýva tvorcov, aby licencie CC *neuplatňovali* na softvér. A to z toho dôvodu, že existuje mnoho voľných a open source softvérových licencií, ktoré odvádzajú túto prácu lepšie – boli vytvorené výslovne ako softvérové licencie. Napríklad väčšina licencií na softvér s otvoreným zdrojovým kódom obsahuje ustanovenia o distribúcii zdrojového kódu softvéru. Licencie CC sa však nezaoberajú týmto dôležitým aspektom šírenia softvéru. Ekosystém šírenia softvéru sa dobre osvedčil a existuje veľa dobrých licencií na open source softvér, z ktorých si môžete vybrať. Tieto [často kladené otázky](#) z webovej stránky CC obsahujú ďalšie informácie o tom, prečo odrádzame od udeľovania našich licencií na softvér.

Na koho práva sa vzťahuje licencia CC?

Licencia CC na určité dielo sa vzťahuje len na autorské práva vlastnené osobou, ktorá licenciu použila – poskytovateľom licencie. Môže to znieť ako samozrejmosť, je to však dôležitý bod, aby sme porozumeli problematike. Mnohí zamestnávateľa napríklad vlastnia autorské práva na diela vytvorené zamestnancami, preto ak zamestnanec použije licenciu CC na dielo vo vlastníctve svojho zamestnávateľa, nemôže udeliť žiadne povolenie na opakované použitie diela. Osoba, ktorá uplatní licenciu, musí byť tvorcom diela alebo osobou, ktorá nadobudla práva.

Okrem toho môže dielo obsahovať dielo chránené autorskými právami inej osoby, napríklad vedecký článok s fotografiou chránenou autorskými právami na ilustráciu témy (po získaní súhlasu vlastníka fotografie na jej doplnenie do článku). Licencia CC použitá autorom vedeckého článku sa nevzťahuje na fotografiu, ale len na zvyšnú časť diela. Na reprodukciu fotografie môže byť potrebné získať samostatné povolenie (nie na zvyšok článku). Ďalšie podrobnosti o tom, ako riešiť tieto situácie, nájdete v časti 4.1.

S dielom sa často spája viac ako jedno autorské právo. Napríklad filmový tvorca môže vlastniť autorské práva na filmovú adaptáciu knihy, autor knihy však zároveň má autorské práva na knihu, podľa ktorej je film nakrútený. Ak sa na film v tomto príklade vzťahuje licencia CC, táto licencia platí len na film, a nie na knihu. Môže sa stať, že používateľ bude potrebovať osobitne získať licenciu na používanie obsahu chráneného autorskými právami z knihy, ktorá je súčasťou filmu.

Záverečné poznámky

Kľúčom k porozumeniu toho, ako Creative Commons funguje, je uvedomenie si, že licencie sú závislé od fungovania autorských práv. Tento zdanlivo jednoduchý prístup vysvetľuje veľa o tom, kedy sa nástroje používajú a na akú časť diela sa vzťahujú.

3.3 Typy licencií

Existuje šesť rôznych licencií CC, ktoré sú navrhnuté tak, aby vyhovovali rôznorodým potrebám tvorcov a zároveň uplatňovali jednoduché, štandardizované podmienky.

Čo sa naučíme

- Vysvetliť súbor licencií CC
- Opísať jednotlivé prvky licencie CC

Otázky / Prečo je to dôležité

Prečo existuje toľko rôznych licencií Creative Commons?

Neexistuje jediná licencia Creative Commons. Licenčný súbor CC (ktorý zahŕňa šesť licencií CC) a venovanie diela verejnej sfére (public domain) označením CC0 ponúka tvorcom viacero možností. Na prvý pohľad sa všetky tieto možnosti môžu zdať odstrašujúce. Keď sa však bližšie pozriete na možnosti, uvedomíte si, že ich rozsah je pomerne jednoduchý.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Zamyslíte sa nad nejakým tvorivým alebo akademickým dielom, ktoré ste vyhotovili a na ktoré ste osobitne hrdí. Keby ste sa o toto dielo boli podelili s inými, prekážalo by vám, keby ho modifikovali alebo použili na komerčné účely? Prečo áno resp. prečo nie?

Získavanie základných vedomostí

Licencie Creative Commons sú štandardizované nástroje, súčasťou vízie je však ponúknuť tvorcom, ktorí majú záujem verejne šíriť svoje diela, viacero možností namiesto vyhradenia všetkých práv na základe autorských práv.

Štyri licenčné prvky – BY, SA, NC a ND – sa navzájom kombinujú a vytvárajú šesť rôznych licenčných možností.

Podmienku Uvedenie autora (BY) obsahujú všetky licencie. Inými slovami, všetky licencie vyžadujú, aby bol tvorca v súvislosti so svojím dielom uvedený. Okrem tejto spoločnej črty sa licencie líšia v tom, či (1) je povolené komerčné použitie diela a (2) či môže byť dielo upravené, a ak áno, za akých podmienok.

Šesť licencií, od najmenej obmedzujúcich až po najviac obmedzujúce, pokiaľ ide o slobody udelené ďalším používateľom, sú nasledujúce:

Licencia Uvedenie autora **alebo „CC BY“** (z angl. Attribution) umožňuje ľuďom používať dielo na akýkoľvek účel (dokonca aj na komerčné účely či v zmenenej podobe) pod podmienkou uvedenia autora.

Licencia Uvedenie autora – Rovnaké šírenie alebo „BY-SA“ (z angl. Attribution-ShareAlike) umožňuje ľuďom používať dielo na akýkoľvek účel (dokonca aj na komerčné účely či v zmenenej podobe), pod podmienkou uvedenia autora a sprístupnenia akýchkoľvek úprav, ktoré šíria, pod rovnakou alebo kompatibilnou licenciou. Toto je verzia CC [licencie copyleft](#), ktorá sa vyžaduje napríklad vo vzťahu k obsahu nahraného do Wikipédie.

Licencia Uvedenie autora – Nekomerčné šírenie alebo „BY-NC“ (z angl. Attribution-NonCommercial) umožňuje ľuďom používať dielo iba na nekomerčné účely a pod podmienkou uvedenia autora.

Licencia Uvedenie autora – Nekomerčné šírenie – Rovnaké šírenie alebo „BY-NC-SA“ (z angl. Attribution-NonCommercial-ShareAlike) umožňuje ľuďom používať dielo len na nekomerčné účely a pod podmienkou uvedenia autora a sprístupnenia akéhokoľvek šíreného adaptovaného obsahu pod rovnakou alebo kompatibilnou licenciou.

Licencia Uvedenie autora – Bez odvodeného obsahu alebo „BY-ND“ (z angl. Attribution-NoDerivatives) umožňuje ľuďom používať neupravené dielo na akýkoľvek účel (aj komerčný) pod podmienkou uvedenia autora.

Licencia Uvedenie autora – Nekomerčné šírenie – Bez odvodeného obsahu alebo „BY-NC-ND“ (z angl. Attribution-NonCommercial-NoDerivatives) je licenciou s najväčším obmedzením, ktorú ponúka CC. Ľuďom umožňuje používať neupravené dielo len na nekomerčné účely a len za podmienky uvedenia poskytovateľa licencie.

Ak chcete naozaj pochopiť, ako fungujú jednotlivé licenčné možnosti, pozrime sa na jednotlivé prvky licencií. Uvedenie autora je súčasťou všetkých licencií CC. V ďalšej časti si presne rozoberieme, aký typ uvedenia autora sa vyžaduje. Teraz sa zamerajme na to, čím sa jednotlivé licencie od seba líšia.

Po prvé, komerčné verus nekomerčné použitie.

Nekomerčné použitie (NonCommercial, „NC“). Ako vieme, tri z licencií (BY-NC, BY-NC-SA a BY-NC-ND) obmedzujú opakované použitie diela len na nekomerčné účely. V plnom znení licenčných podmienok je nekomerčný účel definovaný ako účel, ktorý „nie je primárne určený alebo zameraný na obchodnú výhodu alebo peňažnú náhradu“. Cieľom je zabezpečiť flexibilitu v závislosti od skutočností, ktoré sa týkajú opakovaného použitia, bez toho, aby sa špecifikovali presné situácie, ktoré by mohli vylúčiť niektoré zakázané a niektoré povolené opakované použitia.

Je dôležité poznamenať, že definícia nekomerčného použitia organizácie CC závisí od použitia, nie od používateľa. Ak ste nezisková alebo charitatívna organizácia, používanie diela s licenciou NC by mohlo byť stále v rozpore s obmedzením NC, a ak ste subjekt založený na dosiahnutí zisku, používanie diela s licenciou NC nemusí pre vás nevyhnutne znamenať, že ste porušili túto podmienku. Napríklad nezisková organizácia nemôže predať dielo iného subjektu s licenciou NC so ziskom a zas subjekt založený na dosiahnutí zisku môže dielo s licenciou NC používať na nekomerčné účely. Či je použitie komerčné, závisí od konkrétnej situácie. Ďalšie informácie a príklady nájdete na našej stránke CC NonCommercial Interpretation [tu](#).

Adaptovaný obsah

Ďalšie rozdiely medzi licenciami závisia od toho, či a za akých podmienok môžu používatelia upravovať a následne šíriť licencované dielo. Otázka, čo predstavuje [adaptáciu](#) resp. úpravu licencovaného diela, závisí od príslušného autorského práva (vráťte sa k 2. časti). Jedným z výlučných práv udelených autorom na základe autorských práv je právo vytvárať úpravy ich diel resp. odvodené diela, ako sa na niektorých miestach označujú. (Napríklad nakrútenie filmu podľa knihy alebo preklad knihy z jedného jazyka do druhého.)

Z právneho hľadiska je niekedy zložitá presne určiť, čo je a čo nie je adaptácia. Uvádzame niekoľko užitočných pravidiel týkajúce sa licencií, na ktoré treba pamätať:

- Technická [zmena formátu](#) (napríklad konverzia licencovaného diela z digitálneho formátu na fyzickú kópiu) sa nepovažuje za adaptáciu bez ohľadu na to, čo by inak stanovovalo príslušné autorské právo.
- Oprava menších pravopisných alebo interpunkčných chýb sa nepovažuje za adaptáciu.

- Synchronizácia hudobného diela s pohyblivým obrazom sa považuje za adaptáciu bez ohľadu na to, čo by inak stanovovalo príslušné autorské právo.
- Reprodukcia a spájanie diel do zbierky sa nepovažuje za adaptáciu jednotlivých diel. Napríklad kombinácia samostatných esejí niekoľkých autorov do zbierky esejí na účely ich použitia formou otvorenej učebnice sa považuje za zbierku, nie adaptáciu. Väčšina materiálov OpenCourseWare sa považuje za zbierku otvorených vzdelávacích zdrojov (OVZ) iných subjektov.
- Doplnenie obrázka do textu, napr. v blogovom príspevku, v PowerPointe alebo v článku, nevytvára adaptáciu, pokiaľ nie je upravená samotná fotografia.

Bez odvođeného obsahu (NoDerivatives, „ND“). Dve z licencií (BY-ND a BY-NC-ND) zakazujú používateľom šíriť (t. j. distribuovať alebo sprístupňovať) adaptovaný obsah licencovaného diela. Aby sme si to ujasnili, to znamená, že ktokoľvek môže vytvárať adaptácie diel s licenciou ND pod podmienkou, že ho nešíri v upravenej forme. To okrem iného umožňuje organizáciám vykonávať hĺbkovú analýzu textov a dáť bez porušenia podmienok ND.

Rovnaké šírenie (ShareAlike, „SA“). Dve z licencií (BY-SA a BY-NC-SA) vyžadujú, aby pri šírení adaptácií licencovaného diela boli tieto diela sprístupnené pod rovnakou alebo kompatibilnou licenciou. Zoznam kompatibilných licencií na účely licencie Rovnaké šírenie je krátky. Zahŕňa novšie verzie tej istej licencie (napr. BY-SA 4.0 je kompatibilný s BY-SA 3.0) a niekoľko licencií iných ako licencie CC, ktoré Creative Commons označuje ako kompatibilné (napr. the Free Art License). Viac si o tejto problematike môžete prečítať tu. Najdôležitejšie je však zapamätať si, že pri licencií Rovnaké šírenie sa vyžaduje, že ak šírite svoju adaptáciu, musíte tak urobiť pomocou rovnakej alebo kompatibilnej licencie.

Verejná sféra (Public Domain)

Okrem súboru licencií CC ponúka Creative Commons aj možnosť pre tvorcov, ktorí si zvolia prístup „bez vyhradených práv“ a ktorí chcú dať dielo do používania bez nároku na svoje autorské práva. Toto je označenie CC0, nástroj na venovanie diela verejnej sfére (public domain).

Rovnako ako licencie CC aj nástroj CC0 používa trojvrstvovú štruktúru – úplné znenie licenčných podmienok, skrátene znenie licencie a metadáta.

Úplné znenie licenčných podmienok CC0 tiež používa trojaký právny prístup. Niektoré krajiny neumožňujú tvorcom venovať svoje dielo verejnej sfére (public domain) vzdaním sa alebo upustením od týchto práv, a preto označenie CC0 zahŕňa aj „záložnú“ licenciu, ktorá umožňuje komukoľvek na svete robiť s dielom čokoľvek bez akýchkoľvek podmienok. Záložná licencia vstupuje do hry vtedy, keď zrieknutie sa práv z nejakého dôvodu zlyhá. A napokon, v zriedkavých prípadoch, keď nie je možné vynútiť vzdanie sa práva ani „záložnú“ licenciu, CC zahŕňa prísľub osoby, ktorá použije označenie CC0 pri svojom diele, že nebude uplatňovať autorské práva voči ďalším používateľom spôsobom, ktorý by zasahoval do jej deklarovanej zámeru vzdať sa všetkých práv na dielo.

Podobne ako licencie aj označenie CC0 je nástroj na ochranu autorských práv, vzťahuje sa však aj na niekoľko ďalších práv nad rámec tých, ktoré sú kryté licenciou CC, napríklad zákony o zákaze hospodárskej súťaže. Z hľadiska opakovaného použitia však môžu stále existovať ďalšie práva, ktoré si vyžadujú osobitný prístup, napr. ochranné známky a patentové práva, či práva tretích strán na dielo, napr. právo na ochranu osobnosti v publikovaných materiáloch alebo právo na súkromie.

Záverečné poznámky

Právne nástroje Creative Commons boli navrhnuté tak, aby zabezpečovali riešenie v súvislosti so zložitými právnymi predpismi štandardizovaným spôsobom s cieľom umožniť ich čo najjednoduchšie používanie a uplatňovanie neprávnikmi.

Pochopenie základných právnych princípov v tejto časti vám pomôže efektívnejšie využívať licencie Creative Commons a Creative Commons nástroje verejnej sféry (public domain).

3.4 Vymožitelnosť licencie

Licencie Creative Commons boli starostlivo vytvorené tak, aby boli právne vymožitelné v krajinách po celom svete.

Fotografia [Law Library Stacks](#) (orezaná z originálu) z [Unsplash](#) od [Malteho Baumanna](#), venovaná verejnej sfére (*public domain*) s označením [CC0](#).

Čo sa naučíme

- Charakterizovať stav judikatúry v súvislosti s Creative Commons
- Vysvetliť potenciálny prínos hľadania iných ako právnych riešení nezhôd

Otázky / Prečo je to dôležité

Licencie Creative Commons sú právne nástroje, ktoré vychádzajú z autorského práva. Ako právne nástroje musia licencie CC obstať aj na súde. Čo sa stane v prípade súdneho sporu, ktorý sa týka licencií Creative Commons? Čo sa stane, ak niekto poruší licenciu CC, ktorú ste uplatnili pri svojom diele, ale nechcete podať žalobu? Čo sa stane, ak sa poskytovateľ licencie sťažuje na to, akým spôsobom ste ho pri opakovanom použití jeho diela uviedli?

K dnešnému dňu a pokiaľ je nám známe, žiadny súd na svete, ktorý sa zaoberal prípadom týkajúcim sa licencie CC (ktorých bolo len veľmi málo), nespochybnil platnosť alebo vymožitelnosť licencie CC. Vďaka komunite CC sa väčšina sporov súvisiacich s licenciami CC rieši mimosúdne a často bez účasti právnikov.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Bez ohľadu na to, či vy alebo vaša organizácia používate licencie CC alebo radíte iným osobám ohľadom používania licencií CC, chcete mať istotu, že podmienky licencií CC sú vymožitelné. Ak niekto zneužije vaše dielo, aké máte východisko? Čo by ste robili, keby ste zistili, že niekto používa vašu fotografiu s licenciou CC v časopise bez toho, aby napríklad uviedol vaše meno?

Získavanie základných vedomostí

Väčšina ľudí, ktorí opakovane používajú diela s licenciou CC, sa snaží dodržiavať licenčné podmienky. No bez ohľadu na to, či je zámer dobrý alebo zlý, ľudia sa niekedy mýlia.

Ak niekto používa dielo s licenciou CC bez uvedenia autora alebo bez dodržiavania licenčných podmienok, jeho právo používať dielo automaticky zaniká v momente, keď poruší licenčné podmienky. Ak osoba, ktorá používa dielo nezískala osobitné povolenie alebo sa nespolieha na primerané použitie alebo inú výnimku z autorských práv, je potenciálne zodpovedná za porušenie autorských práv. Prečítajte [tieto často kladené otázky](#) o tom, čo sa stane v prípade porušenia licencie CC. Prečítajte si [tieto často kladené otázky](#) a pozrite sa na to, čo sa udeje z pohľadu ďalšieho používateľa.

Všimnite si tento dôležitý rozdiel medzi najnovšou verziou licencií CC (verzia 4.0) a predchádzajúcimi verziami:

30-day window to correct license violations

All CC licenses terminate when a licensee breaks their terms, but under 4.0, a licensee's rights are reinstated automatically if she corrects a breach within 30 days of discovering it. The cure period in version 4.0 resembles similar provisions in some other public licenses and better reflects how licensors and licensees resolve compliance issues in practice. It also assures users that provided they act promptly, they can continue using the CC-licensed work without worry that they may have lost their rights permanently.

Zo stránky [What's New in 4.0](#) (Čo je nové vo verzii 4.0) na webovej stránke CC. [CC BY 4.0](#)

V rámci verzie 4 sa používateľom diel s licenciou CC, ktorí splnia licenčné podmienky do 30 dní od zistenia porušenia licenčných podmienok, automaticky obnovia ich práva vyplývajúce z licencie.

Takéto spory sa niekedy môžu skončiť na súde. Podľa našich informácií počas existencie CC vzniklo len veľmi málo právnych sporov a rozhodnutí ohľadom právnych nástrojov CC. Každý súd, ktorý vydal rozhodnutie, tak učinil bez toho, aby spochybnil vykonateľnosť predmetnej licencie CC.

Takéto súdne rozhodnutia boli vydané v rôznych krajinách sveta, vrátane Španielska, Belgicka, Holandska, Nemecka, Švédska, Izraela a Spojených štátov. Creative Commons vedie zoznam súdnych rozhodnutí a judikatúry z jurisdikcií na celom svete na svojej wiki stránke [tu](#).

Ani v jednom z týchto rozhodnutí žiadny súd nespochybnil platnosť licencie CC v žiadnom prípade. Kým v niektorých prípadoch zohrávala licencia CC len malú úlohu, v iných súd považoval obžalovaného za zodpovedného za porušenie autorských práv z dôvodu nedodržania licenčných podmienok CC. O jednom takomto rozhodnutí si prečítajte [v tomto zhrnutí](#).

Právna vykonateľnosť je jedným z kľúčových prvkov udeľovania licencií CC. Hoci sú licencie vo všeobecnosti považované za symboly slobodného a otvoreného šírenia obsahu, majú aj právnu váhu. Úplné znenie licenčných podmienok napísali právnici s pomocou globálnej siete medzinárodných expertov na autorské práva. Výsledkom je súbor podmienok, ktoré by mali fungovať a byť vymožitelné kdekoľvek na svete.

Verzie licencie

Ako bolo uvedené vyššie, existujú rôzne verzie licencií CC. Tie sa nesmú zamieňať s jednotlivými *typmi* licencií, ktoré sú opísané v časti 3.3. Číslo verzie licencie jednoducho znamená, kedy bola táto konkrétna verzia úplného znenia licenčných podmienok napísaná. CC zlepšuje svoje licencie prostredníctvom procesu aktualizácie verzií, čo je proces, ktorým aktualizujeme úplné znenie licenčných podmienok tak, aby lepšie zohľadňovali zmeny v autorských právach a technológiách či potreby používateľov. Hoci medzi jednotlivými verziami licencií existujú určité rozdiely, uvedené verzie sú z praktického hľadiska vo veľkej miere rovnaké. Najnovšou verzou licenčného súboru CC je [verzia 4.0](#), ktorá bola vydaná v roku 2013. Podrobnosti o aktualizáciách licencií vo verzii 4.0 nájdete na [CC wiki](#). Konkrétny a komplexný pohľad na to, ako sa licencie menili od verzie 1.0 po súčasnosť, vrátane všetkých zmien v požiadavkách na uvádzanie autora a označenia, [nájdete na našej webovej stránke](#).

V každom prípade odporúčame, aby tvorcovia používali najnovšiu verziu licencií, keďže odráža najnovšie prístupy Creative Commons a jeho globálnej siete právnych expertov.

Oficiálne preklady právnych nástrojov CC

Najnovšie verzie všetkých právnych nástrojov CC môžu byť preložené do oficiálnych verzií v iných jazykoch. Creative Commons uplatňuje na tento účel [formálny postup](#) s cieľom zabezpečiť, aby sa preklady čo najviac približovali originálu. Naším cieľom je dostať právne nástroje do čo najväčšieho počtu jazykov, aby si ich každý mohol preštudovať a porozumieť pojmom vo svojom rodnom jazyku (jazykoch). Oficiálne preklady sú uvedené v spodnej časti úplného znenia licenčných podmienok pre všetky licencie a sú rovnocenné.

Mnoho ľudí sa pýta na vzťah medzi oficiálnymi prekladmi a anglickými originálmi. Všetky oficiálne preklady sú len jazykovými prekladmi na rozdiel od portovania (opísaného nižšie). Všetky oficiálne preklady sú právne rovnocenné, čo znamená, že kým poskytovateľ licencie si mohol preštudovať anglickú jazykovú verziu, aby na svoje dielo použil licenciu CC BY, ďalší používateľ tohto diela, ktorý hovorí po arabsky, si môže zobrazit rovnakú licenciu v arabčine. Je to podobné, ako keď normalizačné orgány, akým je World Wide Web Consortium, prekladajú jednu normu do viacerých jazykov, alebo keď Organizácia Spojených národov zverejňuje medzištátne zmluvy.

Bočný panel:

Rozlišovanie portovaných verzií licencií CC pred verziou 4.0

Pred vydaním verzie 4.0 v novembri 2013 udelila organizácia Creative Commons povolenie Globálnej sieti CC (CC Global Network) na „portovanie“ licencií Creative Commons. Portovanie zahŕňalo jazykový preklad a úpravy tak, aby licencie odrážali miestnu terminológiu a navrhované protokoly a zohľadňovali ďalšie miestne rozdiely, napríklad existenciu osobnostných práv a organizácií kolektívnej správy.

Jedným z hlavných dôvodov aktualizácie verzie licencií z 3.0 na 4.0 bolo eliminovať potrebu portovania, čo je zbytočne zložitý proces, ktorý by mohol byť eliminovaný, ak by CC venovalo náležitú pozornosť zabezpečeniu internacionalizácie nových licencií. Od verzie 4.0, ktorá je najnovšou verziou licenčného súboru CC, CC už licencie „neportuje“. Portované licencie predchádzajúcich verzií sa môžu stále používať a zachovávajú si právoplatnosť a vymožitelnosť. Creative Commons však odrádza od ich používania a odporúča verziu 4.0 ako najnovší a najaktuálnejší prístup organizácie CC a jej globálnej siete.

Riešenie sporov

Od vydania verzie 1.0 licencií v roku 2002 si Creative Commons nie je vedomé väčšieho počtu sporov medzi poskytovateľmi licencií a používateľmi ohľadom jeho licencií, vrátane podmienok nekomerčného použitia a uvádzania autora.

Na to môže existovať niekoľko vysvetlení. Ako uvádza Creative Commons v [Defining NonCommercial Study](#) (*Štúdiá o definícii nekomerčného použitia*), očakávania poskytovateľov licencií a používateľov obsahu s licenciou CC môžu zohrávať dôležitú úlohu. Napríklad zámerom poskytovateľov licencií NC je často rozsiahle opakované použitie ich obsahu s licenciou NC, ak sa nepoužije primárne na dosiahnutie komerčného zisku. Ďalší používatelia obsahu s licenciou NC však môžu prijať konzervatívnejšie licenčné podmienky týkajúce sa

komerčného opakovaného použitia. V dôsledku toho sa obsah s licenciou NC často nepoužíva opakovane so všetkými povoleniami, ktoré licencia umožňuje alebo ktoré poskytovateľ licencie zamýšľa. Často sa stáva, že spory, ktoré vzniknú v súvislosti s obsahom podliehajúcim licenci CC, sa riešia priateľskou cestou mimosúdne, často bez účasti právnikov. Spory sa tak riešia komunikáciou poskytovateľa licencie s používateľom a dohodou o vyriešení akéhokoľvek skutočného problému.

Všimnite si, že sme túto prax zohľadnili vo verzii 4.0. Kým pred verziou 4.0 akýmkoľvek porušením licencie licencia automaticky zanikla a porušovateľ musel požiadať poskytovateľa licencie o nové a výslovné povolenie na opakované použitie diela, vo verzii 4.0 sa licencia automaticky obnoví, ak porušovateľ odstráni problém do 30 dní od jeho zistenia. To motivuje ďalších používateľov k tomu, aby čo najskôr po zistení nedostatku vykonali správnu vec – napravili porušenie podmienok bez ohľadu na to, či poskytovateľ licencie uplatnil nejaký nárok. Tento prístup môže prispieť k vyhnutiu sa sporom.

V mnohých ohľadoch sú oba tieto prístupy – vystupovať veľkorysejšie a úctivo a snažiť sa vyriešiť akékoľvek vnímané porušenia – svedectvom o hodnotách, ktoré udržiava a praktizuje komunita tvorcov a používateľov CC. Creative Commons podporuje zdravé a otvorené interakcie medzi poskytovateľmi licencií a tými, ktorí ich diela opakovane používajú.

Záverečné poznámky

Právny základ licencií CC je mimoriadne dôležitý. S pomocou medzinárodnej siete právnych a politických expertov sú licencie CC akceptované a vymožiteľné na celom svete. K dnešnému dňu žiaden súd nevyhlásil licencie za nevymáhateľné a prebehlo len veľmi málo súdnych sporov. V prevažnej väčšine prípadov komunita rieši spory mimo súdnej siene.

Doplnkové zdroje

David Wiley: *Open Publication License* (Licencia na otvorené publikovanie). [CC BY 4.0](#)

Stručná história licencovania otvoreného obsahu a prečo boli licencie nakoniec nahradené právne podloženými licenciami Creative Commons

<http://opencontent.org/blog/archives/329>

Licencie Creative Commons. [CC BY-SA 3.0](#)

Článok na Wikipédii o licenciách a niektorých návodoch na použitie

https://en.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons_license

Creative Commons: *About the Licenses* (O licenciách) [CC BY 4.0](#)

Ak si chcete prečítať všetky skrátené znenia licencií či úplné znenia licenčných podmienok, navštívte túto stránku a prečítajte si o jednotlivých licenciách.

<https://creativecommons.org/licenses/>

Creative Commons: *Selected Frequently Asked Questions* (Vybrané často kladené otázky). [CC BY 4.0](#)

Ovplyvňujú licencie Creative Commons výnimky a obmedzenia autorských práv, napríklad primeraný prístup a primerané použitie? <https://creativecommons.org/faq/#do-creative-commons-licenses-affect-exceptions-and-limitations-to-copyright-such-as-fair-dealing-and-fair-use>

Môžem použiť licenciu Creative Commons na dielo vo verejnej sfére (public domain)?

<https://creativecommons.org/faq/#may-i-apply-a-creative-commons-license-to-a-work-in-the-public-domain>

Čo sa stane, ak ponúknem svoj materiál s licenciou Creative Commons a niekto ho zneužije?

<https://creativecommons.org/faq/#what-happens-if-i-offer-my-material-under-a-creative-commons-license-and-someone-misuses-them>

Ako môžem prísť o svoje práva na základe licencie Creative Commons? Ak sa tak stane, ako ich zas nadobudnem?

<https://creativecommons.org/faq/#how-can-i-lose-my-rights-under-a-creative-commons-license-if-that-happens-how-do-i-get-them-back>

Zdroje odporúčané účastníkmi kurzu

Mnohé ďalšie zdroje odporúčané účastníkmi kurzu na získanie certifikátu CC prostredníctvom anotácií Hypothes.is na webovej stránke certifikátu. Hoci Creative Commons tieto zdroje nepreskúmala, radi by sme upozornili na príspevky účastníkov na tejto stránke:

<https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/chapter/additional-resources-3/>

4. časť: Používanie licencií CC a diel s licenciou CC

Toto dielo podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Keďže už viete, ako licencie fungujú a ako sú navrhnuté, ste pripravení použiť licencie CC a nástroj CC0 aj pri svojich vlastných dielach či opakovane použiť diela s licenciou CC vytvorené inými používateľmi.

Táto časť sa venuje všetkému, čo potrebujete vedieť ako poskytovateľ licencie CC aj ako ďalší používateľ. Ak vaše vlastné dielo s licenciou CC obsahuje dielo s licenciou CC vytvorené inými osobami, ste aj jedným aj druhým!

Táto časť pozostáva zo štyroch sekcií:

- [4.1 Výber a použitie licencie CC](#)
- [4.2 Čo je potrebné zvážiť po udelení licencie CC](#)
- [4.3 Vyhľadanie a opakované použitie diela s licenciou CC](#)
- [4.4 Remixovanie diela s licenciou CC](#)

Existujú aj [doplňkové zdroje](#), ak máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti.

4.1 Výber a použitie licencie CC

Použitie licencie CC je jednoduché, existuje však niekoľko dôležitých faktorov, ktoré treba zvážiť pred tým, než tak urobíte.

[Ikona licencie CC BY](#). [Ochranná známka](#): Creative Commons.

Čo sa naučíme

- Vymenovať najdôležitejšie faktory, ktoré treba zvážiť pred použitím licencie CC alebo nástroja CC0
- Použiť licenciu pomocou nástroja CC na výber licencie a CC0 pomocou nástroja CC na venovanie diela verejnej sfére (public domain)
- Posúdiť, ktorá licencia sa má použiť na základe relevantných faktorov

Otázky / Prečo je to dôležité

Čo by mali tvorcovia zvážiť pred použitím licencie CC alebo CC0 pri svojom diele? Tvorcovia, ktorí sa rozhodnú šíriť svoje diela prostredníctvom CC, majú niekoľko možností. Pred použitím ktorejkoľvek licencie CC alebo CC0 treba zvážiť aj o mnohé ďalšie veci, vrátane toho, či disponujete všetkými potrebnými právami, a ak nie, akým spôsobom to oznámiť verejnosti.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Ako by ste postupovali pri výbere konkrétnej licencie CC pre svoje dielo? Viete, ako v praxi pripojiť licenciu k dielu po tom, čo ste si nejakú vybrali? Čo ak zmeníte ohľadom licencie názor?

Získavanie potrebných vedomostí

Pred rozhodnutím o tom, či chcete pri svojom tvorivom diele použiť licenciu Creative Commons alebo CC0, je potrebné zvážiť niekoľko dôležitých vecí:

Licencie a CC0 sú neodvolateľné. Neodvolateľné znamená právnu dohodu, ktorú nie je možné zrušiť. To znamená, že v momente, keď na dielo použijete licenciu CC, táto licencia CC bude na dielo platiť dovtedy, kým nevyprší platnosť autorských práv na dielo. Tento aspekt udeľovania licencií CC je z pohľadu ďalších používateľov veľmi žiaduci, pretože majú istotu, že tvorca nemôže svojvoľne stiahnuť práva, ktoré im boli udelené na základe licencie CC.

Keďže licencie sú neodvolateľné, pred rozhodnutím o použití licencie CC na dielo je veľmi dôležité starostlivo zvážiť jednotlivé možnosti.

Autorské práva na dielo musíte vlastniť alebo spravovať. Mali by ste spravovať autorské práva na dielo, na ktoré sa vzťahuje licencia. Napríklad, nevlastníte ani nespravujete žiadne autorské práva na dielo, ktoré je súčasťou verejnej sféry (public domain), a rovnako nevlastníte ani nespravujete autorské práva na pieseň Enriqueho Iglesiasa. Okrem toho, ak ste vytvorili materiál v rámci svojho zamestnania, nemusíte byť nositeľom práv a pred použitím licencie CC možno budete musieť získať povolenie od svojho zamestnávateľa. Pred udelením licencie sa uistite, že máte autorské práva na dielo, pri ktorom uplatníte licenciu CC.

Ktorú licenciu Creative Commons by som mal použiť?

Šesť licencií Creative Commons ponúka viacero možností tvorcom, ktorí chcú šíriť svoje dielo vo verejnosti a zároveň si chcú ponechať autorské práva. Najlepší spôsob, ako sa rozhodnúť, ktorá licencia je pre vás vhodná, je premyslieť si, prečo chcete svoje dielo šíriť a ako by ste chceli, aby ostatní vaše dielo používali.

Zvážiť treba napríklad tieto otázky:

Myslíte si, že ľudia by mohli vytvoriť zaujímavé nové diela na základe vašej tvorby? Chcete ľuďom umožniť preložiť vaše texty do rôznych jazykov alebo inak ich prispôbiť na účely ich vlastných potrieb? Ak áno, mali by ste si vybrať licenciu, ktorá umožňuje upravovať vaše dielo.

Je pre vás dôležité, aby mohli byť vaše obrázky začlenené do Wikipédie? Ak áno, potom by ste si mali vybrať CC BY, BY-SA alebo CC0, pretože Wikipédia nepovoľuje obrázky s licenciou Nekomerčné použitie (NonCommercial) alebo Bez odvodeného obsahu (NoDerivatives) s výnimkou špecifických prípadov.

Chcete sa vzdať všetkých svojich práv na svoje dielo, aby ho mohol ktokoľvek na svete použiť na akýkoľvek účel? Potom možno zvážite použitie nástroja CC0 na venovanie diela verejnej sfére (public domain).

Ak potrebujete pomoc pri rozhodovaní o tom, ktorá licencia by mohla byť pre vás najlepšia, môže vám pomôcť tento vývojový diagram z CC Austrália (pozor, informácie, ktoré sú v ňom obsiahnuté, nepredstavujú právne poradenstvo): <http://creativecommons.org.au/learn/factsheets/licensing-flowchart/>

Ktoré licencie Creative Commons sú pre mňa vhodné?

Inštrukcie

Creative Commons (CC) je nezisková organizácia, ktorej činnosť je zameraná na uľahčenie šírenia, opakovaného použitia, modifikácie a remixovania kreatívneho materiálu, a to prostredníctvom voľných licencií, ktoré autorom umožňujú udeliť povolenia na niektoré spôsoby použitia ich diela vopred.

CC podporuje ľudí v šírení ich diel. Ale myslíme si, že je dôležité, aby ste použili licenciu vhodnú pre vás a aby ste rozumieli tomu, čo táto licencia znamená – v čom vám má pomôcť tento vývojový diagram. Odpoveďou na niekoľko jednoduchých otázok vám diagram pomôže vybrať vhodnú licenciu, alebo zistiť, či vôbec chcete použiť licenciu CC.

Začnite zeleným políčkom a nasledovaním šípkok, ktoré korešpondujú s vašou odpoveďou prejdete cez ružové políčko s otázkami o remixovaní a modré políčko s otázkami o komerčnom využití, až kým sa nedostanete k fialovému políčku. To bude tá správna licencia pre vás. Podrobné informácie každej licencie nájdete na odkaze/linku pod políčkem.

CC má online nástroj, ktorý vás prevedie podobným procesom, na stránke: <https://creativecommons.org/licenses/>.

Viac informácií o licenciách nájdete na <https://creativecommons.org/licenses/>.

Začnite tu!

Súhlasím s tým, aby iní ľudia kopirovali a šíрили moj obsah bez toho, aby si odo mňa zakazdým pýtali povolenie?

Nie

Mal by som použiť označenie autorského práva „Všetky práva vyhradené“

Áno

Súhlasím s tým, aby menili a adaptovali obsah? Povolíam remixovanie?

Nie

Súhlasím s tým, aby iní ľudia zarábali na opakovanom použití obsahu?

Nie

Mal by som použiť licenciu Attribution-NonCommercial-No Derivative Works
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Áno

Mal by som použiť licenciu Attribution-No Derivative Works
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0>

Áno

Chcem obmedziť spôsob, akým môžu ostatní vydávať svoje remixované diela? To znamená, že ak remixujú, ich nový obsah musí byť k dispozícii na remixovanie za rovnakých podmienok.

Nie

Súhlasím s tým, aby iní ľudia zarábali na opakovanom použití obsahu?

Nie

Mal by som použiť licenciu Attribution-NonCommercial Works
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0>

Áno

Mal by som použiť licenciu Attribution
<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0>

Áno

Súhlasím s tým, aby iní ľudia zarábali na svojom opakovanom použití obsahu?

Nie

Mal by som použiť licenciu Attribution-NonCommercial-ShareAlike Works
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0>

Áno

Mal by som použiť licenciu Attribution-ShareAlike Works
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>

Poster v1.0

CC Austrália: [Which Creative Commons license is right for me](#) [Which Creative Commons license is right for me](#) (Ktorá licencia Creative Commons je pre mňa tá pravá). [CC BY](#)

Ako použiť licenciu CC pri diele?

Keď už ste sa rozhodli, že chcete použiť licenciu CC, a viete, ktorú licenciu chcete použiť, jej použitie je jednoduché. **Z technického hľadiska stačí uviesť, ktorú licenciu CC na svoje dielo použijete. Dôrazne však odporúčame pridať odkaz (alebo vypísať URL adresu licencie CC, ak pracujete offline) k príslušnému skrátenému zneniu licencie CC (napr. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).** Môžete to urobiť v [oznámení o autorských právach](#) na svoje dielo, v spodnej časti vašej webovej stránky alebo na akomkoľvek inom mieste, ktoré to má zmysel vzhľadom na konkrétny formát a médium vášho diela. Dôležité je jasne uviesť, na čo sa vzťahuje licencia CC, a umiestniť oznámenie na miesto, kde to bude pre verejnosť jasné. Ďalšie informácie nájdete v časti [Označovanie diela licenciou CC](#).

Označenie licenciou CC, ktorú si zvolíte, môže byť rovnako jednoduché ako toto oznámenie z päty [BC Open Textbooks](#).

Ak nie je uvedené inak, obsah na tejto stránke podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](#).

Populárne platformy ako YouTube, Medium a Flickr zvyčajne majú svoje vlastné vstavané licenčné nástroje CC, ktoré vám umožnia označiť vaše dielo zvolenými licenciami CC. Tu je niekoľko návodov, ktoré môžu byť pre vás užitočné:

- [Použitie licencie CC na YouTube](#)
- [Použitie licencie CC na Medium](#)
- [Použitie licencie CC na Flickr](#)

Existujú aj ďalšie významné a populárne platformy pre občiansku vedu, napríklad iNaturalist, kde si môžete vybrať licenciu, ktorú chcete použiť, a vyhľadávať obrázky, na ktoré sa vzťahuje licencia CC. Integrované funkcie na výber licencie majú aj úložiská pre-printov ako [Zenodo](#). Výber licencie vám umožňuje aj [Wikimedia Commons](#) prostredníctvom svojho integrovaného systému, ktorý je však obmedzený len na licencie akceptované projektmi Wikimedia.

Vo všeobecnosti platí, že vždy, keď sa rozhodnete použiť licenciu CC, je dôležité mať na pamäti, že licencie CC sú vytvorené s ohľadom na používateľa. Vaším zámerom je čo najviac uľahčiť používateľovi pochopenie toho, aké podmienky sa vzťahujú na používanie diela. Preto pri každom použití licencie CC zabezpečte, aby bola viditeľná a aby sa dala ľahko nájsť, snažte sa vyhnúť protichodným podmienkam a vždy myslite na svojho používateľa.

Ak máte osobný blog alebo webovú stránku, odporúčame použiť nástroj na výber licencie CC na vygenerovanie kódu, ktorý identifikuje vami zvolenú licenciu. Tento kód možno skopírovať a vložiť do diela online.

Pohrajte sa teraz trochu s nástrojom na [výber licencie CC](#). Po označení polí s vašimi preferenciami nástroj na výber licencie vygeneruje príslušnú licenciu na základe vašich volieb. Nezabudnite, že výber licencie nie je registračná stránka, jednoducho vám len poskytne štandardizovaný kód HTML, ikony a licenčné vyhlásenia.

Príklady licencií CC použitých na rôzne diela, od videí až po offline dokumenty, nájdete na tejto stránke [CC Wiki v časti Marking Your Work with a CC license](#) (Označovanie diela licenciou CC). A pozrite si aj našu [stránku s príkladmi licencovania](#).

License Features

Your choices on this panel will update the other panels on this page.

Choose the license

Allow adaptations of your work to be shared?

Yes No Yes, as long as others share alike

Allow commercial uses of your work?

Yes No

Selected License

Attribution 4.0 International

Chosen license

This is a Free Culture License!

Help others attribute you!

This part is optional, but filling it out will add machine-readable metadata to the suggested HTML!

CC mark for websites and html code

Have a web page?

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Copy this code to let your visitors know!

```
<a rel="license"
href="http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/">

### AI Greene/SOPHIA Resources:

- Attributed to AI Greene and SOPHIA
- Licensed under [CC BY-NC-SA 3.0](#)
- Original versions can be found here: <https://www.sophia.org/users/al-greene>

### Boundless Resources:

- Attributed to Boundless
- Licensed under [CC BY-SA 4.0](#)
- Original versions can be found here: <https://www.boundless.com/>

### Susan Dean and Barbara Illowsky's Collaborative Statistics:

- Attributed to Susan Dean, and Barbara Illowsky, and OpenStax College
- Licensed under [CC BY 3.0](#)
- Original versions can be found here: <http://cnx.org/contents/XgdE-Z55@40.9:LnCgyaMt@17/Preface>

### End of Unit Assessments

- Attributed to OpenStax College
- Licensed [CC BY 4.0](#)
- Original versions can be found here: [https://cnx.org/contents/MBiUQmmY@18.54:YhmJ\\_b-@13/Review-Exercises-Ch-3-13](https://cnx.org/contents/MBiUQmmY@18.54:YhmJ_b-@13/Review-Exercises-Ch-3-13)

All other resources are copyrighted, and may not be reproduced without the explicit permission from the copyright holder.

Last modified: Wednesday, April 19, 2017, 3:26 PM

V každom prípade sú ciele rovnaké: uľahčiť ostatným zistiť, kto vytvoril ktoré časti diela. (1) Uved'te podmienky, za ktorých môže byť dané dielo alebo jeho časť použité. (2) Uved'te informácie o dielach, ktoré ste použili na vytvorenie svojho nového diela alebo ktoré ste začlenili do svojho diela.

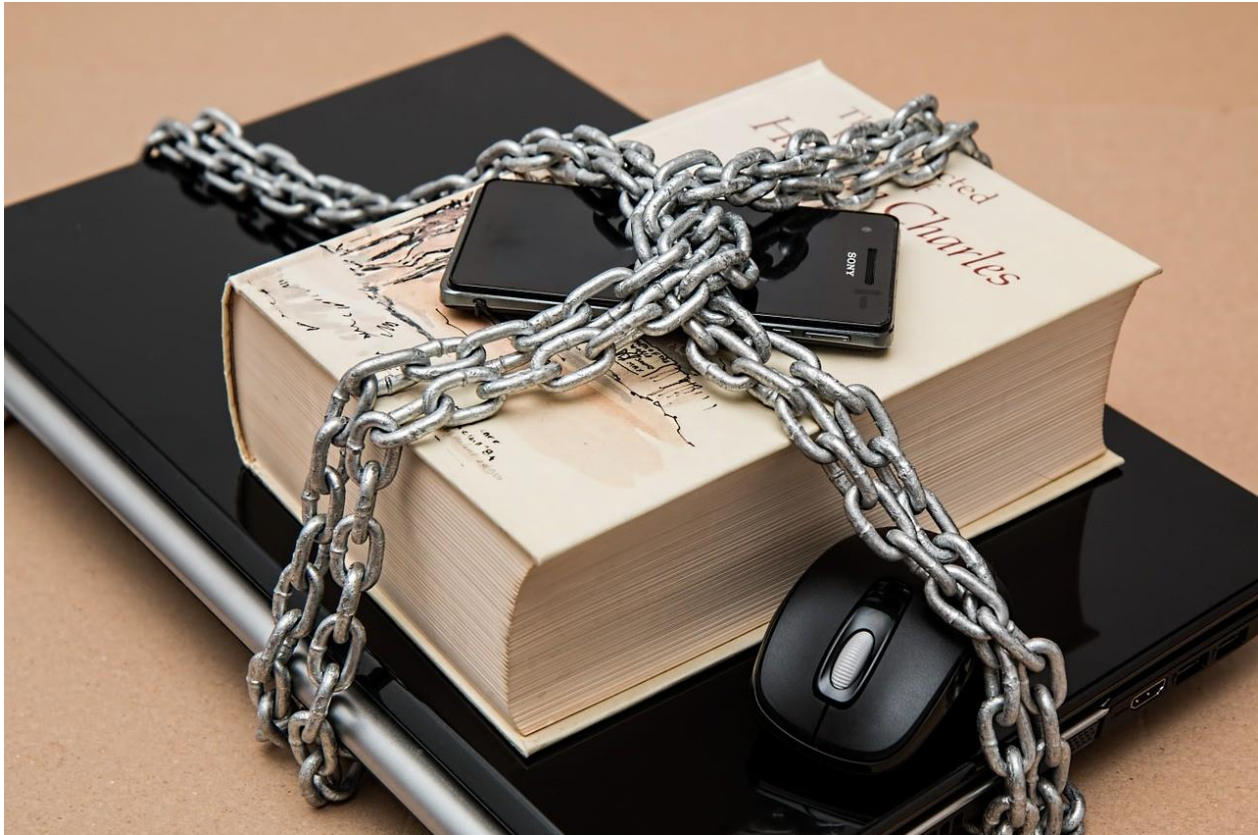
## Záverečné poznámky

Pri použití licencie CC na dielo: 1) Pomocou nástroja na výber licencie CC zistíte, ktorá licencia CC najlepšie zodpovedá vašim potrebám. Ak je to možné, použijete kód licencie alebo skopírujete/vložte uvedený text a odkazy. 2) Ak používate online platformu, na označenie svojho diela licenciou CC použijete integrované licenčné nástroje CC. 3) Označte svoju prácu a správne uvedte autorov iných diel pomocou prístupu TASL.

Neexistuje jediná odpoveď na otázku, ktorá licencia CC je najlepšia. Pred tým, než si zvolíte príslušnú licenciu CC, je dôležité uvedomiť si, prečo šírite svoje dielo a čo by ste chceli, aby iní s vašim dielom urobili.

## 4.2 Čo treba zvážiť po udelení licencie CC

Samotné použitie licencie CC nestačí na to, aby mohlo byť vaše dielo voľne dostupné na jednoduché opakované použitie a remixovanie.



*stevenpb: [Obmedzenia cenzúry](#). [CC0](#).*

### Čo sa naučíme

- Vysvetliť, prečo CC odrádza od zmeny licenčných podmienok
- Vysvetliť, ako systém poplatkov (paywall) ovplyvňuje obsah podliehajúci licenci CC
- Opísať, prečo je technický formát obsahu dôležitý
- Opísať, čo sa stane, keď niekto zmení názor na udelenie licencie CC

### Otázky / Prečo je to dôležité

Jedným z najdôležitejších aspektov licencií Creative Commons je, že sú štandardizované. Vďaka tomu verejnosť oveľa ľahšie pochopí, ako licencie fungujú a čo musia ďalší používatelia urobiť, aby splnili svoje povinnosti.

Licencie CC sa však nevzťahujú na diela vo vákuu. Diela s licenciou CC sa zvyčajne vyskytujú na webových stránkach, ktoré majú svoje vlastné podmienky používania. Ich formáty však niekedy neumožňujú ich ďalšie použitie alebo úpravy. A diela sú navyše často k dispozícii v tlačenej podobe za určitú cenu.

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Stretli ste sa niekedy s dielom s licenciou CC, ktoré sa nedalo jednoducho kopírovať a šíriť? Z akého dôvodu bolo ťažké opakovane ho použiť v súlade s vaším zámerom? Bol to problém technického formátu, alebo existovali obmedzenia na prístup k dielu, alebo niečo iné?

## Získavanie potrebných vedomostí

Licencie Creative Commons sú štandardizované licencie, čo znamená, že podmienky sú rovnaké pre všetky diela podliehajúce rovnakému typu licencie CC. Toto je základný prvok ich dizajnu, čo umožňuje verejnosti diela s licenciou CC remixovať. Vďaka tomu sú tieto licencie aj dobre zrozumiteľné.

Ľudia a inštitúcie, ktoré používajú licencie, však majú rôznorodé potreby a želania. Niekedy chcú autori mierne odlišné podmienky ako sú štandardné podmienky, ktoré ponúkajú licencie CC.

Dôrazne odrádzame ľudí od toho, aby prispôbovali otvorené licencie na autorské práva, pretože to vytvára zmätok, používatelia musia vynakladať viac času na to, aby zistili, v čom sa upravená licencia líši od štandardizovanej, a navyše sa eliminujú výhody štandardizácie. Ak zmeníte niektorú z podmienok licencie CC, nemôžete ju nazvať licenciou Creative Commons ani inak používať ochranné známky CC.

Toto pravidlo platí aj vtedy, keď sa pokúšate pridať obmedzenia týkajúce sa spôsobu použitia diela s licenciou CC prostredníctvom osobitných dohôd, ako sú napríklad zmluvné podmienky webových stránok. Napríklad, zmluvné podmienky vášho webu nemôžu používateľom zakázať kopírovať dielo s licenciou CC (ak dodržiavajú licenčné podmienky). Svoje dielo s licenciou CC však môžete sprístupniť za oveľa prístupnejších podmienok a stále to nazývať licenciou CC. Môžete sa napríklad vzdať svojho práva na to, aby vás uvádzali ako autora (práva na atribúciu).

Creative Commons má [podrobnú právnu politiku](#), v ktorej sú tieto pravidlá sformulované, no najlepší spôsob, ako ich uplatniť, je opýtať sa samého seba: to, čo chcete urobiť, uľahčí alebo sťaží ľuďom používanie vášho diela s licenciou CC? Ak pôjde o sťaženie použitia, potom to vo všeobecnosti predstavuje obmedzenie, a nemôžete tak urobiť bez toho, aby ste z diela neodstránili názov Creative Commons.

Všimnite si, že všetky vyššie uvedené informácie sa týkajú *tvorcov* diel s licenciou CC. **Nikdy nemôžete zmeniť právne podmienky, ktoré sa vzťahujú na dielo s licenciou CC vytvorené niekým iným.**



## Spoplatnenie diela s licenciou CC

Prvá časť tejto lekcie sa zaoberala požiadavkami spojenými so zmenou právnych podmienok pri diele s licenciou CC, či už so samotnou zmenou licenčných podmienok alebo s použitím osobitných zmlúv.

Ale čo ak chcete jednoducho ponúknuť dielo s licenciou CC na predaj?

Ak ste tvorcom, predávanie vášho diela je vždy v poriadku. V skutočnosti je predaj fyzických kópií (napr. učebníc) a poskytovanie ich elektronických kópií zadarmo veľmi rozšírenou metódou zarábania použitím licencií CC. Hra *Cards Against Humanity* je kartová hra dostupná pod licenciou Creative Commons BY-NC-SA 2.0. *Cards Against Humanity* ponúka balíčky kariet na stiahnutie online zadarmo, ich fyzické kópie však predáva.



Jareed: [Kopa balíčkov kariet Cards Against Humanity. CC BY 2.0](#)

Spoplatnenie prístupu k *digitálnym* kópiám diela s licenciou CC je zložitejšie. Je to prípustné, ale v momente, keď niekto zaplatí za kópiu vášho diela, môže ho legálne distribuovať ostatným zadarmo na základe podmienok príslušnej licencie CC.

Ak spoplatňujete prístup k dielu s licenciou CC vytvoreného niekým iným – či už ide o fyzickú kópiu alebo jej elektronickú verziu –, musíte venovať pozornosť konkrétnej licencií CC, ktorá sa na dielo vzťahuje. Ak licencia CC zahŕňa obmedzenie v zmysle Nekomerčného použitia (NC), potom nemôžete verejnosti prístup k dielu spoplatniť.

## Sprístupnenie diela

*Formáty:* To, že použijete licenciu CC na kreatívne dielo, ešte neznamená, že nevyhnutne uľahčíte iným osobám jeho opakované použitie a remixovanie. Zamyslite sa nad tým, aký technický formát používate na svoj obsah (napr. PDF? Mp3?). Môžu si ľudia sťahovať vaše dielo? Môžu ho jednoducho upraviť alebo remixovať, ak to licencia dovoľuje? Okrem finálnej verzie mnohí tvorcovia distribuujú aj editovateľné zdrojové súbory svojho obsahu, aby uľahčili jeho použitie osobám, ktoré chcú použiť dielo na vlastné účely. Okrem fyzickej knihy alebo elektronickej knihy môžete napríklad distribuovať súbory knihy s licenciou CC, ktoré používateľom umožňujú jednoducho vybrať a vložiť obsah knihy do svojich vlastných diel.

*DRM:* Použitie distribučnej platformy, ktorá aplikuje pri vašom diele [správu digitálnych práv \(DRM\)](#) (z angl. Digital Rights Management, DRM) (napr. technológiu ochrany pred kopírovaním), je ďalším spôsobom, ako môžete nevedomky výrazne sťažiť ďalším používateľom využitie povolení v rámci licencie CC. Ak musíte nahráť svoje diela s licenciou CC na platformu, ktorá používa DRM, zvážte aj distribúciu toho istého obsahu na stránkach, ktoré DRM nepoužívajú.

*Pozor, licencie CC vám zakazujú používať DRM pri diele s licenciou CC, ktorú vytvorila iná osoba, bez jej povolenia.*

## Čo ak zmeníte názor na licenciu CC?

Je prirodzené, že sú tvorcovia, ktorí použijú pri svojom diele licenciu CC a neskôr sa rozhodnú, že ho chcú ponúkať za odlišných podmienok. Aj keď pôvodnú licenciu nie je možné odvolať, tvorca môže ponúknuť svoje dielo aj pod inou licenciou. Podobne môže tvorca kedykoľvek odstrániť kópiu diela, ktoré umiestnil do online priestoru.

V týchto prípadoch je každý, kto nájde dielo s pôvodnou licenciou, oprávnený používať toto dielo pod uvedenými podmienkami až do uplynutia platnosti autorských práv. Z praktického hľadiska môžu ďalší používatelia môžu chcieť vyhovieť novému želaniu tvorcu ako prejav úcty.

## Čo ak niekto urobí s mojim dielom s licenciou CC niečo, čo sa mi nepáči?

Ak používatelia dodržiavajú licenčné podmienky, autori/poskytovatelia licencie nemajú možnosť kontrolovať, ako sa ich materiál používa. To znamená, že všetky licencie CC stanovujú niekoľko mechanizmov, ktoré umožňujú poskytovateľom licencií určiť, že nebudú spájaní so svojím materiálom alebo s takým použitím svojho materiálu, s ktorým nesúhlasia.

- Po prvé, všetky licencie CC zakazujú použiť podmienku uvedenia autora na to, aby vznikol dojem, že poskytovateľ licencie schvaľuje alebo podporuje určité použitie.
- Po druhé, poskytovatelia licencie môžu upustiť od podmienky na uvedenie autora a na základe svojho rozhodnutia nebyť uvádzaní ako poskytovatelia licencie.
- Po tretie, ak sa poskytovateľovi licencie nepáči, ako bol materiál modifikovaný alebo použitý, licencie CC vyžadujú, aby držiteľ licencie odstránil na požiadanie informácie o uvedení autora. (Vo verzii 3.0 a v starších verziách sa táto požiadavka týka len adaptácií a zbierok; vo verzii 4.0 platí aj v prípade neupravených diel.)

- A nakoniec, každý, kto modifikuje licencovaný materiál, musí uviesť, že pôvodné dielo bolo modifikované. Tým sa zabezpečí, že pri zmenách vykonaných v pôvodnom materiáli – bez ohľadu na to, či ich poskytovateľ licencie schváli alebo nie - sa opätovne neuvedie poskytovateľ licencie.
- Ďalej je dôležité mať na pamäti tieto pravidlá:
  - Komunita Commons je plná dobrých ľudí, ktorí chcú robiť správne veci, preto sa nestretávame s častým „zneužívaním“ otvorene licencovaných diel. Používanie licencií CC poskytuje dobrým a zodpovedným ľuďom slobodu používať vaše dielo a stavať na ňom.
  - Autorské práva a/alebo otvorené licencie na autorské práva nebránia „zlým“ ľuďom robiť s vaším dielom „zlé“ veci, ak im na autorských právach nezáleží.

### Právne prípady: Otvorené vzdelávanie

Za takmer dve desaťročia od prvého vydania našich licencií vzniklo len mimoriadne málo súdnych sporov týkajúcich sa výkladu licencie CC, najmä vzhľadom na to, že na internete sú dostupné takmer 2 miliardy diel s licenciou CC. Licenciám CC sa na súdoch darilo až neuveriteľne dobre a spory sú zriedkavé v porovnaní s počtom súdnych sporov medzi zmluvnými stranami súkromne dohodnutých, prispôsobených licencií.<sup>1</sup>

V rokoch 2017 – 2018 vznikli v Spojených štátoch tri právne prípady, ktoré mali významný dosah na licencie CC: Great Minds verzus FedEx Office, Great Minds verzus Office Depot a Philpot verzus Media Research Center. Vo výsledkoch súdnych rozhodnutí bola v týchto troch prípadoch uprednostnená vymožitelnosť licencií CC a ich úloha umožňujúca šírenie obsahu vo verejnosti.

#### *Great Minds verzus FedEx Office, Great Minds vs Office Depot<sup>2</sup>*

Dva z týchto troch prípadov iniciovala spoločnosť Great Minds, tvorca učebných osnov. V týchto dvoch prípadoch spoločnosť Great Minds získala verejné financovanie od štátu New York na vypracovanie otvorených vzdelávacích zdrojov pre školské obvody, na ktoré organizácia udelila licenciu CC BY-NC-SA 4.0. Jednotlivé školské obvody požiadali FedEx resp. Office Depot o vytlačenie materiálov s otvorenými vzdelávacími zdrojmi na účely ich použitia na hodinách.

Spoločnosť Great Minds podala žalobu na komerčné obchody s kopírovacími službami, ktoré si jednotlivé školské obvody objednali na rozmnožovanie otvorených vzdelávacích zdrojov s licenciou NC.

<sup>1</sup> Jednou z úloh Creative Commons je aj naďalej vystupovať ako zodpovedný správca verejných licencií, ktorý aktívne poskytuje poradenstvo a vzdelávanie o našich licenciách. Keď Creative Commons zvažuje zapojenie sa do sporov komentárom alebo poskytnutím informácií v pozícii priateľa súdu, CC vždy koná ako obhajca **licencií** a ich správneho výkladu, a nikdy nie v prospech alebo proti konkrétnej strane sporu. Podrobnú analýzu judikatúry Creative Commons nájdete v module 3.4 „Vymožitelnosť licencie“. Creative Commons vedie zoznam súdnych rozhodnutí a judikatúry z jurisdikcií na celom svete na svojej wiki stránke [tu](#).

<sup>2</sup> Oficiálne názvy súdnych prípadov sú: „Great Minds/FedEx Office and Print Services, Inc., U. S. District Court for the Eastern District of New York (Civil Action 2:16 -cv-01462-DRH-ARL)“ a „Great Minds/Office Depot, Inc., U. S. District Court for the Central District of California (CV 17-7435-JFW).“

V oboch prípadoch spoločnosť Great Minds tvrdila, že školské obvody nesmú externe zadávať rozmnožovanie vzdelávacích materiálov s licenciou [CC BY-NC-SA 4.0](#) dodávateľom (v týchto prípadoch boli dodávateľmi FedEx a Office Depot), ktorí na takomto rozmnožovaní dosahujú zisk. Podľa jej teórie sa dodávateľ musí pri vyhotovovaní kópií materiálu s licenciou CC spoliehať na licenciu CC.

Keďže obsah podliehal nekomerčnej licencií, spoločnosť Great Minds tvrdila, že spoločnosti FedEx a Office Depot porušili licenciu tým, že na rozmnožovaní materiálov zarábali. Dôležité je, že spoločnosť Great Minds nikdy netvrdila, že používanie rozmnožených materiálov školskými obvodmi je porušením obmedzenia v podobe licencie na nekomerčné použitie.

**Ústrednou otázkou v oboch prípadoch je, či držiteľ licencie (školský obvod, ktorý riadne používa dielo na nekomerčné účely) môže zveriť rozmnožovanie diel inému subjektu, ktorý z týchto rozmnoženín dosahuje zisk.**

Ani v jednom z týchto dvoch prípadov okresné sudy nezistili žiadne porušenie autorských práv alebo porušenie licencie CC zo strany obchodu s kopírovacími službami. Odvolací súd USA pre 2. obvod potvrdil rozhodnutie nižšieho súdu, keď [rozhodol](#), že komerčný obchod s kopírovacími službami (FedEx) môže rozmnožovať vzdelávacie materiály na žiadosť školského obvodu, ktorý ich používa pod licenciou CC BY-NC-SA. Centrálny okres Kalifornie rozhodol podobne ako odvolací súd pre 2. okruh v podobnom prípade, ktorý sa týkal spoločnosti Office Depot. Na základe odvolania spoločnosti Great Minds odvolací súd pre 9. obvod vypočul v novembri 2019 ústne vyjadrenie vo veci týkajúcej sa spoločnosti Office Depot. Creative Commons sa na pojednávaní zúčastnilo v pozícii priateľa súdu (z lat. *amicus curiae*) ([informácie priateľa súdu sú k dispozícii tu](#)). Pozrite si [ústne vyjadrenie](#) v odvolaní, vrátane argumentu externého právneho zástupcu zastupujúceho Creative Commons.<sup>3</sup>

*Philpot verzus Media Research Center Inc.*<sup>4</sup>

Tretí prípad, Philpot verzus Media Research Center, sa týkal profesionálneho fotografa Larryho Philpota, ktorý zverejnil dve fotografie na Wikimedia Commons pod licenciou Creative Commons. Philpot podal žalobu na spoločnosť Media Research Center (MRC) za zverejnenie jeho fotografií v článkoch bez uvedenia autora.

Po zisťovaní (fáza súdneho konania, počas ktorej sa zhromažďujú skutkové dôkazy) podala spoločnosť MRC [návrh na okamžité rozhodnutie](#), v ktorom požiadala súd, aby konštatoval, že neporušila Philpotove autorské práva, pretože fotografie použila na účely spravodajstva a komentárov, pričom tieto použitia predstavujú primerané použitie (fair use) podľa autorského zákona USA.

Vo svojom [rozhodnutí](#), ktorým sa vyhovel návrhu na vydanie okamžitého rozhodnutia, Okresný súd USA pre východný okres Virgínie konštatoval, že použitie oboch fotografií spoločnosťou MRC predstavuje primerané použitie podľa autorského zákona USA. Súd dospel k záveru, že vzhľadom na primerané použitie sa uvedenie autora podľa licencie CC nevyžaduje.

<sup>3</sup> V oboch prípadoch bolo podané odvolanie, pričom rozhodnutia nižšieho súdu boli potvrdené. Ďalšie informácie o týchto prípadoch nájdete v [Právnej databáze CC](#).

<sup>4</sup> Oficiálny názov súdneho prípadu je „Larry Philpot v Media Research Center Inc., U.S. District Court for the Eastern District of Virginia, Case 1:17-cv-822.“

Primerané použitie (fair use) eliminuje potrebu odvolávať sa na licenciu CC alebo túto licenciu dodržiavať. Toto je podstata všetkých licencií CC – na základe licencií CC sa povolenie udeľuje len vtedy, keď sa vyžaduje povolenie podľa autorského zákona.

Ďalšie podrobnosti o súdnych prípadoch nájdete v časti [Právna databáza CC](#) a v doplnkových zdrojoch.

## Záverečné poznámky

Šírenie vášho obsahu pomocou licencií Creative Commons je šľachetné, samo osebe však nestačí na to, aby ste ostatným uľahčili opakované použitie a remixovanie svojho diela. Pozrite sa na to z pohľadu osoby, ktorá nájde obsah, ktorý šírite. Nakoľko jednoduché je pre ňu tento obsah stiahnuť, opakovane použiť a/alebo ho upraviť? Existujú právne alebo technické prekážky, ktoré jej sťažujú robiť veci, ktoré licencia CC na základe svojho určenia umožňuje?

## 4.3 Vyhľadávanie a opakované použitie diel s licenciou CC

Spoločné statky v podobe diel s licenciou CC a diel vo verejnej sfére (public domain) predstavujú bohatý zdroj, ktorý je k dispozícii pre každého z nás. Keď z neho čerpáte, nezabudnite uviesť tvorca a dodržiavať ďalšie príslušné licenčné podmienky.

### Čo sa naučíme

- Vyhľadávať a objavovať diela s licenciou CC
- Pri opakovanom použití diel s licenciou CC správne uviesť autora

### Otázky / Prečo je to dôležité

Na internete existuje viac ako miliarda diel s licenciou CC. Ako nájdete to, čo by mohlo byť pre vás užitočné? A keď tak spravíte, čo musíte urobiť, keď ho opakovane použijete?

Existuje niekoľko rôznych spôsobov, ako vyhľadávať diela s licenciou CC. Vyhľadávače vám môžu pomôcť pri vyhľadávaní na internete alebo sa môžete zamerať na konkrétne platformy alebo stránky. Keď nájdete dielo vhodné na opakované použitie, najdôležitejšia vec, ktorú musíte urobiť, je správne uviesť autora.

### Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Zamyslite sa nad tým, s akými dielami s licenciou CC ste sa stretli alebo s akými ste interagovali. Ako ste ich našli? Vedeli ste, ako uviesť autora, keď ste dielo šírili ďalej?

### Získavanie potrebných vedomostí

Ak hľadáte diela s licenciou CC na účely opakovaného použitia, existuje niekoľko stratégií, ktoré je potrebné zvážiť. Mnohé vyhľadávacie nástroje sú sa sotva dotknú povrchu toho, čo sa skrýva v spoločných statkoch. Mnohé platformy, ktoré umožňujú udeľovanie licencií CC na diela uverejňované na ich stránkach, majú aj vlastné vyhľadávacie filtre na vyhľadávanie obsahu CC, napríklad [OER Commons](#) (OER, z angl. Open Educational Resources, otvorené vzdelávacie zdroje)

Ak hľadáte konkrétny typ obsahu, možno budete mať možnosť zúžiť konkrétne zdroje, ktoré chcete preskúmať. [Wikipédia ponúka pomerne ucelený zoznam mnohých rozsiahlejších zdrojov materiálov s licenciou CC z rôznych oblastí.](#)

Vyhľadávať môžete aj diela s konkrétnou licenciou CC. Pozrite si prehľad jednotlivých licencií Creative Commons, ktorý obsahuje príklady projektov a ľudí, ktorí používajú tieto licencie:

- [Príklady použitia na základe licencie CC](#)
- [Príklady diel umiestnených do verejnej sféry \(public domain\) pomocou CC0](#)

## **Opakované použitie obsahu CC**

Keď nájdete dielo s licenciou CC, ktoré chcete opakovane použiť, najdôležitejšia vec, ktorú musíte vedieť, je, ako uviesť autora. **Uvedenia autora vyžadujú všetky licencie CC.** (Nezabudnite, že na rozdiel od licencií CC, CC0 nie je licencia, ale nástroj na venovanie diela verejnej sfére (public domain), a preto sa podľa príslušných podmienok nevyžaduje uvedenie autora. Napriek tomu sa uvedenie autora alebo citovanie zdroja zvyčajne považuje za odporúčaný postup, aj keď to nie je potrebné z hľadiska práva.)

Jednotlivé prvky uvádzania autora sú jednoduché, hoci vo všeobecnosti platí, že čím viac informácií viete poskytnúť, tým lepšie. Ľudia radi rozumejú tomu, odkiaľ pochádzajú diela s licenciou CC, a tvorcovia sú si zas radi vedomí toho, že ich mená zostanú spojené s ich dielami. Ak autor poskytol vo svojom oznámení o uvedení autora obsiahne informácie, podľa možnosti ich tam ponechajte.

Ako sa uvádza v časti 4.1, odporúčaným postupom pri uvádzaní autora je uplatňovanie prístupu „TASL“.

- T (Title) = Názov
- A (Author) = Autor
- S (Source) = Zdroj
- L (Licence) = Licencia

Požiadavky na uvedenie autora v licenciách CC sú zámerne formulované tak, aby boli pomerne flexibilné a zohľadňovali množstvo spôsobov použitia obsahu. Filmový tvorca bude mať iné možnosti uvedenia autora ako vedec publikujúci akademickú prácu. Preštudujte si túto stránku o [odporúčaných postupoch pri uvádzaní autora](#) na CC wiki. Spomedzi uvedených možností porozmýšľajte o tom, akým spôsobom by ste chceli byť uvedení ako autor svojho vlastného diela.

Ďalším dôležitým hľadiskom pri kopírovaní diel (na rozdiel od remixovania, ktorému sa budeme venovať v ďalšej časti) je obmedzenie v podobe Nekomerčného použitia. Ak je dielo, ktoré používate, zverejnené s jednou z troch licencií CC obsahujúcich prvok NC, musíte zabezpečiť, [že ho nebudete používať na komerčné účely](#).

Nezabudnite, že ak chcete požiadať o dodatočné povolenie nad rámec toho, čo povoľuje licencia, vždy sa môžete obrátiť na autora diela.

## **Záverečné poznámky**

Uvedenie autora je zrejme najdôležitejším aspektom udeľovania licencií Creative Commons. Popremýšľajte o tom, prečo chcete, aby bolo pri vašom vlastnom diele uvedené vaše meno, aj keď to zákon nemusí vyžadovať. Akú hodnotu má uvedenie autora pre tvorcov a pre verejnosť, ktorá sa stretáva s dielom online?

## 4.4 Remixovanie diel s licenciou CC

Pri kombinovaní a adaptácii diel s licenciou CC to môže byť trochu zložitejšie. Táto lekcia vám poskytne nástroje, ktoré na to potrebujete.



*City Foodsters: „Kombinácia čili“. CC BY 2.0*

### Čo sa naučíme

- Opísať základné informácie o tom, čo to znamená vytvoriť adaptáciu
- Vysvetliť rozsah klauzuly Rovnaké šírenie
- Vysvetliť rozsah klauzuly Bez odvodeného obsahu
- Určiť, čo znamená kompatibilita licencií, a ako zistiť, či sú licencie kompatibilné

### Otázky / Prečo je to dôležité

Veľkou výhodou udeľovania licencií Creative Commons do budúcnosti je to, že rozširuje obsah, z ktorého môžeme čerpať pri vytváraní nových diel. Ak chcete využiť tento potenciál, musíte pochopiť, kedy a ako môžete upravovať diela s licenciou CC a začleňovať ich do iných diel. To si vyžaduje venovanie dôkladnej pozornosti konkrétnym platným licenciám CC, ako aj predstavu o právnom koncepte adaptácií ako záležitosti autorských práv.



## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Premýšľali ste niekedy o tom, ako použiť dielo s licenciou CC, ktoré vytvoril niekto iný, v diele, ktoré vytvárate vy sami? Stretli ste sa niekedy s dielom s licenciou CC, ktoré ste chceli opakovane použiť, ale neboli ste si istí, či by ste na tento účel nemali na to, čo ste vytvorili, použiť licenciu Rovnaké šírenie?

## Získavanie potrebných vedomostí

Kopírovanie diela s licenciou CC a jeho šírenie je veľmi jednoduché. Len sa uistite, že ste uviedli autora, a dielo nepoužívajte na komerčné účely, ak podlieha niektorej z licencií Nekomerčné použitie.

Čo sa však stane, ak zmeníte dielo s licenciou CC alebo ho začleníte do nového diela? Po prvé, zapamätajte si, že ak použitie diela s licenciou CC vytvoreného iným autorom spadá pod výnimku alebo obmedzenie autorských práv (ako napríklad primerané použitie (fair use) alebo primeraný prístup (fair dealing)), potom nemáte žiadne povinnosti vyplývajúce z licencie CC. Ak to tak nie je, musíte sa spoliehať na licenciu CC z hľadiska povolenia na úpravu diela.

### Limitnou otázkou potom je, či tým, čo robíte, vytvárate adaptáciu?

Adaptácia (resp. spravocanie alebo odvodené dielo, ako sa označuje v niektorých krajinách) je pojem z oblasti autorského práva.<sup>5</sup> Znamená vytvorenie niečoho nového na základe diela chráneného autorskými právami, ktoré je dostatočne originálne na to, aby bolo chránené autorskými právami. Hoci to nie je vždy ľahké určiť, existujú určité jasné hranice. Prečítajte si [toto vysvetlenie](#) na stránke CC o tom, čo predstavuje adaptáciu. Príkladom adaptácie je film nakrútený podľa románu alebo preklad knihy z jedného jazyka do druhého.

Majte na pamäti, že nie všetky zmeny v diele vedú k vytvoreniu adaptácie, napríklad opravy pravopisu. Zároveň si treba zapamätať, že ak chcete vytvoriť adaptáciu, samotné výsledné dielo musí byť považované za dielo *založené na pôvodnom diele* alebo z neho *odvodené*. To znamená, že ak použijete niekoľko riadkov z básne na ilustráciu básnickej techniky v článku, ktorý píšete, váš článok nebude adaptáciou, pretože váš článok nie je odvodený alebo založený na básni, z ktorej ste si vzali niekoľko riadkov. Ak by ste však v básni preskupili strofy a pridali nové riadky, takmer vždy by sa výsledná práca považovala za adaptáciu.

Tu sú niektoré konkrétne typy použitia na zváženie (niektoré z nich by ste už mali poznať z predchádzajúcich lekcií!):

- Vyhотовovanie výňatkov z rozsiahlejšieho diela. Príslušné často kladené otázky si prečítajte [tu](#).
- Používanie diela v inom formáte. Príslušné často kladené otázky si prečítajte [tu](#).
- Modifikácia diela. Príslušné často kladené otázky si prečítajte [tu](#).

---

<sup>5</sup> V 2. časti ste sa dozvedeli viac o pojmoch „adaptácia“ a „odvodené dielo“ a o tom, ako sa tieto pojmy používajú v licenciách CC. Ak sa chcete vrátiť k týmto informáciám, pozrite si informácie [tu](#).

## Bočný panel

**Základný princíp:** Od verzie 4.0 všetky licencie CC, dokonca aj licencie Bez odvodeného obsahu (ND, NoDerivatives), umožňujú komukoľvek vytvoriť adaptáciu diela s licenciou CC. Rozdiel medzi licenciami Bez odvodeného obsahu a ostatnými licenciami spočíva v tom, že ak bola vytvorená adaptácia diela s licenciou ND, nemôže byť šírená medzi inými osobami. To umožňuje napríklad individuálnemu používateľovi vytvárať adaptácie diela s licenciou ND. Licencia ND však neumožňuje jednotlivcom šíriť adaptácie medzi inými osobami, vrátane študentov vzdelávacej inštitúcie.

**Ak opakovaným použitím diela s licenciou CC nevytvoríte adaptáciu**, potom...

- nie ste povinní použiť licenciu Rovnaké šírenie (SA, ShareAlike) na svoje celé dielo, ak dielo s licenciou SA používate v rámci neho;
- obmedzenie vyplývajúce z licencie ND vám nebráni používať dielo s licenciou ND; a
- tento materiál s licenciou CC môžete kombinovať s iným dielom pod podmienkou uvedenia autora a dodržania obmedzenia týkajúceho sa Nekomerčného použitia, ak sa naň vzťahuje.

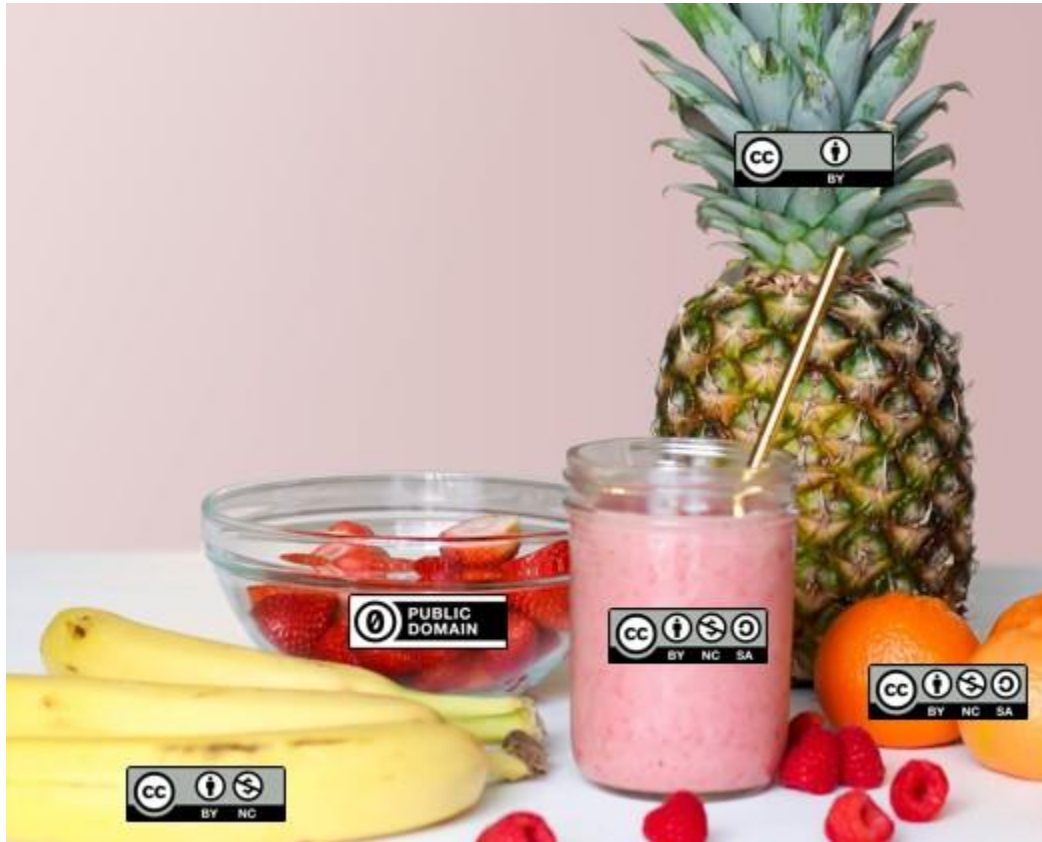
**Ak opakovaným použitím diela s licenciou CC vytvoríte adaptáciu**, potom platia určité obmedzenia v súvislosti s tým, či a ako môžete upravené dielo šíriť. Pozrieme sa na ne v ďalšom texte. Najprv však poznámka o zbierkach materiálov.

### **Rozlišovanie medzi adaptáciami/remixmi a zbierkami**

Úvodná poznámka: V mnohých situáciách, ako je napríklad opakované použitie fotografie v prezentácii, je zrejmé, že nebola vytvorená žiadna adaptácia. Ťažšie to však bude pri spájaní viacerých diel do jedného väčšieho celku. Toto rozlišovanie medzi adaptáciami a zbierkami je jedným z najzložitejších konceptov v autorskom práve. Takisto sa líši v závislosti od jurisdikcie a dokonca aj v rámci danej jurisdikcie môže byť rozhodnutie sudcu medzi týmito dvoma kategóriami subjektívne, pretože existuje len málo definitívnych pravidiel, na ktoré sa možno odvolávať.

Na rozdiel od adaptácie alebo remixu diela iných autorov zahŕňa zbierka zhromaždenie samostatných a nezávislých tvorivých diel do kolektívneho celku. **Zbierka *nie* je adaptácia.** Jeden člen komunity prirovnal rozdiel medzi adaptáciami a zbierkami k smoothie (adaptácie) a večeriam pri televízii (zbierky).

- (1) Podobne ako v smoothie je v **adaptácii/remixe** zmiešaný materiál z rôznych zdrojov, aby vznikol úplne nový výtvor:

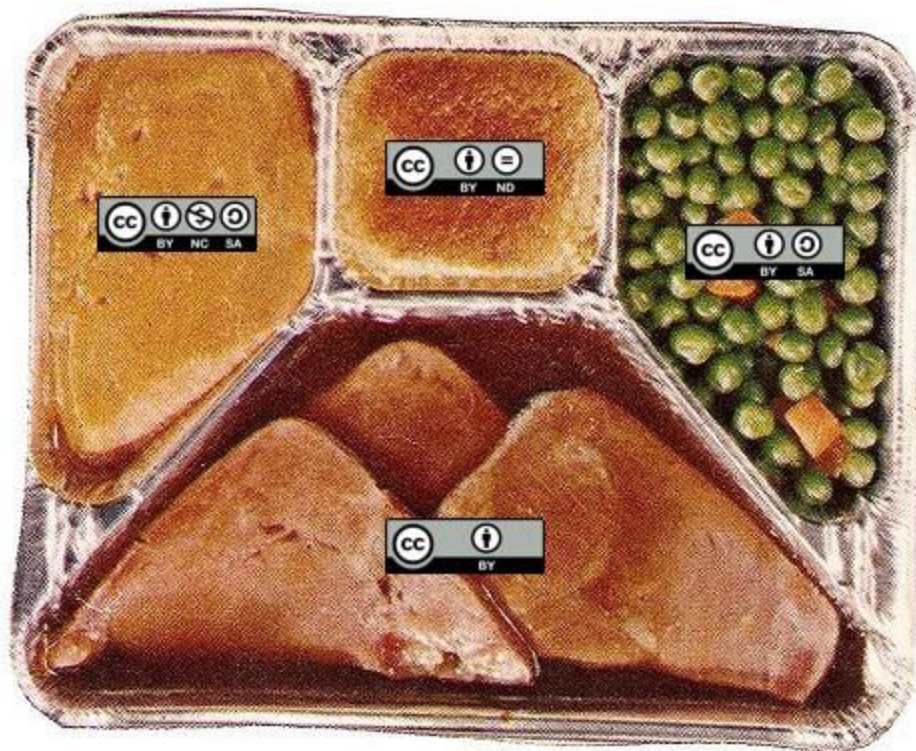


Uvedenie autora – Nate Angell: “[CC Smoothie](#)”. [CC BY](#). Odvodné dielo z „Jahodové smoothie v sklenenom pohári“ od Element5 (<https://www.pexels.com/photo/strawberry-smoothie-on-glass-jar-775032/>) vo verejnej sfére (public domain) a rôzne ikony licencií Creative Commons od Creative Commons (<https://creativecommons.org/about/downloads>) používané pod licenciou [CC BY](#).

V „smoothie“ alebo v adaptácii/remixe často nedokážete povedať, kde sa jedno otvorené dielo končí a druhé začína. Aj keď je táto flexibilita pre nového tvorca užitočná, je stále dôležité uviesť autorov pri jednotlivých častiach, ktoré sa použili na adaptáciu.

Príkladom vzdelávacej adaptácie by mohla byť kapitola otvorenej učebnice, ktorá spája viacero otvorených vzdelávacích zdrojov takým spôsobom, že čitateľ nedokáže povedať, ktorý zdroj bol použitý na ktorej strane. To znamená, že v poznámkach na konci príslušnej kapitoly knihy by mali byť vždy uvedení autori všetkých zdrojov, ktoré boli v kapitole remixované.

- (2) Rovnako ako v prípade večere pri televízii **zbierka** spája rôzne diela dohromady a zároveň ich udržiava usporiadané v podobe rozdielnych samostatných objektov. Príkladom zbierky môže byť kniha, ktorá spája eseje s otvorenými licenciami z rôznych zdrojov.



Uvedenie autora – Nate Angell: „[CC večera pri televízii](#)“. [CC BY](#). Dielo odvodené z „Večere pri televízii 1“ od adrigu (<https://flic.kr/p/6AMLDF>) s licenciou CC BY a rôzne ikony licencií Creative Commons od Creative Commons (<https://creativecommons.org/about/downloads>) používané s licenciou [CC BY](#).

Pri vytváraní zbierky musíte uviesť autora a informácie o licenciách na jednotlivé diela zahrnuté do vašej zbierky. Tým poskytnete verejnosti informácie, ktoré potrebuje na zistenie toho, kto vytvoril čo a aké licenčné podmienky sa vzťahujú na konkrétny obsah. Vráťte sa k časti 4.1 o výbere licencie, kde sa dozviete, ako správne označiť stav autorských práv diel tretích strán, ktoré začleníte do svojho nového diela.

Keď skombinujete materiál do zbierky, na základe licencie si môžete uplatniť *osobitné* autorské práva. Vaše autorské práva sa však vzťahujú len na nové prvky, ktorými ste do diela prispeli. V prípade zbierky ide o výber a usporiadanie rôznych diel v rámci zbierky, a nie o samotné jednotlivé diela. Môžete napríklad urobiť výber existujúcich básní publikovaných inými autormi a usporiadať ich do antológie, napísať úvod a navrhnúť obal zbierky, ale vaše autorské práva a jediné autorské práva, ktoré môžete licencovať, sa budú vzťahovať len na usporiadanie básní (nie samotné básne), ako aj na váš originálny úvod a obal knihy. Básne nie sú vaše a nemôžete na ne udeliť licenciu.

## Čo sa stane, keď vytvoríte adaptáciu diela/diel s licenciou CC?

### Všeobecné pravidlá

→ Ak sa na podkladové dielo vzťahuje licencia Bez odvođeného obsahu (NoDerivatives), zmeny môžete vykonávať a používať len súkromne, svoju adaptáciu však nemôžete šíriť medzi inými osobami, ako je uvedené vyššie.

→ Ak sa na podkladové dielo vzťahuje licencia Rovnaké šírenie (ShareAlike), potom sa licencia Rovnaké šírenie bude vzťahovať na vašu adaptáciu, pri ktorej musíte použiť rovnakú alebo kompatibilnú licenciu. Podrobnejšie sa tým budeme zaoberať nižšie.

→ Musíte prihliadať na kompatibilitu licencií. Kompatibilita licencií je pojem používaný pri riešení otázky, ktoré typy licencovaných diel môžu byť adaptované na účely vzniku nového diela.

→ Vo všetkých prípadoch musíte pri vytváraní adaptácie uviesť autora pôvodného diela.

### Možné prípady:

Pri vytváraní adaptácie diela s licenciou CC je najjednoduchší prípad, keď vezmete jedno dielo s licenciou CC a upravíte ho.

Komplikovanejším prípadom je, keď upravujete dve alebo viacero diel s licenciou CC a vytvárate tak nové dielo.

V oboch prípadoch musíte zvážiť, aké možnosti máte na licencovanie autorských práv, ktoré máte vo svojej adaptácii; toto sa nazýva **licencia autora adaptácie**. Nezabudnite, že vaše práva vo vašej adaptácii sa vzťahujú len na váš vlastný vklad. Pôvodná licencia naďalej upravuje opakované použitie prvkov z pôvodného diela, ktoré ste použili pri vytváraní adaptácie. Užitočným sprievodcom môže byť táto [tabuľka licencií autora adaptácie](#). Pri vytváraní adaptácie materiálu s licenciou uvedenou v ľavom stĺpci môžete na svoje príspevky k adaptácii udeliť jednu z licencií uvedených v hornom riadku, ak je príslušné políčko zelené. CC neodporúča použiť licenciu, ak je príslušné políčko žlté, hoci to licenčné podmienky technicky umožňujú. Ak tak urobíte, mali by ste venovať zvýšenú pozornosť uvedeniu, že adaptácia zahŕňa viaceré autorské práva s rôznymi podmienkami, aby si ďalší používatelia boli vedomí svojej povinnosti dodržiavať licencie od všetkých nositeľov práv. Tmavosivé políčka označujú tie licencie, ktoré nemôžete použiť ako licenciu autora adaptácie.

| Adapter's license chart |          | Adapter's license |       |          |          |        |        |        |
|-------------------------|----------|-------------------|-------|----------|----------|--------|--------|--------|
|                         |          | BY                | BY-NC | BY-NC-ND | BY-NC-SA | BY-ND  | BY-SA  | PD     |
| Status of original work | PD       | Green             | Green | Green    | Green    | Green  | Green  | Green  |
|                         | BY       | Green             | Green | Green    | Green    | Green  | Green  | Yellow |
|                         | BY-NC    | Yellow            | Green | Green    | Green    | Yellow | Yellow | Yellow |
|                         | BY-NC-ND | Grey              | Grey  | Grey     | Grey     | Grey   | Grey   | Grey   |
|                         | BY-NC-SA | Grey              | Grey  | Grey     | Green    | Grey   | Grey   | Grey   |
|                         | BY-ND    | Grey              | Grey  | Grey     | Grey     | Grey   | Grey   | Grey   |
|                         | BY-SA    | Grey              | Grey  | Grey     | Grey     | Grey   | Green  | Grey   |

### [Tabuľka licencií autora adaptácie podľa CC/CC BY 4.0](#)

#### Ako si vybrať licenciu autora adaptácie:

- Ak sa na podkladové dielo vzťahuje licencia BY alebo BY-NC, odporúčame, aby vaša licencia autora adaptácie obsahovala minimálne rovnaké licenčné prvky ako licencia použitá pri pôvodnom diele. Ak napríklad niekto adaptuje dielo s licenciou BY-NC, na svoju adaptáciu použije licenciu BY-NC. Ak zas niekto adaptuje dielo s licenciou BY, na svoju adaptáciu by mohol použiť licenciu BY alebo BY-NC.
- Ak sa na podkladové dielo vzťahuje licencia BY-SA alebo BY-NC-SA, licencia autora adaptácie musí byť rovnaká ako licencia použitá na pôvodné dielo alebo licencia, ktorá je označená ako kompatibilná s pôvodnou licenciou. Kompatibilitu licencií sa budeme podrobnejšie venovať nižšie.
- Pamätajte, že ak sa na podkladové dielo vzťahuje licencia BY-ND alebo BY-NC-ND, adaptácie distribuovať nemôžete, a preto si nemusíte robiť starosti, akú licenciu autora adaptácie použiť.

#### **Vysvetlenie kompatibility licencií**

Keď ľudia hovoria o tom, že licencie sú „kompatibilné“, môžu odkazovať na niekoľko rôznych situácií.

Jeden z typov kompatibility licencií je spojený s otázkou, aké licencie môžete použiť na svoju licenciu autora adaptácie v prípade, keď upravujete dielo. Práve o tom sme hovorili vyššie. Napríklad licencia BY-NC je kompatibilná s licenciou s BY v tom zmysle, že niekto môže adaptovať dielo s licenciou BY a na jeho adaptáciu použiť licenciu BY-NC.

Z podstaty licencie Rovnaké šírenie (SA, ShareAlike) vyplýva, že tento druh licencie má len veľmi málo kompatibilných licencií. Všetky licencie SA nasledujúce po verzii 1.0 vám umožňujú použiť na vašu adaptáciu novšiu verziu tej istej licencie. Ak napríklad remixujete dielo s licenciou BY-SA 2.0, môžete a mali by ste na svoju adaptáciu použiť licenciu BY-SA 4.0. Existuje aj určitý malý počet licencií iných ako CC, ktoré boli označené ako licencie kompatibilné s licenciami CC na účely Rovnakého šírenia. Viac si o tom môžete prečítať [tu](#).

Ďalší typ kompatibility licencií sa týka toho, aké licencie sú kompatibilné pri adaptácii (v tejto súvislosti bežne označovanej ako „remixovanie“) viac než jedného už existujúceho diela. Nižšie uvedená tabuľka remixov môže byť v tomto smere užitočným sprievodcom. Tabuľku použijete tak, že v ľavom stĺpci vyhľadáte licenciu, ktorá sa vzťahuje na jedno z diel a v pravom hornom riadku licenciu, ktorá sa vzťahuje na druhé dielo. Ak je pole, kde sa daný riadok a stĺpec pretínajú, začiarknuté nazeleno, diela podliehajúce týmto dvom licenciám je možné remixovať. Ak je v príslušnom poli uvedené „X“, diela sa nesmú remixovať, pokiaľ sa neuplatňuje výnimka alebo obmedzenie.

|                                                                                                   |  PUBLIC DOMAIN |  PUBLIC DOMAIN |  CC BY |  CC BY SA |  CC BY NC |  CC BY ND |  CC BY NC SA |  CC BY NC ND |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  PUBLIC DOMAIN   | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  PUBLIC DOMAIN   | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY           | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY SA        | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC       | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✗                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY ND     | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               | ✗                                                                                       | ✗                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC SA | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✗                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC ND | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               | ✗                                                                                       | ✗                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |

#### [Tabuľka kompatibility licencií CC /CC BY 4.0](#)

Pri používaní tabuľky si môžete zadefinovať, ktorú licenciu použijete na svoju adaptáciu zvolením reštriktívnejšej z dvoch licencií vzťahujúcich sa na diela, ktoré spájate. Aj keď to z technického hľadiska nie je vaša jediná možnosť licencie autora adaptácie, je to odporúčaný postup, pretože následným používateľom uľahčuje opakované použitie.

## Záverečné poznámky

Môže sa zdať komplikované pristupovať k remixu spôsobom, ktorý je v súlade s autorskými právami. Veríme, že ste sa v rámci tejto lekcie oboznámili s niektorými nástrojmi, ktoré vás navedú na to, pristupovať k tejto úlohe. Limitnou otázkou je, či vytvorená adaptácia podlieha autorským právam. Po zodpovedaní tejto otázky už disponujete potrebnými informáciami, aby ste vedeli určiť, ktoré diela zo spoločných statkov môžete začleniť do svojho diela.

## Doplnkové zdroje

### **Ďalšie podrobnosti o súdnych prípadoch uvedených v časti 4.2:**

V prípade spoločnosti FedEx Office rozhodnutie potvrdil americký odvolací súd pre 2. obvod, ktorý konštatoval: „Súhrnne povedané, jednoznačné licenčné podmienky umožňujú spoločnosti FedEx kopírovať materiály v mene školského obvodu, ktorý vykonáva práva na základe licencie, a účtovať tomuto obvodu za kopírovanie vyššiu sadzbu, ako sú náklady spoločnosti FedEx, a to v prípade neexistencie žiadnej sťažnosti na to, že školský obvod používa materiály na iné ako „nekomerčné účely“. Návrh na zamietnutie žaloby je schválený.“

V prípade spoločnosti Office Depot spoločnosť Great Minds tvrdila, že obchod s kopírovacími službami porušil licenciu BY-NC-SA 4.0 z rovnakých dôvodov ako spoločnosť FedEx Office; spoločnosť Great Minds však zároveň tvrdila, že vzhľadom na to, že spoločnosť Office Depot oslovila školské okresy s ponukou na zadávanie objednávok na rozmnožovanie materiálov, toto oslovenie je ďalším dôkazom o porušení licencie. Ďalším rozdielom v prípade FedEx Office bolo, že spoločnosti Great Minds a Office Depot uzavreli zmluvu, ktorá špecifikovala, že Office Depot môže pre školské obvody rozmnožovať tie isté verejne financované vzdelávacie materiály a spoločnosti Great Minds platiť licenčné poplatky.<sup>6</sup>

Okresný súd USA pre centrálny okres Kalifornie súhlasil so spoločnosťou Office Depot, keď uviedol, že „dospel k záveru, že verejná licencia Creative Commons jednoznačne udeľuje školám a školským obvodom, ktoré sú držiteľmi licencie, právo „reprodukovať a šíriť licencovaný materiál, úplne alebo čiastočne, len na nekomerčné účely“ a nezakazuje školám a školským obvodom zadávať kopírovanie materiálov tretím stranám, akou je spoločnosť Office Depot... Keďže školy a školské obvody sú subjekty, ktoré vykonávajú práva udelené na základe verejnej licencie Creative Commons, je irelevantné, že spoločnosť Office Depot mohla na kopírovaní materiálov pre školy a školské obvody zarobiť.

Okrem toho okresný súd uviedol: „Sporná verejná licencia Creative Commons oprávňuje školy: (1) rozmnožovať a používať materiály na nekomerčné účely, (2) výslovne povoľuje školám poskytovať tieto materiály verejnosti akýmkoľvek prostriedkami alebo postupmi“ a (3) nezakazuje školám zadávať kopírovanie externým dodávateľom. Keďže držiteľ licencie môže zákonne využiť zástupcu tretej strany alebo dodávateľa, aby mu pomohol pri výkone jeho licenčných práv, bez zmluvných ustanovení zakazujúcich takúto činnosť spoločnosť, spoločnosť Great Minds neuspela v tvrdení, že konanie spoločnosti Office Depot bolo mimo rozsahu licencie, a preto žaloba spoločnosti Great Minds ohľadom porušenie autorských práv spoločnosťou Office Depot bola zamietnutá. Súd sa zaoberal aj údajnou ponukou spoločnosti Office Depot na kopírované služby pre školské obvody.

Súd nezistil, že by rozdiel, na ktorý poukazovala spoločnosť Great Minds, bol presvedčivý alebo že by mal zmeniť výsledok. Prípád Great Minds verus Office Depot sa dostal na americký odvolací súd pre 9. obvod, ktorý potvrdil rozhodnutie nižšieho súdu.

---

<sup>6</sup> Podľa [sťažnosti](#) bola táto zmluva uzatvorená v čase, keď prebiehalo súdne konanie so spoločnosťou *FedEx Office*. No v momente, keď okresný súd vyhovel návrhu na zamietnutie žaloby v prospech spoločnosti *FedEx Office*, spoločnosť *Office Depot* vypovedala zmluvu so spoločnosťou *Great Minds* krátko pred uplynutím jej platnosti a na základe rozhodnutia ohľadom *spoločnosti FedEx Office* pokračovala v rozmnožovaní materiálov spoločnosti *Great Minds* pre školské obvody bez toho, aby spoločnosti *Great Minds* vyplácala licenčné poplatky.



## Ďalšie informácie o zmene licencií

Creative Commons: *Selected Frequently Asked Questions* (Vybrané často kladené otázky). [CC BY 4.0](#)

*Môžem zmeniť licenčné podmienky?*

<https://creativecommons.org/faq/#can-i-change-the-license-terms-or-conditions>

- *Môžem uzavrieť samostatné alebo doplnkové zmluvy s používateľmi môjho diela?*
- <https://creativecommons.org/faq/#can-i-enter-into-separate-or-supplemental-agreements-with-users-of-my-work>

Zmena licencií CC prostredníctvom Creative Commons. [CC BY 4.0](#)

- Na tomto odkaze je uvedené usmernenie Creative Commons o zmene licencií CC:
- [https://wiki.creativecommons.org/wiki/Modifying\\_the\\_CC\\_licenses](https://wiki.creativecommons.org/wiki/Modifying_the_CC_licenses)

## Ďalšie informácie o označovaní licencovaných diel

Creative Commons: *Marking/Creators/Marking Third Party Content* (Označovanie/Tvorcovia/Označovanie obsahu tretích strán). [CC BY 4.0](#)

- Táto wiki stránka prezentuje odporúčané postupy a podrobné informácie o označovaní obsahu tretích strán:
- [https://wiki.creativecommons.org/wiki/Marking/Creators/Marking\\_third\\_party\\_content#Additional\\_explanation\\_and\\_tips](https://wiki.creativecommons.org/wiki/Marking/Creators/Marking_third_party_content#Additional_explanation_and_tips)

## Ďalšie informácie o kompatibilite licencií

Creative Commons: *Compatible Licences* (Kompatibilné licencie). [CC BY 4.0](#)

Stránka s informáciami o tom, ktoré licencie sú kompatibilné, ako funguje kompatibilita a kde nemusí nevyhnutne existovať kompatibilita medzi licenciami.

<https://creativecommons.org/share-your-work/licensing-considerations/compatible-licenses>

Creative Commons: *Wiki/CC Licence Compatibility* (Kompatibilita licencií Wiki/CC). [CC BY 4.0](#)

Ďalšie informácie o tabuľke kompatibility licencií CC

[https://wiki.creativecommons.org/wiki/Wiki/cc\\_license\\_compatibility](https://wiki.creativecommons.org/wiki/Wiki/cc_license_compatibility)

*Kompatibilita licencií*. [CC BY-SA 3.0](#)

Článok na Wikipédii o kompatibilite licencií vrátane otvorených licencií, ktoré nie sú licenciami CC

[https://en.wikipedia.org/wiki/License\\_compatibility](https://en.wikipedia.org/wiki/License_compatibility) Ďalšie informácie o licenciách CC

Melanie Dulong de Rosnay z Inštitútu pre informačné právo, Univerzite v Amsterdame, a Creative Commons Holandsko: *Creative Commons Licenses Legal Pitfalls: Incompatibilities and Solutions* (Právne úskalia licencií Creative Commons: Nekompatibility a riešenia). [CC BY 3.0 NL](#)

Podrobná správa o ďalších právnych aspektoch nekompatibility, ktorá sa týka rôznych medzinárodných použití

[https://www.creativecommons.nl/downloads/101220cc\\_incompatibilityfinal.pdf](https://www.creativecommons.nl/downloads/101220cc_incompatibilityfinal.pdf)

Till Kreutzer: *User Related Drawbacks of Open Content Licensing* (Nevýhody licencovania otvoreného obsahu) in: Eds. Lucie Guibault a Christina Angelopoulos: *Open Content Licensing: From Theory to Practice* (Licencovanie otvoreného obsahu: Od teórie k praxi). [CC BY NC 3.0](#)

Kapitola knihy o niektorých zložitých otázkach, ktoré sa týkajú používateľov otvorene licencovaných materiálov (vrátane licencií CC)

[https://books.google.ca/books?id=RW1P5XOp\\_NoC&pg=PA127&dq&pg=PP1#v=onepage&q&f=false](https://books.google.ca/books?id=RW1P5XOp_NoC&pg=PA127&dq&pg=PP1#v=onepage&q&f=false)

### **Zdroje odporúčané účastníkmi kurzu**

Mnohé ďalšie zdroje odporúčané účastníkmi kurzu na získanie certifikátu CC prostredníctvom anotácií Hypothes.is na webovej stránke certifikátu. Hoci Creative Commons tieto zdroje nepreskúmala, radi by sme upozornili na príspevky účastníkov na tejto stránke:

<https://certificates.creativecommons.org/cccertedu/chapter/additional-resources-4/>

## 5. časť: Creative Commons pre pedagógov



Toto dielo podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Creative Commons poskytuje hnutiu za otvorené vzdelávanie nástroje, ktoré pomáhajú vytvárať lepšie, flexibilnejšie a udržateľnejšie otvorené vzdelávacie zdroje (OVZ), postupy a politiky.

Licencie Creative Commons sú najpopulárnejšie verejné licencie medzi vzdelávacími projektmi na svete. V tejto časti vás oboznámime so špecifikami používania licencií CC a obsahu s licenciami CC na vzdelávacie účely.

Táto časť pozostáva z piatich sekcií:

- [5.1 OVZ, otvorené učebnice a otvorené kurzy](#)
- [5.2 Vyhľadávanie, posudzovanie a úprava zdrojov](#)
- [5.3 Tvorba a šírenie OVZ](#)
- [5.4 Otvorená pedagogika/Otvorené postupy](#)
- [5.5 Otváranie inštitúcií](#)

Existujú aj [doplňkové zdroje](#) pre prípad, že máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti. Rovnako by ste si mohli prečítať kapitolu [5.1 \(LIB\): Otvorený prístup k vedeckým poznatkom \(Open Access to Scholarship\)](#) v rámci kurzu Certifikát CC pre knihovníkov.

Bočný panel: Tiež sa môžete zapojiť [Platformy otvoreného vzdelávania Creative Commons](#). Svojím príspevkom nám môže pomôcť identifikovať, plánovať a koordinovať nadnárodný obsah, postupy a politické projekty v oblasti otvoreného vzdelávania s cieľom spoločne riešiť vzdelávacie výzvy na celom svete. Nezabudnite nám stručne povedať, (a) prečo sa chcete pridať a (b) kto ste – pomôžete tak organizácii CC vyhnúť sa spamerom.

## 5.1 Otvorené učebnice a otvorené kurzy

Otvorené vzdelávanie je myšlienka, ale aj súbor obsahov, postupov, politík či komunita, ktoré môžu pri správnom použití pomôcť každému na svete získať prístup k bezplatným, efektívnym a otvoreným vzdelávacím materiálom pri nulových hraničných nákladoch [náklady pri zvýšení/rozšírení výroby, v kontexte vzdelávania náklady na zorientovanie sa v novej téme]. Po prvýkrát v histórii môžu pedagógovia na celom svete vytvárať, otvárať a šíriť kvalitné a účinné učebné materiály medzi všetkými, ktorí sa chcú učiť. Kľúčom k tomuto transformačnému posunu vo vzdelávaní sú otvorené vzdelávacie zdroje (OVZ) [v anglickom jazyku sa používa výraz Open Educational Resources a skratka OER]. OVZ sú vzdelávacie materiály šírené bezplatne, na ktoré sa vzťahujú zákonné povolenia, na základe ktorých ich môže verejnosť voľne používať, šíriť a ďalej rozvíjať ich obsah.

OVZ sú možné, pretože:

- zdroje vzdelávania sú (väčšinou) digitálne<sup>1</sup> a digitálne zdroje možno ukladať, kopírovať a distribuovať s takmer nulovými nákladmi,
- internet uľahčuje verejnosti šírenie digitálneho obsahu,
- licencie Creative Commons zas uľahčujú a legalizujú zachovanie autorských práv a legálne zdieľanie vzdelávacích zdrojov so svetom.

Keďže dokážeme zdieľať efektívne vzdelávacie materiály so svetom za takmer nulové náklady<sup>2</sup>, mnohí tvrdia, že pedagógovia a vlády, ktoré podporujú verejné vzdelávanie, majú morálnu a etickú povinnosť tak urobiť. Tento argument vychádza z predpokladu, že vzdelávanie je vo svojej podstate o odovzdávaní vedomostí a myšlienok. Creative Commons verí, že OVZ nahradia veľa drahého, vlastného obsahu používaného v akademickom vzdelávaní. Prechod na tento model prinesie spravodlivejšie ekonomické príležitosti a sociálne výhody na celom svete bez toho, aby sa znížila kvalita vzdelávacieho obsahu.

### Otázky / Prečo na tom záleží

Zdá sa vám rozumné, že vzdelávanie v ére internetu by malo byť drahšie a menej flexibilné ako v predchádzajúcich generáciách? Keďže ľudia a vedomosti sú čoraz prepojenejšie a dostupné online, čo to bude znamenať pre učenie, prácu a spoločnosť?

Keďže ekonomiky sa stávajú čoraz globálnejšími a navzájom prepojenejšími, zručnosti a vedomosti potrebné na úspešné získanie a udržanie dobrých pracovných miest si vyžadujú vyššie vzdelanie. Všetky národné vlády investujú a stanovujú si strategické ciele, pokiaľ ide o spôsob, ako môžu ich verejné vzdelávacie systémy podporovať jednotlivcov, rodiny a širšiu spoločnosť.

<sup>1</sup> Väčšina OVZ sa „zrodila“ v digitálnej podobe, hoci OVZ môžu byť sprístupnené študentom v digitálnom aj tlačenej formáte. Samozrejme, digitálne OVZ sa ľahšie šíria, upravujú a redistribuujú, digitálny formát však ešte neznamená, že sa nejaký materiál považuje alebo nepovažuje za OVZ.

<sup>2</sup> Kým v mnohých krajinách (napr. v mnohých členských štátoch EÚ) nemusia byť náklady problémom, reštriktívne autorské práva a obmedzené práva na primerané použitie (fair use)/primeraný prístup (fair dealing) môžu viesť k obmedzeniu nových vyučovacích metód.

Hoci mnoho zaujímavých a užitočných experimentov sa deje mimo formálneho vzdelávania, tituly, certifikáty a ďalšie osvedčenia udeľované oficiálnymi inštitúciami sú stále mimoriadne dôležité pre kvalitu života mnohých ľudí na celom svete.



[opensourceway: Otvorené vzdelávacie zdroje: Ekosystém vzdelávania oživa. CC BY-SA 2.0](#)

Ako už bolo spomenuté, formálne vzdelanie, dokonca aj v ére internetu, môže byť drahšie a menej flexibilné ako kedykoľvek v minulosti. V mnohých krajinách vydavatelia vzdelávacích materiálov učebnice a ďalšie zdroje predražujú. V rámci prechodu z tlače na digitálny formát sa tie isté spoločnosti vo veľkej miere presunuli od modelu, v ktorom si študenti kúpali a vlastnili knihy, k modelu „streamovania“, v rámci ktorého majú prístup k materiálom na obmedzený čas.

Vydavatelia navyše neustále vyvíjajú technológie, ktoré obmedzujú spôsob narábania študentov a fakúlt so zdrojmi, ku ktorým majú dočasný prístup, vrátane vynachádzania nových spôsobov, ako zakázať tlačenie materiálov, zabrániť vyberaniu a vkladaniu ich častí a obmedziť šírenie materiálov medzi priateľmi.

## Čo sa naučíme

- Definovať pojem „otvorené“ v súvislosti s otvorenými vzdelávacími zdrojmi (OVZ)
- Rozlišovať medzi OVZ, otvorenými učebnicami, otvorenými kurzmi a hromadnými otvorenými online kurzmi (MOOC)

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Aký vplyv mali rastúce náklady a znížená flexibilita vzdelávacích materiálov na vás a na vašich známych? Akú úlohu podľa vás zohrali autorské práva s klauzulou „všetky práva vyhradené“ a súvisiace zákony pri zvyšovaní nákladov a znižovaní flexibility študentov a učiteľov?

# Získavanie potrebných vedomostí

## Otvorené vzdelávacie zdroje a otvorené učebnice

Na úvod si pozrite toto video [Why OER?](#) (Prečo OVZ?) (trvanie 03:48)

Otvorené vzdelávacie zdroje sú vzdelávacie, študijné a výskumné materiály, ktoré sú buď (a) súčasťou verejnej sféry (public domain) alebo (b) licencované spôsobom, ktorý zabezpečuje každému bezplatné a trvalé povolenie vykonávať činnosti známe pod skratkou 5R (retain – uchovávanie, reuse – opakované použitie, revise – úprava, remix – remixovanie a redistribute – ďalšie šírenie)<sup>3</sup>.

Na charakteristiku OVZ môžete použiť aj túto menej odbornú definíciu:

OVZ sú vzdelávacie materiály, ktoré možno voľne sťahovať, upravovať a šíriť tak, aby lepšie slúžili všetkým študentom.<sup>4</sup>

Na rozdiel od klasických vzdelávacích materiálov, ktoré sú čoraz drahšie a čoraz menej flexibilné, OVZ poskytujú každému a všade bezplatné povolenie na sťahovanie, úpravu a ďalšie šírenie. David Wiley prišiel s ďalšou populárnou definíciou, podľa ktorej možno za OVZ považovať len vzdelávacie materiály licencované tak, aby mala verejnosť povolenie vykonávať činnosti 5R.

Činnosti 5R zahŕňajú:

1. **Uchovávanie** – povolenie vytvárať, vlastniť a kontrolovať kópie obsahu (napr. sťahovať, kopírovať, ukladať a spravovať).
2. **Opakované použitie** – povolenie na použitie obsahu rôznymi spôsobmi (napr. v triede, v študijnej skupine, na webovej stránke, vo videu).
3. **Úprava** – povolenie adaptovať, prispôbiť, upraviť alebo zmeniť samotný obsah (napr. preložiť obsah do iného jazyka).
4. **Remixovanie** – povolenie kombinovať pôvodný alebo upravený obsah s iným materiálom na vytvorenie niečoho nového (napr. začlenenie obsahu do *mashupu* [Podľa [SocialPilot](#) slovo *mashup* označuje obsah vytvorený spracovaním textu, číselných údajov, obrázkov, videí, hudby a iných foriem obsahu z viacerých zdrojov a platforiem. Obsahový *mashup* teda zahŕňa niekoľko druhov médií zo zverejnených zdrojov na vytvorenie nového diela, ktoré je zvyčajne zverejnené ako nový príspevok na platformách sociálnych médií. Podľa [Wikipédie](#) slovo *mashup* označuje aj webovú stránku alebo aplikáciu, ktorá poskytuje nové služby a v rámci toho kombinuje dáta a materiály z rôznych zdrojov.]).
5. **Ďalšie šírenie** – povolenie na šírenie kópií pôvodného obsahu, úprav alebo remixov medzi ďalšími osobami (napr. poskytnutie kópie priateľovi).

Najjednoduchší spôsob, ako sa uistiť, že vzdelávací zdroj je „otvorený“ vzdelávací zdroj, ktorý poskytuje povolenia na činnosti označované skratkou 5R, je zistiť, či je zdroj súčasťou verejnej sféry (public domain), alebo či sa naň vzťahuje licencia Creative Commons, ktorá umožňuje vytváranie odvodených diel – [CC0](#), [CC BY](#), [CC BY-SA](#), [CC BY-NC](#) alebo [CC BY-NC-SA](#). Do tohto zoznamu sme označenie *Public Domain Mark* nezaradili len z toho dôvodu,

<sup>3</sup> <https://creativecommons.org/about/program-areas/education-OER/>

<sup>4</sup> Navrhnuté organizáciou OER Communications, koalíciou severoamerických podporovateľov otvoreného vzdelávania pôsobiacich v oblasti popularizácie OVZ: [OER-comms@googlegroups.com](mailto:OER-comms@googlegroups.com)

že zdroj takto označený v jednej krajine nemusí byť súčasťou verejnej sféry (public domain) v inej krajine. Ako sme uviedli v 3. časti, označenie *Public Domain Mark* nemá právne účinky.

OVZ majú rôznorodé podoby a rozsahy. OVZ môžu byť rozsahom malé, napr. jedno video alebo [simulácia](#), ale aj rozsiahle ako celý študijný program. Pre učiteľov môže byť ťažké alebo minimálne časovo náročné zostaviť OVZ do dostatočne ucelenej zbierky, ktorá by nahradila učebnicu chránenú autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“. Z tohto dôvodu sa OVZ často zhromažďujú a prezentujú spôsobom, ktorý pripomína klasickú učebnicu, aby ich učitelia ľahšie pochopili a používali v praxi.

Pojem „otvorená učebnica“ jednoducho znamená súbor otvorených vzdelávacích zdrojov, ktoré boli usporiadané tak, aby vyzerali ako klasická učebnica s cieľom uľahčiť proces ich používania v praxi. Príklady otvorených učebníc z mnohých disciplín nájdete na stránkach [OpenStax](#), [Open Textbook Library](#) alebo [BCcampus Open Education](#).

Inokedy sú OVZ zhrnuté do jedného celku a prezentované v podobe digitálnych študijných materiálov. Príklady otvorených študijných materiálov nájdete na stránkach [Open Education Consortium](#), [ProEVA pri Univerzite Uruguajskej republiky \(UDELAR\)](#) a [MIT OCW](#).

Výskum ukázal, že okrem toho, že študenti [ušetria peniaze](#), keď ich učitelia zavedú OVZ, môžu dosahovať aj [lepšie výsledky](#), ak si ich učitelia zvolia OVZ namiesto vzdelávacích materiálov, ktoré sú dostupné s autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“.

Myšlienku OVZ silne presadzuje celý rad jednotlivcov, organizácií a vlád, o čom svedčia dokumenty ako [Deklarácia o otvorenom vzdelávaní z Kapského Mesta](#) (2007) a [Kapské Mesto +10](#) (2017), [Parížska deklarácia UNESCO o OVZ](#) (2012), [Akčný plán UNESCO o OVZ z L'ubľany](#) (2017) či [Odporúčanie UNESCO pre OVZ](#) (2019).

## Otvorené vzdelávacie zdroje verus bezplatné knižničné zdroje

Učitelia a profesori zvyčajne na svojich hodinách používajú kombináciu komerčného obsahu chráneného autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“, bezplatných knižničných zdrojov a OVZ. Kým knižničné zdroje sú pre študentov a akademických pracovníkov (vysokoškolských učiteľov a výskumných pracovníkov) „zadarmo“ v rámci danej inštitúcie, v skutočnosti (a) nie sú „zadarmo“, pretože inštitucionálna knižnica musí platiť za ich nákup alebo platiť predplatné a (b) nie sú dostupné širokej verejnosti. Táto tabuľka zachytáva náklady pre študentov a zákonné povolenia, ktoré sú dostupné pre učiteľov a študentov na každý z uvedených typov vzdelávacích zdrojov.

|                             | Náklady pre študentov | Povolenia pre učiteľov a študentov |
|-----------------------------|-----------------------|------------------------------------|
| Komerčné učebnice           | Drahé                 | Obmedzujúce                        |
| Knižničné zdroje            | Bezplatné             | Obmedzujúce                        |
| Otvorené vzdelávacie zdroje | Bezplatné             | Činnosti 5R                        |

[David Wiley](#). Snímka prezentácie. [CC BY 4.0](#)

## OVZ v primárnom/sekundárnom<sup>5</sup> verus terciárnom (vysokoškolskom) vzdelávaní

OVZ sa používajú vo všetkých oblastiach vzdelávania. Spôsob, akým sa OVZ tvoria a zavádzajú, sa však často líši v závislosti od stupňa vzdelávania, v rámci ktorej pôsobíte.

Vo všeobecnosti je v prípade akademických pracovníkov terciárneho (vysokoškolského) vzdelávania **vyššia** pravdepodobnosť, že:

- budú mať čas, zdroje a podporu na tvorbu a úpravu vzdelávacích zdrojov,
- budú vlastníť autorské práva na obsah, ktorý vytvorí (aj keď to závisí od zmluvy s vysokou školou/univerzitou),
- môžu prijímať jednostranné rozhodnutia (pozri [akademická sloboda](#)), pokiaľ ide o obsah používaný na hodinách.

Samotní akademickí pracovníci terciárneho (vysokoškolského) vzdelávania sú často tvorcami OVZ a môžu rozhodovať o tom, či zavedú OVZ do svojich študijných programov. V terciárnom (vysokoškolskom) vzdelávaní vo všeobecnosti prevláda tendencia postupného prijímania OVZ jednotlivými vysokoškolskými učiteľmi/vedeckými pracovníkmi. Vzhľadom na túto príležitosť je rozhodujúce, aby mali akademickí pracovníci dostatok času, zdrojov

<sup>5</sup> [V severoamerickom vzdelávacom systéme je to vzdelávanie od ekvivalentu predškolského vzdelávania po strednú školu na Slovensku.]



a podpory na vytvorenie a zavedenie obsahu otvoreného vzdelávania a prechod na otvorené vzdelávacie postupy/výučbu. Príklad: [British Columbia Faculty wrote an Open Textbook](#) (Akademickí pracovníci Univerzity v Britskej Kolumbii napísali otvorenú učebnicu).

Vo všeobecnosti je u učiteľov pôsobiacich na základných a stredných školách **menej** pravdepodobné, že:

- budú mať čas, zdroje a podporu na tvorbu a úpravu vzdelávacích zdrojov,
- budú vlastniť autorské práva na obsah, ktorý vytvoria (aj keď to závisí od ich zmluvy so školou/školským obvodom) [Na Slovensku učitelia ZŠ a SŠ zvyčajne nemajú v zmluvách zvyčajne žiadne podmienky súvisiace s OVZ, ktoré vytvoria.],
- môžu prijímať jednostranné rozhodnutia o tom, aký obsah sa použije v príslušných učebných osnovách.

V školách primárneho a sekundárneho vzdelávania (K-12) sa OVZ zavádzajú skôr na úrovni školského obvodu alebo školy, a nie na úrovni jednotlivých učiteľov. Príklad: [Open policies in New Zealand schools](#) (Otvorené politiky vzdelávania v školách na Novom Zélande). [Platí pre anglofónne krajiny.].

## Otvorené vzdelávacie zdroje (stručná časová os)

Hoci v rámci tohto kurzu nie je dostatok priestoru na poskytnutie uceleného prehľadu o „histórii otvoreného vzdelávania“, uvádzame niekoľko kľúčových udalostí, ktoré prispeli k rozšíreniu hnutia za otvorené vzdelávanie. *(Ak viete o ďalších takýchto podstatných udalostiach, povedzte nám o tom a my budeme časovú os aktualizovať. Ďakujeme!)*

- 1969 – otvorenie [Open University](#) vo Veľkej Británii
- 1983 – [založenie hnutia za slobodný softvér](#) (Free Software Movement) spustením projektu GNU
- 1989 – [Internetová sieť](#)
- 1997 – [MERLOT](#) [repozitár otvorených vzdelávacích zdrojov]
- 1998 – [Zákon o predĺžení doby platnosti autorských práv](#) v USA
- 1998 – zavedenie termínu „otvorený obsah“ a vydanie [licencia na otvorený obsah \(OCL, Open Content License\)](#)
- 1999 – vydanie [licencie na otvorené publikácie](#) (OPL, Open Publication License)
- 1999 – spustenie [Connexions](#) (premenované na OpenStax v roku 2012)
- 2001 – [Wikipedia](#)
- 2001 – [založenie](#) Creative Commons
- 2001 – [študijné materiály MIT](#)
- 2002 – [Budapešťianska iniciatíva za otvorený prístup](#) (BOAI)
- 2002 – [spustenie licencií](#) Creative Commons
- 2002 – [UNESCO zaviedlo](#) pojem Open Educational Resources (Otvorené vzdelávacie zdroje)
- 2004 – prvá výročná [konferencia o otvorenom vzdelávaní](#)
- 2005 – vznik [OpenCourseWare Consortium](#) (v roku 2014 premenované na Open Education Consortium)
- 2006 – [WikiEducator](#)
- 2007 – [Deklarácia z Kapského mesta o otvorenom vzdelávaní](#)
- 2007 – [OER Commons](#)
- 2007 – [Experiment Wileya a Coursova s „otvorenými študijnými programami“](#)
- 2008 – [Vydanie publikácie Opening Up Education \(Otvorenie vzdelávania\)](#)

- 2008 – [kurz Connectivism and Connected Knowledge](#)
  - s účasťou vyše 2 000 študentov, na základe čoho vznikol výraz „hromadný otvorený online kurz“ resp. [MOOC](#) (Massive Open Online Course). Pozrite si toto video Davea Cormiera o MOOC: „[What is a MOOC?](#)“ („Čo je to MOOC?“) Video (4:26), [CC BY 3.0](#)
- 2012 – [OpenStax](#) vydáva prvú otvorenú učebnicu
- 2012 – [Parížska deklarácia UNESCO o OVZ](#)
- 2017 – [2. svetový kongres UNESCO o OVZ](#)<sup>6</sup>
- 2019 – [Odporúčanie UNESCO o OVZ](#)
- 2020 – UNESCO spúšťa [Dynamickú koalíciu](#) v súvislosti s odporúčaním o OVZ
- 

## Záverečné poznámky

Otvorené vzdelávacie zdroje, či už sú organizované ako otvorené učebnice alebo otvorené vzdelávacie programy, poskytujú učiteľom, študentom a ďalším osobám celý rad povolení, vďaka ktorým je vzdelávanie cenovo dostupnejšie a flexibilnejšie. Tieto povolenia umožňujú aj rýchle a lacné experimentovanie a inovácie, pretože pedagógovia sa snažia maximalizovať prístup k efektívnym vzdelávacím zdrojom pre všetkých.

## 5.2 Vyhľadávanie, vyhodnocovanie a úprava zdrojov

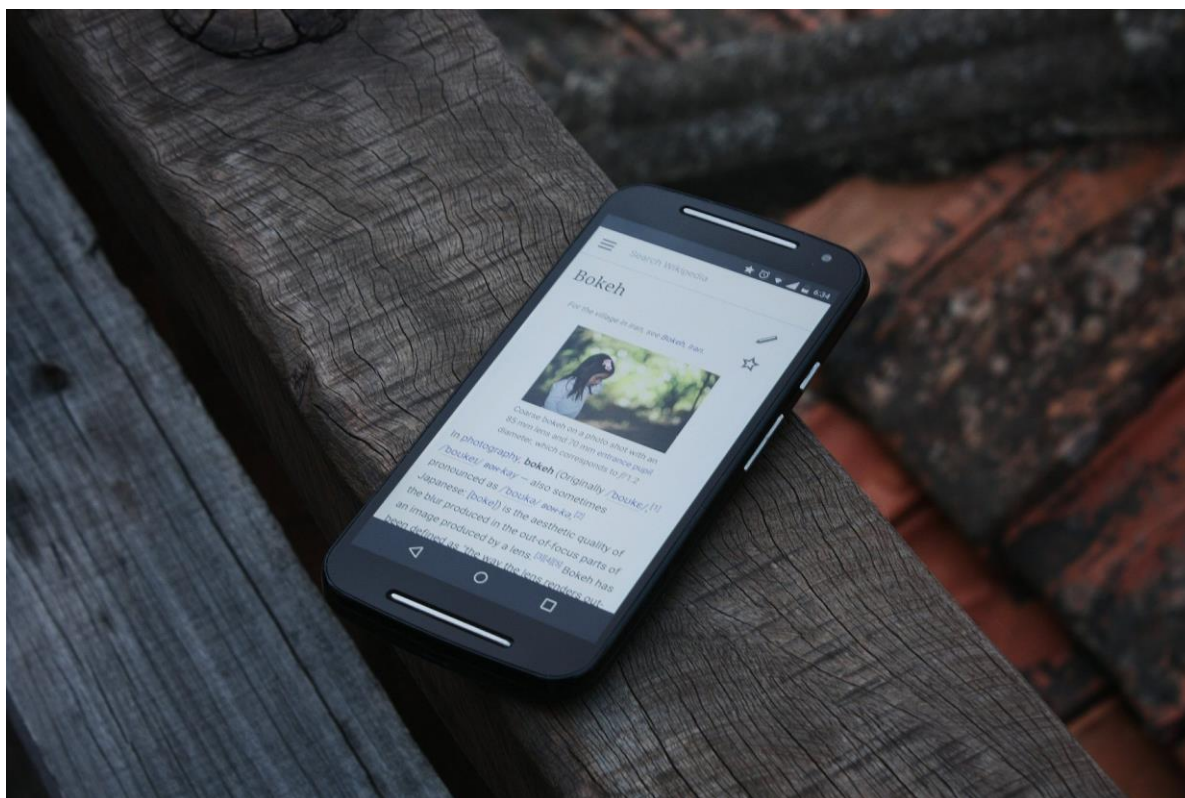
Žijeme v živej vizuálnej kultúre, ktorá vyžaduje, aby pedagógovia poskytovali na hodinách relevantné vzdelávacie zdroje, hoci nájsť a opakovane použiť vynikajúce diela iných autorov nie je vždy jednoduché. V tejto časti sa naučíte, ako nájsť OVZ iných autorov a ako ich upraviť na účely použitia na svojich hodinách.

### Otázky / Prečo na tom záleží

Aké zručnosti a znalosti potrebujete na vyhľadanie OVZ, ktoré vy a vaši študenti potrebujete? Ak sa chcete pripojiť ku globálnej komunite otvoreného vzdelávania, nájsť tie najlepšie otvorené zdroje pre svoj kurz a šíriť svoje diela ako OVZ, musíte vedieť – a vedieť, ako učiť iných – ako nájsť, vyhodnotiť a upravovať otvorené licencované zdroje. Čo ak chceme myslieť v širšom kontexte... aký vplyv by mohlo mať otvorené vzdelávanie z globálneho hľadiska?

Aký potenciálny vplyv má otvorenosť, možnosť upravovať, remixovať a šíriť obsah v globálnom meradle? Ak by verejnosť mala prístup ku všetkým vedomostiam sveta a mohla by ich tvorivo remixovať, aké nové príležitosti by sme mohli nájsť na riešenie globálnych výziev (napr. [cieľov trvalo udržateľného rozvoja](#) OSN)?

<sup>6</sup> [K Ľubľanskému akčnému plánu pre OVZ (2017) pristúpilo aj Slovensko: [https://en.unesco.org/sites/default/files/ljubljana\\_OVZ\\_action\\_plan\\_2017.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/ljubljana_OVZ_action_plan_2017.pdf)]



*Tiago Aguiar: [Mobilný telefón](#). Verejná sféra/Public Domain: [CC0](#)*

## Čo sa naučíme

- Nájsť OVZ v otvorených úložiskách, na Google a na ďalších platformách
- Posúdiť, ako opakovane použiť/upraviť/remixovať OVZ, ktoré nájdete
- Ukázať, ako sa môžu rôzne OVZ používať spoločne a súčasne venovať pozornosť kompatibilité licencií.

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Kde momentálne hľadáte vzdelávacie zdroje? Vyhľadávate otvorené alternatívy materiálov, ktoré v súčasnosti používate? Ako hodnotíte svoje existujúce vzdelávacie zdroje a ako môžete tieto metódy uplatniť pri obsahu podliehajúcemu verejnej licencií?

Po identifikácii vzdelávacích zdrojov, ktoré v súčasnosti používate, si položte tieto otázky:

- Je tento zdroj k dispozícii všetkým mojim študentom bezplatne?
- Môžeme si ja a moji študenti uchovať kópiu tohto zdroja navždy?
- Má moja trieda zákonné právo na opravu chýb, aktualizáciu starého alebo nepresného obsahu, vylepšenie diela a jeho šírenie medzi ďalšími pedagógmi po celom svete?
- Môžu moji študenti prispieť a zlepšiť naše vzdelávacie zdroje ako súčasť svojej práce v rámci študijného programu?

Ak je odpoveď na tieto otázky „Nie“, pravdepodobne používate vzdelávacie zdroje, ktoré nemajú zákonné povolenia, ktoré vy a vaši študenti potrebujete na to, aby ste mohli robiť to, čo zamýšľate.

Naopak, ak ste odpovedali „Áno“ na všetky otázky, pravdepodobne používate OVZ.

# Získavanie potrebných vedomostí

---

## Vyhľadávanie zdrojov

---

Nie všetko na internete sú otvorené vzdelávacie zdroje a niektoré diela označené ako „otvorené“ nemusia mať zákonné povolenia na vykonávanie činností 5R. Ako teda rozpoznáte OVZ a ako si zvolíte tie OVZ, ktoré budú na vašich hodinách fungovať najlepšie? Pamätajte, že zdroj je OVZ vtedy, keď je (a) bezplatne dostupný každému a (b) je súčasťou verejnej sféry (public domain) alebo sa naň vzťahuje verejná licencia, na základe ktorej je ktokoľvek oprávnený modifikovať zdroj v rámci činností 5R.

Nájdenie zdrojov, ktoré chcete použiť, je prvým krokom k zavedeniu OVZ na vašich hodinách. Vyhľadávanie predstavuje jednu z prvotných prekážok pre pedagógov využívajúcich OVZ. Našťastie, existuje mnoho osvedčených spôsobov vyhľadávania OVZ.

Po prvé, aby sme si urobili krátky úvod o tom, ako hľadať OVZ, pozrite si toto video [“How can I find OER?”](#) (Ako vyhľadávať OVZ?) (1:31).

Urobte si rýchly prehľad o projektoch OVZ a ľuďoch na [svetovej mape OVZ](#), aby ste získali predstavu o globálnej činnosti v oblasti OVZ.

Existuje mnoho webových stránok, ktoré obsahujú rozsiahle súbory OVZ (napr. Wikimedia Commons), niektoré univerzity však majú svoje vlastné úložiská a služby OVZ. Vhodným prvým krokom je prísť k všeobecnému vyhľadaniu OVZ pomocou [rozšíreného vyhľadávania Google](#) a filtrovať výsledky podľa „Práva na použitie“ (rozbaľovacia ponuka v dolnej časti obrazovky). Pozrite si [príspevok spoločnosti Google](#) o tom, ako efektívne používať tento nástroj.

Okrem šírenia OVZ na svojich webových stránkach alebo blogu existujú stovky online platforiem, na ktorých môžete šíriť svoj obsah s otvorenou licenciou. [Creative Commons spravuje adresár](#) niektorých z najpopulárnejších platforiem OVZ pre pedagógov, ktoré sú usporiadané podľa typu obsahu (fotografie, video, audio, učebnice, kurzy atď.).

Pedagógovia zapojení do týchto platforiem si často navzájom pomáhajú pri vyhľadávaní OVZ v otvorených vzdelávacích zoznamoch na serveroch. Pripojiť sa môžete napríklad k týmto:

- Platforma CC pre otvorené vzdelávanie ([CC Open Education Platform](#)) ([pozdvanica](#))
  - Povedzte nám, kto ste a prečo by ste sa chceli pridať.
- [OER Forum](#)
- [International OER Advocacy](#)
- [OER Discuss](#)
- [Open Knowledge Open Edu](#)
- [Open Edu SIG](#)
- [Wikimedia Education](#)
- [US OER Advocacy](#)
- [SPARC: Library OER](#)
- [Educause Openness](#)

Ak sa chcete dozvedieť viac o najpopulárnejších všeobecných možnostiach vyhľadávania OVZ, prečítajte si tento [modul kurzu Open Washington](#).

## Posúdenie zdrojov

Rovnako ako pri všetkých vzdelávacích zdrojoch, aj OVZ je potrebné pred použitím posúdiť. Pedagógovia, ktorí len začínajú pracovať s OVZ, môžu mať obavy ohľadom kvality, pretože OVZ sú k dispozícii zadarmo a mohli byť remixované inými pedagógmi. Proces používania a posudzovania OVZ sa až tak nelíši od posudzovania klasických zdrojov chránených autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“. Či už sa na vzdelávacie materiály vzťahuje verejná licencia alebo sú tieto materiály uzavreté, vy ste najlepším posudzovateľom kvality, pretože viete, čo vaši študenti potrebujú a čo vaše učebné osnovy vyžadujú.

Špecialisti v príslušných oblastiach (pedagógovia a knihovníci) často hodnotia kvalitu a vhodnosť vzdelávacích zdrojov podľa týchto kritérií:

- presnosť
- reputácia autora/inštitúcie
- štandard technickej výroby
- dostupnosť
- vhodnosť na daný účel

Nenechajte si od nikoho nahovoriť, že OVZ sú zdroje „nízkej kvality“, pretože sú zadarmo. Ako sa uvádza v Sprievodcovi SPARC o rúcaní mýtov v oblasti OVZ ([SPARC OER Mythbusting Guide](#)):

- V tomto čoraz digitálnejšom a internetovo prepojenom svete sa staré príslovie „dostanete to, za čo zaplatíte“ stáva zastaralým. Vo všetkých oblastiach spoločnosti vznikajú nové modely, ktoré radikálne znižujú alebo eliminujú náklady používateľov, pričom tento druh inovácií sa rozšíril aj do vzdelávacích zdrojov.
- Vydavatelia OVZ pracujú na zabezpečení kvality svojich zdrojov. Mnoho otvorených učebníc vzniká na základe prísnych redakčných a recenzných pokynov a mnohé úložiská OVZ umožňujú akademickým pracovníkom materiály preskúmať (a oboznámiť sa s recenziami iných osôb). Rastie aj množstvo dôkazov, ktoré preukazujú, že OVZ môžu byť bezplatné a súčasne vysokokvalitné – a čo je dôležitejšie, podporujú pozitívne. Čo sa naučíme študentov.

Dávajte si pozor aj na to, aby ste neboli vťahovaní do diskusií o „vysoko- alebo nízkokvalitných vzdelávacích zdrojoch“, keď pedagógom by v skutočnosti malo ísť o „efektívnosť“. Prečítajte si tieto dva príspevky od Davida Wileyho: [Stop Saying “High Quality”](#) (Prestaňte hovoriť „vysoká kvalita“) a [No, Really – Stop Saying “High Quality”](#). (Nie, naozaj – prestaňte hovoriť „vysoká kvalita“).

## Remixovanie a adaptácia zdrojov

Otvorené licencovanie učebných materiálov umožňuje pedagógom efektívnejšie využívať dané materiály, čo môže viesť k lepšiemu vzdelávaniu a lepším študentským výsledkom. OVZ možno remixovať a adaptovať: aktualizovať, prispôbovať a zlepšovať na lokálnej úrovni tak, aby vyhovovali potrebám študentov – prostredníctvom prekladov OVZ do miestneho jazyka, prispôbením otvorenej učebnice biológie tak, aby bola v súlade s miestnymi vedeckými štandardmi, alebo modifikáciou simulácie OVZ tak, aby bola prístupná študentovi, ktorý nepočuje.

Myšlienka remixu a adaptácie je základom vzdelávania. Kreatívne opakované použitie materiálov vytvorených inými pedagógmi a autormi je viac ako len o hľadani inšpirácie; kopírujeme, upravujeme a kombinujeme rôzne materiály na dotvorenie vzdelávacích zdrojov pre svojich študentov.



Foto: [José Carlos Cortizo Pérez](#). [CC BY 2.0](#)

















Začleňovanie materiálov vytvorených inými autormi a kombinovanie materiálov z rôznych zdrojov môže byť zložitú nielen z pedagogického hľadiska, ale aj z hľadiska autorského práva.

Na online zdroje digitálneho vzdelávania sa vzťahujú rôzne právne povolenia, ktoré umožňujú (alebo neumožňujú) verejnosti používať, remixovať a šíriť tieto zdroje. Spomenieme aspoň niektoré právne kategórie:

- Voľné diela (Public Domain Works) (neobmedzené autorskými právami) sa môžu remixovať s akýmkoľvek iným dielom.
  - Príklad: ktokoľvek môže remixovať [Dobrodružstvá Huckleberryho Finna](#) od Marka Twaina s [Alicou v krajine zázrakov](#) od Lewisa Carrolla.
- Diela chránené autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“, ktoré sú k dispozícii bezplatne online a ktoré môžete používať len na základe podmienok poskytovania služby v rámci projektu alebo uplatnením výnimky alebo obmedzenia autorských práv, ako je napríklad primerané použitie (fair use) alebo primeraný prístup (fair dealing).
  - Príklad: mnohé MOOC umožňujú voľné opakované použitie svojho obsahu, nepovoľujú však kopírovanie, úpravu, remixovanie alebo opakované šírenie.

- Diela chránené autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“ v uzavretých formátoch neumožňujú verejnosti dielo remixovať alebo upravovať.
  - Príklad: filmový trhák dostupný iba v streamovacej službe, ktorý nemôžete použiť ani naň odkazovať.
- Diela s licenciou Creative Commons (a inými verejnými licenciami), ktoré ponúkajú rôzne povolenia a obmedzenia.
  - Príklad: Wikipédia (BY-SA) umožňuje opakované použitie obsahu na komerčné účely na rozdiel od WikiHow (BY-NC-SA). Článok na Wikipédii sa nemôže remixovať s článkom na WikiHow.

Ak chcete vedieť, ktoré diela s licenciou CC sa môžu remixovať s inými dielami s licenciou CC, preštudujte si znovu [Tabuľku remixovania obsahu s licenciami CC](#), ktorou sme sa zaoberali v časti 4.4. Dve diela môžete remixovať tam, kde sa dve diela s licenciou CC pretínajú v zelenom zaškrtnutom poli. Tam, kde vidíte čierne X, tieto dve diela s licenciou CC remixovať nemôžete.

|                                                                                                 |  PUBLIC DOMAIN |  PUBLIC DOMAIN |  CC BY |  CC BY SA |  CC BY NC |  CC BY ND |  CC BY NC SA |  CC BY NC ND |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  PUBLIC DOMAIN | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  PUBLIC DOMAIN | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY         | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY SA      | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✓                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC      | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✗                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY ND      | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               | ✗                                                                                       | ✗                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC SA  | ✓                                                                                               | ✓                                                                                               | ✓                                                                                       | ✗                                                                                          | ✓                                                                                          | ✗                                                                                           | ✓                                                                                               | ✗                                                                                               |
|  CC BY NC ND | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               | ✗                                                                                       | ✗                                                                                          | ✗                                                                                          | ✗                                                                                           | ✗                                                                                               | ✗                                                                                               |

[Tabuľka kompatibility licencií CC / CC BY 4.0](#)

## Závěrečné poznámky

Žijeme vo svete informačnej hojnosti a na čoraz vyššie percento digitálnych vedomostí sa vzťahujú otvorené licencie. Nájdenie správnych otvorených zdrojov, ktoré budú vyhovovať potrebám vašich vzdelávacích priestorov a vašich študentov, môže byť výzvou. Jednou z hlavných motivácií na používanie OVZ je schopnosť upravovať, remixovať a šíriť tieto diela tak, aby čo najlepšie vyhovovali potrebám vašich študentov. Vyhľadávače, úložiská OVZ a služby platforiem so integrovanými nástrojmi na používanie licencií Creative Commons sú nápomocné, nájdenie správnych OVZ však stále trvá nejaký čas.

## 5.3 Vytváranie a šírenie OVZ

Veľká časť tohto kurzu sa zameriavala na to, ako vytvárať materiály s verejnou licenciou vysvetlením právneho kontextu a príslušných praktických krokov. V tejto časti si vysvetlíme a naučíme sa, ako vytvárať otvorené vzdelávacie zdroje, aby mali maximálny dosah a mohli sa používať bez akýchkoľvek právnych alebo technických prekážok.



Zverejnil: hansol. [CC BY 2.0](https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/) (poznámka: obrázok bol z internetu odstránený)

### Otázky / Prečo na tom záleží

---

Veľkú časť práce každého pedagóga tvorí príprava, aktualizácia a kombinovanie učebných materiálov. Otvorenie týchto materiálov vyžaduje len niekoľko ďalších krokov a je to jednoduchšie, ako si myslíte. Aké sú to kroky? Čo by ste mali zvážiť a očakávať, keď sa rozhodnete vytvoriť a zverejniť svoje zdroje v otvorenom priestore?

Keď šírimo vzdelávacie zdroje v podobe OVZ, šírimo svoje odporúčané postupy, svoje odborné znalosti, výzvy a riešenia. Vzdelávanie je o zdieľaní. Keď sa delíme o svoju prácu s viacerými ľuďmi, stávame sa lepšími pedagógmi.



## Čo sa naučíme

---

- Získať predstavu o tom, ako budú vaše OVZ fungovať v praxi.
- Zvoliť si licenciu (licencie) CC pre vaše zdroje.
- Preskúmať svoje rozhodnutie o verejnej licencií z hľadiska kompatibility (t. j. či môže byť remixované) s inými otvorenými zdrojmi.
- Identifikovať potreby a výzvy na zlepšenie dostupnosti OVZ pre všetkých.

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

---

Na akých učebných zdrojoch v súčasnosti pracujete? Zverejňujete alebo delíte sa o tieto zdroje s inými ľuďmi, aby ste získali spätnú väzbu? Ktoré z vašich zdrojov by mohli byť podľa vás prínosom pre vašich kolegov, študentov, knižnice alebo vedcov? Ak sa rozhodnete šíriť svoj obsah, koľko slobody chcete poskytnúť iným? Aké povolenia udelíte ostatným pri opakovanom použití vášho diela?

## Získavanie potrebných vedomostí

---

### Prečo zdieľať?

Na úvod si v súvislosti s tým, prečo je dôležité šíriť svoje dielo ako OVZ, pozrite toto video: [Open Education Matters: Why is it important to share content?](#) (Na otvorenom vzdelávaní záleží: Prečo je dôležité šíriť obsah?) (trvanie 03:51)

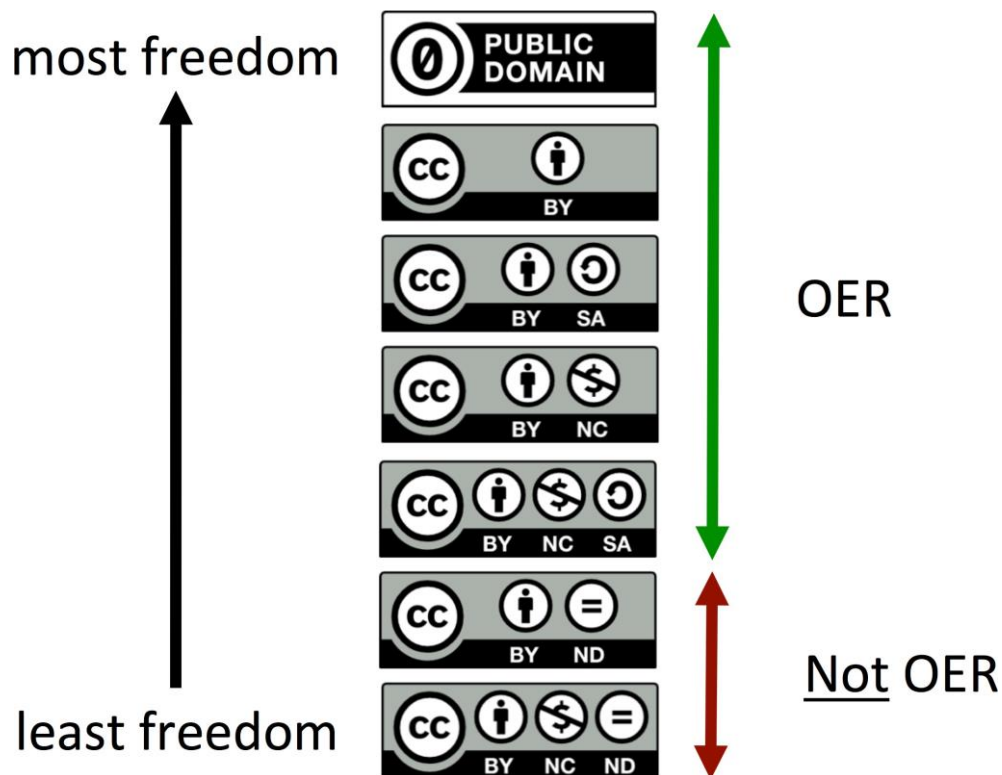
Keďže pedagógovia a knihovníci môžu šíriť OVZ medzi všetkými s takmer nulovými nákladmi<sup>7</sup>, mali by sme tak urobiť. Koniec koncov, vzdelávanie je predovšetkým o šírení vedomostí a myšlienok. Knižnice sú o archivácii, šírení a pomoci študentom nájsť vedomosti, ktoré hľadajú. Keď na svoje diela udeľujeme licencie CC, šírimo ich vo verejnosti na základe jednoduchých zákonných povolení. Šírenie vášho diela je darom pre celý svet.

### Výber licencie CC pre otvorené vzdelávacie zdroje

Creative Commons disponuje súborom šiestich verejných licencií na autorské práva – a plne podporuje autorov pri výbere a používaní ktorejkoľvek z licencií CC alebo CC nástrojov verejnej sféry (public domain). No nie všetky vzdelávacie materiály, ktoré sú k dispozícii na základe licencie CC, sú OVZ. Preštudujte si túto tabuľku, ktorá podrobne opisuje, ktoré licencie CC sú vhodné na vzdelávacie zdroje vhodné a ktoré nie.

---

<sup>7</sup> Kým v mnohých krajinách (napr. v mnohých členských štátoch EÚ) nemusia byť náklady problémom, reštriktívne autorské práva a obmedzené práva na primerané použitie (fair use)/primeraný prístup (fair dealing) môžu limitovať nové vyučovacie metódy.



Dve licencie CC Bez odvodeného obsahu (ND) sa nepovažujú za zlučiteľné s OVZ, pretože neumožňujú verejnosti upravovať alebo remixovať vzdelávacie zdroje a verejne ich šíriť. Keďže licencie ND nespĺňajú 5R ani žiadnu z hlavných definícií OVZ, hnutie za otvorené vzdelávanie nepovažuje vzdelávacie zdroje s licenciou ND za „OVZ“.

Pri voľbe správnej licencie na svoj otvorený vzdelávací zdroj musíte popremýšľať o tom, aké povolenia chcete udeliť ďalším používateľom – a aké povolenia si chcete ponechať pre seba. Prečítajte si článok „[Open Textbook Community Advocates CC BY License for Open Textbooks](#)“ (Komunita za otvorené učebnice presadzuje licenciu CC BY na otvorené učebnice) a zamyslite sa nad tým, prečo táto komunita odporúča licenciu Creative Commons Uvedenie autora (CC BY) v oblasti vzdelávania. Podobný text s ďalšími argumentmi o rovnakej licencií pri publikovaní vedeckých výskumov nájdete v článku „[Why CC BY?](#)“ (Prečo CC BY?) od Združenia vedeckých vydavateľov s otvoreným prístupom (Open Access Scholarly Publishers Association).

Základné informácie o licenciách, o tom, ako si zvoliť a použiť licenciu na svoje dielo alebo kombinovaných dielach iných autorov a z iných zdrojov, nájdete v časti [4.1](#).

## Právne prípady týkajúce sa licencií CC v súvislosti s OVZ

Podrobnú analýzu judikatúry Creative Commons nájdete v module 3.4 „Vymožiteľnosť licencií“. Creative Commons vedie zoznam súdnych rozhodnutí a judikatúry z jurisdikcií po celom svete, ktoré súvisia s licenciami a nástrojmi CC, v [právnej databáze CC](#).

V rokoch 2017 – 2018 sa vyskytli dva právne prípady, ktoré sa týkali otvoreného vzdelávania: Great Minds verzus FedEx Office a Great Minds verzus Office Depot, ako sme opísali v 4. časti (pozri časť 4.2 a časť Doplnkové zdroje). Pripomíname, že oba prípady sa týkali OVZ, ktoré školy používali na nekomerčné účely. V oboch prípadoch okresné sudy konštatovali, že obchod s kopírovacími službami môže rozmnožovať vzdelávacie materiály na žiadosť školského obvodu, ktorý ich používa na základe licencie CC BY-NC-SA; autorské práva na licenciu ani licenciu CC tak neboli porušené. [Viac v [CC Legal Databse](#)].

## Ďalšie faktory na zváženie

Okrem výberu správnej licencie CC, aké ďalšie aspekty otvorenosti a pedagogickej činnosti stoja za zváženie? [Tu je zoznam odporúčaných postupov, ktoré by ste mali zohľadniť pri svojej práci pri tvorbe OVZ.](#)

[8. modul programu Open Washington o šírení OVZ](#) vám ponúkne praktické rady o tom, ako šíriť OVZ online a ako ich pripraviť na použitie aj v režime offline.



paperontul: [Encyklopédia a čítačka elektronických kníh na zelenej tráve.](#)

Verejná sféra/Public Domain: [CC0](#)

## Zabezpečenie dostupnosti OVZ pre všetkých

Vo svojej podstate je cieľom OVZ zabezpečiť, aby k nim mal prístup každý. Nielen bohatí ľudia, nielen ľudia, ktorí môžu vidieť alebo počuť, nielen ľudia, ktorí vedú čítať po anglicky, nielen ľudia, ktorí majú elektronické zariadenia s prístupom k vysokorychlostnému internetu – ale každý.

Keďže autori a inštitúcie vytvárajú a šíria OVZ, odporúčané postupy v oblasti prístupnosti musia byť súčasťou výučbového a technického návrhu od samého začiatku. Pedagógovia nesú právnu a etickú zodpovednosť za to, aby zabezpečili, že naše učebné zdroje budú plne prístupné všetkým študentom, vrátane tých so zdravotným postihnutím.

Pozrite si video [“Simply Said: Understanding Accessibility in Digital Learning Materials”](#) (Jednoducho povedané: ako funguje dostupnosť v digitálnych učebných materiáloch) od Národného centra pre prístupné vzdelávacie materiály (6:42).

Odporúčané postupy na zabezpečenie dostupnosti vašich OVZ pre všetkých zahŕňajú:

- venovanie diela verejnej sfére/public domain (CC0) alebo pridanie licencie CC, ktorá nie je licenciou ND,
- uľahčenie sťahovania diela v editovateľných formátoch súborov, aby ho ostatní mohli modifikovať a/alebo prekladať tak, aby vyhovovalo lokálnym potrebám a bolo prístupné,
- a čo je najdôležitejšie – od začiatku koncipovať dielo tak, aby bolo prístupné.

## Záverečné poznámky

Otvorenosť vo vzdelávaní znamená viac než len prístup alebo právnu istotu ohľadom toho, čo môžete používať, modifikovať a šíriť medzi svojimi študentmi. Otvorené vzdelávanie znamená navrhovanie takých obsahov a postupov, ktoré zabezpečia, že každý sa môže aktívne podieľať a prispievať k súhrnu všetkých ľudských vedomostí. Keďže pedagógovia a študenti upravujú OVZ iných autorov a vytvárajú a šíria nové OVZ, pri koncipovaní diela by mala byť prístupnosť vždy na vašom kontrolnom zozname.

## 5.4 Otvorená pedagogika / Postupy

Otvorenosť vo vzdelávaní znamená potenciál pre spoločnú tvorbu a učenie sa prostredníctvom aktívnej účasti na tvorbe vedomostí.

### Čo sa naučíme

- Vysvetliť, ako autorské práva obmedzujú pedagogiku
- Pochopiť tri definície otvorenej pedagogiky, otvorených postupov a pedagogiky podporovanej OVZ a opísať, ako udeľovanie verejných licencií podporuje každú z nich
- Zoznam príkladov otvorenej pedagogiky v praxi

## Otázky / Prečo je to dôležité

Pamätáte si, kedy sa po prvýkrát dostali na trh smartfóny? V porovnaní s predchádzajúcimi telefónmi mali nekonečné možnosti. Pred smartfónmi sme mohli len volať a písať. So smartfónmi dnes už môžeme nakrúcať videá a fotiť, prehrávať filmy a hudbu, surfovať na webe, čítať e-maily, volať aj posilať správy. Dlhodobí používatelia starších telefónov mali problém využiť všetky možnosti, ktoré ponúkajú nové telefóny. Boli príliš zvyknutí na obmedzenia starších telefónov. Dlhé mesiace – niekedy aj roky – používali svoje smartfóny len na volanie a posielanie správ (možno takých poznáte!)

Mnoho pedagógov má rovnaký problém s OVZ. Tak dlho používali vzdelávacie materiály publikované s reštriktívnymi licenciami, že majú dnes problém využiť nové pedagogické možnosti, ktoré ponúkajú OVZ. Tieto pedagogické možnosti sa týkajú výučby a štúdia, ako aj nástrojov, ktoré umožňujú študentom a učiteľom vytvárať a šíriť vedomosti otvorene a učiť sa do hĺbky.

## Tri definície

Hnutie za otvorené vzdelávanie neustále diskutuje a vedie rozhovory o tom, čo znamená rozmýšľať o vyučovacích a vzdelávacích postupoch inkluzívnejším, rozmanitejším a otvorenejším spôsobom. [Prečítajte si tieto príklady](#), ktoré ilustrujú, ako k tejto téme pristupujú rôzni pedagógovia. Z tejto diskusie vyplynuli minimálne tri hlavné definície.

- **Otvorené vzdelávacie postupy** (Croninova [prezentácia](#) Open Edu Global z roku 2018):
  - Používanie/opakované použitie/tvorba OVZ a kolaboratívne pedagogické postupy využívajúce sociálne a participatívne technológie na interakciu, partnerské učenie, vytváranie a šírenie vedomostí a posilnenie postavenia študentov.
- **Otvorená pedagogika** (Kapitola knihy [Guide to Making Open Textbooks with Students](#) (Sprievodca tvorbou otvorených učebníc) od autorov DeRosa a Jhangiani, 2017):
  - Závazok orientovaný na dostupnosť voči študentmi iniciovanému vzdelávaniu a proces navrhovania architektúr a používania nástrojov na učenie, ktoré umožňujú študentom formovať spoločné statky vedomosti, ktorých sú súčasťou.
  - Viac na: <http://openpedagogy.org/open-pedagogy>
- **Pedagogika s podporou OVZ** (článok v časopise [Wiley & Hilton's, 2018](#)):
  - Súbor vyučovacích a študijných postupov, ktoré sú možné alebo praktické len vtedy, keď máte povolenie zapojiť sa do činností [5R](#).

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Keď ste v minulosti používali OVZ, využili ste povolenia, ktoré ponúkajú príslušné verejné licencie, alebo ste používali OVZ rovnakým spôsobom ako ste používali svoje predchádzajúce, klasicky chránené materiály? Inými slovami, urobili ste s OVZ niečo, čo nebolo možné robiť s klasickými materiálmi chránenými autorskými právami? Prečo áno, resp. prečo nie?

## Získavanie potrebných vedomostí

Je známe, že ľudia sa učia prostredníctvom činností. Je rovnako známe, že autorské práva obmedzujú ľudí v účasti na rôznych činnostiach. Keď sa tieto dva prístupy postavia vedľa seba, začne byť zrejme, že autorské práva obmedzujú pedagogickú činnosť tým, že zmluvne stanovujú celý rad vecí, čo môžu študenti a učitelia robiť so vzdelávacími materiálmi. Ak existujú veci, ktoré nemôžu robiť študenti, existujú aj spôsoby, ktorými sa študenti nemôžu učiť. Ak existujú veci, ktoré učitelia nemôžu robiť, existujú aj spôsoby, ako učiteľom nie je dovolené učiť.

O tom, ako dané obmedzenie toho, čo učitelia a študenti môžu robiť, ovplyvňuje výučbu a štúdium, sa dozviete prečítaním tejto metafory/ blogového príspevku o [riadení lietadiel na cestách](#).



[Archangel12: Odlet Robinsona r22 beta](#) / [CC BY 2.0](#)

## Príklady otvorených vzdelávacích postupov, otvorenej pedagogiky a pedagogiky s podporou OVZ

Jednou zo základných myšlienok postupov otvorenej výučby a vzdelávania je rozlišovanie medzi jednorazovými a obnoviteľnými úlohami.

Spomínate si, ako ste robili školské domáce úlohy, ktoré boli úplne zbytočné? „[Jednorazová úloha](#)“ je úloha, ktorá podporuje učenie sa jednotlivých študentov, nepredstavuje však pre svet žiadnu inú pridanú hodnotu – študent trávi hodiny jej vypracovaním, učiteľ trávi čas jej známokovaním, študent ju napokon dostane späť a potom ju zahodí. Hoci jednorazové úlohy môžu podporovať učenie sa individuálneho študenta, tieto úlohy môžu mať demoralizujúci vplyv na ľudí, ktorí chcú mať pocit, že ich práca je dôležitá nielen v bezprostrednom momente.

Naproti tomu „obnoviteľné úlohy“ sú úlohy, ktoré podporujú individuálne vzdelávanie študentov a prinášajú okolitému svetu pridanú hodnotu. V prípade obnoviteľných úloh majú študenti zadanie vytvoriť a verejne licencovať cenné materiály, ktoré sú okrem podpory ich vlastného štúdia užitočné aj pre ostatných študentov v triede i mimo nej. Napríklad klasické

obnoviteľné úlohy zahŕňajú spoluprácu so študentmi pri písaní nových prípadových štúdií pre učebnice, vytváraní „vysvetľujúcich“ videí a úprave učebných materiálov tak, aby zohľadňovali priamo miestne kultúry a potreby študentov.

Preštudujte si ďalšie príklady týchto troch pedagogických prístupov v praxi, vrátane príkladov Davida [Wileyho](#) a Robina [DeRosa](#), ktoré ilustrujú, ako študenti upravujú existujúce materiály a vytvárajú tak nové učebnice. V oboch prípadoch učitelia nechali študentov vytvoriť si vlastné učebnice, na ktoré sa potom vzťahovali licencie Creative Commons. Medzi ďalšie príklady praktickej pedagogiky s podporou OVZ patria úlohy [Murraya](#) a [Azzama](#), vďaka ktorým mohli študenti výrazne skvalitniť články na Wikipédii. Po splnení týchto úloh študenti vytvorili otvorené materiály, ktoré sú nápomocné ich vlastnému proces štúdia, ako aj štúdiu iných študentov a pedagógov. V týchto príkladoch mali študenti tvoriť úlohy, ktoré by im umožnili komunikovať so širšou komunitou a zabezpečili, aby tieto úlohy boli obnoviteľné, a nie jednorazové výtvary.

Medzi ďalšie zaujímavé príklady obnoviteľných úloh patrí remixované vysvetľujúce video, ktoré študent vytvoril o [Blogoch a Wiki](#), či [banka úloh DS106](#), ktorá je akýmsi centrom pre študentský obsah s licenciami CC. [Ďalšie príklady](#) sú k dispozícii na webovej stránke Open Pedagogy.

## Záverečné poznámky

Ak sa chystáte používať svoj nový smartfón rovnakým spôsobom, ako ste používali svoj starý vyklápací telefón, nemalo veľký zmysel kúpiť si nový telefón! Podobne, keď používame OVZ na podporu vzdelávania presne rovnakým spôsobom, akým sme používali staré materiály s klauzulou „všetky práva vyhradené“, môžeme síce študentom ušetriť peniaze, ale aj prísť o transformačnú silu otvorenosti. Keď sa pripravujete na používanie OVZ vo výučbe, premýšľajte o nových veciach, ktoré sú možné v súvislosti s povolením zapojiť sa do činností 5R.

## 5.5 Otváranie inštitúcií

Ako môžu vzdelávacie inštitúcie podporovať otvorený vzdelávací obsah, postupy a komunitu prostredníctvom svojich politík.



Foto od [Stories of change](#), [CC BY 2.0](#)

### Otázky / Prečo na tom záleží

Vzdelávacie inštitúcie na celom svete sa snažia prísť na to, ako podporiť svojich pedagógov, ďalších pracovníkov a študentov pri používaní, úprave a šírení OVZ s novými otvorenými vzdelávacími postupmi a komunitami, ktoré ich podporujú. Ako môžu lídri v oblasti vzdelávania využívať rôznorodé politické nástroje na podporu a propagáciu otvoreného vzdelávania?



## Čo sa naučíme

---

- Zvážiť, či a prečo potrebujete politiku na dosiahnutie svojich cieľov v oblasti otvoreného vzdelávania
- Porozumieť ponuke možností politiky otvoreného vzdelávania
- Posúdiť vlastné existujúce inštitucionálne politiky
- Porozumieť spôsobu rozvíjania inštitucionálnej otvorenej politiky

## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

---

Čo keby existovali inštitucionálne politiky, ktoré by podporovali vašu prácu v oblasti otvoreného vzdelávania? Čo ak by mali pedagógovia, ktorí chcú prepracovať svoje kurzy tak, aby boli otvorené, k dispozícii potrebné peniaze a čas? Čo ak by sa na základe pravidiel na obsadzovanie akademických pracovných miest a funkcií (promotion and tenure) odmeňovalo šírenie vašich vzdelávacích zdrojov a/alebo výskumu? Aký vplyv môžu mať politiky presadzujúce otvorené vzdelávanie na vás a vašich študentov?

## Získavanie potrebných vedomostí

---

Vzdelávacie inštitúcie majú široký rad možností na zavádzanie politik otvoreného vzdelávania, z ktorých si môžu vybrať.

- Zvyšujte povedomie o existencii OVZ a o prínosoch pre študentov a akademických pracovníkov vysokej školy.
  - Opatrenie: Každý rok usporiadajte deň „otvoreného vzdelávania“ vo svojej škole alebo na univerzite.
- Poverte zainteresované strany, aby riadili stratégiu otvoreného vzdelávania vašej inštitúcie.
  - Opatrenie: Vytvorte pracovnú skupinu pre otvorené vzdelávanie pozostávajúcu zo študentov, akademických pracovníkov, odborníkov na dostupnosť materiálov, dekanov, zástupcov kníhkupectva, organizácií finančnej pomoci, knižnice, tvorcov pokynov, elektronického vzdelávania atď.
- Uistite sa, že všetok obsah, ktorý financujete, je OVZ.
  - Opatrenie: Navrhňte, prijmite a implementujte politiku udeľovania verejných licencií, ktorá vyžaduje, aby zdroje financované univerzitou/školou podliehali verejnej licencií. Použite [nástroj na vypracovanie politiky OVZ](#) na vypracovanie otvorenej politiky pre svoju inštitúciu. Príklady otvorených politik, ktoré vytvorili iní, nájdete v [Registri politik OVZ](#) (v globálnom meradle) a v [politikách a projektoch OVZ v Severnej Amerike](#).
- Spustite výzvu na akciu s cieľom vyriešiť problémy v oblasti vzdelávania.
  - Opatrenie: Vytvorte grantový program OVZ. Primeraný objem finančných prostriedkov na podporu akademických a ďalších pracovníkov VŠ pri zmene uzavretého obsahu na OVZ pre 50 študijných programov s najvyšším počtom zapísaných študentov.



## Presadzovanie politík otvoreného vzdelávania

Cieľom väčšiny politík otvoreného vzdelávania je zabezpečiť, aby vzdelávacie zdroje financované z verejných prostriedkov (alebo nadáciami) boli k dispozícii verejnosti aj s povoleniami na ich využitie v rámci činností 5R. Pokiaľ ide o presadzovanie politiky otvoreného vzdelávania, dôležitú úlohu tu zohrávajú rôzni aktéri.

Poskytovatelia finančných prostriedkov a ich programoví pracovníci musia rozumieť otvorenej politike, komunikovať jej význam príjemcom ústne aj písomne a následne priebežne kontrolovať, či má verejnosť plný prístup k obsahu s verejnými licenciami v súlade s podmienkami politiky.

Vedenie vysokých škôl by malo poskytovať podporu akademickým zamestnancom, ktorí vytvárajú, remixujú, šíria a používajú OVZ a/alebo prepracovávajú svoje študijné programy smerom k otvorenému vzdelávaniu (napr. prijať knihovníka zameraného na oblasť otvoreného prístupu a otvorených vzdelávacích zdrojov na plný úväzok). Inštitúcie môžu zároveň prehodnocovať a upravovať (podľa potreby) svoje pravidlá na obsadzovanie akademických pracovných miest a funkcií s cieľom zabezpečiť, že akademickí pracovníci zapojení do otvoreného vzdelávania budú za to odmeňovaní a nie trestaní pri hodnotení plnenia podmienok výkonu akademických funkcií.

## Záverečné poznámky

Keď vzdelávacie inštitúcie podporujú svojich pedagógov, ďalších pracovníkov a študentov pri prechode z uzavretých obsahov a postupov na otvorené, darí sa aj otvorenému vzdelávaniu. Pedagógovia majú záujem o vytváranie čo najlepších študijných programov a prispôsobovanie svojich postupov a pedagogického prístupu tak, aby umožnili študentom spoluvytvárať vedomosti a posúvať hranice vedomostí otvoreným zdieľaním svojich myšlienok a zdrojov s verejnosťou na celom svete. Pedagógovia to však nedokážu sami. Potrebujú politickú, finančnú, časovú, personálnu podporu a politiky, aby uskutočnili prechod na OVZ so všetkými výhodami otvoreného vzdelávania.

## Doplnkové zdroje

### Ďalšie informácie o remixovaní a adaptácii zdrojov

OERAfrica. [CC BY 4.0](#)

Táto webová stránka obsahuje zdroje a informácie na zvyšovanie povedomia o OVZ a o odporúčaných postupoch v oblasti OVZ.

<https://www.OERafrica.org/>

Komunitná vysoká škola v Maricope: *Distinguishing Between OER and All That Other Stuff on the Internet* (Rozlišovanie medzi OVZ a všetkými ostatnými vecami na internete) a *Works Within Works, and Collections* (Diela v rámci diel a zbierky). Kurz o OVZ. [CC BY-SA 4.0](#)

Učebné materiály, ak si nie ste istí ohľadom stavu autorských práv na diela, ktoré chcete remixovať. Tieto dva moduly kurzu OVZ Komunitnej vysokej školy v Maricope vám pomôžu pochopiť rozdiely medzi voľným, otvoreným prístupom a OVZ, a obsahujú aj informácie o citáciách a zbierkach.

[https://maricopa.instructure.com/courses/805732/pages/distinguishing-between-OVZ-and-all-that-other-stuff-on-the-internet?module\\_item\\_id=5096076](https://maricopa.instructure.com/courses/805732/pages/distinguishing-between-OVZ-and-all-that-other-stuff-on-the-internet?module_item_id=5096076)

[https://maricopa.instructure.com/courses/805732/pages/works-within-works-and-collections?module\\_item\\_id=5220365](https://maricopa.instructure.com/courses/805732/pages/works-within-works-and-collections?module_item_id=5220365)

BCCampus: *BC Open Education Technology Collaborative*. [CC BY 4.0](#)

Ak hľadáte ako vyučujúci inšpiráciu, ako priniesť remixovanie a adaptáciu zdrojov na svoje hodiny, táto skupina, jej ciele aj skupinový chat sa môžu pre vás stať zdrojom informácií.

<https://edtech.bccampus.ca/bc-open-educational-technology-collaborative/>

Komunitná vysoká škola v Maricope: *Tricky Copyright Scenarios: OER Style* (Komplikované možnosti autorských práv: Štýl OVZ). Kurz o OVZ. [CC BY-SA 4.0](#)

Ak sa chcete otestovať, tento kvíz o komplikovaných možnostiach autorských práv, ktoré sa vzťahujú na OVZ, vám pomôže lepšie pochopiť, ako bezpečne remixovať a upravovať vzdelávacie materiály.

[https://maricopa.instructure.com/courses/805732/quizzes/821784?module\\_item\\_id=5179463](https://maricopa.instructure.com/courses/805732/quizzes/821784?module_item_id=5179463)

### Ďalšie informácie o vytváraní a šírení OVZ

CK12 OVZ. [CC BY-NC 3.0](#)

Ak chcete vytvoriť otvorenú učebnicu na základe existujúcich OVZ na účely primárneho až sekundárneho vzdelávania, navštívte túto stránku, prihláste sa ako učiteľ a kliknite na tlačidlo vytvoriť nový <https://www.ck12.org/>

*Workshop o OVZ* organizovaný Komunitnou vysokou školou v Maricope. Kurz o OVZ. [CC BY-SA 4.0](#)

Ak sa chcete podrobnejšie oboznámiť s postupom pri výbere vhodných licencií na vzdelávacie zdroje, pozrite si tento kurz o OVZ na

<https://maricopa.instructure.com/courses/805732>

University of British Columbia: *Creating Open Educational Resources* (Tvorba otvorených vzdelávacích zdrojov). [CC BY-SA 4.0](#)

Video a informácie o jednotlivých aspektoch, ktoré treba zvážiť pri udeľovaní licencií a šírení OVZ na vysokých školách

<https://open.ubc.ca/find/creating-open-educational-resources/>

Lumen Learning: What Are the Impacts of Adopting OER? (Aké sú dôsledky zavádzania OVZ?).

Kalkulačka dosahov zavedenia OVZ vám pomôže pochopiť mnohé potenciálne dôsledky zavedenia OVZ namiesto klasicky chránených učebných materiálov.

<https://impact.lumenlearning.com/>

### **Ďalšie informácie o otvorenej pedagogike**

Open Pedagogy Notebook (Zápisník otvorenej pedagogiky):

<http://openpedagogy.org>

Preštudujte si dielo [Rajiva Jhangianiho](#), [Robina DeRosu](#), [Catherine Cronin](#) a [Maha Bali](#) a získajte ďalšie poznatky o otvorenej pedagogike a otvorených vzdelávacích postupoch.

Maha Bali: Curation of Posts on Open Pedagogy #YearOfOpen (Spravovanie príspevkov o otvorenej pedagogike #YearOfOpen)

<https://blog.mahabali.me/whyopen/curation-of-posts-on-open-pedagogy-yearofopen>

What is Open Pedagogy (Čo je otvorená pedagogika?)

Video o rôznych aspektoch diskusie o pojme Otvorené vzdelávacie postupy:

<https://blog.mahabali.me/whyopen/what-is-open-pedagogy-yearofopen-hangout-april-24>

### **Ďalšie informácií o dostupnosti obsahu**

Open Washington: Sieť otvorených vzdelávacích zdrojov: *Module 9: Accessibility* (9. modul: Dostupnosť) [CC BY 4.0](#)

Tento modul vám pomôže nastavovať zdroje tak, aby boli prístupné všetkým študentom.

<http://www.openwa.org/module-9/>

World Wide Web Consortium: *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0* (Usmernenia o dostupnosti webového obsahu)

WCAG 2.0 je stabilný, referenčný technický štandard, ktorý pomáha vývojárom akéhokoľvek online obsahu (od webových stránok až po textové a PDF súbory) vytvárať alebo kontrolovať príslušné materiály z hľadiska dostupnosti. Mnohí poskytovatelia grantov alebo vlády (napr. Európska únia) dokonca vyžadujú, aby inštitúcie dodržiavali tieto usmernenia pri uverejňovaní informácií z verejného sektora alebo vzdelávacích zdrojov.

<https://www.w3.org/TR/WCAG20/><https://www.w3.org/TR/WCAG20/>

CAST Universal Design for Learning in Higher Education: *Accessibility and Open Educational Resources* (Dostupnosť a otvorené vzdelávacie zdroje). [CC BY-SA 4.0](#)

Projekt CAST (Centrum aplikovaných špeciálnych technológií, ktoré podporuje univerzálny prístup k vzdelávaniu) ponúka užitočný prehľad a kontrolný zoznam faktorov, ktoré je potrebné zvážiť pri tvorbe vzdelávacích zdrojov, najmä pre terciárne vzdelávanie.

[http://udloncampus.cast.org/page/media\\_OER#.Wj2aNhOPJmB](http://udloncampus.cast.org/page/media_OER#.Wj2aNhOPJmB)

### **Ďalšie informácie o otvorených politikách**

Creative Commons Nový Zéland: *CC in Schools* (CC na školách). [CC BY 4.0](#)

Ďalšie informácie o zavádzaní licencií Creative Commons používaných na školách na inštitucionálnej úrovni.

<https://creativecommons.org.nz/ccinschools/>

Lucas Wright a Kristy Lambert: *BCcampus Open Education Working Group Guide* (Príručka BCcampus pre pracovnú skupinu pre otvorené vzdelávanie). [Licencia CC BY 4.0](#)

Zdroj pre knihovníkov, ďalších pracovníkov a akademických pracovníkov, ktorí podporujú otvorené vzdelávanie vo svojej inštitúcii a zakladajú alebo vedú otvorenú pracovnú skupinu. Tento zdroj obsahuje tri sekcie, ktoré pomáhajú používateľom založiť, viesť a udržiavať pracovnú skupinu.

<https://opentextbc.ca/workinggroupguide/>

Amanda Coolidge a Daniel DeMarte, Institute for Open Leadership Fellows: *OER Policy Development Tool* (Nástroj na vypracovanie politiky OVZ). [CC BY 4.0](#)

Interaktívny nástroj na vypracovanie inštitucionálnej politiky.

<http://policy.lumenlearning.com/>

### **Zdroje odporúčané účastníkmi kurzu**

Mnohé ďalšie zdroje odporúčané účastníkmi kurzu na získanie certifikátu CC prostredníctvom anotácií Hypothes.is na webovej stránke certifikátu. Hoci Creative Commons tieto zdroje nepreskúmala, radi by sme upozornili na príspevky účastníkov na tejto stránke:

<https://certificates.creativecommons.org/cccerteducomments/chapter/additional-resources-6/>

## 5. časť: Creative Commons pre GLAM



Toto dielo podlieha licencií [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Keďže význam digitálneho kultúrneho dedičstva v našom rýchlo sa meniacom informačnom prostredí narastá, odborné znalosti v oblasti autorských práv a verejných licencií sú zásadným prínosom pre moderné galérie, knižnice, archívy a múzeá (GLAM, z angl. Galleries, Libraries, Archives, and Museums).

Licencie a nástroje Creative Commons predstavujú globálny štandard pre otvorený prístup k vedomostiam a kultúre na celom svete; licencie CC zavádzajú „otvorenosť“ do otvorených GLAM, otvoreného vzdelávania, otvoreného prístupu, otvorenej vedy a i. V tomto module sa oboznámite so špecifikami používania nástrojov CC a s realizáciou iniciatív za otvorený prístup v inštitúciách alebo programoch kultúrneho dedičstva.

Táto časť pozostáva zo štyroch sekcií:

- [5.1 Otvorené GLAM: otvorený prístup ku kultúrnemu dedičstvu](#)
- [5.2 Príležitosti a výzvy otvorených GLAM](#)
- [5.3 Príprava zbierok](#)
- [5.4 Otváranie a šírenie zbierok a obsahu](#)

Existujú aj [doplňkové zdroje](#) pre prípad, že máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti.

Zvážte aj zapojenie sa do [Platformy organizácie Creative Commons Otvorené GLAM](#). Ako člen platformy môžete prispieť k identifikácii, plánovaniu a koordinácii nadnárodných postupov, projektov a politík otvorených GLAM v záujme spoločného riešenia globálnych výziev v oblasti kultúrneho dedičstva.

## 5.1 Otvorené GLAM: otvorený prístup ku kultúrnemu dedičstvu

Koncepcia „otvorenosti“ slúži na rôzne účely v rôznych oblastiach, od softvéru až po vedeckú komunikáciu, výskum a vzdelávanie, vedu či kultúru. Všeobecne povedané, pojem „otvorený“ v týchto oblastiach často odkazuje na „sprístupnenie niečoho“ bez finančných, technologických alebo právnych obmedzení, ktoré limitujú opakované použitie. Sektor kultúrneho dedičstva v súčasnosti charakterizuje chýbajúci konsenzus, pokiaľ ide o jasnú definíciu otvorených GLAM, existuje však všeobecná zhoda na tom, že GLAM by mali poskytovať čo najotvorenejší prístup k svojim zbierkam v digitálnom prostredí. Hlavnou zásadou otvorených GLAM je najmä to, že digitálne reprodukcie diel vo verejnej sfére (public domain) by mali byť sprístupnené bezplatne a bez obmedzení. Otvorené GLAM využívajú digitálne technológie, internet, verejné licencie a verejnú sféru (public domain) na zabezpečenie bezplatného a otvoreného prístupu ku kultúrnemu dedičstvu a na umožnenie jeho opakovaného použitia.

### Čo sa naučíme

- Zadefinovať pojem „otvorený/otvorenosť“ v kontexte kultúrneho dedičstva a ďalších otvorených hnutí
- Porozumieť úlohe politických rámcov a inštitucionálnych politík a postupov pri podpore otvorenosti

### Otázky / Prečo je to dôležité

Prístupy a terminológiu, ktoré používajú iné otvorené hnutia, bude možno potrebné prispôbiť tak, aby skutočne odrážali postupy otvoreného priestoru inštitúcií GLAM. Licencie a CC nástroje verejnej sféry (public domain) ponúkajú globálny štandard na sprístupnenie diel chránených autorskými právami, definícia „otvorenosti“ v oblasti kultúrneho dedičstva však nie je len o verejných (otvorených) licenciách. Jednotlivé úrovne politík podporujúcich otvorené GLAM sú dôležité preto, aby verejnosť mohla diela jednoduchým spôsobom opakovane použiť.



*Logo iniciatívy OpenGLAM, komunitného projektu podporovaného Creative Commons.*



## Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Aké je poslanie vašej inštitúcie a ako by mohla otvorenosť podporiť toto poslanie? Ako ste doposiaľ vnímali otvorenosť? Stalo sa vám niekedy, že ste nemali prístup k dielu alebo ste ho nemohli opakovane použiť vo svojom výskume alebo vo verejnom záujme alebo na svoje vlastné potešenie? Ako by podľa vás mohli právne a politické rámce a inštitucionálne postupy formovať otvorenosť?

## Získavanie potrebných vedomostí

### Čo je otvorené?

V sektore kultúrneho dedičstva je otvorený prístup (Open Access) pojmom, ktorý sa neustále vyvíja. Sektor kultúrneho dedičstva vypracoval rôzne prístupy k otvorenosti.

Douglas McCarthy a Andrea Wallace, autori [prieskumu o otvorených GLAM](#), sa venujú tejto výzve vo svojom príspevku na platforme Medium "[Uncovering the global picture of Open GLAM](#)" (Odhaľovanie globálneho obrazu otvorených GLAM), v ktorom poznamenávajú: „*O presnom význame slova 'otvorený' niekedy chýba konsenzus; často definuje sám seba a je skôr nejasný.*“ GLAM sa spájajú s výrazne odlišnými formami obsahov a kontextov, takže nie je vždy jasné, čo *by malo* slovo „otvorený“ znamenať.

Vo všeobecnosti možno otvorené GLAM vnímať ako online šírenie digitálneho materiálu kultúrneho dedičstva s čo najmenším počtom obmedzení vyplývajúcich z autorských práv.

V prípade GLAM a iných subjektov pracujúcich s kultúrnym dedičstvom existujú vo všeobecnosti štyri druhy obsahu, ktoré možno zverejniť v režime otvoreného prístupu:

- digitalizované diela spravované GLAM, ktorých práva vypršali (diela vo verejnej sfére/public domain), napríklad diela francúzskeho impresionistického maliara z 19. storočia Claudea Moneta;
- diela a iný pôvodný obsah, ktorý je v súčasnosti chránený autorskými právami a vytvorený inými ľuďmi (napr. umelcami, výskumníkmi alebo verejnosťou), ktorí dali súhlas na šírenie diel s čo najmenším počtom obmedzení vyplývajúcich z autorských práv. Napríklad výskumník, ktorý daruje svoje rukopisy archívu, alebo umelec, ktorý daruje svoje dielo múzeu; každý z nich poskytuje povolenie na sprístupnenie týchto materiálov v režime otvoreného prístupu;
- diela a iný pôvodný obsah, na ktoré inštitúcia GLAM vlastní práva, napríklad pôvodný výskum realizovaný zamestnancami alebo dodávateľmi inštitúcie GLAM v súvislosti s exponátom;
- akýkoľvek typ metadát<sup>1</sup> produkovaných inštitúciou GLAM.

Zúžená definícia otvoreného prístupu pre GLAM vo všeobecnosti znamená venovanie digitálnych reprodukcí diel verejnej sféry (public domain). To znamená, že digitalizované verzie týchto diel sú bez obmedzení vyplývajúcich z autorských práv a môžu byť použité na akýkoľvek účel, bezplatne a bez povolenia. O tom, čo to znamená, sa dozvieme viac v časti 5.3.

---

<sup>1</sup> Definíciu metadát nájdete v článku na Wikipédii: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metadata>.

Vďaka pracovnej definícii „otvorenosti“ používatelia ľahšie pochopia, čo môžu robiť s digitálnymi reprodukiami GLAM. Vysvetlenie otvorených dát, otvoreného obsahu a otvorených vedomostí medzinárodnou organizáciou Open Knowledge International prostredníctvom „[definície otvorenosti](#)“ sa stalo uznávanou definíciou v tejto oblasti. Definíciu otvorenosti možno zhrnúť takto:

„Otvorené dáta a obsah môže **ktokoľvek slobodne** používať, upravovať a **široť** na **akýkoľvek účel**.“ Definícia otvorenosti zahŕňa aj súbor [kompatibilných licencií](#), ktoré sa riadia touto definíciou vrátane CC0, CC BY a CC BY-SA.

To znamená, že digitalizované verzie diel vo verejnej sfére (public domain) a iného pôvodného obsahu sa môžu sprístupňovať aj na základe kompatibilných licencií a nástrojov, ktoré sú zahrnuté do definície otvorenosti. Okrem vyššie uvedených sem patrí aj označenie CC Public Domain Mark (PDM) a [vyhlásenia o právach](#)<sup>2</sup>, v ktorých sa jasne uvádza, že na dielo sa nevzťahujú žiadne základné autorské práva. Práve toto tvrdenie o otvorenom a voľnom prístupe a opakovanom použití diel bežne predstavuje „otvorený prístup“ v otvorených GLAM.

Okrem toho môžu inštitúcie a projekty GLAM sprístupniť obsah chránený autorskými právami, ktorý spravujú na základe obmedzení autorských práv alebo výnimiek, ako je napríklad primerané použitie (fair use).



Táto [fotografia](#) zo svadby v Holandsku je vo verejnej sfére (public domain) a sprístupnil ju regionálny archív v Alkmaare v Holandsku. Archív digitalizoval a nahral túto fotografiu na svoj [účet Flickr](#) s označením Public Domain Mark (PDM). To znamená, že dielo je označené ako dielo vo verejnej sfére. Keď vidí niekto túto fotografiu, môže napríklad:

- zahrnúť fotografiu do knihy o svadbách v prvej polovici 20. storočia v Holandsku,
- zahrnúť dielo do väčšieho diela, napríklad do koláže vynikajúcich fotografií zo svadiieb,
- vytlačiť fotografiu ako pohľadnicu a poslať ju priateľovi ako blahoželanie k svadbe.

---

<sup>2</sup> Nástroje na označovanie, napr. vyhlásenia o právach, v čase vzniku definície otvorenosti ešte neexistovali, ale podľa [prieskumu o otvorených GLAM](#), ktorý realizovali Douglas McCarthy a Andrea Wallace, vyhlásenia o právach zahŕňajú aspoň dve možnosti, ktoré sú v súlade s definíciou otvorenosti:

- [BEZ AUTORSKÝCH PRÁV – SPOJENÉ ŠTÁTY](#)
- [NIE SÚ ZNÁME ŽIADNE AUTORSKÉ PRÁVA](#)

## Politiky otvoreného prístupu ku kultúrnemu dedičstvu

Digitalizačné iniciatívy potrebujú finančnú a politickú podporu, aby boli udržateľné. Aby takáto finančná a politická podpora existovala, je dôležité preukázať vplyv a hodnotu digitalizácie pre inštitúcie, ich používateľov a verejnosť. Politiky otvoreného prístupu<sup>3</sup> zabezpečujú, že verejnosť môže obsah použiť opakovane. Politiky otvoreného prístupu vyžadujú, aby inštitúcie boli čo najkonzistentnejšie, pokiaľ ide o ich prístupy k správe autorských práv a možnosti opakovaného použitia ich zbierok.

### Právne a politické rámce

Súkromné a verejné financovanie má zásadný význam pre podporu iniciatív v oblasti digitálneho kultúrneho dedičstva, ako sú digitalizačné projekty a platformy agregujúce obsah. Verejné politiky a zákony môžu objasniť úlohu, ktorú GLAM zohrávajú pri sprístupňovaní obsahu, najmä vo vzťahu k inštitúciám financovaným z verejných zdrojov. Môžu to byť štátom vytvorené pravidlá, ktoré sa pravdepodobne vzťahujú na celé odvetvie.

Verejná politika a právne nástroje, ako sú zmluvy, dohovory, vyhlásenia, odporúčania, zákony, vyhlášky, nariadenia alebo politiky, sa môžu prijímať na medzinárodnej, regionálnej alebo národnej úrovni. V [Odporúčaní UNESCO o zachovaní dokumentárneho dedičstva a prístupe k nemu, vrátane v digitálnej podobe](#), ktoré bolo zverejnené v roku 2015, sa členským štátom UNESCO odporúča, aby podporovali politiky otvoreného prístupu:

*Členské štáty by mali podľa potreby zlepšiť viditeľnosť a dostupnosť svojho dokumentárneho dedičstva prostredníctvom osvetových aktivít a publikácií programu Pamäť sveta, pričom investície do digitalizácie obsahu na účely prístupu v súčasnosti predstavujú jednu z kľúčových zložiek. Členské štáty by mali podporovať a presadzovať prístup v rámci verejnej sféry (public domain) a vždy, keď je to možné, podporovať používanie verejných licencií a riešení s otvoreným prístupom.*

Politiky môžu fungovať aj na regionálnej úrovni. [Odporúčanie Európskej komisie č. 2011/711/EÚ o digitalizácii kultúrneho materiálu, jeho dostupnosti online a uchovávaní digitálnych záznamov](#) obsahuje dôležité úvahy o potrebe zachovať reprodukcie diel verejnej sféry (public domain works) vo verejnej sfére (public domain). [Správa](#) uverejnená v roku 2019 potvrdila správnosť tohto odporúčania.<sup>4</sup>

V ďalších prípadoch sa môže vnútroštátna politika vykladať tak, aby podporovala prístup, a to aj vtedy, keď sa táto politika nezameriava priamo na oblasť GLAM. Týka sa to napríklad [Výkonného nariadenia USA z roku 2013 o sprístupnení a zabezpečení strojovej čitateľnosti nového štandardu pre vládne informácie](#), v ktorom sa uvádza, že vládne informácie v Spojených štátoch by mali byť voľne a otvorene prístupné.

K formovaniu postupov a politík otvoreného prístupu môžu prispieť aj financujúce subjekty zo štátneho alebo súkromného sektora. Financujúce subjekty vo zvýšenej miere požadujú, aby

<sup>3</sup> „Politika otvoreného prístupu“ v tomto prípade môže odkazovať na interné dohody a rozhodovanie o tom, ako inštitúcia sprístupní zbierky alebo diela, ktoré spravuje alebo vytvára na základe verejných licencií a nástrojov.

<sup>4</sup> Prečítajte si verejné pripomienky organizácie CC k preskúmaniu odporúčania tu:

[https://wiki.creativecommons.org/images/a/a4/Creative\\_Commons\\_position\\_paper\\_on\\_the\\_EC\\_consultation\\_on\\_digital\\_cultural\\_heritage.pdf](https://wiki.creativecommons.org/images/a/a4/Creative_Commons_position_paper_on_the_EC_consultation_on_digital_cultural_heritage.pdf)

digitalizované materiály vytvorené pomocou finančných prostriedkov, ktoré poskytli, boli zverejnené v režime otvoreného prístupu. Niektoré financujúce subjekty vyžadujú, aby GLAM odvedli časť práce na vysporiadaní autorských práv pred podaním žiadosti o financovanie digitalizácie, čo môže signalizovať prioritu financujúcich subjektov uprednostniť otvorený prístup (a ich zámer vyhnúť sa riziku porušenia autorských práv). V roku 2020 napríklad zverejnil Národný fond kultúrneho dedičstva Spojeného kráľovstva svoju politiku týkajúcu sa [licenčných požiadaviek](#), ktorá požaduje, aby sa licencia CC BY 4.0 vzťahovala na pôvodný obsah vytvorený v súvislosti s financovanými projektmi a licencia CC0 alebo označenie Public Domain Mark na digitálne reprodukcie diel vo verejnej sfére (public domain).

### Inštitucionálne politiky

Politiky sa môžu formulovať aj na inštitucionálnej úrovni. Ide o politiky vytvorené samotnými inštitúciami, ktoré sa vzťahujú len na inštitúciu a jej používateľov. Inštitúcie kultúrneho dedičstva pridružené k univerzitám alebo ich pracoviskám sa napríklad spoliehajú na to, ako ich univerzitné politiky definujú otvorený prístup a presadzujú iniciatívy za otvorený prístup. Pre tieto inštitúcie kultúrneho dedičstva je dôležité, aby sa zosúladiť so širšou úlohou svojej hostiteľskej inštitúcie v oblasti otvorenosti.

Dôležitými hnacími silami zmien v rámci inštitúcií sú aj politiky vytvorené portálmi, platformami, agregátormi obsahu, združeniami a iniciatívami konzorcií. Napríklad politiky, ktoré zaviedla Europeana vo svojom [publikačnom rámci](#), pomáhajú inštitúciám premýšľať o vlastných postupoch pri správe autorských práv, rozhodnutiach o licenciách a o tom, ako môžu zvýšiť svoju viditeľnosť v Europeane. Publikačný rámec kladie väčší dôraz na zbierky, ktoré sú otvorene dostupné.

Vlastnú politiku môžu navrhovať aj neziskové organizácie a obchodné platformy hostujúce obsah. Napríklad Wikimedia Commons, voľne dostupné multimediálne úložisko Wikipédie, povoľuje iba také digitalizované diela, ktoré sa môžu voľne používať, modifikovať a šíriť; ako také sa riadia licenciami, ktoré sú v súlade s [definíciou otvorenosti](#). Ďalšie platformy zas môžu nabádať na stanovenie jasných pravidiel používania, ako napríklad [Flickr Commons](#).

Iniciatívy konzorcií umožňujú rozdielnym inštitúciám spojiť sa v dialógu a podeliť sa a preskúmať svoje vlastné postupy, zručnosti a znalosti. V niektorých prípadoch prinášajú takéto iniciatívy konzorcií silný pákový efekt pre malé inštitúcie, ktoré nemusia mať nevyhnutne k dispozícii zdroje na vytvorenie webovej stránky na účely hostovania a zverejňovania svojich zbierok. Dobrým príkladom sú činnosti [Connecticutského digitálneho archívu](#).

Tieto rôzne prístupy k správe autorských práv a otvorenému prístupu sa často zlučujú do inštitucionálnych politík. Inštitucionálne politiky zahŕňajú procesy posudzovania s cieľom určiť stav autorskoprávnej ochrany zbierkových objektov, ako aj postupy pri rozhodovaní o tom, aké diela a zbierky sa majú sprístupniť a za akých podmienok. Politiky sa v jednotlivých inštitúciách výrazne líšia v závislosti od ich rozsahu a zdrojov. Malá inštitúcia nemusí na svojej webovej stránke nevyhnutne zverejniť vlastné písomné pravidlá, aby mohla sprístupniť svoje zbierky diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain) prostredníctvom platformy tretej strany, ako je napríklad Flickr. A aj keď svoju vlastnú webovú stránku nemá, stále si môže vypracovať postupy pre otvorené GLAM. Takáto inštitúcia bude mať v ideálnom prípade vlastnú vnútornú dohodu o procesoch a rozhodovaní o autorských právach a otvorenom prístupe.

Politiky otvoreného prístupu, ktoré inštitúcia stanoví, musia byť v súlade s jej poslaním a právnym rámcom, v ktorom pôsobí. Osoby s rozhodovacou právomocou musia rozumieť tomu, nakoľko poslanie ich inštitúcie ladí so zásadami otvoreného prístupu. Ako posilní otvorenosť poslanie inštitúcie? A podporuje poslanie inštitúcie otvorený a inkluzívny ekosystém? Odpovede na tieto otázky závisia od každej jednotlivkej inštitúcie, a preto sú jedinečné, práca na inštitucionalizácii zásad otvoreného prístupu prostredníctvom politik, dohôd a postupov však vykazuje v rôznych inštitúciách GLAM spoločné znaky, ako si rozoberieme v ďalšej časti.

## Záverečné poznámky

Sektor kultúrneho dedičstva disponuje neustále sa vyvíjajúcou definíciou „otvorenosti“. Úsilie v podobe rozhovorov prebiehajúcich v rámci platformy CC *Otvorené GLAM* má za cieľ dosiahnuť isté zblíženie pohľadov. Existuje mnoho rôznych typov diel rôznych zainteresovaných strán, ktoré sa môžu stať otvorenými. Dôležitým východiskovým bodom „otvorenosti“ v rámci týchto rozdielov je však to, že reprodukcie diel verejnej sféry (public domain works) by mali zostať vo verejnej sfére (public domain). Politiky na rôznych úrovniach podporujú a pomáhajú usmerňovať postupy pri zabezpečení otvoreného prístupu v sektore kultúrneho dedičstva. Je nevyhnutné, aby tieto postupy a politiky odrážali a zohľadňovali poslanie inštitúcie.

# Doplnkové zdroje

## O pozadí otvoreného prístupu a hnutí za otvorené vzdelávanie

„Otvorenosť“ sa v rôznych oblastiach definuje ako zverejnenie zdrojov, ktoré sú [bezplatné a nepodliehajú väčšine autorských a licenčných obmedzení](#). To viedlo k vzniku tzv. „otvoreného hnutia“, ktoré pôsobí prostredníctvom rôznych iniciatív, od slobodného/otvoreného softvéru (FOSS), otvoreného prístupu k vedeckým publikáciám a vedeckému výskumu, otvoreného vzdelávania a otvorených vzdelávacích zdrojov (OVZ) až po otvorenú vládu a otvorené dáta.

Ďalšie informácie o otvorených vzdelávacích zdrojoch a otvorenom prístupe vo vedeckej publikačnej činnosti nájdete v [5. časti kurzu na získanie certifikátu CC](#) pre akademických knihovníkov a pedagógov.

Nižšie sú uvedené niektoré zdroje, ktoré môžu prispieť k pochopeniu vzťahu medzi otvorenými GLAM, otvoreným prístupom k vedeckej komunikácii a otvoreným vzdelávaním.

### Otvorené hnutie

#### *Čo je otvorené hnutie?*

Vysvetlenie priniesol portál The Conversation: <https://theconversation.com/explainer-what-is-the-open-movement-10308>

Definíciu otvoreného hnutia môžete nájsť aj v Príručke otvorených dát (Open Data Handbook): <https://opendatahandbook.org/glossary/en/terms/open-movement/>

### Otvorený prístup k vedeckému výskumu

V zmysle definície podľa [Budapeštianskej iniciatívy za otvorený prístup](#) otvorený prístup (z angl. Open Access, OA) k výskumu znamená bezplatnú „dostupnosť na verejnom internete, ktorá umožňuje všetkým používateľom čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, vyhľadávať v plných textoch článkov alebo na ne odkazovať, prehľadávať ich kvôli indexovaniu, používať ako dáta pre softvér alebo na akýkoľvek iný zákonný účel bez finančných, právnych alebo technických bariér, okrem tých, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou získania prístupu k samotnému internetu. Jediným obmedzením reprodukcie a distribúcie a jediným uplatnením autorskoprávnej ochrany (copyrightu) v tejto oblasti by malo byť to, že autori budú mať kontrolu nad integritou svojej práce a právo na to, aby boli riadne uvedení ako autori a správne citovaní.“

Medzi dôležité prvky modelu OA patria:

1. Autori si ponechávajú svoje autorské práva.
2. Nulové obdobie embarga.
3. Publikovanie výskumných dát spolu s článkom.
4. Pridanie licencie Creative Commons k výskumnému článku, ktorá umožňuje hĺbkovú analýzu (dolovanie) textov a dát (v tomto smere funguje ktorákoľvek z licencií CC okrem licencie ND, uprednostňuje sa však licencia CC BY).

Pozrite si [odporúčania Budapešť +10](#), ktoré uvádzajú odporúčané postupy pri tvorbe, prijímaní a implementácii politik a procesov otvoreného prístupu. Napríklad, „ak je to možné, politiky poskytovateľa finančných prostriedkov by mali vyžadovať voľný otvorený prístup (libre OA), podľa možnosti na základe licencie CC BY alebo inej rovnocennej licencie.“

## **Ďalšie informácie o otvorenom prístupe**

Peter Suber: *A Very Brief Introduction to Open Access* (Veľmi stručný úvod do otvoreného prístupu)

Stručný opis definujúci otvorený prístup, výskumné články, úložiská, archívy a časopisy s otvoreným prístupom

[http://api.ning.com/files/JOi7zGa2fuzuS\\*bGstF4DkFDsquoab8WAHtxNzkKpmGEJcUtvbArAaUG56hLkiZaT3jSnZf354VW573zjj25qhlUnRcN6POA/AverybriefintroductiontoOpenAccessA4.pdf](http://api.ning.com/files/JOi7zGa2fuzuS*bGstF4DkFDsquoab8WAHtxNzkKpmGEJcUtvbArAaUG56hLkiZaT3jSnZf354VW573zjj25qhlUnRcN6POA/AverybriefintroductiontoOpenAccessA4.pdf)

Knižnice Minnesotskej univerzity: *Open Access Overview* (Prehľadne o otvorenom prístupe)

Úvod do otvoreného prístupu, najmä v súvislosti s knihovníkmi. Ponúka ďalšie zdroje a informácie od Koalície pre vedeckú komunikáciu a akademické zdroje (SPARC) o otvorenom prístupe pre knihovníkov

<https://www.lib.umn.edu/openaccess/open-access-overview>.

Peter Suber: *Removing the Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians* (Odstraňovanie bariér výskumu: Úvod do otvoreného prístupu pre knihovníkov)

Podrobný opis otvoreného prístupu pre knihovníkov, ktorý sa zaoberá širšou logistikou fungovania otvoreného prístupu v praxi.

<https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm>

Lexi Rubow, Rachael Shen a Brianna Schofield, *Samuelsonova klinika práva, technológií a verejnej politiky: Understanding Open Access: When, Why, & How to Make Your Work Openly Accessible* (Porozumieť otvorenému prístupu: Kedy, prečo a ako otvorene sprístupniť dielo).

[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Rozsiahly prehľad o otvorenom prístupe a o tom, ako zabezpečiť otvorený prístup k vlastnému dielu

<https://authorsalliance.org/wp-content/uploads/Documents/Guides/Authors%20Alliance%20-%20Understanding%20Open%20Access.pdf>

## **Ďalšie informácie o otvorenom prístupe a presadzovaní OVZ**

Škola elektroniky a počítačovej vedy, Southamptonská univerzita: *ROAR: Registry of Open Access Repository Mandates and Policy* (ROAR: Register mandátov úložísk a politik otvoreného prístupu)

Prehľad existujúcich pravidiel otvoreného prístupu vrátane podmienok a podrobností

[\[https://roarmap.eprints.org/\]](https://roarmap.eprints.org/)

Knižnice Torontskej univerzity: *OER and Advocacy: What Can Librarians Do?* (OVZ a ich obhajoba: Čo môžu robiť knihovníci?)

Zdroje a informácie o tom, ako môžu knihovníci podporiť zavádzanie OVZ, ako aj niektoré pohľady akademických pracovníkov vysokých škôl na OVZ

<https://guides.library.utoronto.ca/c.php?g=448614&p=3199145>

Podpora a transformácia vzdelanosti pri Združení vysokoškolských a výskumných knižníc: *Scholarly Communication Toolkit: Scholarly Communication Overview* (Súbor nástrojov na vedeckú komunikáciu: Prehľad vedeckej komunikácie)

Súbor nástrojov, ktorý pomôže knihovníkom začleniť perspektívu vedeckej komunikácie do činností a programov knižnice, ako aj pripraviť prezentácie o problematike vedeckej komunikácie pre manažérov VŠ, akademických pracovníkov vysokých škôl, iných zamestnancov, študentov a ďalších knihovníkov.

<http://acrl.libguides.com/scholcomm/toolkit/>

## 5.2 Príležitosti a výzvy otvoreného GLAM

Otvorené GLAM prinášajú príležitosti aj výzvy. Ich pochopenie je kľúčom k prijatiu informovaného rozhodnutia o otvorení zbierok. Takéto poznanie vám umožní využiť pozitívne výsledky a pracovať s negatívnymi. Schopnosť vysvetliť príležitosti a plánovať zvládanie výziev vám pomôže vytvoriť silný argument pre otvorený prístup vo vašej inštitúcii alebo komunitnej digitalizačnej skupine.

### Čo sa naučíme

---

- Pochopiť príležitosti a výzvy v súvislosti s otvorenými GLAM
- Osvojte si praktické postupy, ktorými rôzne inštitúcie využívajú príležitosti a čelia výzvam otvorených GLAM.

### Otázky / Prečo na tom záleží

---

Kľúčovým poslaním inštitúcií kultúrneho dedičstva je sprístupniť vedomosti a kultúru s cieľom prispieť k širšiemu poznaniu ľudí o sebe samých a o svete. Inštitúcie v tejto súvislosti realizujú rôzne projekty, od vzdelávacích programov priamo na mieste až po digitalizáciu diel na zvýšenie prístupu.

Nakoľko sú tieto inštitúcie pripravené na to, aby využili výhody plynúce zo sprístupnenia svojho obsahu? A ako budú čeliť výzvam, ktoré sa môžu popritom objaviť? Ako môžu inštitúcie lepšie podporovať svoje poslanie, ako aj vedecké poznanie a vzdelávanie, so súčasným zmierňovaním negatívnych dôsledkov odovzdávania kontroly?

V tejto časti sa zameriame na prínosy a výzvy otvorených GLAM a pozrieme sa na to, ako môže byť široké povedomie nápomocné pri zavádzaní postupov a politik otvoreného prístupu v inštitúciách.

### Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

---

Diskutovali ste niekedy o tom, prečo je podľa vás otvorený prístup dôležitý alebo nakoľko môže byť pre GLAM náročný? Premýšľali ste niekedy o tom, aké inštitucionálne prípadové štúdie by vám mohli pomôcť pri otváraní prístupu k vašim zbierkam?



## Získavanie potrebných vedomostí

### Aké sú možnosti otvorených GLAM?

V 1. časti, v kapitole 1.3 sme ponúkli stručné zhrnutie prínosov otvorených GLAM. V tejto sekcii si hlbšie rozoberieme niektoré z nich, a to na základe viac než desať rokov skúseností GLAM.

Jednou z najlepších štúdií, ktorá sumarizuje tieto prínosy, je štúdia Effie Kapsalis, riadiacej pracovníčky pre digitalizáciu v Smithsonianovom inštitúte (Smithsonian Institution), pod názvom "[The Impact of open access on Galleries, Libraries, Museums, & Archives](#)" (Vplyv otvoreného prístupu na galérie, knižnice, múzeá a archívy) (2016). Vytvorila aj video, ktoré predstavuje zhrnutie štúdie na účely [prezentácie na SXSW 2016](#):



```
<iframe width="560" height="315" src="https://www.youtube.com/embed/0-4zQbo4IZY"
frameborder=" 0" allow="accelerometer; autoplay; encrypted-media; gyroscope; picture-in-
picture" allowfullscreen></iframe>
```

Táto štúdia poslúžila ako zdroj pri internom presadzovaní a propagácii otvoreného prístupu v Smithsonianovom inštitúte. Effie Kapsalis pomenovala aj partnerov a spojencov, ktorí preukázali hodnotu otvorenia svojich zbierok a pomohli jej tak vybudovať vytvoriť jej prípadovú štúdiu. Vo februári 2020 Smithsonianov inštitút spustil [iniciatívu za otvorený prístup](#) a umiestnil vyše 2 miliónov objektov do verejnej sféry (public domain). Predstavte si to úsilie vystaviť 2 milióny objektov v podobe fyzických exponátov!

GLAM majú úžasné zbierky a nie je možné všetky tieto položky zobrazit' v jednom fyzickom priestore naraz. Keď sa v roku 2011 Lizzy Jongma stala manžérkou dát v oddelení informácií o zbierkach múzea Rijksmuseum, múzeum bolo zatvorené a prebiehala v ňom rekonštrukcia s cieľom rozšíriť jeho priestor. Mala však možnosť bližšie sa oboznámiť s problematikou. Ako Lizzy vysvetlila v [tomto profile](#) vytvorenom kvôli knihe „[Made with Creative Commons](#)“ (Vytvorené s Creative Commons), ani v zrekonštruovaných a rozšírených priestoroch by múzeum nebolo schopné vystaviť viac než jedno percento svojich zbierok, čo je 8 000 z vyše milióna diel.

Zviditeľnenie zbierky možno ľahko dosiahnuť pomocou nástrojov a licencií CC. Použitie takýchto štandardizovaných nástrojov na informovanie o stave právnej ochrany, ako aj o povoleniach na používanie rôznych diel umožňuje vyhľadávateľom zahrnúť do výsledkov vyhľadávania väčšie množstvo multimediálnych súborov, vrátane obrázkov z GLAM. Pedagógovia, výskumníci, umelci a všeobecní používatelia, ktorí hľadajú bezplatné a otvorené obrázky a obsah, sú viac naklonení používať vysokokvalitný, otvorene dostupný obsah poskytovaný GLAM.

Prínos: Silnejšie poslanie a relevantnosť pre používateľov 21. storočia

V časti 5.1 sme diskutovali o [Odporúčaní UNESCO o zachovaní dokumentárneho dedičstva a prístupe k nemu, vrátane v digitálnej podobe](#). Vo vykonávacích usmerneniach k odporúčaniam sa uvádza:

Poskytovanie prístupu verejnosti je viditeľným dôkazom platnosti a užitočnosti pamäťovej inštitúcie pre spoločnosť. Predstavuje zdôvodnenie verejných výdavkov, pretože zachovanie kultúrneho dedičstva bez toho, aby bola zabezpečená prístupnosť, nemá zmysel.

Niekoľko GLAM sa rozhodlo zaviesť a rozšíriť politiky otvoreného prístupu, aby lepšie slúžili svojmu poslaniu a lepšie sa tak prepojili so svojím súčasnými používateľmi a prezentovali im svoje diela. Výmena a šírenie informácií v digitálnej forme sa stáva štandardným spôsobom fungovania.

Vo svojom článku na platforme Medium „[Do we still need a Collections Online](#)“ (Potrebujeme stále Collections Online?) Adam Moriarty, vedúci oddelenia informácií a knižnice Múzea v Aucklande na Novom Zélande, opisuje, ako otvorený prístup slúži poslaniu múzea:

„Naše múzeum v Aucklande má celkom solídne poslanie a víziu: obohacovať životy a inšpirovať objavy + prepájať prostredníctvom šírenia príbehov ľudí, krajín a morí. (...) Spravidla sme boli otvorení, zatvorili sme sa len výnimočne, zverejnili sme milión záznamov, použili licenciu CC BY na 350 000 obrázkov, vytvorili API, ktoré sa riadi princípmi prepojených otvorených dát. (...) A naše zbierky sme rozšírili prostredníctvom spolupráce, partnerstva s podobne zmysľajúcimi organizáciami, ktoré majú rovnakú vášeň pre otvorený prístup a už slúžili verejnosti na ceste za vedomosťami alebo kreativitou.“

Otvorením sa múzeum v Aucklande zapojilo do rôznych platforiem a webových stránok, ako sú [Pinterest](#), [Digital New Zealand](#), [GBIF](#) (Global Biodiversity Information Facility), [Biodiversity Heritage Library](#) a [Wikipedia](#), čo zvýšilo dostupnosť a opakované použitie zbierok múzea. Prostredníctvom tohto experimentu múzeum v Aucklande zároveň zvýšilo návštevnosť stránok so svojimi digitálnymi objektmi. To zas vedie k zvýšeniu viditeľnosti jeho zbierok.

GLAM sú často vyzývané, aby zdôvodnili hodnotu svojich zbierok a ich vplyv. Otvorené sprístupnenie zbierok a tým aj ich vysoká vyhľadateľnosť a využiteľnosť môže zdôvodniť hodnotu inštitúcie GLAM – inštitúcia získa lepšie možnosti ďalšieho financovania tým, že vysvetlí zainteresovaným stranám svoju hodnotu, vplyv svojich digitálnych zbierok a i.

Porozmýšľajte o poslaní svojej vlastnej inštitúcie: ako by ste sa pokúsili prepojiť ju s politikou otvoreného prístupu? Akým jazykom je komunikované poslanie vašej inštitúcie na účely podpory sprístupnenia malej zbierky?

Poslanie inštitúcie sa niekedy môže zdať vzdialené od každodenných činností, rozhodujúce je však navrhnuť veľké zmeny, akým je sprístupnenie zbierok.

Prínos: Podporovať vzdelávanie prostredníctvom tvorby vysokokvalitných otvorených vzdelávacích zdrojov (OVZ) umožnením opakovaného použitia digitálneho dedičstva

GLAM majú vzdelávacie programy, ktoré pomáhajú sprístupniť zbierky rôznym typom používateľov a vzdelávať ich o rôznych aspektoch spoločnosti. Začlenenie otvorených zbierok GLAM do vzdelávacích činností môže zvýšiť informovanosť používateľov o zbierkach a postupoch GLAM, čím sa zvýši aj [gramotnosť či schopnosť používať primárne zdroje](#). Čo je dôležité, zdroje vychádzajúce z diel a zbierok šírených GLAM možno šíriť na základe verejných licencií ako otvorené vzdelávacie zdroje. Takéto OVZ a vzdelávacie stratégie môžu mať rôzne podoby.

Napríklad projekt "[El archivo en el aula](#)" (Archív v triede) realizovaný Wikimediou Argentína v spolupráci so [Sieťou pridružených škôl UNESCO](#) a [Comisión Nacional Argentina de Cooperación con la Unesco](#) (Argentínskou národnou komisiou pre spoluprácu s UNESCO) ilustruje, aké OVZ môže ktokoľvek vytvoriť na základe sprístupnených zbierok.

Wikimedia Argentína navrhla učebnicu s rôznymi činnosťami, prispôbenú rôznym stupňom vzdelania použitím diel, ktoré poskytli viaceré organizácie kultúrneho dedičstva. Zahrnuli do nej maľbu [Trinchera de Curupaity](#) argentínskeho maliara Cándida Lópeza v správe Národného múzea výtvarných umení s cieľom pomôcť študentom analyzovať históriu Argentíny prostredníctvom maľby. Do učebnici začlenili aj [kalendár](#), ktorý vznikol na začiatku storočia a ktorý digitalizovala a sprístupnila Národná literárna akadémia, s cieľom podnietiť úvahy o úlohe žien na začiatku 20. storočia v Argentíne.

[El archivo en el aula](#) (CC BY-SA 4.0), učebnica OVZ vytvorená na základe rôznych primárnych zdrojov viacerých inštitúcií.

Prínos: Intenzívnejší výskum v oblasti zbierok a spolupráca medzi výskumnými pracovníkmi a inštitúciami

Ako sa uvádza v [Odporúčaní UNESCO o zachovaní dokumentárneho dedičstva a prístupe k nemu, vrátane v digitálnej podobe](#):

V „digitálnom veku“ sa možnosti prístupu znásobujú. Katalógy a vyhľadávacie pomôcky sú nevyhnutné, dnes sú však doplnené množstvom digitálnych možností: vyhľadateľným online obsahom, súbormi na stiahnutie, sociálnymi médiami. Pre pamäťové inštitúcie je veľmi dôležité, aby boli prítomné na internete a disponovali portálom so svojimi vlastnými zbierkami. Keďže výskumníci čoraz častejšie hľadajú okamžité odpovede, niektorí z nich sa automaticky domnievajú, že ak obsah nie je na internete, ani neexistuje. Katalógy a vyhľadávacie pomôcky, či už analógové alebo digitálne, by mali byť štruktúrované podľa medzinárodných štandardov, aby mohli byť strojovo čitateľné, globálne vyhľadateľné a prepojitelné.

Digitalizácia kultúrneho dedičstva ponúka zrejme výhody výskumným pracovníkom, má však aj niekoľko ďalších dôležitých implikácií na inštitúcie kultúrneho dedičstva, ktoré realizujú aj výskum využitím svojich zbierok. Vo svojom článku „[What Can Data Teach Us About Museum Collections?](#)“ (Čo nás môžu údaje naučiť o zbierkach múzeí?) Diana Greenwald napríklad spomína na svoje skúsenosti s prácou s dátami, keď v rámci svojho postdoktorandského štúdia pôsobila v roku 2018 ako kurátorka v Národnej galérii umenia v Spojených štátoch na základe štipendia nadácie Andrewa W. Mellona. Podarilo sa jej preskúmať zbierky galérie z inej perspektívy len pomocou dostupných dát o zbierkach.

Otvorené sprístupňovanie zbierok vytvára nové možnosti pre výskum, vyhľadateľnosť, opätovné použitie a interpretáciu. Sprístupnenie dát o zbierkach prispieva aj k budovaniu dôvery a spolupráci s externými výskumnými pracovníkmi. Ponúkanie zbierok týmto spôsobom umožňuje výskumníkom vykonávať aj hromadné bádanie, prieskumy a sťahovanie dát prostredníctvom dátových výpisov, tzv. dátových dumpov. To môže zvýšiť hodnotu zbierok a upriamiť na ne pozornosť.

Ak podstatnú časť poslania vašej inštitúcie tvorí výskum, ale nie ste si istí, kde začať, mohli by vás zaujímať tieto informácie: Inštitút pre literárny výskum Poľskej akadémie vied, Trinity College Dublin a Creative Commons Polska usporiadali v roku 2017 sériu workshopov o tom, „ako uľahčiť spoluprácu medzi výskumníkmi z oblasti humanitných vied a inštitúciami kultúrneho dedičstva“. Na základe ich výsledkov vypracovali súbor [usmernení](#) s názornými príkladmi toho, čo sa dá urobiť, keď inštitúcie a výskumníci spolupracujú prostredníctvom otvorene dostupných zbierok. Hoci sa zamerali na humanitné vedy, niektoré z ich záverov sa môžu aplikovať aj na iné oblasti.

Prínos: Zvýšená návštevnosť digitálnych platforiem a viac interakcií cez sociálne médiá

Komunikácia prostredníctvom sociálnych médií ponúka mnohým GLAM relevantné meranie ich vplyvu. Na začiatku pandémie COVID-19 v roku 2020 spustilo Gettyho múzeum výzvu [Getty Museum Challenge](#) ako nástroj na motivovanie ľudí, aby zostali v spojení s umením a zapojili sa do činností múzea napriek fyzickej vzdialenosti. Výzva bola jednoduchá: ľudia boli povzbudzovaní k tomu, aby vytvorili vlastnú verziu slávnych diel nachádzajúcich sa vo verejnej sfére (public domain) pomocou predmetov z domácnosti. Výsledky výzvy boli neskôr publikované v [knihe](#) a všetok dosiahnutý zisk bol venovaný na charitatívne účely. Politika otvoreného prístupu Gettyho múzea odhalila obrovskú kreativitu a možnosti pre verejnosť ako komunikovať s inštitúciami na diaľku. Táto výzva je príkladom toho, ako môže verejná sféra (public domain) zvýšiť sociálne interakcie.

Ďalším príkladom je súťaž [GIF It Up!](#) ktorú organizujú spoločnosti Europeana, DPLA, Digital NZ a Trove. V roku 2020 združenie [The Heritage Lab](#) po prvýkrát zorganizovalo súťaž [GIF It Up! India](#), pričom ako prvé sa do nej zapojili [múzeá DAG](#). Pozrite si toto video s Medhavim Gandhim z The Heritage Lab, v ktorom vysvetľuje dôležitosť sociálnych médií pre niektoré inštitúcie a ako súťaž prispela k zdôrazneniu významu zbierok s otvoreným prístupom:

```
<iframe width="560" height="315" src="https://www.youtube.com/embed/KTz1gR0vIH4?start=1618" frameborder="0" allow="accelerometer; autoplay; clipboard-write; encrypted-media; gyroscope; picture-in-picture" allowfullscreen></iframe>
```

A ďalšie prínosy...

Ďalšie prínosy si rozoberieme v nasledujúcich častiach v súvislosti s občianskou vedou, *crowdsourcingom* a zapojením verejnosti do zbierkových činností. Nižšie sú uvedené ďalšie prínosy sprístupňovania zbierok:

- **Zameranie sa na periférne diela.** Zverejnením zbierok a diel v režime otvoreného prístupu sú tieto diela vyzdvihované rôznymi spôsobmi a priťahujú pozornosť rôznych používateľov a širokej verejnosti. Vyhľadateľnosť týchto diel môžu zvýšiť podrobné metadáta a strojovo čitateľné vyhlásenia o autorských právach.
- **Vytvorenie nových naratívov v súvislosti so zbierkami zmysluplnými spôsobmi a kritické skúmanie existujúcich naratívov.** Vďaka otvorenému prístupu môžu tieto nové naratívy a kritické skúmania nadobudnúť rôznorodé podoby, ktoré spochybňujú klasické spôsoby tvorby znalostí. Remixová kultúra umožňuje novým médiám skúmať diela rôznymi zmysluplnými spôsobmi. Ako praktický príklad uvádzame tento remix [Mona Lisa verzus Dávid](#)⁴. Teoretickejší prístup ponúkajú myšlienky Ricka Prelingera o remixe v [„On the virtues of pre-existing material“](#) (O sile už existujúcich materiálov).
- **Väčšia transparentnosť a viditeľnosť zbierok.** Otvorený prístup pomáha zjednodušiť prístupové rozhranie pre používateľov, metadáta a katalogizačné systémy.
- **Zmiernenie „úzkosti z autorských práv“.** Používatelia majú istotu, že zbierky môžu používať bez toho, aby sa obávali právnych krokov voči nim. To platí tak pre širokú verejnosť, ako aj pre odborníkov pracujúcich v inštitúciách, ktorí nemusia byť priamo zodpovední za otázky týkajúce sa práv a reprodukcií.

Aké sú výzvy, ktorým čelia otvorené GLAM?

Existuje mnoho prínosov otvoreného sprístupňovania zbierok. Samozrejme, sú tu aj výzvy. Je niekoľko dôvodov, prečo inštitúcie nemusia byť pripravené na otvorenie prístupu k svojim zbierkam.

Komunikáciou s inštitúciami na celom svete sa organizácia Creative Commons dozvedela veľa o niektorých problémoch a obavách, ktorým inštitúcie čelia v súvislosti so sprístupňovaním svojich zbierok na základe verejnej licencie alebo nástroja. Dalo by sa zhrnúť, že výzvy, ktorým mnohé inštitúcie čelia, sa týkajú peňazí, uvádzania autorov a inštitúcií,⁵ alebo kvality.

V podrobnejšom zhrnutí sú uvedené tieto faktory:

- **Financovanie, strata príjmov a obchodné modely.** Inštitúcie sa niekedy obávajú, že sprístupnenie zbierok by mohlo mať vplyv na niektoré obchodné modely, ako je predaj fotografií, alebo by mohlo negatívne ovplyvniť príjmové toky z iných zdrojov financovania.

---

⁵ Uvádzaniu autorov a inštitúcií sa budeme venovať v časti 5.4, kde uvedieme jednotlivé možnosti pre inštitúciu, ktoré pomôžu používateľom uviesť riadny pôvod diela.

- **Zodpovednosť a neochota riskovať.** Autorské právo je občas dosť komplikované a porozumieť tomu, ako sa používa vo vzťahu ku konkrétnym dielam alebo v rámci jednotlivých jurisdikcií môže spôsobiť neistotu, ktorá by mohla viesť k príliš konzervatívnym prístupom pri zverejňovaní diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain).
- **Kópie so zlým rozlíšením a predaj kópií diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain).** Tretie subjekty môžu používať takéto diela na komerčné účely a niektoré inštitúcie by sa mohli obávať, že verzie nižšej kvality by mohli skončiť v rukách používateľov z dôvodu neschopnosti nájsť pôvodný zdroj, v ktorom bola digitálna reprodukcia diela prvýkrát uverejnená.
- **Použitie diel spadajúcich do verejnej sféry (public domain), ktoré môže spôsobiť úmyselnú alebo neúmyselnú ujmu.** Niektoré spôsoby použitia diel verejnej sféry (public domain) môžu spôsobiť spoločenskú ujmu, či už úmyselnú alebo neúmyselnú, napríklad ak sa diela používajú na šírenie rasistických odkazov.
- **Nesprávne, chaotické alebo nepresné metadáta alebo informácie.** Skúsenosti s informáciami a metadátami sa v priebehu času menia: v množstve dát, ktoré sú k dispozícii o dielach v určitom čase, v spôsobe, akým boli dáta o dielach zastúpené v predchádzajúcich obdobiach, či v zadávaní dát a použitých technológiách. Niektoré inštitúcie sa obávajú, že nesprávne alebo nepresné informácie môžu vyjadrovať také vízie sveta, ktoré nie sú v súlade s hodnotami, ktoré inštitúcia aktuálne zastáva.

Prípadne, ak inštitúcia nie je pripravená úplne „otvoriť“ svoje zbierky, sú k dispozícii sprostredkovateľské možnosti. Anne Young, riaditeľka pre právne záležitosti a duševné vlastníctvo v [Newfields](#) spomína „[polootvorený prístup](#)“ ako jednu z možností, ktorá pozostáva zo sprístupnenia len malých častí zbierky na otestovanie terénu a zhodnotenie, nakoľko je inštitúcia zžitá s týmito počiatočnými krokmi. A ako Anne uvádza, pre mnohé GLAM to je zároveň schodnejšia cesta. Túto skutočnosť je dôležité si uvedomiť, pretože zdroje, ktorými inštitúcie disponujú, sa výrazne líšia.

Výzva: Financovanie, strata príjmov a obchodné modely

V závislosti od toho, aký typ zbierok má vaša inštitúcia, proces digitalizácie materiálov a udržiavania digitálnej prítomnosti môže byť relatívne lacný, ale aj veľmi drahý. Ak sa rozhodnete pre svoj vlastný systém alebo platformu na správu obsahu (čo sa nemusí stať, ako ukazujú niektoré príklady, ktoré sme uviedli), potom môže byť údržba náročnejšia.

Verejné aj súkromné financovanie je rozhodujúce na udržanie digitalizačných projektov. Spôsob financovania priestoru GLAM sa v rôznych geografických oblastiach výrazne líši, pričom niektoré GLAM sa spoliehajú najmä na verejné financovanie, kým iné sú silne závislé od súkromných prostriedkov. Financovanie sa často spája s výsledkami digitalizácie, ktoré sa sprístupňujú na základe politik otvoreného prístupu. Digitalizácia je neraz nákladný proces a inštitúcie ju musia financovať, pretože požiadavky širokej verejnosti a konkrétnych používateľov zdôrazňujú potrebu väčšej digitálnej prítomnosti.

Inštitúcie, ktoré dostávajú finančné prostriedky z verejných peňazí, môžu pociťovať menší tlak na diverzifikáciu zdrojov príjmov. Ich hlavným záujmom je potom napĺňanie poslania najlepším možným spôsobom. Otázka dôležitosti zdrojov príjmov pre inštitúcie financované z verejných prostriedkov bola predmetom diskusií už na workshope organizácie Europeana v roku 2011. Účastníci workshopu analyzovali obavy európskych inštitúcií zo straty príjmov. Jedno z odporúčaní, ktoré bolo súčasťou správy z workshopu „[The Problem of the Yellow Milkmaid: A Business Model Perspective on Open Metadata](#)“ (Problém žltej dojičky: Otvorené metadáta z pohľadu obchodného modelu) znie takto:

„Otváranie dát by sa malo považovať za dôležitú súčasť zodpovednosti nášho verejného kultúrneho sektora. Namiesto merania úspechu množstvom komerčných príjmov, ktoré sú inštitúcie schopné zabezpečiť na trhu, by sa mali vypracovať nové metriky, ktoré by merali množstvo obchodných činností (efekt vedľajších účinkov) na základe dát, ktoré sú otvorene dostupné kreatívnym odvetviam. To si vyžaduje zmenu metrick hodnotenia na úrovni politik.“

Verejné financovanie však často nepokrýva všetky náklady na digitálne projekty. A tie inštitúcie, ktoré sa nespoliehajú na verejné prostriedky na podporu nákladných digitálnych projektov, sa oprávnenne obávajú straty príjmov. Strata príjmov sa môže premietnuť do rôznych obáv:

- obavy zo straty príjmov z udeľovania licencií na práva na rozmnožovanie;
- obavy súvisiace so znížením počtu zákazníkov a návštevníkov vo fyzickom priestore, čo má vplyv na predaj vstupeniek, ako aj na predaj v súvisiacich zariadeniach, ako je obchod so suvenírmi alebo kaviareň;
- obavy týkajúce sa ochoty financujúcich subjektov podporovať projekty, ktoré nie sú tak bezprostredne viditeľné alebo pôsobivé ako napríklad výstavba alebo rekonštrukcia zariadenia;
- obavy týkajúce sa toho, že by partneri zo súkromného sektora nezabezpečili práva duševného vlastníctva v súvislosti s digitalizovanými alebo digitálnymi verziami diel, ktoré by mohli byť neskôr zneužitú.

Začnime prvým argumentom. Z niekoľkých štúdií a skúseností vyplynulo, že s právami a nákladmi na reprodukciu sa v skutočnosti spájajú úspory nákladov.

- **Žiadosti o udelenie práv a povolení stoja peniaze.** Vo svojej zásadnej štúdií [„Reproduction charging models & rights policy for digital images in American art museums: A Mellon Foundation funded study](#) (Modely spoplatnenia reprodukcii a politika práv pre digitálne obrázky v amerických umeleckých múzeách: štúdia financovaná Mellonovou nadáciou) Simon Tanner zistil, že správa žiadostí o udelenie práv a povolení je niekedy v skutočnosti nákladnejšia ako celkové príjmy, ktoré takéto žiadosti inštitúcii prinášajú.
- **Otvorený prístup môže zefektívniť činnosť inštitúcie.** Znížením počtu žiadostí o práva a povolenia sa zvyšuje efektívnosť. Múzeum Te Papa dokázalo zredukovať približne 14 000 žiadostí týkajúcich sa obrázkov jednoduchým pridaním vyhlásenia o stave právnej ochrany do svojich zbierok. *„Vybudovali sme rozsiahly, nákladovo efektívny a centralizovaný systém, o ktorom používatelia tvrdia, že sa ľahko používa.“* ([Opakované použitie obrázkov zo zbierok Te Papa, v číslach](#)).
- **Jasné pravidlá a samoobslužné vybavenie znižujú zaťaženie zamestnancov.** Zamestnanci môžu tráviť viac času vysporiadaním práv na diela, ktoré ešte nie sú digitalizované, namiesto riešenia žiadostí týkajúcich sa diel, ktoré sú už digitalizované. Zároveň to umožňuje iným útvarom, ako sú oddelenia pre sociálne médiá a vzdelávanie, aby mohli konať samostatne a pracovať s materiálmi, o ktorých vedia, že sú vysporiadané z hľadiska autorských práv, namiesto toho, aby museli použiť len malú časť vopred vybraného obsahu. Tejto argumentácii sa podrobnejšie venuje Karin Glasemann vo svojej úvahe o [tom, ako otvorenosť zmenila Národné múzeum](#).

Existujú aj nové obchodné modely, ktoré je potrebné preskúmať. Po prvé, sprístupnenie zbierok neznamená, že musíte prestať účtovať poplatky za výrobu kópií alebo že nemôžete skúmať iné obchodné modely pre tieto digitálne kópie. Digitalizácia skutočne stojí peniaze a v niektorých prípadoch sa ešte stále môžu preniesť tieto náklady na používateľov, ktorí podávajú osobitné žiadosti o digitalizáciu, ako to v súčasnosti robia mnohé archívy. Je dôležité, aby boli tieto náklady pre používateľa transparentné. V zmysle zásad otvoreného prístupu nie je odporúčaným postupom účtovať licenčné poplatky za diela, ktoré sú súčasťou

verejnej sféry (public domain). V týchto prípadoch sú nároky na autorské práva prinajlepšom pochybné a navyše je to v rozpore s poslaním inštitúcie sprístupňovať diela verejnosti.

Možné je aj rozšírenie poskytovania licencií na značky. Napríklad, po tom, čo Metropolitné múzeum umenia pristúpilo k najväčšiemu sprístupneniu diel, vznikli preňho [nové príležitosti na budovanie značky](#). To isté platilo aj o múzeu Rijksmuseum, ktoré malo príležitosť realizovať spoločnú brandingovú kampaň s holandskou pivovarníckou spoločnosťou Heineken. Samozrejme, ide o veľké múzeá s veľmi známymi značkami, toto je však len niekoľko príkladov, ktoré môžu motivovať k inému rozmyšľaniu o tom, aký dosah môže mať verejné uznanie práce, ktorú inštitúcie odvádzajú poskytovaním online prístupu k zbierkam. Pilotná štúdia realizovaná akademikmi pod názvom „[Reaping the benefits of digitisation: Pilot study exploring revenue generation from digitised collections through technological Innovation](#)“ (Využitie výhod digitalizácie: Pilotná štúdia skúmajúca generovanie príjmov z digitalizovaných zbierok prostredníctvom technologických inovácií) skúmala ďalšie možnosti pre menšie inštitúcie.

Nakoniec, návštevnosť má veľký význam pre viaceré GLAM. COVID-19 ukázal dôležitosť návštevníkov, ale aj kľúčovú úlohu, ktorú zohrávalo digitálne prostredie pre GLAM, keď boli ľudia izolovaní v dôsledku opatrení v oblasti verejného zdravia. Ľudia cítia silnejšie spojenie s inštitúciou, keď nekladie umelé prekážky obsahu. Väčšia vyhľadateľnosť zbierok zároveň zvyšuje povedomie ľudí o existencii inštitúcií GLAM, ako aj o potrebe ich podpory.

Výzva: Zodpovednosť a averzia voči riziku

GLAM čelia prirodzenému napätiu pri zaobchádzaní s dielami bez ohľadu na ich povahu. Toto napätie vzniká medzi ich úlohami v pozícii správcov fyzických predmetov stelesňujúcich diela v ich zbierkach a skutočnosťou, že autorské práva na diela najčastejšie patria niekomu mimo inštitúcie.⁶ Na schopnosť GLAM spravovať predmety a otvorene sprístupňovať zbierky (čiastočne alebo úplne) majú vplyv najmä prísne pravidlá autorského práva a dlhé trvanie ochrany autorských práv.

Nákladné navyše môžu byť aj chyby pri sprístupňovaní zbierok, napr. porušenie autorských práv (hoci len náhodné). V niektorých prípadoch, keď komunity GLAM sprístupňujú diela online, môžu mať niektorí spolupracovníci dojem, že takéto použitie je v rozpore s implicitnou spoločenskou dohodou. Práve toto Patricia Aufderheide a Peter Jaszi nazvali „[kultúrou povolení](#)“ vo [výtvare umení](#) (týka sa to aj iných sektorov mimo výtvarného umenia). Je dôležité si uvedomiť, ako obmedzenia a výnimky chránia vašu inštitúciu, zároveň však aj ponúknuť spôsoby, ako chyby napraviť.

Porušenie autorských práv je jedným z viacerých faktorov, ktoré môžu viesť k pochopiteľnej neochote inštitúcií znášať riziko a k obave zo zodpovednosti. Rozhodovanie založené iba na neochote niesť riziko však má vplyv aj na schopnosť inštitúcie naplňať svoje poslanie. Uvádžeme niekoľko tipov na vypracovanie stratégie hodnotenia rizík.

---

⁶ Vlastníctvo fyzického predmetu neznamená, že inštitúcia je nositeľom autorských práv. Fyzické vlastníctvo a vlastníctvo autorských práv sú oddelené a odlišné typy vlastníctva. Tomuto rozdielu sa budeme podrobnejšie venovať v časti 5.3.

- **Vykonajte jasné a riadne posúdenie rizika.** V ideálnom prípade možno riadnym posúdením rizika zistiť neprimerané záväzky v rozhodovacích procesoch inštitúcií. Uvedený postup môže zároveň slúžiť ako usmernenie pre zamestnancov pri prijímaní rozhodnutí týkajúcich sa autorských práv. Ak vy alebo vaša inštitúcia nemáte skúsenosti s hodnotením rizík, niektoré príklady si rozoberieme v časti 5.4. Pri hodnotení rizík sa môžete spoľahnúť na svoje vedomosti (alebo prístup k informáciám) o vnútroštátnych zákonoch a súdnych prípadoch.
- **Stanovte jasné postupy na nápravu chýb.** Toto riešenie sa zvyčajne používa v prípade osirelých diel, keď niektoré inštitúcie využili príležitosť nahrať a sprístupniť niektoré diela (aj keď nie nevyhnutne v režime otvoreného prístupu) tým, že potenciálnym nositeľom práv ponúkajú možnosť odstrániť tieto diela z internetu. V každom prípade je dobré mať zavedené mechanizmy na riešenie sťažností na porušenie autorských práv.
- **Nájdite rovnováhu medzi potrebami inštitúcie a potrebami verejnosti.** Nájdenie rovnováhy medzi riskovaním a správou zbierok je zodpovednosťou jednotlivých inštitúcií a závisí od ich konkrétnej situácie a poznatkov. Aj príliš konzervatívny prístup pri označovaní diel presnými informáciami o autorských právach, vrátane údajov o tom, že dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain), z obavy z neznámeho právneho rizika má svoj vplyv. Príliš konzervatívne označovanie a neistota majú zastrešujúci účinok v súvislosti s opakovaným použitím diel, čo podkopáva potenciál obsahu vo verejnej sfére (public domain content) vytvoriť prosperujúce spoločné statky.

Výzva: Predaj kópií diel verejnej sféry (public domain) so zlým rozlíšením

Existujú webové stránky, ktoré ponúkajú služby fotobánk aj s dielami verejnej sféry (public domain), ktoré inštitúcie sprístupnili, a účtujú si za ne poplatok. Je dôležité poznamenať, že tieto služby sú legálne za predpokladu, že prevádzkovateľ fotobanky neporušuje ochrannú známku alebo patentové právo inštitúcie. Keďže podkladové dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain), nedochádza k porušeniu autorských práv ani v prípade, keď sa stránka rozhodne vložiť do digitálnej reprodukcie diela vodoznak. Keď sa inštitúcia GLAM rozhodne uplatniť označenie CC0 na digitalizované dielo, vzdáva sa všetkých nárokov na autorské práva, ktoré by mohla mať v súvislosti s digitálnou náhradou.

Samozrejme, je to neprijemná skúsenosť pre mnohé inštitúcie, ktoré sa rozhodli šíriť tieto diela na základe svojho poslania sprístupňovať svoje zbierky verejnosti. Je to problematické aj z hľadiska kvality: niektoré z týchto služieb ponúkajú nekvalitné reprodukcie s vodoznakmi po celej ploche alebo dokonca s technologickými ochrannými opatreniami (z angl. Technological Protection Measures, TPM), ktoré majú zabrániť budúcemu opakovanému použitiu.

Nie vždy je možné vyhnúť sa týmto problémom, tie sú však vyvážené mnohými ďalšími výhodami sprístupnenia zbierok.

Zároveň je dôležité poznamenať, že ľudia vyhľadávajúci obrázky a vyhľadávače budú uprednostňovať kvalitné webové stránky, ktoré ponúkajú bezplatné fotografie s vysokým rozlíšením a vysokým stupňom detailu s podpornými materiálmi a bez vodoznakov. Ešte pravdepodobnejšie je, že webové stránky GLAM ponúknu aj ďalšie funkcie (od lepších vyhľadávacích možností až po možnosti generovania zoznamov alebo dátových výpisov), ktoré stránky s fotobankami neposkytujú.

Dobrý prístup k riešeniu výziev s fotobankami nespočíva nevyhnutne v právnych postihoch, ale odvolaní sa na spoločenské normy. Niekoľko odporúčaní:

- Zvýšte povedomie používateľov vysvetlením charakteru webových stránok s fotobankami. Ak nájdú fotografie, ktoré sú na predaj a sú súčasťou vašich zbierok, dajte týmto používateľom vedieť, že majú možnosť bezplatného, vysokokvalitného a legitímneho stiahnutia fotografií na webovej stránke vašej inštitúcie. Môžete pridať aj varovanie pred podvodmi.
- Dôverujte svojej značke. Tieto webové stránky majú pochybnú kvalitu, kým inštitúcia kultúrneho dedičstva má značku, ktorú môže verejnosť ľahko rozpoznať a dôverovať jej.
- Zdôraznite pridanú hodnotu, ktorú ponúkate. Vaša inštitúcia neponúka len „fotografie z fotobanky“, ale poskytuje aj kontext a určité pozadie diel, ktoré spravuje. Toto je pridaná hodnota.
- Majte na pamäti, že spoplatnenie digitálnych fotografií pravdepodobne nebude inštitúciám GLAM prinášať zisky. Pre inštitúciu môže vzniknúť zanedbateľný deficit (ak vôbec), ak si fotobanka účtuje poplatok za jej fotografie.

Vo všeobecnosti platí, že ak používateľ nehľadá konkrétne umelecké dielo, použije bezrizikové a bezplatné obrázky.

Výzva: Použitie diel verejnej sféry (public domain), ktoré môžu spôsobiť úmyselnú alebo neúmyselnú ujmu.

Zneužívanie diel verejnej sféry (public domain) je pre GLAM veľkým problémom, najmä pokiaľ ide o diela, ktoré stelesňujú alebo predstavujú kultúrne citlivý obsah. Sú ľudia, ktorí by mohli použiť diela spôsobom, ktorý si nezamýšľate alebo ktorý vy alebo iní považujú za urážlivý.

Takéto „zneužitie“ sa nevzťahuje na diela, ktoré z rôznych dôvodov nemusí byť rozumné sprístupniť. V skutočnosti existujú určité reprodukcie diel, ktoré aj keď sa nachádzajú vo verejnej sfére (public domain), nemusia byť vhodné na sprístupnenie. Môže ísť o digitálne kópie fotografií ľudských pozostatkov až po digitálne reprodukcie predmetov pôvodných obyvateľov. O etických aspektoch budeme hovoriť neskôr, ale všeobecným prístupom je „otvorenosť v maximálnom možnom rozsahu“. Pri zverejňovaní diel v režime otvoreného prístupu je naozaj potrebné zohľadniť určité etické aspekty.

Pozrime sa stručne na niektoré prípady použitia, ktoré môžu spôsobiť úmyselnú alebo neúmyselnú ujmu. Jedným z najvýznamnejších prípadov škodlivého použitia bolo zneužitie diela verejnej sféry (public domain) zo zbierky Clarkovho inštitútu umenia, maľby Jeana-Léona Gérôma „Trh s otrokmi“ (1866), pravicovou stranou Alternatíva pre Nemecko (AfD). Hoci Clarkov inštitút umenia [nesúhlasil](#) s použitím tohto diela, aj tak o niekoľko mesiacov neskôr múzeum zaviedlo politiku otvoreného prístupu, ktorá umožňuje bezplatne sťahovať akúkoľvek reprodukciu diela nachádzajúceho sa vo verejnej sfére (public domain) vo vysokom rozlíšení, ako sa uvádza aj v [často kladených otázkach](#) inštitútu.

Príklad Clarkovho inštitútu umenia poukazuje na výzvy, ktoré sa v skutočnosti netýkajú autorských práv (alebo nepatria do ich do oblasti autorských práv). Keďže dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain), autorské práva nie sú správnym právnym mechanizmom na kontrolu urážlivého alebo škodlivého správania.

Aj keby sa na dielo vzťahovali autorské práva, ochrana autorskými právami nie je absolútna; môžu sa uplatňovať obmedzenia a výnimky. Inými slovami, aj keby bolo možné uplatniť autorské právo, nemusí dielo chrániť pred konkrétnou ujmu.

Tento prípad je príkladom toho, že autorské právo nie je vždy najlepším prístupom k riešeniu problémov opakovaného použitia. Podobne ako v prípade plagiátorstva môžu lepšie ako právne kroky fungovať spoločenské sankcie a komunitné normy.

Niektoré spoločenské sankcie a komunitné normy, ktoré je potrebné zväžiť:

- **Verejný nesúhlas so spôsobom, akým bolo dielo použité:** ak je príbeh medializovaný, inštitúcia vždy môže ľuďom pripomenúť, že hoci nad použitím diela nemá kontrolu, pretože je súčasťou verejnej sféry (public domain), inštitúcia považuje použitie diela za škodlivé, mimo kontextu alebo za nepresné. Táto stratégia však môže byť v niektorých situáciách kontraproduktívna, najmä ak sa inštitúcia nechá zatiahnuť do diskusií na nízkej úrovni.
- **Vzdelávanie verejnosti o diele:** inštitúcia môže využiť príležitosť vzdelávať svojich používateľov o diele. Vo všeobecnosti sa môže prostredníctvom spravodajstva zvýšiť zobrazovanie určitých predmetov alebo diel; v prípade verejných diskusií je aj vyššia pravdepodobnosť, že ľudia si budú tieto informácie hľadať na webe.⁷ To ponúka príležitosť upriamiť pozornosť ľudí na kontext diela alebo predmetu, a to buď na webovej stránke inštitúcie, alebo prostredníctvom webových stránok tretích strán, spravodajských kanálov atď.
- **Ponúknutie nezáväzných usmernení alebo protokolov:** zadefinovanie komunitných noriem je tiež dobrý spôsob, ako podporiť vhodné opakované použitie diel. Existujú rôzne spôsoby, ako môžete podporiť toto správanie, od často kladených otázok až po tlačidlá a pripomienky pri stiahnutí diel, ktoré slúžia ako jemné *štuchnutie*.

Toto je len niekoľko príkladov spoločenských sankcií a komunitných noriem na podnietenie ďalších úvah.

Výzva: Nesprávne, chaotické alebo nepresné metadáta alebo informácie

Ďalšia bežná obava GLAM sa týka zverejnenia nepresných metadát alebo informácií o zbierke. V niektorých prípadoch existujú historické dôvody, ktoré vysvetľujú nevhodné zastúpenie rôznych skupín v metadátach. Ide o legitímnu obavu a existuje mnoho spôsobov ako vyriešiť niektoré základné prvky.

- Jedným z riešení je **vyhlásenie o odmietnutí zodpovednosti**. V rámci zverejnenia môžete vysvetliť, že niektoré dáta môžu byť v skutočnosti nepresné. Práve toto urobil Smithsonian inštitút, keď v súvislosti so zverejnenými dielami pridal do [často kladených otázok](#) otázku: „Aký je záväzok Smithsonianovho inštitútu voči kultúrnej zodpovednosti v súvislosti s otvoreným prístupom?“

Upozorňujeme, že jazyk a terminológia použité v tejto zbierke odrážajú kontext a kultúru doby ich vzniku a môžu obsahovať kultúrne citlivé informácie. Keďže ide o historický dokument, jeho obsah môže byť v rozpore so súčasnými názormi a terminológiou. Informácie v tejto zbierke neodrážajú názory Smithsonianovho inštitútu, ale sú k dispozícii v pôvodnej forme na uľahčenie výskumu.“

---

⁷ Dobrým príkladom je meranie vzťahu medzi zobrazeniami stránok na Wikipédii a udalosťami súvisiacimi s celebritami: <https://pudding.cool/2018/08/wiki-death/>

- **Ponúknuť spôsoby zlepšenia metadát na základe spätnej väzby.** Zverejnenie diel môže v skutočnosti pomôcť zlepšiť metadáta a informácie o zbierkach. Pozrite sa na tento [malý príklad](#) zbierky Švédskej rady pre národné dedičstvo na Flickr Commons. Bola tam nahraná fotografia s uvedením, že ide o „kláštor“, jeden používateľ však upozornil na to, že zobrazená budova je v skutočnosti hrad, čo umožnilo opraviť chybu v záznamoch.
- **Zistite, ako môže spolupráca a *crowdsourcing* zlepšiť vaše metadáta.** Na skvalitňovanie alebo pridávanie metadát prostredníctvom *crowdsourcingu* sa zameriavajú aj ďalšie projekty, napríklad priekopnícky [projekt](#) Kongresovej knižnice Spojených štátov: časť svojich zbierok nahrala na Flickr Commons, aby zlepšila svoje informácie o týchto historických fotografiách.

Samozrejme, zabezpečenie použiteľnosti metadát si vyžaduje určité úsilie. Obava z nepresností by však nemala brániť šíreniu týchto veľmi dôležitých informácií. A v neposlednom rade je dôležité mať na pamäti, že „dokonalé je nepriateľom hotového“. Interakcia s používateľmi a verejnosťou môže výrazne pomôcť zlepšiť podstatné časti informácií o zbierkach.

Záverečné poznámky

Otvorený prístup k zbierkam je neoddeliteľnou súčasťou poslania mnohých inštitúcií zapájať do svojich činností verejnosť. Zverejňovanie zbierok má mnohé prínosy a je dôležité vybrať si tie, ktoré rezonujú s vašou inštitúciou, s poslaním vašej inštitúcie a s publikom, ktorému vaša inštitúcia slúži. Existujú však aj výzvy, ktoré je potrebné zvážiť. Našťastie, povedomie o výzvach pomáha inštitúciám plánovať vopred a navrhovať kreatívne riešenia na ich prekonanie.

Doplnkové zdroje

Ďalšie informácie o autorských právach a digitalizácii

Východiskom tejto diskusie je predpoklad, že niektoré zbierky alebo predmety už máte digitalizované, alebo že spejete k spusteniu projektu digitalizácie. Technické a plánovacie aspekty digitalizačných procesov sú mimo rozsahu tohto kurzu.

Ak potrebujete zdroje na naplánovanie projektu digitalizácie, môžete si prečítať [proces návrhu digitálneho projektu](#) spracovaný Michiganskou univerzitou. Tento zdroj vám môže pomôcť naplánovať si projekt digitalizácie.

Ak hľadáte všeobecnejšie a technické zdroje, odporúčame nasledovné:

- [Federácia digitálnych knižníc Wiki](#),
- [Usmernenia pre digitalizáciu](#) Iniciatívy federálnych agentúr pre digitálne usmernenia (FADGI);
- sekcia „[Zdroje](#)“ od Our Digital World, neziskovej organizácie so sídlom v Ontáriu v Kanade;
- a stránku [Zdroje](#) Canadian Heritage Network.

Ďalšie zdroje o prínosoch a výzvach otvorených GLAM

Prínos: Silnejšie poslanie a relevantnosť pre používateľov 21. storočia

Loic Tallon, bývalý riaditeľ pre digitalizáciu [Metropolitného múzea umenia](#), v knihe „[Sparking Global Connections to Art through Artificial Intelligence](#)“ (Podnecovanie globálnych prepojení s umením prostredníctvom umelej inteligencie).

Našou ambíciou je, aby sa zbierka The Met stala jednou z najdostupnejších, najviac vyhľadateľných a najužitočnejších zbierok na internete. Chceme vzdelávať a šíriť vedomosti za hranicami inštitúcie a podporovať poznanie rozmanitých príbehov umeleckých diel. Sprístupnenie obrázkov zo zbierky The Met a príslušných dát vo vysokom rozlíšení vo verejnej sfére (public domain) s označením Creative Commons Zero (CC0) sa ukázalo byť paradigmatickým posunom v tom, ako naplníme túto ambíciu.“

Merete Sanderhoff, kurátorka a hlavná poradkyňa spoločnosti SMK, "[Open Access can Never be Bad News](#)" (Otvorený prístup nikdy nemôže byť zlou správou).

„Zabezpečenie prístupu k našim zbierkam je dôvodom nášho bytia. Dôvod, prečo ich zhromažďujeme a uchovávame, je, že veríme, že môžu ľuďom porozprávať dôležité veci o histórii ľudstva, kultúrnej identite, vývoji a rozdieloch. Bez prístupu sú to len mŕtve predmety uložené v pôsobivých krabiciach.“

Prínos: Podpora vzdelávania prostredníctvom tvorby vysokokvalitných otvorených vzdelávacích zdrojov (OVZ) umožnením opakovaného použitia digitálneho dedičstva

- Viacero platforiem na agregáciu obsahu, napríklad [Europeana](#) a [Americká digitálna verejná knižnica](#), si za svoju úlohu stanovili vytvoriť OVZ; pozri napríklad súbor primárnych zdrojov DPLA pre triedne a iné vzdelávacie činnosti. Aj omaľovánky patria medzi populárne projekty mimo GLAM, ktoré pracujú so zbierkami; pozri napríklad [omaľovánky platformy Public Domain Review](#) či [omaľovánky Europeany](#).

- Niektoré inštitúcie vytvárajú špeciálne webové stránky alebo projekty na prepojenie zbierok s deťmi a mladými ľuďmi. Webová stránka Memoria Chilena s názvom „[Chile para Niños](#)“ (Chile pre deti) obsahuje špeciálne zbierky pre deti, ktoré ich pozývajú prezerať si zbierky zmysluplným spôsobom. Smithsonian inštitút má [vzdelávacie laboratória](#) navrhnuté učiteľmi, pedagógmi a múzejníkmi a prispôbené rôznym vzdelávacím skupinám.
- Zistite, ako môžete na umeleckej hodine využiť otvorené vzdelávacie zdroje: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2020.00092/full>

Prínos: Zvyšovanie prístupu k vedeckým informáciám

Ak ste malá inštitúcia a nemáte veľa zdrojov na vytváranie „dátových výpisov (dátových dumpov“ alebo veľkých výskumných projektov, ktoré by využívali vaše zbierky ako dáta, v rámci projektu [Zbierky ako dáta](#) bol zostavený zoznam [50 vecí](#), ktoré môžete urobiť „na podporu zbierok ako dát vo svojej inštitúcii“, ktoré postupujú od veľmi jednoduchých krokov, ako je vedenie rozhovorov s kurátormi a archivármi až po pochopenie zmyslu posúdenia práv.

Výhoda: Zvýšená prítomnosť na sociálnych sieťach

Ďalším skvelým príkladom je softvérový vývojár [Andrei Taraschuk](#), ktorý realizuje fascinujúci experiment s cieľom dostať umenie na sociálne médiá. Toto je zoznam jeho „[artbots](#)“ a v tomto 5-minútovom videu vysvetľuje, čo presne robí:

```
<iframe width="560" height="315" src="https://www.youtube.com/embed/Z1p7p9vLCno"
frameborder="0" allow="accelerometer; autoplay; clipboard-write; encrypted-media;
gyroscope; picture-in-picture" allowfullscreen></iframe>
```

Výzva: Financovanie, strata príjmov a obchodné modely

Sprievodca [Made with Creative Commons](#) (Vytvorené v spolupráci s Creative Commons) od Paula Staceyho a Sarah Hinchliff Pearson je sprievodcom na šírenie vašich vedomostí a kreativity vo svete a podporu vašej činnosti počas celého jej trvania.

Výzva: Zneužitie diel verejnej sféry (public domain)

Článok [Michaela Weinberga](#) „[The Good Actor/Bad Actor Approaches to Licensing](#)“ (Prístupy dobrého aktéra/zlého aktéra k udeľovaniu licencií) sumarizuje niektoré výzvy, ktoré môžu reštriktívne podmienky znamenať pre aktérov, ktorí používajú diela v dobrej viere.

5.3 Príprava zbierok

Na vrchole konkurenčných priorít GLAM nemusia byť autorské práva. Autorské práva sú však základnou súčasťou každodenných činností GLAM, najmä pokiaľ ide o digitalizáciu a projekty s otvoreným prístupom. Ponúkame základný prehľad niektorých dôležitých aspektov autorských práv a digitálnych zbierok.

Otázky: Prečo je to dôležité

Prečo je autorské právo také dôležité v rámci diskusií o otvorenom prístupe ku kultúrnemu dedičstvu? GLAM sú poverené úlohou uchovávať, šíriť a vzdelávať o objektoch, predmetoch a zbierkach, na ktoré väčšinou nevlastnia autorské práva. Z dôvodu autorského práva sú niektoré z týchto úloh veľmi náročné, najmä v krajinách, kde výnimky a obmedzenia nepokrývajú základné činnosti. Autorské práva sa musia riešiť na každej inštitucionálnej úrovni – či už v každodenných činnostiach, na začiatku projektu digitalizácie alebo počas vypracúvania politiky otvoreného prístupu. Informovanie používateľov o tom, ako by mohli opakovane použiť digitalizované kópie dostupných diel, je rozhodujúce pre každú politiku otvoreného prístupu.

Čo sa naučíme

- Opísať, ako sa základy autorských práv vzťahujú na vaše zbierkové a nezberkové materiály
- Oboznámiť sa s nástrojmi a technikami, ktoré vám pomôžu realizovať vlastný výskum v oblasti autorských práv

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Hľadali ste niekedy online konkrétnu fotografiu alebo dielo a našli ste digitálnu reprodukciu, pri ktorej neboli uvedené podmienky, za ktorých by ste ju mohli použiť? Rozhodli ste sa použiť alternatívnu fotografiu, pretože jej podmienky použitia boli jasnejšie?

Získavanie potrebných vedomostí

Keď sme sa venovali prínosom a výzvam otvoreného prístupu, stručne sme sa dotkli odôvodnených obáv, ktorým čelia niektoré GLAM v súvislosti so zodpovednosťou. Niektoré inštitúcie v dôsledku toho volia konzervatívnejší prístup k autorským právam.

Deje sa tak preto, že GLAM spravujú diela, na ktoré často nedisponujú vlastnými autorskými právami. Autorské práva sú navyše automatické a trvajú veľmi dlho. Aj keď obmedzenia a výnimky môžu inštitúciám pomôcť naplňať ich poslanie zabezpečiť prístup, stále môže byť dosť náročné určiť, kto vlastní autorské práva na dielo a ako dlho bude dielo chránené autorskými právami pred tým, než prejde do verejnej sféry (public domain) a než bude môcť inštitúcia slobodne vyhotoviť jeho kópiu alebo ho umiestniť online.

Niekoľko pripomienok:

- **Vlastníctvo fyzickej kópie diela vám neposkytuje autorské práva na dielo.** Skutočnosť, že inštitúcia má určitú kontrolu nad fyzickým predmetom, neposkytuje inštitúcii žiadne práva na dielo na základe autorských práv.
- **Na dielo sa vzťahujú autorské práva bez ohľadu na estetickú hodnotu.** Autorské právo sa riadi princípom „estetickéj neutrality“. To znamená, že jediným kritériom na udelenie ochrany autorskými právami je, či je dielo pôvodným vyjadrením autora.⁸ To platí najmä pre archívy, ktoré sa môžu domnievať, že niektoré diela, ktoré spravujú, nie sú chránené, pretože nie sú „umelecké“. Na účely autorského práva to však nie je relevantné. To znamená, že je pravdepodobné, že veľké množstvo dokumentov uchovávaných v archívoch bude skutočne chránených autorskými právami bez ohľadu na ich umeleckú alebo estetickú hodnotu.
- **Digitalizácia by nemala vytvárať nové práva na dielo.** Vernými digitálnymi reprodukciami nevzniká nič originálne. Naopak, digitalizácia diel je zvyčajne veľmi vysoko štandardizovaný technický proces, ktorý sa snaží čo najvernejšie zachytiť pôvodné dielo. Osoba, ktorá vytvára digitálne reprodukcie (ak je vôbec takáto osoba vyčlenená), má sotva nejaké tvorivé možnosti, ktoré sú podmienkou ochrany autorskými právami. Toto je aj dnes sporná otázka v sektore kultúrneho dedičstva, ako ďalej uvidíme, keď sa budeme zaoberať vrstvami digitálnych diel.
- **Pre vyhľadateľnosť je podstatná štandardizácia a právna interoperabilita.** Použitie štandardizovaných nástrojov, ako je označenie CC0, Public Domain Mark či vyhlásenie o právach, prináša oveľa väčšiu hodnotu ako jednoducho vyhlásenie, že: „Toto dielo je súčasťou verejnej sféry (public domain)“. Ako si možno pamätáte z 3. časti, licencie a nástroje CC boli navrhnuté tak, aby boli *strojovo čitateľné*. To je jeden z najpresvedčivejších dôvodov na používanie nástrojov a licencií CC (a [vyhlásení o právach](#)): pretože sú navrhnuté tak, aby „hovorili“ jazykom, ktorému stroje rozumejú, a preto umožňujú lepšiu funkcionálnosť vyhľadávania. Okrem toho ide o nástroje, ktoré môžu používatelia ľahko pochopiť na rozdiel od čítania zložitých podmienok. A nakoniec, licencie a nástroje CC sú viacjazyčné – sú k dispozícii v desiatkach jazykov, čo uľahčuje opakované použitie v medzinárodnom meradle!

Pracovné postupy v oblasti všeobecných práv pre projekty digitalizácie

Existuje niekoľko nástrojov, ktoré vám pomôžu vytvoriť vlastný pracovný postup na zohľadnenie jednotlivých faktorov súvisiacich s autorskými právami v projektoch digitalizácie. Uvádzame niekoľko dôležitých faktorov:

- **Určenie stavu autorskoprávnej ochrany objektov by sa malo zväziť na začiatku každého projektu digitalizácie, vo fáze plánovania.** V mnohých projektoch sa rozhodnutia o autorských právach ponechávajú na koniec, až sa napokon zistí, že niektoré položky, ktoré boli digitalizované, nemôžu byť sprístupnené. To by mohlo byť obzvlášť problematické, ak je otvorené sprístupnenie diel požiadavkou na financovanie, ako to v súčasnosti požadujú mnohé financujúce subjekty.

---

⁸ Ďalšie informácie nájdete v časti „Prah originality“: https://en.wikipedia.org/wiki/Threshold_of_originality

- **Zdokumentujte a zaznamenajte každé rozhodnutie, ktoré urobíte v súvislosti so stavom autorskoprávnej ochrany položiek vo vašej zbierke.** Je to dobrá prax z viacerých dôvodov. Prispieva k lepším budúcim rozhodnutiam ohľadom zbierok v rámci vašej vlastnej inštitúcie a zvyšuje transparentnosť vášho rozhodnutia voči iným. Môžete sa tak potenciálne vyhnúť duplicitnej práci. Nástroj DAMS (systém digitálnej správy aktív, z angl. Digital Asset Management System) je užitočný na zaznamenávanie týchto rozhodnutí, na ich zaznamenanie vám však môže poslúžiť aj tabuľka.⁹
- **Každý, kto pracuje so zbierkami, by mal mať aspoň základné vedomosti o tom, čo je autorské právo a ako funguje, alebo by mal mať možnosť obrátiť sa na niekoho, kto sa tomu venuje.** V ideálnom prípade by mali mať pracovníci pracujúci s dielami na každej úrovni poznatky o tom, čo sú autorské práva a ako fungujú. To neznamená, že musia poznať každý aspekt autorského práva, ale aspoň by mali rozumieť základným pojmom a praktickým dôsledkom.
- **Všetky vaše rozhodnutia o autorských právach sú teritoriálne.** To znamená, že aj keď sa rozhodnete sprístupniť diela online (čím sa diela zobrazia globálne), mali by ste sa riadiť platnými právnymi predpismi tak, ako im rozumiete (zvyčajne právami jurisdikcie, v rámci ktorej sa diela digitalizujú a nahrávajú). Je na používateľoch z iných krajín, aby určili, či a ako môžu využívať tieto diela na základe právnych predpisov, ktoré sa vzťahujú na opakované použitie týchto diel.

Objasnite autorské práva v čase akvizície diel

Tento bod je dôležitý pre všetky projekty, nielen pre projekty digitalizácie. Vždy je lepšie **objasniť autorské práva v čase akvizície diela**, t. j. vždy, keď si dielo alebo zbierku objednáte alebo dostanete. V ideálnom prípade, vždy, keď sa dielo alebo zbierka dostane do vašej inštitúcie, by ste mali hneď od začiatku jasne určiť všetky autorské práva a nositeľov práv. Napríklad [Highsmithovej archív](#), ktorý je súčasťou Kongresovej knižnice USA, pozostáva zo súboru fotografií darovaných fotografkou Carol Highsmith, ktorá umožnila prístup k fotografiám a vytváranie ich kópií a duplikátov každému pod podmienkou, že bude uvádzaná ako autorka, podobne ako pri licencií CC BY.¹⁰

Inštitúcia môže tiež zabezpečiť rokovania o podmienkach autorských práv, za ktorých môže inštitúcia aj verejnosť použiť zbierku pred prijatím daru. Ak nie je priestor na rokovania, mali by sa objasniť aspoň podmienky týkajúce sa autorských práv. Príklad Highsmithovej archívu predstavuje ideálnu situáciu, kde autorka hneď na začiatku určí práva a povolenia a navyše umožní neobmedzený prístup. Priebežné kroky, keď inštitúcia môže vytvárať kópie na účely uchovania a zobrazovať kópie diela vo vysokom rozlíšení online, sú však príkladmi toho, čo by sa mohlo stanoviť hneď na začiatku, pri preberaní diela – v určitých jurisdikciách sú takéto činnosti niekedy povolené na základe výnimky, a preto sa povolenie od autora nevyžaduje. Ďalším príkladom možnosti určenia autorských práv pri akvizícii je v prípade objednania diela. V dohode by malo byť jasne uvedené, kto bude vlastníť práva na objednané dielo.

V niektorých prípadoch môže byť uzavretie takýchto dohôd komplikované. Situácia je obzvlášť dramatická v prípade archívov. Existujú archívy, ktoré zachránili celé zbierky priamo z koša; archívy, ktoré prijímajú dary pozostávajúce z viacerých materiálov z veľmi odlišných zdrojov, od dediča alebo príbuzného autora atď. V týchto prípadoch môže byť najlepšou možnosťou vysporiadanie práv alebo postup podľa krokov stanovených v nástroji na hodnotenie riadenia rizík (pozri kapitolu „Riadenie rizík“).

⁹ Pozrite si veľkorysé príklady, ktoré poskytla Annabelle Shaw z Britského filmového inštitútu [“Examples Rights Research Tracker - British Film Institute”](#) a [“Example Rights Information - British Film Institute.”](#)

¹⁰ To zdôrazňuje dôležitosť používania štandardizovaných licencií, pretože používateľom lepšie ozrejmuje, čo majú povolené robiť a čo nesmú robiť.

Riadenie rizík

Vo všeobecnosti musí každá inštitúcia GLAM posúdiť, do akej miery je ochotná akceptovať riziko, pokiaľ ide o riziká spojené s kopírovaním diel a ich sprístupnením. Hodnotenie rizika je špecifické pre každú inštitúciu a v niektorých prípadoch môže byť špecifické aj pre konkrétne projekty. Je dôležité, aby bola politika hodnotenia rizika vypracovaná a aby ste ju dodržiavali.

Univerzita v Dalhousie v súčasnosti ponúka „[nástroj pre univerzitné knižnice na posudzovanie autorských práv](#)“ na základe licencie CC BY-NC-SA 4.0, čo znamená, že tento nástroj na posudzovanie rizík môže vaša inštitúcia skopírovať a upraviť, ak vlastný nemáte a potrebujete si nejaký vytvoriť.

V nástroji na posudzovanie autorských práv sa Univerzita v Dalhousie rozhodla zadefinovať len dve úrovne rizika – *vysoké* a *nízke*. Ostatné inštitúcie volia podrobnejší prístup, keď identifikujú *vysoké*, *stredné*, *nízke* riziko. Opäť platí, že rozhodnutie o tom, ktorý prístup si zvolíte, závisí od vašej inštitúcie.

Všeobecne povedané, ďalšia dôležitá otázka, na ktorú musíte odpovedať, sa týka plánovaného účelu použitia diela. Veľmi zaujímavým zdrojom je [Kódex odporúčaných postupov na primerané použitie \(fair use\) vo výtvarnom umení](#), ktorý je výsledkom spolupráce College Art Association a Centra pre médiá a sociálny vplyv na Americkej univerzite. Hoci sa tento kódex zaoberá aj primeraným použitím, najmä v oblasti výtvarného umenia, niektoré z nastolených otázok a zásad môžu byť užitočné aj pri navrhovaní vlastného modelu posúdenia rizika.

Ak máte záujem dozvedieť sa viac o tom, ako iné inštitúcie pristupujú k riziku, pozrite si výskum, ktorý uskutočnili Victoria Stobo, Kerry Patterson a Ronan Deazley o „[digitalizácii a riziku](#)“ v rámci ich projektu o *digitalizácii albumov Edwina Morgana*.

Dôležité otázky, ktoré musíte položiť v súvislosti s vlastným posúdením rizika, súvisia okrem iného s povahou a charakterom diel, účelom, na ktorý boli vytvorené, viditeľnosťou a relevantnosťou autora alebo nositeľa práv. A čo je dôležité, musíte sa uistiť, že vždy ponúknete nositeľom autorských práv možnosť napraviť prípadné chyby, ktorých ste sa mohli neúmyselne dopustiť v rámci prieskumu autorských práv. Je to prejav dobrej viery.

Riadenie rizík na platformách tretích strán

Ak používate platformu tretej strany, odporúčame vám prečítať si jej zmluvné podmienky, aby ste sa mohli rozhodnúť, či je platforma vhodná na to, čo chcete s dielami robiť, a či platforma dodržiava vaše vlastné právne podmienky.

Napríklad Wikimedia Commons prijíma iba obsah, ktorý je vo verejnej sfére (public domain) alebo je dostupný na základe konkrétnych [verejných licencií](#). Ak správca Wikimedia Commons (zvyčajne osoba určená komunitou) zistí, že môže dôjsť porušeniu podmienok, stiahne obsah. Aby ste tomu zabránili, venujte chvíľu času preštudovaniu jej [často kladených otázok](#), aby ste sa dozvedeli, či môžete nahrať diela na Wikimedia Commons.

Vysvetlenie vrstiev digitálnych reprodukcí

Infografika o materiálnych predmetoch a digitálnych náhradách od Andrea Wallace a Ronan Deazley, CC BY, [Zobrazovať na vlastné riziko](#), 2016.

V kontexte priestoru GLAM môže byť niekedy ťažké pochopiť vzťah medzi fyzickým dielom a digitálnou reprodukciou (alebo „digitálnou náhradou“) toho istého fyzického diela. Týka sa to problematiky, ktorú sme analyzovali v 1. kapitole tejto časti: definícia otvoreného prístupu v súvislosti s digitálnymi reprodukciami sa medzi jednotlivými inštitúciami a dokonca aj v rámci krajín výrazne líši. Infografika, ktorú vytvorili Andrea Wallace a Ronan Deazley, má za cieľ objasniť rozdiel medzi „vlastníctvom fyzického diela“, „vlastníctvom autorských práv na toto dielo“ a procesom spojeným s vytváraním digitálnej reprodukcie.

Niektoré krajiny uznávajú práva na digitálne reprodukcie diel (bez ohľadu na to, či je príslušné fyzické dielo chránené alebo či je dielom spadajúcim do verejnej sféry/public domain). Tieto práva sa niekedy môžu líšiť od autorských práv (t. j. súvisiacich práv alebo práv *sui generis*) a neovplyvňujú status podkladového diela ako súčasť verejnej sféry (public domain); v takýchto prípadoch zostáva podkladové dielo vo verejnej sfére (public domain) a jeho digitálna reprodukcia je vybavená tenkou vrstvou ochrany.

A práve tu by mohli do hry vstúpiť požiadavky na „originalitu“. Mechanické rozmnoženiny („digitalizačná“ časť infografiky), ako napríklad rozmnoženiny súvisiace s digitálnymi reprodukciami umeleckých diel, nespĺňajú požiadavky na udelenie autorských práv v krajinách, kde sa uplatňujú požiadavky na originalitu alebo „aspoň štipku kreativity“, pretože ide o technické, neoriginálne fotografie. V niektorých prípadoch tam osoba nemusí figurovať vôbec.

Ak vaša inštitúcia GLAM pôsobí v rámci jurisdikcie, ktorá uznáva takéto právo, politika otvoreného prístupu vám umožňuje zrieknuť sa práv, ktoré by ste mohli mať v súvislosti s digitálnymi reprodukciami. Najschodnejšou cestou by bolo použitie označenia CC0. To nemá vplyv na stav autorskoprávnej ochrany podkladového diela.

Je dôležité poznamenať, že táto dodatočná vrstva práv predstavuje viacero výziev pre ďalších používateľov a budúcich odborníkov na vysporiadanie autorských práv. Končí sa to aj anachronickými vyhláseniami, ako je označenie „CC BY-SA“ pri digitálnych obrazoch diel francúzskeho sochára Augusta Rodina (1840 – 1917) spadajúcich do verejnej sféry (public domain).

Komunita GLAM by sa mala spoločne zamerať na väčšiu štandardizáciu spôsobov uplatňovania licencií a nástrojov CC, ako aj vyhlásení o právach pri digitálnych reprodukciách. Ešte stále veľa inštitúcií GLAM uplatňuje licencie CC na digitálne reprodukcie diel (a nárokuje si preto autorské práva na digitálny obraz). Používatelia majú v dobrej viere tendenciu rešpektovať tieto vyhlásenia, používanie licencií CC pri digitálnych reprodukciách však nie je odporúčaným postupom.

Okrem toho nedávny vývoj v Európe po prijatí Smernice o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom na digitálnom jednotnom trhu¹¹ poukazuje na to, že diela verejnej sféry (public domain) by mali zostať vo verejnej sfére a že ich digitálne reprodukcie nemôžu byť chránené autorskými právami. [Článok 14 smernice znie:](#)

„Voľné diela výtvarného umenia

Členské štáty ustanovia, že v prípade uplynutia doby ochrany diela výtvarného umenia žiadny materiál, ktorý bol vyhotovený rozmnožením takéhoto diela, nepodlieha autorskému právu alebo právam súvisiacim s autorským právom, pokiaľ materiál, ktorý bol vyhotovený rozmnožením, nie je originálny v tom zmysle, že ide o vlastnú duševnú tvorbu autora.“¹²

[\[Článok 14 smernice v anglickom jazyku:](#)

„Works of visual art in the public domain

Member States shall provide that, when the term of protection of a work of visual art has expired, any material resulting from an act of reproduction of that work is not subject to copyright or related rights, unless the material resulting from that act of reproduction is original in the sense that it is the author's own intellectual creation.“]

Určenie stavu autorskoprávnej ochrany diel

Existujú tri hlavné kategórie autorských práv: dielo vo verejnej sfére (public domain), dielo chránené autorskými právami, alebo stav autorskoprávnej ochrany neznámy.

¹¹ [\[Smernica Európskeho parlamentu a Rady \(EÚ\) 2019/790 zo 17. apríla 2019 o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom na digitálnom jednotnom trhu a o zmene smerníc 96/9/ES a 2001/29/ES \(Text s významom pre EHP\)\].](#)

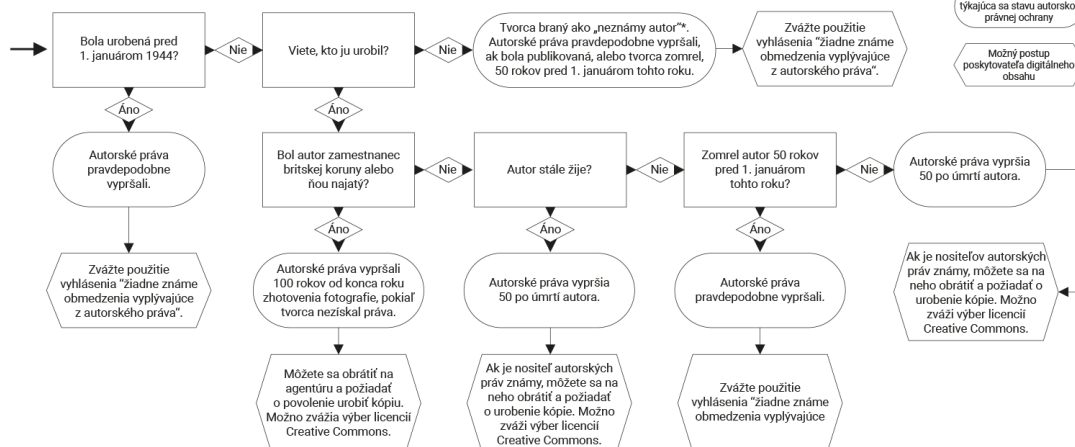
¹² [Uvádzame doslovné znenie z oficiálneho slovenského prekladu smernice (link vyššie). Slovenský autorský zákon neobsahuje pojem *public domain*, pojmu *public domain work* zodpovedá pojem voľné dielo (§9 AZ), Keďže preklad textu je adaptovaný len lingvistický a nie aj z hľadiska slovenského práva výraz *public domain work(s)* bol tiež v texte, s výnimkou citácie zo smernice, prekladaný lingvisticky. Pozri aj kapitolu 2. Autorské právo (Copyright Law).]

Najlepším spôsobom, ako zabezpečiť, aby vaše rozhodnutia boli konzistentné, je použiť tabuľku autorských práv, rozhodovací strom s autorskými právami alebo nejaký druh rámca na posúdenie autorských práv. Jedným z užitočných nástrojov, ktoré môžete použiť a prispôbiť svojim potrebám, je [nástroj na posudzovanie autorských práv](#), ktorý vytvoril Fred Saunderson zo Škótskej národnej knižnice. Tento rámec je špeciálne navrhnutý pre právne prostredie tejto knižnice, ak však poznáte vnútroštátnu legislatívu, tento rámec môžete podľa nej prispôbiť.

Fotografie – diagram stavu autorskoprávnej ochrany na Novom Zélande v1.1

ZRIEKNU Tie SA ZODPOVEDNOSTI ZA ŠKODU

Tento diagram má všeobecný, výhradne informatívny, charakter. Nič v tomto diagrame nepredstavuje odborné poradenstvo a DigitalNZ nezodpovedá za žiadne škody vyplývajúce z použitia tohto diagramu. V prípade špecifických otázok by používatelia mali požiadať o odborné poradenstvo vhodného odborníka.

KLÚČ

Miesto zhrmažďovania informácií

Všeobecná odpoveď týkajúca sa stavu autorskoprávnej ochrany

Možný postup poskytovateľa digitálneho obsahu

POZNÁMKA

Zmena stavu: Nové informácie môžu zmeniť stav autorskoprávnej ochrany – môžete použiť internet ako možnosť na zistenie takejto informácie, za použitia vhodného vyhlásenia o zrieknutí sa zodpovednosti.

Podmienky použitia: Ak už fotografia nepodlieha autorskoprávnej ochrane, akékoľvek podmienky stanovené nositeľom autorských práv sa už nevzťahujú na jej použitie, pokiaľ to nie je vyslovene dohodnuté. Ale môžete sa rozhodnúť dodržať iné podmienky, ako napríklad darovacu zmluvu alebo protokoly súvisiace s maorskou kultúrou (taonga Maori).

Súkromie: Jednotlivci majú právo na súkromie v rámci fotografií urobených na súkromné a domáce účely po 1. januári 1955. Právo na súkromie a ochranu osobných údajov trvá počas doby trvania autorských práv.

Fair dealing a použitie na účely vzdelávania: Môžete robiť kópie fotografií podliehajúcich autorskoprávnej ochrane na určité účely, ako napríklad kritika, recenzia, individuálne štúdium a vzdelávanie. Pozri par. 42-43 zákona o autorskom práve z roku 1994.

Objednávka a zmluva: Nezabúdajte, že osoby, ktoré objednali zhotovenie fotografií, vlastnia autorské práva na dielo, pokiaľ nie je zmluvne dohodnuté inak. Pozrite si paragraf 21(3) a (4) zákona. Dodávateľ sa tiež môžu dohodnúť, že budú nositeľmi autorských práv namiesto zamestnávateľa. Commissioning Rule sa prehodnocuje a môže sa zmeniť.

*Primerané skúmanie: Neznáme skutočnosti (ako napríklad predpoklad, kedy autor zomrel alebo to, že autor je neznámy) musíte podrobiť „primeranému skúmaniu“, ktoré možno budete musieť obhajovať.

Príklad vývojového diagramu stavu autorskoprávnej ochrany. Tento vývojový diagram vytvorila spoločnosť Make It Digital New Zealand, a preto vychádza z novozélandského autorského zákona.

Na internete existuje veľké množstvo ďalších možností pre rôzne krajiny, môžete sa však, samozrejme, rozhodnúť, že si vytvoríte vlastný postup. Patria sem napríklad:

- [Rights Review: An approach to applying Rights Statements from RightsStatements.org](#) (Preskúmanie práv: prístup k uplatňovaniu vyhlásení o právach zo stránky RightsStatements.org)
- [Connecticut Digital Archive Copyright Guide](#) (Connecticutský sprievodca autorskými právami na digitálny archív)
- [Copyright Term and the Public Domain in the United States](#) (Trvanie autorských práv a verejná sféra/public domain v USA)
- [A permissions decision tree made by the Smithsonian](#) (Rozhodovací strom na výber povolení – Smithsonianov inštitút)
- [Canadian Copyright Term and Public Domain \(PD\) Flowchart made by the Copyright Office at the University of Alberta \(Canada\)](#) (Vývojový diagram zachytávajúci trvanie autorských práv a verejnú sféru v Kanade vypracovaný Oddelením pre autorské práva na Univerzite v Alberte (Kanada))
- [Out of Copyright \(EÚ\)](#)
- [Copyright Status Flowcharts | Enabling Use & reuse | Make it Digital New Zealand](#) (Vývojové diagramy stavu autorských práv | Povolenie na použitie a opakované použitie | Make it Digital Nový Zéland)

Aké sú medzi nimi rozdiely? Líšia sa najmä mierou podrobností alebo zložitosti. V konečnom dôsledku vám ide o nájdenie alebo úpravu postupu posúdenia stavu autorských práv tak, aby vyhovovalo vašim praktickým potrebám.

Verejná sféra (public domain)

Pripomíname, že verejnej sfére (public domain) sme sa venovali v 2. časti. Ak chcete zistiť, či je dielo dielom vo verejnej sfére (public domain), musíte si preštudovať vnútroštátne právne predpisy, aby ste stanovili trvanie ochrany (ako dlho budú autorské práva platiť) a podmienky ochrany, ktoré by mohli mať vplyv na vaše materiály (niektoré krajiny napríklad rozlišujú medzi nepublikovanými a publikovanými dielami). Veľmi všeobecný prehľad nájdete v „[Copyright Rules by Territory](#)“ (Pravidlá pre autorské práva podľa územia), ktoré vypracovala komunita Wikimedia Commons.

V 2. časti sme spomenuli aj zásadu národného zaobchádzania, čo znamená, že krajiny poskytujú zahraničným autorom rovnakú ochranu ako domácim autorom. Výnimkou z národného zaobchádzania je „[pravidlo kratšieho obdobia](#)“. Podľa tohto pravidla by lehota, ktorá sa vzťahuje na dané dielo, nemala presiahnuť lehotu, ktorú sa uplatňuje v krajine pôvodu diela, aj keď krajina, v ktorej sa žiada o ochranu, povoľuje dlhšie trvanie autorských práv.¹³

Označenie Public Domain Mark

Vždy, keď je dielo súčasťou verejnej sféry (public domain), mali by ste sa uistiť, že je ďalším používateľom jasné, že ide o stav ochrany diela autorskými právami. Označte tieto diela nástrojmi CC: [Public Domain Mark](#) alebo [CC0](#). Je dôležité, aby ste k dielam pridali strojovo čitateľné vyhlásenia namiesto jednoduchého vyhlásenia „dielo je súčasťou verejnej sféry (*the work is in the public domain*)“, aby softvérové platformy a vyhľadávače mohli tieto diela ľahko identifikovať a vyhľadať.

Rozdiel medzi týmito dvoma nástrojmi verejnej sféry (public domain) spočíva v tom, či osoba alebo inštitúcia, ktorá nástroj používa, má alebo nemá nejaké práva na dielo. Public Domain Mark je len označenie a nemá žiadny právny účinok. Ako taký by sa mal používať na označenie neexistencie akýchkoľvek známych autorských práv na dielo. Označenie CC0 sa na druhej strane používa na venovanie práv verejnej sfére (public domain) a malo by sa používať vtedy, keď má osoba alebo inštitúcia práva na dielo, ktorých sa chce zrieknuť. V kontexte otvorených GLAM sa tak deje najčastejšie v súvislosti s digitálnou reprodukciou diel vo verejnej sfére (public domain), čo môže v niektorých jurisdikciách viesť k vzniku ochrany autorskými právami.¹⁴

Existujú nástroje, ktoré umožňujú vyhľadávanie autorov a diel vo verejnej sfére (public domain). Okrem národných a špecifických databáz, ktoré by mohli pomôcť pri tomto

¹³ Nesnažte sa však uplatniť pravidlo kratšej lehoty na diela, ktoré sú v USA verejne dostupné z dôvodu neúspešnej registrácie. Mimo USA majú tieto diela tendenciu byť považované za chránené autorskými právami.

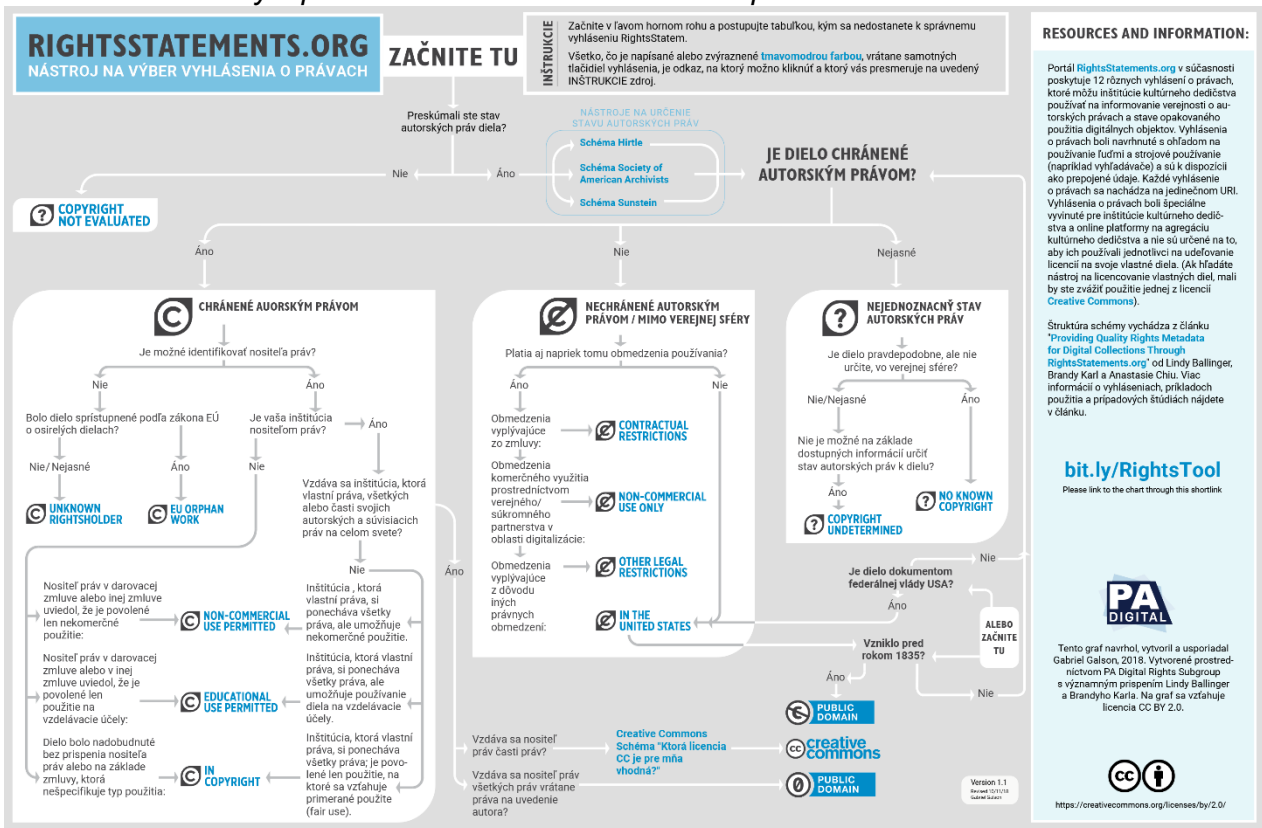
¹⁴ Pozri Wallace, A., Euler, E. Revisiting Access to Cultural Heritage in the Public Domain: EU and International Developments (Prehodnotenie prístupu ku kultúrnemu dedičstvu vo verejnej sfére (public domain): Vývoj v EU a vo svete). IIC 51, 823–855 (2020). <https://doi.org/10.1007/s40319-020-00961-8> online na <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-020-00961-8>.

vyhľadávaní, si môžete prehliadať Wikidata. Ak poznáte službu [Wikidata SPARQL Query Service](#), môžete si pozrieť „[stav autorských práv](#)“ a „[dátum postúpenia diela do verejnej sféry \(public domain\)](#)“. Zaujímá vás, ako to funguje? Môžete si pozrieť aj stránky Wikidata [Help:Copyrights](#).

V niektorých krajinách vynaložili úrady pre autorské práva veľké úsilie na digitalizáciu svojich registrov, čo umožňuje vyhľadávanie a prehliadanie katalógov s cieľom zistiť, či boli diela zaregistrované a či sú vo verejnej sfére (public domain). V USA môžete vyhľadávať aj v Stanfordskej databáze [Copyright Renewals](#).

Nakoniec je dôležité poznamenať, že vnútroštátne právne predpisy sa líšia v tom, či osobnostné práva (právo na uvedenie autora a právo na integritu) zanikajú súčasne s majetkovými právami, alebo či sú trvalé. Nezabudnite si overiť vnútroštátne právne predpisy, aby ste vedeli, ako zaobchádzať s osobnostnými právami.

Chránené autorským právom – Lokalizovateľní nositelia práv

Tento [graf](#) navrhól, vytvoril a usporiadal Gabriel Galson, 2018. Vytvorené prostredníctvom PA Digital Rights Subgroup s významným príspevom Lindy Ballinger a Brandyho Karla. Na graf sa vzťahuje licencia CC BY 2.0.

Ak je dielo chránené autorskými právami, neznamená to, že ho nemôžete zobrazit online. Možno k nemu nebudete môcť získať otvorený prístup, stále ho však môžete zobrazit:

- spoliehaním sa na obmedzenie a výnimku podľa vášho vnútroštátneho práva, ak sú uplatniteľné;
- získaním bezplatného povolenia od nositeľa práv;
- uzatvorením licenčnej zmluvy s nositeľom práv a/alebo s organizáciou kolektívnej správy, ktorá zastupuje nositeľa práv.

Niektorí ľudia majú tendenciu myslieť si, že „online“ sa rovná „bezplatné použitie“. Aby ste tomu zabránili, musíte oznámiť skutočný stav autorskoprávnej ochrany diel a prípadné povolené použitia. V prípade diel chránených autorskými právami, ktoré sprístupníte online, môžete stav právnej ochrany označiť rôznymi spôsobmi. Dôležité informácie:

- Licencie CC môže použiť len nositeľ autorských práv alebo sa môžu použiť so súhlasom nositeľa autorských práv na diela, ktoré sú chránené autorskými právami.
- Licencie CC sa neuplatňujú bez dohody medzi nositeľom práv a inštitúciou. To znamená, že nositeľ práv musí súhlasiť so sprístupnením svojho diela na základe licencie CC.
- Nepoužívajte licencie CC na informovanie o stave autorskoprávnej ochrany diela, na ktoré nemáte práva.
- Ak máte s autorom dohodu, ktorá umožňuje verejnosti použiť dielo na nekomerčné alebo vzdelávacie účely, mali by ste použiť príslušné vyhlásenie o právach na [predmety podliehajúce autorským právam](#):
  - [Povolené použitie na účely vzdelávania.](#)
  - [Povolené použitie na nekomerčné účely.](#)
- Ak zobrazujete dielo na základe obmedzenia alebo výnimky, uistite sa, že dodržiavate odporúčané postupy, ako je zahrnutie všetkých riadnych informácií potrebných na uvedenie autora, a to aj vtedy, keď dielo zverejňujete na [sociálnych médiách](#) alebo keď zobrazujete fotografie diela s nízkym rozlíšením. Uveďte príslušné vyhlásenie o právach „[Podlieha autorským právam](#)“, aby ste dali najavo, že sprístupňujete dielo na základe obmedzenia alebo výnimky.

Existuje niekoľko nástrojov, pomocou ktorých môžete zistiť, kto môže byť nositeľom práv na dielo. Ak máte sídlo v USA, môžete použiť [databázu WATCH](#). Ak sa nachádzate v Európe, môžete použiť databázy [EUIPO](#).

Úroveň digitalizácie záznamov o autorských právach sa v jednotlivých krajinách výrazne líši, a to čiastočne preto, že ide o procesy náročné na zdroje. Dôležitým faktorom, ktorý však treba vziať do úvahy, je skutočnosť, že v závislosti od právomocí úradu pre autorské práva podľa vnútroštátnych právnych predpisov majú tieto úrady vo všeobecnosti k dispozícii určité informácie o zmluvách podpísaných autormi a nositeľmi práv. Ak máte pochybnosti, osvedčeným postupom je pokúsiť sa kontaktovať vnútroštátny úrad pre autorské práva, aby vám vysvetlil, ako funguje vnútroštátne autorské právo a ako používať jeho zmluvné záznamy.

Chránené autorským právom – Osirelé diela

Ako sme videli v 2. časti, ochrana autorských práv je automatická, čo znamená, že dielo je vo väčšine krajín chránené od okamihu, keď je „vytvorené“¹⁵. Dlhé trvanie ochrany a automatická ochrana autorských práv spôsobuje pretrvávajúci problém „osirelých diel“, ktoré sú pravdepodobne stále chránené autorskými právami, ale ktorých autori alebo nositelia práv sú neznámi alebo ich nie je možné nájsť.

Príkladom takéhoto diela je umelecká fotografia obľúbenej uličky v Nemecku zo šesťdesiatych rokov minulého storočia, ale bez ďalších údajov o tom, kto by mohol byť autorom fotografie. Pre archívy predstavujú osirelé diela obzvlášť akútny problém, pretože v niektorých z nich ide pri prevažnej väčšine diel, ktoré vlastnia, skutočne o osirelé diela.

---

¹⁵ V závislosti od definície v zmysle vnútroštátnych autorských zákonov.

Podobne ako v prípade iných diel chránených autorskými právami, v niektorých častiach sveta sa osirelé diela môžu často používať a zobrazovať s obmedzeniami a výnimkami a v niektorých krajinách môžu dokonca platiť osobitné výnimky, ktoré umožňujú ďalšie použitie osirelých diel.

Okrem toho, ak chcete vystavovať osirelé diela, môžete uplatniť niekoľko mechanizmov, ktoré potenciálnym nositeľom práv uľahčia kontaktovanie vašej inštitúcie, aby dielo odstránila, ak sa objaví nositeľ práv.

Pre osirelé diela sú k dispozícii dve vyhlásenia o právach:

- Pre osirelé diela mimo Európy: [PODLIEHA AUTORSKÝM PRÁVAM – NOSITEĽ \(NOSITELIA\) PRÁV NELOKALIZOVATEĽNÝ\(Í\) ALEBO NEIDENTIFIKOVATEĽNÝ\(Í\)](#)
- Pre osirelé diela v Európe: [PODLIEHA AUTORSKÝM PRÁVAM – OSIRELÉ DIELO EÚ](#)

Nejasný/Neznámy stav autorských práv

Poslednou kategóriou je „Nejasný stav autorských práv/ Neznámy stav autorských práv“. Tento prípad vzniká vtedy, keď nie je možné určiť, či je dielo chránené alebo nie a kto môže byť nositeľom práv. Hoci takéto diela by mohli byť v istom zmysle považované za „osirelé diela“, líšia sa v tom, že môže byť dokonca ťažké povedať, či vôbec podliehajú autorským právam.

Ďalšie práva alebo faktory na zváženie

Okrem autorských práv existujú aj ďalšie faktory, ktoré treba zvážiť pri sprístupňovaní diel online. Mali by ste sa vyhnúť uverejňovaniu diel, ktoré by mohli byť kultúrne škodlivé: napríklad zobrazenie ľudských pozostatkov v určitých kontextoch.

Mimoriadne dôležitá je aj ochrana súkromia. Tara Robertson načrtla vo svojej prednáške „[Not All Information Wants to be Free: The Case Study of On Our Backs](#)” (Nie všetky informácie chcú byť voľne dostupné: Prípadová štúdia *On Our Backs*) zaujímavú prípadovú štúdiu. Pred sprístupnením informácií online zvážte: kontext, v ktorom boli informácie vytvorené; či sa zverejňujú citlivé alebo dôverné informácie; účel vytvorenia týchto informácií; a potenciálne škody, ktoré by digitalizácia a dostupnosť online mohli spôsobiť.

Informácie o domorodom kultúrnom dedičstve a tradičných kultúrnych prejavoch nájdete v časti 2.3.

Zverejňovanie pôvodného obsahu

Kľúčovým prvkom komplexnej politiky otvoreného prístupu je zverejňovanie obsahu a materiálov, ktoré ste vytvorili ako súčasť takej politiky. Napríklad, pôvodné výskumné, vzdelávacie a školiace materiály môžu byť zverejnené s licenciou CC BY alebo CC BY-SA, alebo dokonca venované verejnej sfére (public domain) s označením CC0. Môžete použiť aj iné licencie, vyššie uvedené licencie sa však odporúčajú pre inštitúcie, ktoré pôsobia vo verejnom záujme. Cieľom by malo byť čo najviac uľahčiť možnosť použitia.

Zverejniť môžete aj sprievodné informácie (nazývané „metadáta“) o dielach, ktoré vlastníte. Otvorené šírenie materiálov, ako sú katalógy a metadáta, prináša mnoho výhod. Tento obsah je osobitne užitočný z hľadiska vysvetlenia kontextu a rozšírenie otvorených vedomostí z rôznych oblastí vedeckého poznania.

V niektorých krajinách nie sú metadáta vôbec chránené autorskými právami, pretože pozostávajú prevažne z nechrániteľných skutočností a zvyčajne im chýba originalita. V iných krajinách chránené byť môžu a v takýchto prípadoch sa odporúča zverejňovať ich s označením CC0.

Označovanie diel

Po tom, ako sa rozhodnete, ktorú licenciu alebo nástroj použijete, je vhodné označiť dielo licenciou alebo nástrojom. To bude závisieť od toho, aký typ softvérovej platformy používate: svoju vlastnú webovú stránku, systém na digitálnu správu aktív [v anglickom jazyku Digital Asset Management System, DAMS] alebo platformu tretej strany, ako je Flickr alebo Wikimedia Commons.

Vo väčšine prípadov je dôležité označiť diela na úrovni jednotlivých položiek, pretože rôzne diela v rámci zbierky môžu vykazovať rôzny stav autorských práv a povolení a všeobecné vyhlásenie pre všetky zverejňované diela (napríklad v sekcii Zmluvné podmienky na webovej stránke) nemusí byť v skutočnosti presné alebo vhodné.

Samozrejme, že politiky a položky sú navzájom prepojené. Ak sa napríklad rozhodnete použiť licenciu CC BY na všetok obsah, ktorý vytvoríte, v najväčšej možnej miere, ide o politiku, ktorá sa však bude odrážať na úrovni položiek – v ideálnom prípade bude každá položka označená licenciou CC BY a každá položka, ktorá má iný stav autorských práv, bude zverejnená s nástrojom, vyhlásením alebo označením vyjadrujúcim tento iný stav.

Napríklad webová stránka s digitálnym dedičstvom, ktorú prevádzkuje Národná knižnica Čile, Memoria Chilena, zverejňuje svoje výskumy na základe licencie CC BY-SA (ako vidíte v [tomto príklade](#)); na webovej stránke je však každé jednotlivé použité a prezentované dielo označené zodpovedajúcim statusom diela vo verejnej sfére (public domain) (ak si napríklad v časti „[Dokumenty](#)“ kliknete na [konkrétny dokument](#), nájdete tam odlišné vyhlásenie, ktoré naznačuje, že ide o dielo vo verejnej sfére (public domain)).

Vždy, keď je to možné, nezabudnite označiť stav autorskoprávnej ochrany diel na úrovni položiek. Tým budú mať používatelia väčšiu istotu v tom, či a ako môžu jednotlivé položky použiť.

Záverečné poznámky

Autorské práva v rámci inštitúcií GLAM môžu byť komplikovanou záležitosťou, autorské práva sú však zároveň základným kameňom akéhokoľvek zverejnenia diel s otvoreným prístupom. Je veľmi dôležité porozumieť niektorým nuansám a detailom autorských práv v prípade ich uplatňovania inštitúciami GLAM, aby ste mali istotu, že sú tieto práva začlenené do návrhu každého projektu zaoberajúceho sa akýmkoľvek typom obsahu od samého začiatku.

Doplnkové zdroje

Autorské práva pre inštitúcie GLAM

College Arts Association, CODE OF BEST PRACTICES IN FAIR USE FOR THE VISUAL ARTS (Kódex odporúčaných postupov pre primerané použitie v oblasti výtvarného umenia) <https://www.collegeart.org/programs/caa-fair-use>

Ronan Deazley: [Copyright 101 - Copyright Cortex](#), 2017.

Peter B. Hirtle, Emily Hudson a Andrew T. Kenyon: [Copyright and Cultural Institutions: Guidelines for Digitization for U.S. Libraries, Archives, and Museums](#) (Autorské práva a kultúrne inštitúcie: Usmernenia pre digitalizáciu amerických knižníc, archívov a múzeí) (Cornell University Library, 2009)

Anne Young, ed., *Rights and Reproductions: The Handbook for Cultural Institutions, Second Edition* (Práva a reprodukcie: Príručka pre kultúrne inštitúcie, druhé vydanie) (Rowman & Littlefield, 2019).

Dryden, Jean. „Just Let It Go“ (Nechat' to odísť)? Controlling Reuse of Online Holdings (Kontrola opakovaného použitia online statkov). *Archivaria* 77 (2014): 43–71. <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13486>

Riadenie rizík

Saunderson, Fred a Tudur, Dafydd: (28. 6. 2019). Clear and Consistent: Copyright Assessment Framework for Libraries. (Jasný a konzistentný: rámec na hodnotenie autorských práv pre knižnice). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3259719>

Autorské práva a digitálne reprodukcie

Margoni, Thomas: The Digitisation of Cultural Heritage: Originality, Derivative Works and (Non) Original Photographs (Digitalizácia kultúrneho dedičstva: originalita, odvodené diela a (ne)originálne fotografie) (3. 12. 2014). Dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2573104> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2573104>

Bridgeman Art Library verus Corel Corp

https://en.wikipedia.org/wiki/Bridgeman_Art_Library_v._Corel_Corp.

Tento dôležitý prípad v Spojených štátoch ovplyvnil to, ako niektoré GLAM pristupujú k otázke digitálnych reprodukcí v USA.

Andrea Wallace a Ronan Deazley: Display At Your Own Risk (Zverejniť na vlastné riziko, 2016). <https://displayatyourownrisk.org/about-dayor/>

Ide o zaujímavý projekt z oblasti umenia a práva, ktorý naznačuje niektoré výzvy, ktorým môžu používatelia čeliť, keď sa objavia protichodné vyhlásenia o autorských právach na digitálne reprodukcie.

Keller, Paul: Implementing the Copyright Directive: Protecting the Public Domain with Article 14 (Vykonávanie Smernice o autorských právach: Ochrana verejnej sféry (public domain) prostredníctvom článku 14), 2019.

<https://www.communia-association.org/2019/06/25/implementing-copyright-directive-protecting-public-domain-article-14/>

Táto analýza člena siete CC Paula Kellera poukazuje na dôležitosť článku 14 pri ochrane verejnej sféry (public domain).

5.4 Otváranie a šírenie zbierok

Šírenie vašich zbierok a obsahu predstavuje posledný krok na ceste k otvorenému prístupu. Práve tento krok však preukáže hodnotu rozhodnutia o zverejnení zbierok a obsahu. Komunikácia s verejnosťou si vyžaduje čas a prácu a je dôležité, aby používatelia porozumeli tomu, ako môžu zbierky a obsah používať.

Otázky / Prečo je to dôležité

Položenie základov na zavádzanie politiky otvoreného prístupu je náročné na čas aj zdroje, po jeho realizácii však môžete využívať výhody otvoreného prístupu. Komunikovanie politik v oblasti autorských práv je veľmi dôležité, aby verejnosť a používatelia mali informácie o tom, čo môžu robiť s verejne dostupným obsahom. Jasná komunikácia umožňuje rôznym komunitám obsah využívať, remixovať a opakovane používať novými a inovatívnymi spôsobmi.

Čo sa naučíme

- Posúdiť spôsoby komunikovania politiky autorských práv v rámci GLAM
- Preskúmať spôsoby komunikácie s rôznymi komunitami používateľov

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Upravovali ste už niekedy článok na Wikipédii? Použili ste niekedy umelecké dielo, keď ste navrhovali leták na nejakú udalosť? Ako ste zistili, či môžete obsah opakovane použiť? Prekvapilo vás niekedy množstvo spôsobov, akými sa kultúra môže kreatívne nanovo interpretovať?

Získavanie potrebných vedomostí

Existuje mnoho spôsobov, ako môže vaša inštitúcia merať potenciálny vplyv politiky otvoreného prístupu. Dôležitým aspektom merania tohto vplyvu je však bezpochyby aj to, ako sa obsah používa a šíri vo verejnosti.

Nielenže je dôležité identifikovať zainteresované strany, komunity a koncových používateľov pred zverejnením diela v režime otvoreného prístupu, ale aj ich zapojenie do procesu plánovania vám pomôže dosiahnuť väčší dosah. Zapojenie rôznych zainteresovaných strán a používateľov môžete naplánovať aj na neskoršie fázy v závislosti od zdrojov, ktoré máte k dispozícii.

Uistite sa, že vaša politika autorských práv skutočne dáva vášmu publiku a verejnosti zmysel.

Snažte sa porozumieť svojmu prostrediu

Keď sa inštitúcia začne zaoberať zavádzaním otvoreného prístupu, môže začať s ambicióznym cieľom „zverejniť čo najviac obsahu“. Zároveň je však dôležité začať s postupnými krokmi a stavať na úspechu. V tomto smere je kľúčový proces tzv. *due diligence* (dôkladné preskúmanie/hĺbková previerka). Tento proces si vyžaduje zváženie rôznych faktorov, ktoré môžu ovplyvniť váš projekt, vrátane typu a zložitosti zbierky, ktorú chcete zverejniť, veľkosti a zdrojov vašej inštitúcie a zainteresovaných strán.

Každá inštitúcia je jedinečná, preto nemožno uplatniť univerzálne riešenie pre všetkých. Inštitúcie však majú niektoré črty spoločné, a tieto dôležité prvky treba zvážiť pri navrhovaní plánu na zverejňovanie zbierok.

Prinášame niekoľko odporúčaní, ktoré vám pomôžu porozumieť vášmu prostrediu.

- **Zhodnoťte kapacitu, logistiku, zdroje a udržateľnosť.** Posúdenie kapacity vašej inštitúcie by malo viesť k lepšiemu prehľadu o reálnych zdrojoch, na ktoré sa môžete spoľahnúť, a k realistickému pohľadu na očakávania a potenciálne vplyvy vášho programu otvoreného prístupu. To neznamená, že nemôžete robiť nič, kým nemáte k dispozícii všetky zdroje a technológie, ale skôr to, že by ste mali plánovať na základe zdrojov, ktoré k dispozícii máte. Položiť by ste si mali niekoľko dôležitých otázok, napríklad: Existuje vo vašej inštitúcii podpora otvoreného prístupu? Akú podobu nadobúda táto podpora? Ktoré aktuálne projekty a aktivity by mohli prispieť k spusteniu diskusie o otvorenosti? Viete začať aj s niečím malým? Máte interné kapacity na posúdenie a vyhodnotenie problémov s autorskými právami? Potrebujete nadviazať partnerstvo s inou inštitúciou? Ste schopní udržať politiku otvoreného prístupu a prístupnosť zverejnených diel do budúcnosti?
- **Testujte a rozvíjajte pilotné projekty.** Pilotný projekt by sa mohol týkať niečoho malého ako „zverejníme zbierku 50 fotografií“. Na prvý pohľad sa to nemusí zdať veľmi ambiciózne, umožní vám to však správne odhadnúť množstvo času, práce, zdrojov a zamestnancov potrebných na zverejnenie diel. Týmto spôsobom pochopíte, aký je pracovný postup a s akými problémami sa môžete stretnúť pri zavádzaní rozsiahlejšej politiky otvoreného prístupu.
- **Identifikujte zainteresované strany, komunity a koncových používateľov.** Ak chcete do svojho projektu zapojiť komunity (nech sú tieto komunity akékoľvek), nezabudnite, že budovanie týchto vzťahov si vyžaduje čas a zdroje. Aj keď má *crowdsourcing* veľa výhod, ľudia, ktorí vykonávajú dobrovoľnú činnosť alebo spolupracujú na zlepšení vašej digitálnej zbierky, musia pociťovať osobné prepojenie s inštitúciou. Mali by ste byť schopní odpovedať na otázku: Prečo inštitúcia buduje túto digitálnu zbierku a pre koho? Jasný obraz o tom, kto je váš koncový používateľ, vám zároveň pomôže usmerniť aktivity a kroky, ktoré podniknete na dosiahnutie vašich cieľov.
- **Vyhľadávajte partnerov, spojencov a príklady.** Dobrý spôsob, ako presadzovať otvorený prístup v rámci inštitúcie, je skontaktovať sa s ľuďmi, ktorí prešli podobnou situáciou. Môžu vám poskytnúť cenné rady. Čo by zmenili na svojom prístupe? Čo im pomohlo na ich ceste k otvorenosti? Čo u nich fungovalo a čo nefungovalo?
- **Pripravte sa.** Presadenie myšlienky je o tom, aby ste boli vyzbrojení argumentmi a podpornými údajmi, ktoré môžete predložiť vedeniu, orgánom a kolegom v inštitúcii. Je však aj o tom, aby ste dokázali využiť príležitosti, ktoré sa môžu naskytnúť. Niektoré inštitúcie sa napríklad rozhodnú zmeniť svoju politiku otvoreného prístupu pri príležitosti redizajnu svojej webovej stránky. Zistite, kde by mohla mať vaša inštitúcia priestor na príležitosti. Možno v zmene v technológií, v revidovaní pracovného postupu, preskupení oddelení, alebo nejaká iná príležitosť, ktorá by mohla podnietiť diskusiu.

- **Presvedčajte kolegov a vedenie.** Viete, čoho sa vaši kolegovia a vedenie obávajú? Venujte chvíľku tomu, aby ste si vypočuli ich obavy a porozprávali sa o tom, ako by mohlo zavedenie otvoreného prístupu pomôcť vyriešiť niektoré z nich. Zamerajte sa na to, čo by kolegov mohlo zaujímať, a urobte si prieskum, aby ste pochopili, či a ako by mohol byť otvorený prístup vhodný na vyriešenie tohto problému.

Vysvetľovanie politiky ochrany autorských práv

Jedným z dôvodov, prečo inštitúcie GLAM zverejňujú diela a obsah, je zámer lepšie slúžiť svojim používateľom a naplňovať svoje poslanie. Dôležitým aspektom „poskytovania služieb používateľom“ sú jasné a ľahko čitateľné politiky autorských práv pre ľudí, ktorí nie sú odborníkmi na právo.

Licencie a nástroje CC, ako aj ďalšie označenia, napríklad vyhlásenia o právach, nepredstavujú politiku ochrany autorských práv: sú to praktické, právne nástroje alebo označenia na zavádzanie politiky ochrany autorských práv inštitúcie v praxi. Vaša politika autorských práv predstavuje spôsob, akým vaša inštitúcia pristupuje k autorským právam a riadi použitie a opakované použitie obsahu.

Licencie a nástroje CC sú nápomocné, pretože prostredníctvom ikon ponúkajú spôsob, vďaka ktorému môžu používatelia porozumieť týmto politikám. Osvedčeným postupom je aj vysvetlenie politiky autorských práv na vašich webových stránkach, aby mali používatelia určité oporné body, na základe ktorých by mohli zistiť, na čo sú oprávnení v súvislosti s opakovaným použitím diel a obsahu.

Vo vašej politike ochrany autorských práv by malo byť zároveň vysvetlené, ako by vás mali používatelia uvádzať ako správcu zbierky. Uvádzanie inštitúcie predstavuje osvedčený postup medzi používateľmi a svedčí o dôvere voči tým inštitúciám, ktoré sa rozhodnú otvorene sa podeliť o svoje zbierky. Použitie licencie CC ako spôsobu zabezpečenia uvedenia autora sa neodporúča, pretože to nie je problém autorských práv.

Výborný príklad zrozumiteľnej politiky ochrany autorských práv nájdete na stránke Škótskej národnej knižnice v sekcii o [autorských právach](#). Na tejto stránke môžete vidieť, že NLS odkazuje aj na obsah, ktorý je súčasnosti hosťovaný na iných platformách, akou je napríklad Flickr.

Zostavte často kladené otázky

Často kladené otázky (FAQ) sú cenným nástrojom na jasné sformulovanie politiky a vysvetlenie ďalších informácií o tom, ako sprístupňujete jednotlivé diela vo svojej zbierke. Základné informácie by mali obsahovať jasné údaje o tom, čo môžu používatelia robiť na základe nástrojov a označení, ktoré používate, a kedy by mali vykonať vlastný prieskum ohľadom práv. Ďalšou možnosťou je zahrnúť informácie o súboroch, ktoré sprístupňujete, t. j. o formáte, rozlíšení, veľkosti alebo kvalite.

Existuje niekoľko dobrých príkladov, ktoré si môžete preštudovať. Národné múzeum vo Švédsku zostavilo súbor informácií, ktoré poskytuje používateľom, v [sekcii „Práva a reprodukcie“](#). Venujte chvíľku oboznámeniu sa s touto politikou. Čo vidíte?

Zistíte, že v tomto prípade sa Národné múzeum rozhodlo zahrnúť informácie so skráteným súhrnom licenčných podmienok (*license deed*) priamo do často kladených otázok (spomínate si na to, o čom sme hovorili v 3. časti v súvislosti s tromi vrstvami licencie CC?). Zahrnuli sem aj veľmi konkrétne informácie o tom, ako by chceli, aby ich používatelia uvádzali.

Okrem toho môžu platformy agregujúce obsah spísať svoje vlastné často kladené otázky. Pozrite si napríklad často kladené otázky, ktoré spracovala Europeana ohľadom [možností opakovaného použitia](#), v ktorých sú vysvetlené jednotlivé kategórie, ktoré možno vyhľadávať, ako aj spôsoby, akým by mal používateľ vykladať licencie na opakované použitie. Ďalším príkladom je platforma DigitalNZ, ktorá má sekciu o [autorských právach, prístupnosti a ochrane osobných údajov](#). Toto sú dobré príklady toho, ako rôzne platformy agregujúce obsah môžu rôzne pristupovať k otázkam autorských práv.

Smithsonov inštitút má [dlhý text s často kladenými otázkami](#), ktorý obsahuje aj relevantné informácie o iniciatíve inštitútu za otvorený prístup. Skúste si preštudovať túto politiku. V tejto súvislosti by sme chceli zdôrazniť jednu z otázok:¹⁶

What is the Smithsonian's commitment to cultural responsibility with open access?

The Smithsonian respects the rights and sovereignty of the diverse cultures Smithsonian collections represent. The Smithsonian engages with these communities about the use of these assets, so culturally sensitive content may not be Open Access now or in the future. Please view the [Smithsonian Open Access Values Statement](#) to learn more about the Smithsonian's core values in adopting and executing the Open Access Initiative, now and going forward.

Please note that the language and terminology used in this collection reflects the context and culture of the time of its creation, and may include culturally sensitive information. As an historical document, its contents may be at odds with contemporary views and terminology. The information within this collection does not reflect the views of the Smithsonian Institution, but is available in its original form to facilitate research. For questions or comments regarding sensitive content, access, and use related to this collection, please contact openaccess@si.edu

Týmto spôsobom Smithsonov inštitút rieši aj veľmi naliehavú obavu niektorých GLAM ohľadom presnosti ich metadát.

Zapojte sa do [Prieskumu postupov a politík otvorených GLAM](#). Prejdite na stĺpec M „Rights policy or terms of use“ (Politika práv alebo podmienky používania). Nastavte si tabuľku na svoju krajinu a zistite, ako inštitúcie vo vašej krajine zostavujú svoje často kladené otázky.

Stanovte si jasné očakávania ohľadom opakovaného použitia

Informujte svojich používateľov, aké sú vaše minimálne očakávania týkajúce sa opakovaného použitia. Ako sme videli v predchádzajúcich častiach, k dielam vo verejnej sfére (public

---

¹⁶ Text znie:

„Aký je záväzok Smithsonovho inštitútu voči kultúrnej zodpovednosti v súvislosti s otvoreným prístupom? Smithsonov inštitút rešpektuje práva a suverenitu rôznych kultúr, ktoré jej zbierky reprezentujú. Smithsonov inštitút komunikuje s týmito komunitami o používaní tohto bohatstva, preto sa na kultúrne citlivý obsah nemusí vzťahovať otvorený prístup dnes alebo v budúcnosti. Pozrite si [Vyhlásenie Smithsonovho inštitútu o hodnotách otvoreného prístupu](#) a dozviete sa viac o základných hodnotách inštitútu pri zavádzaní a realizácii iniciatívy za otvorený prístup dnes aj v budúcnosti.

Upozorňujeme, že jazyk a terminológia použité v tejto zbierke odrážajú kontext a kultúru doby ich vzniku a môžu obsahovať kultúrne citlivé informácie. Keďže ide o historický dokument, jeho obsah môže byť v rozpore so súčasnými názormi a terminológiou.

Informácie v tejto zbierke neodrážajú názory Smithsonovho inštitútu, ale sú k dispozícii v pôvodnej forme na uľahčenie výskumu. V prípade otázok alebo pripomienok týkajúcich sa citlivého obsahu, prístupu a použitia v súvislosti s touto zbierkou kontaktujte openaccess@si.edu“

domain) alebo k dielam, ktoré sa rozhodnete sprístupniť s licenciou CC, nemôžete pridávať ďalšie obmedzenia. Niektoré z dôležitých bodov opísaných v často kladených otázkach o [Zmenách a doplneniach licencií CC](#) platia nasledovne:

- nemôžete žiadať o presné umiestnenie licencie,
- nemôžete pridávať ďalšie obmedzenia licencie.

Navyše, to najlepšie, čo môžete urobiť pre svojich používateľov, je vytvoriť čo najzrozumiteľnejšie a najjednoduchšie podmienky.

V niektorých krajinách nie sú používatelia povinní uvádzať autora pri dielach nachádzajúcich sa vo verejnej sfére (public domain). Môžete však požiadať svojich používateľov, aby sa držali odporúčaných postupov a správne uvádzali inštitúciu v prípade, že sa rozhodnú dielo opakovane použiť. Môžete ponúknuť aj ukážky citácií alebo uvádzania autora podľa svojich predstáv. Pozrite si [tento príklad](#) britského múzea a knižnice The Wellcome Collection.

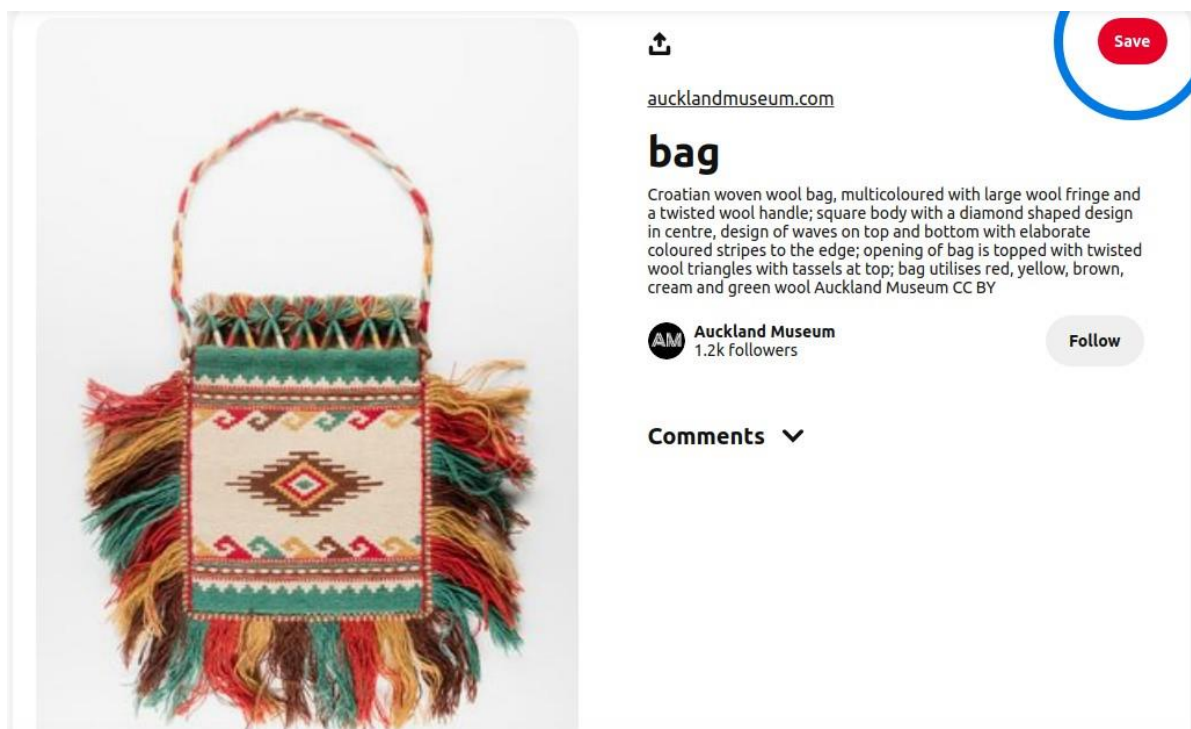
Ešte raz si preštudujte [Usmernenia o verejnej sfére](#) (Public Domain Guidelines) spracované organizáciou Creative Commons. Tieto usmernenia podliehajú licencií CC BY SA, takže ich môžete opakovane použiť a prispôbiť tak, ako uznáte za vhodné, aby slúžili vášmu účelu (Europeana ich preložila do [viacerých jazykov!](#)). Vzdelávanie vašich používateľov o tom, ako by mali konať v dobrej viere, je dlhá cesta, ktorá vám pomôže zamedziť určitým použitiam, ktoré by ste mohli považovať za nepríjemné.

Zachovajte konzistentnosť naprieč webovými stránkami a platformami tretích strán

Jednou z najväčších výziev je zachovanie konzistentnosti naprieč viacerými webovými stránkami a platformami tretích strán. Takéto webové stránky by mohli obsahovať vlastný alebo open source softvér na digitálne zbierky (napr. Access to Memory, Collective Access, Islandora, Dspace), ktoré majú rôzne možnosti zobrazovania metadát o právach. V niektorých prípadoch môžu inštitúcie spravovať viac ako jednu webovú stránku. Napríklad pre konkrétny výskumný projekt, na základe ktorého sa digitalizovala konkrétna zbierka, môže byť potrebná samostatná webová stránka. Tieto webové stránky by sa mali v čo najväčšej miere snažiť o kopírovanie rovnakej politiky ako na hlavnej webovej stránke inštitúcie, aby sa predišlo nejasnostiam.

Inštitúcie, ktoré sa rozhodnú prejsť na otvorený prístup, majú zároveň tendenciu umiestňovať svoje obrázky na viacerých platformách. Platformy tretích strán sú občas výzvou, keďže niektoré podporujú licencie a nástroje CC, kým iné nemusia. Určitou výzvou môžu byť aj platformy sociálnych médií. Ak vás zaujíma, ako jednotlivé inštitúcie zavádzajú stratégie sociálnych médií na správne uvádzanie autorov a inštitúcií, pozrite si [tento rozhovor](#) medzi odborníkmi z Europeany, Múzea umenia v Indianapolise a Gettyho múzeom.

Najlepším spôsobom, ako zabezpečiť uvedenie autora alebo inštitúcie zo strany ďalších používateľov, je doplniť odkaz späť na vašu inštitúciu, ak platforma neumožňuje riadne uvedenie daných informácií. Napríklad Múzeum vojnovnej histórie v Aucklande má [účet na Pintereste](#). Pozrite si túto [chorvátsku tašku z tkanej vlny](#).

V tomto prípade sa Múzeum vojnej histórie v Aucklande rozhodlo manuálne uviesť práva CC BY v popise vedľa fotografie. Pridalo aj odkaz späť na položku na webovej stránke s jeho [zbierkou](#), vďaka čomu používateľ uvidí pri prezeraní si predmetov rovnaký odkaz na licenciu CC BY.

Niektoré platformy tretích strán, ako sú Flickr, Sketchfab a Wikimedia Commons, podporujú licencie a nástroje CC (t.j. „zabudované“ do platformy) alebo dokonca môžu mať zverejňovať vlastné vyhlásenia (nazývané „šablóny“ vo Wikimedia Commons). Najmä Wikimedia Commons má vysoký limit na prijímanie fotografií na základe svojich [pravidiel o autorských právach](#). Prijíma iba diela, ktoré sú označené ako diela vo verejnej sfére alebo ktoré nositeľ práv dobrovoľne sprístupnil na základe licencie CC kompatibilnej s licenciami Wikimedia Commons.

No aj keď je vyhlásenie o autorských právach povinné a štandardizované na základe šablóny, stále existuje určitý priestor na odchýlku. Pozrite sa napríklad na to, ako [Brazílsky národný archív](#) zverejňuje svoju zbierku na Wikimedia Commons. Väčšina jeho položiek je označená ako dielo vo verejnej sfére (public domain) s osobitnou poznámkou: „Uvádzať ako: Public Domain / Arquivo Nacional Collection“, ako to môžete vidieť v [tomto príklade](#).

Clevelandské múzeum umenia je ďalším príkladom organizácie, ktorá sprístupňuje svoje zbierky na Wikimedia Commons. Pozrite si túto sochu „[Zimy](#)“ od neznámeho umelca. V tomto prípade sa Clevelandské múzeum umenia rozhodlo umiestniť odkaz na svoju iniciatívu za otvorený prístup na svojej webovej stránke.

A v neposlednom rade tu máme aj Flickr. Flickr má osobitnú sekciu pre GLAM, ktoré chcú sprístupniť svoje zbierky pod názvom [Flickr Commons](#). Flickr ponúka zúčastneným inštitúciám, aby použili označenie Public Domain Mark, ktoré pomáha identifikovať diela nachádzajúce sa vo verejnej sfére (public domain). Rovnako ako na Wikimedia Commons môžu inštitúcie pridávať ďalšie informácie ku každému z obrázkov.

Prečítajte si túto analýzu Douglasa McCarthyho „[Rights Statements: link rot in Flickr Commons](#)“. V tomto článku Douglas identifikoval niekoľko inštitúcií, ktorých webové stránky zobrazili po kliknutí na ich politiku autorských práv chybové hlásenie „404 - Page not found“. Predstavuje to problém najmä z toho hľadiska, že ďalší používatelia musia vyhľadávať podmienky, na základe ktorých dielo použili.

A nakoniec, čoraz viac inštitúcií začína budovať aplikačné programové rozhrania (API) na nahrávanie a zverejňovanie svojho obsahu s otvoreným prístupom. Ak máte prostriedky na vytvorenie rozhrania API, dôležitým faktorom je jeho dostupnosť v priebehu času. Ako sa uvádza v [tomto článku](#), neutržiavanie týchto rozhraní API môže mať za následok, že informácie zmiznú z internetu alebo niektoré časti kódu nebude možné použiť.

Spolupracujte s komunitami

Komunity, s ktorými spolupracujete, ukážu vplyv politiky otvoreného prístupu a umožnia vám uviesť do praxe niektoré z prínosov, ktorým sa venujeme v tejto časti. Komunity zároveň vezmú váš obsah, umiestnia ho na rôzne platformy a podporia vašu zbierku tým, že nájdu nové, odlišné a inovatívne spôsoby, ako ju (opakovane) použiť.

Integrácia do externých rozhraní

Dôležitou súčasťou sprístupnenia vášho obsahu a zbierok je možnosť zverejniť vaše diela na iných kanáloch, ako je napríklad Wikimedia Commons. Je veľa príkladov inštitúcií, ktoré vykonávajú činnosti typu „GLAM-Wiki“, ako aj viacero [prípadových štúdií](#), ktoré je potrebné preskúmať.

Príkladom je Múzeum Ipiranga v Brazílii, o ktorom si môžete prečítať [tu](#). Rovnako ako múzeum Rijksmuseum, aj Múzeum Ipiranga muselo zatvoriť svoje priestory z dôvodu rekonštrukcie, podarilo sa mu však sprístupniť svoju zbierku prostredníctvom Wikimedia Commons a začleniť ju do Wikipédie.

Takáto integrácia však zároveň priťahuje financovanie zo strany rôznych inštitúcií. Napríklad Sloanova nadácia v USA podporila [spoluprácu medzi DPLA a Wikimediou](#) s cieľom zviditeľniť obsah DPLA na platformách Wikimédie.

Projekty Wikimédie navyše ponúkajú veľmi zaujímavé spôsoby vylepšenia vášho obsahu. Pozrite sa napríklad na [Wikidata Art Depiction Explorer](#), ktorý umožňuje používateľom opísať, čo zobrazuje nejaké umelecké dielo.

Projekty Wikimédie predstavujú len jeden z príkladov, prostredníctvom ktorých by ste mohli prezentovať svoj obsah, má však popredné postavenie vzhľadom na skutočnosť, že Wikipédia je jediná webová stránka prevádzkovaná neziskovou organizáciou, ktorá patrí medzi desať najnavštevovanejších webových stránok na internete. Je to zároveň vynikajúca platforma z hľadiska toho, čo môžete dosiahnuť, ak sa rozumne spojíte s komunitou Wikimédie. To znamená venovať čas oboznámeniu sa so spôsobom fungovania platformy a s možnosťami spojenia sa s komunitou. Ak napríklad chcete, aby bola vaša zbierka na Wikipédii, ale nemáte žiadne vzťahy s komunitou Wikimédie alebo si neplánujete najat' rezidenčného wikipediána (z angl. Wikipedian in residence, WiR) – editora Wikipédie, možno budete musieť prehodnotiť spoluprácu s touto komunitou.

Podporujte opakované použitie a remixovú kultúru

Online zverejnenie vašich zbierok môže prispieť aj k vytvoreniu nových kreatívnych diel. Presne to urobil napríklad trust združujúci Birminghamské múzeum a umeleckú galériu, Black Hole Club a Cold War Steve so svojou výzvou adresovanou umelcom „[Cut, Copy, Remix](#)“ (Vystrihni, skopíruj, remixuj), v ktorej vyzvali umelcov, aby remixovali ich otvorene dostupné zbierky. A niektoré výsledky sú naozaj skvelé, napríklad tento „[Cold War Steve verzus The PRB, 2020](#)“ (Cold War Steve (Christopher Spencer), CC0. Fotomontáž objednala spoločnosť Birmingham Museums Trust.)

Existujú aj ďalšie príklady, ako je [cena Rijksstudio](#), ktorá motivuje ľudí, aby remixovali svoje zbierky, a dokonca ich povzbudzuje k tomu, aby boli použité a aplikované na predmetoch bežného užívania.

Ďalší, napríklad Kongresová knižnica USA, vyzýva ľudí k tomu, aby preskúmali ich verejne dostupný hudobný katalóg a stali sa „[občianskymi dídžejmi](#)“. A zas iní, ako napríklad projekt [Coding Da Vinci](#), podporujú opakované použitie kultúrnych dát ako spôsob objavovania a opakovaného použitia zbierok.

Táto vybraná skupina prípadov ukazuje, aké je dôležité umožniť používateľom zapájať sa do aktivít na základe vlastných podmienok a objavovať širokú škálu možností, ktoré sú obmedzené len ich vlastnou predstavivosťou.

Zameranie sa na prístupnosť

Argentínska knihovníčka Virginia Simón vo svojom článku „[The Marrakesh Treaty: challenging GLAMs to generate readable documents for people with disabilities](#)“ (Marrakéšska zmluva: výzva pre GLAM na vytváranie čitateľných dokumentov pre ľudí so zdravotným postihnutím)

uvádza niekoľko spôsobov, ktorými môžu GLAM prispieť k sprístupňovaniu diel ľuďom so zdravotným postihnutím. Zapájanie rôznych používateľov je jedným z hlavných prínosov digitálneho kultúrneho dedičstva. Preskúmajte rôzne spôsoby, ako môže otvorený prístup priniesť používateľom nové zážitky.

Crowdsourcing a dobrovoľníctvo

Ďalším dôležitým aspektom otvoreného prístupu je, že poskytuje komunitám nové príležitosti pracovať s vašimi zbierkami a obsahom. Spolupráca s komunitami sa dá dosiahnuť okrem iného prostredníctvom *crowdsourcingu* či prácou s dobrovoľníkmi na rôznych obsahových kampaniach. To prispieva k celkovo lepšiemu zapájaniu občanov a komunít do práce s kultúrnym dedičstvom.

To však neznamená, že *crowdsourcingové* úlohy si nevyžadujú žiadne úsilie. Za normálnych okolností musí inštitúcia venovať *crowdsourcingu* veľa času, aby vopred pripravila obsah alebo zbierky, ktoré by sa mohli použiť pri plnení *crowdsourcingových* úloh alebo pri obsahových kampaniach.

Prečítajte si napríklad vyjadrenia Siobhan Leachman. Siobhan je veľmi aktívna členka komunity projektov Wikimédie. Siobhan pracuje ako dobrovoľníčka v knižnici Biodiversity Heritage Library a v Smithsonianovom stredisku na prepis (Smithsonian Transcription Center). Veľmi hlasno sa vyjadruje aj o tom, do ktorých projektov sa rozhodne investovať svoj čas, ako uvádza v [tomto tweete](#):

Siobhan
@SiobhanLeachman

I wonder if folk who design #CitizenScience projects realise that citizen scientists like me look VERY carefully at how the content they produce will be licensed for #reuse by the project owners? I help those who are OPEN - #CC0 (best case), CC BY or CC BY SA.

3:55 PM · Jul 1, 2020 · Twitter Web App

V roku 2016 Siobhan predniesla na Národnom digitálnom fóre prednášku s názvom „[Crowdsourcing & how GLAMs encourage me to participate](#)“ (Crowdsourcing a ako ma GLAM motivujú participovať). V tejto prednáške ponúkla tri nápady inštitúciám GLAM, ktoré chcú prilákať ľudí ako je ona, aby spolupracovali:

- **Bud'te veľkorysí so svojím OBSAHU:** umožnite dobrovoľníkom prispievajúcim do vašich projektov, aby sa hrali s vaším obsahom a vašimi dátami, sťahovali ich, opakovane ich používali a umiestňovali ich na iné webové stránky a projekty, na ktorých spolupracujú.
- **Bud'te veľkorysí so svojou DÔVEROU:** umožnite dobrovoľníkom okamžite sa zapojiť do praktických projektov, uľahčite im účasť, navrhňte konkrétne, dosiahnuteľné úlohy, ktoré môžu splniť, umožnite spätnú väzbu a zlepšenie a odpúšťajte chyby.
- **Bud'te veľkorysí s ČASOM:** využívajte rôzne komunikačné kanály (sociálne médiá, online stretnutia, úradné hodiny), cez ktoré vás dobrovoľníci môžu osloviť a porozprávať sa o tom, čo robia a čo ich vzrušuje na ich dobrovoľníckom projekte; nadväzujte spoluprácu.

Čo je dôležitejšie, ako poznamenala Siobhan, „crowdsourcing nie je o získavaní neplatenej pracovnej sily. Je to o otvorenosti voči dobrovoľníkom, nápadom a príspevkom. Je to o spolupráci a spolupráca si vyžaduje komunikáciu.“ Práve o tom hovoríme v tejto časti v súvislosti s plánovaním rozdeľovania vhodných zdrojov na budovanie týchto vzťahov!

Aké ďalšie projekty digitálneho kultúrneho dedičstva, ktoré poznáte, zahŕňajú hodnotu spolupráce? Ktoré sa vám páčia? Rozmýšľali ste niekedy o realizácii *crowdsourcingového* projektu vo vašej inštitúcii?

Zhodnoťte svoj vplyv

Zhodnotene vášho vplyvu je dôležité preto, že vám umožňuje uvedomiť si, či sú zdroje rozdeľované správne. Zároveň vám umožňuje interne obhajovať dôležitosť investovania väčšieho množstva prostriedkov do budovania digitálnych kapacít.

Váš vplyv bude vždy závisieť od vašich cieľov, ale dôležitou súčasťou hodnotenia tohto vplyvu bude sledovanie opakovaného použitia. Inštitúcie so správne rozdelenými zdrojmi môžu sledovať svoj vplyv pomocou sledovacích nástrojov, čo robí napríklad Clevelandské múzeum umenia prostredníctvom panelu/nástenky [CMA dashboard](#).

No aj v prípade, že nedisponujete týmito zdrojmi, stále môžete merať svoj vplyv. Môžete napríklad ľuďom ponúknuť možnosti na poskytnutie spätnej väzby o tom, ako (opakovane) používajú kultúrne dedičstvo, ktoré otvorene sprístupňujete online. Ponúknite ľuďom možnosti na rozpovedanie príbehu o tom, ako si vážia a oceňujú to, čo robíte.

Záverečné poznámky

Jasná komunikácia o politikách ochrany autorských práv je nevyhnutná na to, aby komunity mohli opakovane používať váš obsah. Existuje mnoho spôsobov, ako sa môžu rôzne komunity zapájať do práce s vaším obsahom. Sledovanie niektorých z týchto opakovaných použití vám umožní preukázať, aký široký vplyv má sprístupnenie vašich zbierok a obsahu.

Doplnkové zdroje

[V slovenskom jazyku:

Bednárík Richard a Majchrovičová Viera. 2017. *Autorské právo v múzejnej praxi*. Banská Bystrica. Zväz múzeí na Slovensku. ISBN: 978-80-971748-1-1. http://zms.sk/wp-content/uploads/2017/07/autorske-pravo_def.pdf]

Zoznam inštitúcií a projektov

Nižšie uvádzame zoznam GLAM a ďalších inštitúcií, ktoré s GLAM spolupracujú a ktoré sú uvedené v tejto časti pre budúcu potrebu v abecednom poradí:

- Auckland War Memorial Museum (New Zealand)
- Birmingham Museum and Art Gallery
- Clark Art Institute (US)
- Cleveland Museum of Art (US)
- Collections as Data
- Connecticut Digital Archive (US)
- Dalhousie University (Canada)
- Digital Public Library of America (DPLA) (US)
- Europeana (Europe)
- Flickr (global)
- Getty Museum
- GLAM-Wiki (global)
- Ipiranga Museum (Brazil)
- Library of Congress (US)
- National Archives of Brazil (Brazil)
- National Gallery of Art (US)
- National Library of Chile and Memoria Chilena (Chile)
- National Library of Scotland (Scotland)
- Nationalmuseum (Sweden)
- Newfields (US)
- NYPL Labs (US)
- Open a GLAM Lab (multiple countries)
- The Heritage Lab (India)
- The Metropolitan Museum of Art (US)
- The Rijksmuseum (Netherlands)
- Te Papa (New Zealand)
- Smithsonian and Learning Labs
- Wikimedia Argentina (Argentina)

Opakované použitie a remixovanie

Rick Prelinger: [On the Virtues of Preexisting Material](#) (O cnostiach vopred existujúceho materiálu)

Eschenfelder, Kristin R. a Michelle Caswell: "Digital Cultural Collections in an Age of Reuse and Remixes" (Digitálne kultúrne zbierky vo veku opakovaného použitia a remixov). Záznam zo stretnutia Americkej spoločnosti pre informačnú vedu a technológie 47, č. 1 (2010): 1–10. <https://doi.org/10.1002/meet.14504701045>.

Dostupnosť

Wallace, Andrea: Accessibility and Open GLAM (Dostupnosť a otvorené GLAM) (1. 1. 2020).
Pripravujeme: Jani McCutcheon a Ana Ramalho (eds.): International Perspectives on Disability
Exceptions in Copyright and the Visual Arts: Feeling Art (Medzinárodné pohľady na výnimky
pre ľudí so zdravotným postihnutím v oblasti autorských práv a výtvarného umenia: Cítanie
umenia) (Routledge 2020), dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3615749> alebo
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3615749>

6. časť: Creative Commons pre akademických knihovníkov

Keďže úloha knižníc sa v našom rýchlo sa meniacom informačnom prostredí neustále vyvíja a rozširuje, odborné znalosti o verejných licenciách sú kľúčovým aktívom moderného knihovníka.

Licencie Creative Commons sú najobľúbenejšie verejné licencie medzi projektmi otvoreného vzdelávania a otvoreného prístupu na celom svete. CC prináša otvorenosť do otvorených vzdelávacích zdrojov a otvoreného prístupu. V tejto časti vás oboznámime so špecifikami používania licencií CC a obsahu s licenciami CC na vzdelávacie a výskumné účely.

Táto časť pozostáva z piatich sekcií:

[6.1 Otvorený prístup k vedeckým poznatkom](#)

[6.2 OVZ, otvorené učebnice, otvorené kurzy](#)

[6.3 Vyhľadávanie, posudzovanie a úprava zdrojov](#)

[6.4 Tvorba a šírenie OVZ](#)

[6.5 Otváranie inštitúcií](#)

Existujú aj [doplňkové zdroje](#) pre prípad, že máte záujem dozvedieť sa viac o niektorej z tém obsiahnutých v tejto časti. Rovnako by ste mohli mať záujem prečítať si kapitolu [5.4 Otvorená pedagogika/postupy](#), ktorá je súčasťou kurzu Certifikát CC pre pedagógov.

6.1 Otvorený prístup k vedeckým poznatkom

Literatúra s otvoreným prístupom je [digitálna, online, bezplatná a bez väčšiny obmedzení týkajúcich sa autorských práv a licencií](#). Otvorený prístup je v rozpore s existujúcim „uzavretým“ systémom popularizácie vedeckého a akademického výskumu, ktorý je pomalý, drahý a nevhodný na spoluprácu v oblasti výskumu a bádania. Napriek tomu, že akademický výskum je vo veľkej miere financovaný z verejných zdrojov, výsledky sú často skryté za technickými, právnymi a finančnými prekážkami alebo platobnými bránami. Publikovanie s otvoreným prístupom predstavuje alternatívny model – taký, ktorý plne využíva digitálne technológie, internet a verejné licencie na poskytovanie bezplatného prístupu k vzdelanosti.

Čo sa naučíme

- Zadefinovať otvorený prístup
- Vysvetliť výhody otvoreného prístupu pre vašich študentov a výskumných pracovníkov vo vašej inštitúcii
- Porozumieť tomu, ako môžu autori zabezpečiť otvorený prístup k svojim vlastným dielam

Otázky / Prečo je to dôležité

Účelom vedeckého bádania na univerzitách je základné hľadanie poznania. Výučba, otvorená výmena názorov a proces publikovania pôvodného výskumu sú všetko metódy, ktorými akademickí pracovníci (pedagógovia, výskumní pracovníci atď.), študenti, iní zamestnanci a ďalší aktéri prispievajú k rozvoju vedeckého poznania.

Nakoľko súčasné spôsoby prístupu k informáciám a ich šírenia v rámci univerzitného systému reflektujú a podporujú deklarované ciele výskumu a vedeckého poznania?

V tejto časti sa budeme zaoberať tým, ako publikovanie v režime otvoreného prístupu zodpovedá cieľom v oblasti zlepšenia prístupu k poznatkom a ako môžu knihovníci poskytovať univerzitám podporu pri implementácii postupov a politík otvoreného prístupu.

Grafika vytvorená Amy Collier, autorské práva vo vlastníctve Creative Commons. [CC BY](#)

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Ako vaša inštitúcia podporuje (alebo nepodporuje) otvorené publikovanie výsledkov výskumu? Ako komunikujete so študentmi a akademickými pracovníkmi vyhľadávajúcimi informácie pre svoj výskum? Stretli ste sa niekedy s platobnou bránou, keď ste sa chceli dostať k vedeckým článkom?

Získavanie potrebných vedomostí

Otvorený prístup

V zmysle definície podľa [Budapeštianskej iniciatívy za otvorený prístup](#), otvorený prístup k výskumu znamená bezplatnú „dostupnosť“ na verejnom internete, ktorá umožňuje všetkým používateľom čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, vyhľadávať v plných textoch článkov alebo na ne odkazovať, prehľadávať ich kvôli indexovaniu, používať ako dáta pre softvér alebo na akýkoľvek iný zákonný účel bez finančných, právnych alebo technických bariér, okrem tých, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou získania prístupu k samotnému internetu. Jediným obmedzením reprodukcie a distribúcie a jediným uplatnením autorskoprávnej ochrany, copyrightu, v tejto oblasti by malo byť to, že autori budú mať kontrolu nad integritou svojej práce a právo na riadne uznanie a uvádzanie autorstva a citovanie.“

Medzi dôležité prvky modelu otvoreného prístupu patria:

1. Autori si ponechávajú svoje autorské práva (môžeme hovoriť o autorských dodatkoch a odkazovať na ne).
2. Nulové obdobie embarga.
3. Publikovanie výskumných dát spolu s článkom.
4. Publikovanie výskumného článku pod licenciou Creative Commons, ktorá umožňuje hĺbkovú analýzu textov a dát (v tomto smere funguje ktorákoľvek z licencií CC okrem licencie ND, uprednostňuje sa však licencia CC BY).

Pozrite si [+10 budapeštianskych odporúčaní](#), ktoré uvádzajú odporúčané postupy pri tvorbe, prijímaní a implementácii politik a procesov otvoreného prístupu. Napríklad, „ak je to možné, politiky poskytovateľa finančných prostriedkov by mali vyžadovať voľný otvorený prístup (*libre OA*), podľa možnosti na základe licencie CC BY alebo inej ekvivalentnej licencie.“

Akademické publikácie v súčasnosti

Najprv si prečítajte článok na Wikipédii o [vedeckej komunikácii](#). Tento článok definuje vedeckú komunikáciu ako „systém tvorby písaných výskumných a iných vedeckých materiálov, ich hodnotenia z hľadiska kvality, šírenia vo vedeckej komunite a uchovávania na budúce použitie.“ Systém zahŕňa formálne komunikačné prostriedky, ako je publikovanie v recenzovaných časopisoch, ako aj neformálne kanály, napríklad elektronické zoznamy na serveroch.“

Autorské údaje k tejto grafike sú uvedené [tu](#).

Jednotlivé výzvy súvisiace s existujúcim prístupom k vedeckej komunikácii vyjadruje vyššie uvedená grafika. Tento obrázok vysvetľuje – zo všeobecného hľadiska – súčasný proces, ktorý sprevádza tvorbu a zverejňovanie vedeckých výsledkov. V prvom kroku životného cyklu zháňajú vedci, akademici a výskumné inštitúcie finančné prostriedky na realizáciu rôznych výskumov. Tieto finančné prostriedky najčastejšie pochádzajú z verejných zdrojov (napr.

z Národného inštitútu zdravia v Spojených štátoch [na Slovensku napr. z Agentúry na podporu výskumu a vývoja]), aj keď existuje viacero filantropických nadácií (napr. Nadácia Billa a Melindy Gatesovcov), ktoré v súčasnosti významne investujú do konkrétnych typov výskumu.

Po získaní grantov výskumníci realizujú svoje experimenty a zhromažďujú dáta. Výskumníci väčšinou spracúvajú svoje výsledky vo forme akademických článkov, ktoré predložia vedeckému časopisu na publikovanie. Časopisy potom zabezpečia, aby niektoré z predložených článkov prešli procesom recenzného konania, v ktorom si odborníci na konkrétnu tému z danej oblasti článok prečítajú, recenzujú a spripomienkujú.

Články, ktoré prejdú fázou recenzného konania článkov, sa otvorí možnosť byť publikované v časopise. Časopis oznámi autorovi, že bol jeho príspevok prijatý, a zvyčajne ho požiada, aby previedol autorské práva na časopis (alebo súhlasil s exkluzívnou zmluvou o publikovaní). Prijatím týchto podmienok autor odovzdá výhradné práva k svojmu textu (autorskoprávnu kontrolu nad svojím textom) vydavateľovi. To znamená, že nositeľom autorských práv sa stáva vydavateľ časopisu – a nie autor. Časopis tak môže obmedziť podmienky prístupu a opakovaného použitia na základe súboru práv udelených nositeľom práv podľa zákona.

Keďže sa vydavatelia časopisov takto stávajú *de facto* nositeľmi práv na publikovanie výsledkov vedeckého výskumu, sú zároveň subjektmi, ktoré môžu licencovať prístup k týmto materiálom vo vzťahu k univerzitným knižniciam, výskumným inštitúciám a verejnosti – zvyčajne za výrazný poplatok. To vedie k zacyklenej situácii, keď vydavatelia generujúci zisk v podstate spätne predávajú prístup k vedeckým a akademickým dielam, ktoré akademici pôvodne vytvorili prostredníctvom verejných grantov.

Aj po vypršaní embarga na publikovanie (doba zvyčajne 6 mesiacov až rok, počas ktorej si vydavatelia ponechávajú výhradné vydavateľské práva) zostáva prístup k vedeckému výskumu financovanému prevažne z verejných zdrojov obmedzený, pričom používatelia si môžu uvedené články iba prečítať (ak sú riadne poskytnuté do inštitucionálnych archívov). V konečnom dôsledku má verejnosť len obmedzený prístup k verejne financovanému vedeckému záznamu a pokrok vo vedeckej sfére nedosahuje svoj maximálny potenciál.

Existuje niekoľko kritických názorov na existujúci akademický publikačný systém. SPARC ponúka zhrnutie kľúčových bodov na svojej [stránke o otvorenom prístupe](#). Niektoré z tých najdôležitejších uvádzame nižšie:

- *Štáty poskytujú väčšinu finančných prostriedkov na výskum – stovky miliárd dolárov ročne – a verejné inštitúcie zamestnávajú veľkú časť všetkých výskumných pracovníkov.*
- *Výskumníci zverejňujú svoje zistenia bez toho, aby očakávali nejakú kompenzáciu. Na rozdiel od iných autorov odovzdávajú svoje diela vydavateľom bez nároku na odmenu, a to v záujme rozvoja ľudského poznania.*
- *Prostredníctvom recenzného konania (peer review) si výskumníci bezplatne navzájom hodnotia svoju prácu.*
- *Po publikovaní musia tí, ktorí prispeli na výskum (od daňových poplatníkov až po inštitúcie, ktoré podporili samotný výskum), zaplatiť za prístup k vedeckým zisteniam opäť. Hoci sa výskum realizuje vo verejnom záujme, verejnosti, ktorá ho zaplatila, k dispozícii nie je.*

Keďže neustále sa zvyšujúce ceny časopisov prevyšujú rozpočty knižníc, akademické knižnice sú nútené prijímať ťažké rozhodnutia – často musia zrušiť predplatné alebo presúvať peniaze z iných rozpočtových položiek. Členské inštitúcie Asociácie vedeckých knižníc (Association of Research Libraries) (niektoré z najlepšie financovaných inštitúcií v Severnej Amerike) uvádzajú, že na nákup predplatného časopisov vynakladajú približne 1 miliardu dolárov ročne. Od roku 2003 priemerné ceny časopisov rástli o 9 % ročne.

Publikovanie v režime otvoreného prístupu

Publikačný systém formou „uzavretého prístupu“ obmedzuje dosah vedeckej a akademickej obce a výrazne spomaľuje pokrok. Výskumník Peter Suber definuje otvorený prístup k literatúre ako prístup „digitálny, online, bezplatný a oslobodený od väčšiny obmedzení autorského práva a licencií“. Prečítajte si nižšie uvedenú grafiku a získajte stručný prehľad o tom, ako funguje systém publikovania v režime otvoreného prístupu.

Autorské údaje k tejto grafike sú uvedené [tu](#).

Na rozdiel od predchádzajúcej grafiky, ktorá vysvetľovala súčasný nákladný a neefektívny vedecký životný cyklus publikovania, vyššie uvedený obrázok skúma alternatívnu cestu – cestu otvoreného prístupu.

Proces sa začína rovnako ako pri vysvetľovaní súčasného systému – grantové agentúry vypíšu výzvy na predkladanie návrhov výskumných projektov. No namiesto toho, aby sa mlčalo o tom, ako sa budú výsledky výskumu oznamovať, súčasťou žiadostí o návrh na výskum sú aj politiky, ktoré vyžadujú, aby bol publikovaný výskum prístupný formou otvoreného prístupu.

Vedci následne realizujú svoje vedecké experimenty a pripravujú akademické rukopisy. Pred zaslaním článkov do časopisov musia porozmýšľať o požiadavkách na otvorený prístup, na ktorých sa dohodli, keď prijali financovanie z grantu. To znamená, že výskumníci si musia

ponechať svoje autorské práva – a nie ich prepísať na vydavateľov generujúcich zisk. Alebo si musia autori nájsť časopis so zlatým otvoreným prístupom, ktorý zverejňuje výskumy s licenciami umožňujúcimi otvorený prístup (napr. CC BY). V oboch prípadoch si autori ponechávajú niektoré alebo všetky práva na svoje vedecké články, ktoré im umožňujú publikovať pod licenciami na otvorený prístup a zabezpečujú, že môžu svoje články archivovať na univerzite alebo v inštitucionálnom úložisku na účely dlhodobého prístupu a uchovávanía.

Publikovaním na základe licencií s otvoreným prístupom, ako je CC BY, sú následným používateľom udelené zákonné povolenia na prístup a opakované použitie výskumu. Tento typ systému otvoreného prístupu je lepšie zosúladený s pôvodným cieľom vedeckého bádania a otvoreného šírenia výsledkov prostredníctvom procesu vedeckej komunikácie. Z dlhodobého hľadiska je režim otvoreného prístupu efektívnejší, spravodlivejší, cenovo dostupnejší a založený na spolupráci.

Pozrite si video [Open Access Explained!](#) (Vysvetlenie otvoreného prístupu!)

<iframe width="560" height="315" src="https://www.youtube.com/embed/L5rVH1KGBCY" frameborder="0" allowfullscreen></iframe>

Typy otvoreného prístupu

Autori majú možnosť publikovať otvoreným spôsobom niekoľkými spôsobmi. Tie najbežnejšie sú známe ako „zelený“ alebo „zlatý“ otvorený prístup.

Zelený otvorený prístup = voľné sprístupnenie verzie rukopisu v úložisku. Tento druh je známy aj ako autoarchivácia. Príkladom zeleného otvoreného prístupu je [univerzitné výskumné úložisko](#): repozitáre s otvoreným prístupom môžu byť venované konkrétnemu vednému odboru (napr. [arXiv](#) pre fyziku) alebo inštitúcii (napr. [Knowledge@UChicago](#) pre Chicagskú univerzitu).

Zlatý otvorený prístup = sprístupnenie konečnej verzie rukopisu ihneď po publikovaní vydavateľom, spravidla publikovaním v časopise s otvoreným prístupom a publikovaním

článku pod verejnou licenciou. Časopisy s otvoreným prístupom zvyčajne účtujú poplatok za spracovanie článku (APC), keď si autor želá (a) zverejniť článok online s umožnením bezplatného prístupu verejnosti a (b) zachovať autorské práva na článok. Výška APC sa pohybuje od 0 do niekoľkých tisíc dolárov za článok. [O APC si prečítajte viac na Wikipédii.](#) Príkladom časopisu so zlatým otvoreným prístupom je [PLOS](#).

[Directory of Open Access Journals](#) (Register časopisov s otvoreným prístupom, DOAJ) je stránka, ktorá indexuje časopisy s otvoreným prístupom, a [HowOpenIsIt?](#) (pozri nižšie) je užitočný nástroj na hodnotenie relatívnej „otvorenosti“ publikovania od úplne otvoreného prístupu až po uzavretý prístup.

ACCESS	READER RIGHTS	REUSE RIGHTS	COPYRIGHTS	AUTHOR POSTING RIGHTS	AUTOMATIC POSTING	MACHINE READABILITY	ACCESS	
	Bezplatné právo na čítanie všetkých článkov ihneď po publikovaní	Rozsiahle práva na opakované použitie a remixovanie (napr. licencia CC BY)	Autor je nositeľom autorských práv bez obmedzení	Autor smie okamžite zverejniť ktorúkoľvek verziu v ktoromkoľvek repozitári alebo na webovej stránke	Časopisy automaticky sprístupňujú kópie všetkých článkov v dôveryhodných repozitároch tretích strán (napr. PubMed Central, OpenAire, inštitucionálne) ihneď po publikovaní	Plný text článku, metadáta, podporné dáta (vrátane formátov a sémantického značenia) a citácie sú prístupné cez API, pričom pokyny sú zverejnené		
	Bezplatné právo na čítanie všetkých článkov po období embarga najviac 6 mesiacov	Opakované použitie, remixovanie a iné využitie diela v súlade s určitými obmedzeniami a podmienkami (napr. licencie CC BY-NC a CC BY-SA)	Autor si ponecháva/vydavateľ udeľuje široké práva, vrátane práva autora na opakované použitie (napr. údaje/obrázky v prezentáciách/pri výučbe, tvorbe odvodených diel) a autorizačné práva (pre iných na používanie)	Autor smie okamžite zverejniť ktorúkoľvek verziu (určenú vydavateľom) v ktoromkoľvek repozitári alebo na webovej stránke	Časopisy automaticky sprístupňujú kópie všetkých článkov v dôveryhodných repozitároch tretích strán (napr. PubMed Central, OpenAire, inštitucionálne) do 6 mesiacov	Prístup k plnému textu článku, metadátam a citáciám je možný cez API, pričom pokyny sú zverejnené		
	Bezplatné právo na čítanie všetkých článkov po období embarga viac ako 6 mesiacov	Opakované použitie (žiadne remixovanie ani iné využitie diela) v súlade s určitými obmedzeniami a podmienkami (napr. licencie CC BY-ND)	Opakované použitie (žiadne remixovanie ani iné využitie diela) v súlade s určitými obmedzeniami a podmienkami (napr. licencie CC BY-ND)	—————	Autor smie zverejniť niektorú verziu (určenú vydavateľom) v ktoromkoľvek repozitári alebo na webovej stránke s určitým oneskorením (určené vydavateľom)	Časopisy automaticky sprístupňujú kópie všetkých článkov v dôveryhodných repozitároch tretích strán (napr. PubMed Central, OpenAire, inštitucionálne) do 12 mesiacov		Plný text článku, metadáta, a citácie môžu byť prehľadávané (crawled) bez osobitného povolenia alebo registrácie, pričom pokyny sú zverejnené
	Bezplatné a okamžité právo na čítanie niektorých, ale nie všetkých, článkov (vrátane "hybridných" modelov)	Niektoré práva na opakované použitie nad rámec primeraného použitia (fair use) na niektoré, ale nie všetky, články (vrátane "hybridných" modelov)	Niektoré práva na opakované použitie nad rámec primeraného použitia (fair use) na niektoré, ale nie všetky, články (vrátane "hybridných" modelov)	Autor si ponecháva/vydavateľ udeľuje obmedzené práva autorovi na opakované použitie (napr. údaje/obrázky v prezentáciách/pri výučbe, tvorbe odvodených diel)	Autor smie zverejniť niektorú verziu (určenú vydavateľom) v určitých repozitároch alebo webových stránkach okamžite alebo s oneskorením	Časopisy automaticky sprístupňujú kópie niektorých, ale nie všetkých, článkov v dôveryhodných repozitároch tretích strán (napr. PubMed Central, OpenAire, inštitucionálne) do 12 mesiacov		Plný text článku, metadáta a citácie sa môžu prehľadávať (crawl) so súhlasom, pričom pokyny sú zverejnené
	Predplátne, členské, platba za zobrazenie, alebo iné poplatky potrebné na čítanie všetkých článkov	Žiadne práva na opakované použitie nad rámec primeraného použitia (fair use/dealing) alebo iných zákonných výnimiek a obmedzení autorských práv (Všetky práva vyhradené)	Žiadne práva na opakované použitie nad rámec primeraného použitia (fair use)	Vydavateľ je nositeľom autorských práv, autor nemá právo na opakované použitie nad rámec primeraného použitia (fair use)	Autor nesmie nikdy uložiť žiadnu verziu v žiadnom repozitári ani na žiadnej webovej stránke	Žiadne automatické uloženie v repozitároch tretích strán		Žiadne plné texty článkov k dispozícii na prehľadávanie (crawling)

Niektoré nové modely, ako sú preprinty a centrá (*hubs*), sa objavujú rýchlo, môžu však ponúkať nový spôsob premýšľania o publikovaní s otvoreným prístupom mimo obmedzení modelov sprostredkovaných vydavateľmi. Ďalšie informácie o týchto novovznikajúcich oblastiach nájdete v časti Doplnkové zdroje v sekcii Publikovanie v režime otvoreného prístupu.

Vzdelávanie autorov o právach v oblasti publikovania

Pochopením autorských práv a rôznych možností vedeckého publikovania môžu knihovníci pomôcť akademickým pracovníkom a študentom orientovať sa v systéme pri publikovaní výsledkov svojho výskumu..

Vedecké vydavateľstvá často vyžadujú, aby autori previedli svoje práva na vydavateľské spoločnosti pred tým, ako sa ich výskum zverejní vo vedeckom časopise. Odborní knihovníci a ďalší odborníci z rôznych oddelení knižnice môžu autorov z radov akademických pracovníkov a študentov podporiť tým, že im pomôžu pochopiť, čoho sa vzdávajú, keď prevedú svoje autorské práva na vydavateľa. Napríklad vedeckí autori, ktorí prevedú svoje autorské práva, by mohli prísť o možnosť publikovať svoj výskum na svojich vlastných webových stránkach.

Existuje niekoľko nástrojov, ktoré pomáhajú akademickým pracovníkom a vedcom porozumieť ich právam a možnostiam publikovania a ktoré im pomáhajú tieto práva uplatňovať. Nástroj na

ukončenie prevodu ([Termination of Transfer tool](#))¹, ktorý vytvorilo združenie autorov Authors Alliance v spolupráci s Creative Commons, poskytuje autorom, ktorí predtým uzavreli zmluvy o publikovaní diel, informácie o tom, či a ako môžu získať späť publikačné práva, ktoré predtým postúpili vydavateľstvu, aby mohli publikovať za nových podmienok, vrátane licencie CC, ak sa tak rozhodnú. Nástroj [Scholars Copyright Addendum Engine](#)² môžu používať akademickí pracovníci a ďalší autori, ktorí chcú upraviť alebo doplniť dohody o publikovaní po zaslaní článku klasickému vydavateľovi. Tento [nástroj](#) umožňuje autorom vybrať si spomedzi rôznych možností tak, aby si ponechali práva, a vygeneruje dohodu, ktorá sa následne predloží spolu s klasickou dohodou o publikovaní, aby nadobudla právne účinky. Okrem toho Authors Alliance publikuje nespočetné množstvo [zdrojov](#) o týchto nástrojoch a o otvorenom prístupe a PLoS ponúka aj zdroje a články o [výhodách otvoreného prístupu](#).

Akademickí knihovníci môžu zároveň pomôcť vedcom porozumieť tomu, ako jednotlivé možnosti publikovania ovplyvňujú publikum a prestíž ich práce. Impakt faktor predstavuje primárnu metriku významnosti časopisu alebo publikácie a vypočíta sa na základe priemerného počtu citácií časopisu. Keďže impakt faktor nie je nevyhnutne spoľahlivou metriku významnosti časopisu, niektorí vydavatelia, napr. Nature, prehodnocujú dôležitosť [impakt faktorov časopisov](#). Mnohí vedci hlásiaci sa k otvorenému prístupu presadzujú systémy, ako je [altmetrika](#), aby tak ponúkli iný spôsob uvažovania o dosahu (impakte) nad rámec klasických metrick. V roku 2017 spoločnosť [1Science OA- Finder](#) vydala štúdiu, v ktorej sa zistilo, že články s otvoreným prístupom majú v priemere o 50 % väčší vplyv na výskum ako striktné poplatné štúdie. Ďalšie informácie nájdete [v článku Jona Tennanta z roku 2016 o akademických, spoločenských a ekonomických výhodách otvoreného prístupu](#).

Postupy a politiky otvoreného prístupu na univerzitách aj mimo nich

Politika otvoreného prístupu je formálna politika prijatá inštitúciou na podporu výskumných pracovníkov pri otvorenom sprístupňovaní ich práce. Tieto pravidlá sa môžu týkať publikovaných recenzovaných článkov, konferenčných príspevkov a/alebo recenzovaných návrhov alebo preprintov, ktoré sú uložené v inštitucionálnom úložisku alebo publikované v časopise za podmienok otvoreného prístupu.

Politiky otvoreného prístupu vo všeobecnosti stanovujú usmernenia o tom, ako môžu výskumní pracovníci propagovať svoj výskum s cieľom maximalizovať prístup. Register mandátnych politík archivovania v repozitároch s otvoreným prístupom ([Registry of Open Access Repositories Mandatory Archiving Policies](#), ROARMAP) je register, ktorý mapuje politiky otvoreného prístupu, resp. mandáty prevzaté univerzitami, výskumnými inštitúciami a financovateľmi výskumu, ktorí požadujú od svojich výskumných pracovníkov, aby poskytli otvorený prístup k svojim výstupom – recenzovaným výskumným článkom tým, že ich uložia do inštitucionálneho úložiska alebo zverejnia v časopise v zmysle podmienok otvoreného prístupu.

Obhajca otvoreného prístupu [Peter Suber](#) poznamenal, že „mandát“ nie je vhodný výraz pre politiky otvoreného prístupu, „... vhodným však nie je ani žiadne iné anglické slovo.“ Bez mandátu môžu inštitúcie zväziť politiky dobrovoľnej účasti, keď sa knižnice alebo oddelenia pre autorské práva zamerajú na prechod zo štandardnej publikačnej praxe na otvorený prístup.

---

¹ V súčasnosti sa nástroj Termination of Transfer vzťahuje len na americké autorské práva a zmluvy, ktoré podliehajú právnym predpisom USA. Creative Commons pracuje na rozšírení nástroja na poskytovanie informácií a zdrojov o ustanoveniach s podobným účinkom na celom svete.

² SCAE a dodatky aktualizoval Creative Commons v roku 2018.

Politika univerzít

Mnohé univerzity prijali politiky otvoreného prístupu, podľa ktorých sú výskumní pracovníci pridružení k univerzitám povinní udeliť svojej inštitúcii nevýhradnú licenciu na vedecký článok v čase vytvorenia diela. Tento proces odstraňuje problémy s vydavateľmi, keďže univerzita si ponechá zákonné právo na dielo pred tým, než by sa autorské práva previedli na vydavateľa. Tieto politiky sa začali rozširovať s predpokladom, že samotné univerzity by mali byť schopné zabezpečiť si prístup k výstupom výskumu svojich akademických pracovníkov a možnosť uchovávať ich. Na ilustráciu si prečítajte [Politiku otvoreného prístupu Kalifornskej univerzity](#). Mnohé ďalšie inštitucionálne politiky otvoreného prístupu si môžete pozrieť v [ROARMAP](#), ktorý zhromaždil niekoľko stoviek politík otvoreného prístupu vrátane politík univerzít, výskumných organizácií a akademických inštitúcií.

V rámci Harvardského projektu za otvorený prístup (Harvard Open Access Project) bol vypracovaný [súbor nástrojov](#) pre akademických knihovníkov, ktorí majú záujem o vypracovanie politiky otvoreného prístupu pre svoju univerzitu alebo inštitúciu. Politiky otvoreného prístupu zvyčajne pochádzajú z Oddelenia pre vedeckú komunikáciu, k tvorbe týchto politík však môžu prispieť knihovníci s rôznymi funkciami (služby, informačný špecialista atď.).

Verejné politiky

Okrem podpory rozvoja politík otvoreného prístupu na univerzitnej úrovni môžu verejné politiky zabezpečiť, aby sa výskum financovaný z verejných zdrojov sprístupnil za podmienok otvoreného prístupu. To sa zvyčajne dosahuje zahrnutím požiadaviek na šírenie materiálov viazaných na prijímanie štátnych alebo filantropických grantových prostriedkov. Ak cykly financovania výskumu zahŕňajú požiadavku na uloženie publikácie a/alebo publikovanie pod verejnou licenciou, rozšírený prístup a príležitosti na opakované použitie zvyšujú hodnotu financovania výskumu. Napríklad [Politika prístupu verejnosti](#) Národného inštitútu zdravia USA (NIH) vyžaduje: „... aby všetci výskumníci financovaní NIH predložili alebo zabezpečili predloženie elektronickej verzie svojich konečných, recenzovaných rukopisov útvaru PubMed Central Národnej lekárskej knižnice po ich prijatí na publikovanie, ktoré budú zverejnené najneskôr 12 mesiacov od oficiálneho dátumu publikovania...³⁴“

[Zákon o primeranom prístupe k vede a technologickému výskumu](#) (FASTR) bol predložený do Snemovne reprezentantov a do Senátu v rokoch 2012 až 2017. Hoci bol FASTR predložený do Kongresu USA v rokoch 2012 – 2017, ešte nebol schválený. Ak by Kongres USA schválil FASTR, federálne agentúry s ročným rozpočtom na externý výskum vo výške 100 miliónov dolárov a viac by museli poskytnúť verejnosti online prístup k výskumným článkom napísaných na základe takto financovaného výskumu do 6 až 12 mesiacov od jeho uverejnenia v recenzovanom časopise. Schválením FASTR by sa zabezpečilo, že články financované z verejných zdrojov by boli voľne dostupné na prečítanie všetkým potenciálnym používateľom, pričom [články by mohli byť plne využité v digitálnom prostredí](#), čo by umožnilo používanie nových výpočtových analytických nástrojov, ktoré sľubujú revolúciu vo výskumnom procese. [V roku 2022 aktualizoval Úrad pre vedecko-technologickú politiku prezidenta USA (OSTP, Office of Science and Technology Policy) svoju politiku prístupu k výsledkom vedeckého výskumu financovaného z verejných zdrojov, a to tak, aby bol tento výskum dostupný verejnosti okamžite a bezplatne – od roku 2026. [Memorandum](#) nariaďuje federálnym inštitúciám čo najskôr nastaviť svoje politiky verejného prístupu (public acces policies) tak, aby boli publikácie a súvisiace dáta z výskumu financovaného daňovými poplatníkmi dostupné verejnosti bez embarga alebo poplatkov. Všetky inštitúcie musia implementovať aktualizované politiky najneskôr do 31. decembra 2025. Viac informácií na stránke <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/>]

Presadzovanie politík otvoreného prístupu

Cieľom väčšiny politík otvoreného prístupu je zabezpečiť, aby sa s výskumom financovaným z verejných zdrojov (alebo nadáciou) mohol oboznámiť každý a aby sa naň v ideálnom prípade vzťahovala verejná licencia s nulovým obdobím embarga. Pri presadzovaní politík otvoreného prístupu zohráva dôležitú úlohu viacero aktérov.

Poskytovatelia finančných prostriedkov a ich programoví pracovníci musia rozumieť politike otvoreného prístupu, komunikovať jej význam príjemcom ústne aj písomne a následne priebežne kontrolovať, či má verejnosť plný prístup k obsahu a dátam v zmysle podmienok otvoreného prístupu.

Vedenie univerzity/vysokej školy by malo poskytnúť akademickým pracovníkom (pedagógom a výskumným pracovníkom) podporu (napr. prijať knihovníka zameraného na oblasť otvoreného prístupu a otvorených vzdelávacích zdrojov na plný úväzok) pri publikovaní v časopisoch s otvoreným prístupom alebo inom otvorenom šírení výsledkov ich výskumov. Inštitúcie môžu zároveň prehodnocovať a upravovať (podľa potreby) svoje pravidlá tak, aby v rámci procesu hodnotenia splnenia podmienok pri menovaní do funkcie či prijatí do zamestnania boli akademickí pracovníci odmeňovaní (a nie trestaní) za otvorené publikovanie.

Mýty o otvorenom prístupe vyvrátené

Akademickým pracovníkom a študentom môže otvorený prístup pripadať ako desivý nový svet, najmä so zvyšovaním tlaku na publikačnú činnosť. Existuje mnoho príručiek na vyvrátenie mýtov o publikovaní v režime otvoreného prístupu, a pozorné čítanie zohráva v súčasnom akademickom prostredí rozhodujúcu úlohu pri rozptýlení všetkých obáv alebo nedorozumení.

- [Peter Suber: Field Guide to misunderstandings about Open Access \(Príručka o nedorozumeniach ohľadom otvoreného prístupu\).](#)
- [Minnesotská univerzita: Myths about Open Access Publishing \(Mýty o publikovaní v režime otvoreného prístupu\).](#)
- [Mike Taylor: Persistent Myths about open access scientific publishing \(Pretrvávajúce mýty o vedeckej publikačnej činnosti s otvoreným prístupom\).](#)

Záverečné poznámky

Univerzity zohrávajú významnú úlohu v rozvoji vedeckého výskumu a publikačná činnosť je kľúčovým spôsobom, ktorým akademickí pracovníci prezentujú zistenia svojim spolupracovníkmi a verejnosti. Ako organizátori poznatkov v rámci inštitúcií môžu knihovníci spolupracovať s univerzitnými výskumníkmi na podpore prístupu k informáciám. Môžu to dosiahnuť vzdelávaním o spôsoboch a dôvodoch otvoreného prístupu, odpovedaním na otázky týkajúce sa autorských práv a poskytovaním usmernení a odporúčaní na maximalizáciu dosahu a vplyvu vedeckej publikačnej činnosti v konkrétnych oblastiach.

6.2 Otvorené vzdelávacie zdroje, otvorené učebnice, otvorené kurzy

Otvorené vzdelávanie je myšlienka, súbor obsahov, postupov, politik či komunita, ktoré môžu pri správnom použití pomôcť každému na svete získať prístup k bezplatným, efektívnym a otvoreným vzdelávacím materiálom pri nulových hraničných nákladoch [náklady pri zvýšení/rozšírení výroby, v kontexte vzdelávania náklady na zorientovanie sa v novej téme]. Žijeme vo veku informačnej hojnosti, kde po prvýkrát v histórii ľudstva môže v podstate každý dosiahnuť vzdelanie, po ktorom túži. Kľúčom k tomuto transformačnému posunu vo vzdelávaní sú otvorené vzdelávacie zdroje (z angl. Open Educational Resources, OVZ). OVZ sú vzdelávacie materiály šírené bezplatne, na ktoré sa vzťahujú zákonné povolenia, na základe ktorých ich môže verejnosť voľne používať, šíriť a ďalej rozvíjať ich obsah.

OVZ sú možné, pretože:

- zdroje vzdelávania sú (väčšinou) digitálne³ a digitálne zdroje sa môžu ukladať, kopírovať a distribuovať s takmer nulovými nákladmi;
- internet uľahčuje verejnosti šírenie digitálneho obsahu a
- licencie Creative Commons zas uľahčujú a legalizujú zachovanie autorských práv a legálne šírenie vzdelávacích zdrojov navonok.

Keďže efektívne vzdelávacie materiály dokážeme šíriť navonok za takmer nulové náklady⁴, mnohí tvrdia, že pedagógovia a štáty, ktoré podporujú verejné vzdelávanie, majú morálnu a etickú povinnosť tak konať. Koniec koncov, vzdelávanie je predovšetkým o šírení vedomostí a myšlienok. Creative Commons verí, že OVZ nahradia veľa drahého, proprietárneho obsahu používaného v akademických kurzoch. Prechod na tento model prinesie spravodlivejšie hospodárske príležitosti a sociálne výhody na celom svete bez toho, aby sa znížila kvalita vzdelávacieho obsahu.

Otázky / Prečo na tom záleží

Zdá sa vám rozumné, že vzdelávanie v ére internetu by malo byť drahšie a menej flexibilné ako v predchádzajúcich generáciách? Vzdelávanie je dôležitejšie ako kedykoľvek v minulosti. Nič iné nemôže prispieť k podpore šťastia, prosperity a bezpečnosti jednotlivcov, rodín a spoločnosti. Hoci mnoho zaujímavých a užitočných experimentov sa deje mimo formálneho vzdelávania, tituly, certifikáty a ďalšie osvedčenia udelené oficiálnymi inštitúciami sú stále mimoriadne dôležité pre kvalitu života mnohých ľudí na celom svete.

---

³ Väčšina OVZ sa „zrodila“ v digitálnej podobe, hoci OVZ môžu byť sprístupnené študentom v digitálnom aj tlačnom formáte. Samozrejme, digitálne OVZ sa ľahšie šíria, upravujú a redistribuujú, digitálny formát však ešte nie je tým, vďaka čomu sa nejaký materiál považuje alebo nepovažuje za OVZ.

⁴ Kým v mnohých krajinách (napr. v mnohých členských štátoch EÚ) nemusia byť náklady problémom, reštriktívne autorské práva a obmedzené práva na primerané použitie (fair use)/primeraný prístup (fair dealing) môžu viesť k obmedzeniu nových vyučovacích metód.

[opensourceway: Otvorené vzdelávacie zdroje: Ekosystém vzdelávania ožíva. CC BY-SA 2.0](#)

Formálne vzdelanie, dokonca aj v ére internetu, môže byť drahšie a menej flexibilné ako kedykoľvek predtým. V mnohých krajinách vydavatelia vzdelávacích materiálov predražujú učebnice a ďalšie zdroje. V rámci prechodu z tlače na digitálny formát sa tie isté spoločnosti vo veľkej miere presunuli od modelu, v ktorom si študenti kupujú a vlastnia knihy, k modelu „streamovania“, v rámci ktorého majú prístup k materiálom na obmedzený čas.

Okrem toho vydavatelia neustále vyvíjajú reštriktívne technológie, ktoré obmedzujú spôsob, akým môžu študenti a akademickí pracovníci narábať so zdrojmi, ku ktorým majú dočasný prístup, vrátane vynachádzania nových spôsobov, ako zakázať tlač, zabrániť vyberaniu a vkladaniu ich častí a obmedziť šírenie materiálov medzi priateľmi.

Čo sa naučíme

- Definovať pojem „otvorené“ v súvislosti s otvorenými vzdelávacími zdrojmi (OVZ)
- Rozlišovať medzi OVZ, otvorenými učebnicami, otvorenými kurzmi a hromadnými otvorenými online kurzmi (MOOC)

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Aký vplyv mali rastúce náklady a znížená flexibilita vzdelávacích materiálov na vás a na vašich známych? Akú úlohu podľa vás zohrali autorské práva s klauzulou „všetky práva vyhradené“ a súvisiace zákony pri zvyšovaní nákladov a znižovaní flexibility študentov a učiteľov?

Získavanie potrebných vedomostí

OVZ a otvorené učebnice

Na úvod si pozrite toto video [Why OER?](#) (Prečo OVZ?) (trvanie 03:48)

Otvorené vzdelávacie zdroje (OVZ) sú vzdelávacie, študijné a výskumné materiály, ktoré sú buď (a) súčasťou verejnej sféry (public domain) alebo (b) licencované spôsobom, ktorý zabezpečuje každému bezplatné a trvalé povolenie vykonávať **činnosti známe pod skratkou 5R** (retain – uchovávanie, reuse – opakované použitie, revise – úprava, remix – remixovanie a redistribute – ďalšie šírenie)⁵.

Na opis OVZ môžete použiť aj túto menej odbornú definíciu:

OVZ sú vzdelávacie materiály, ktoré možno voľne sťahovať, upravovať a šíriť tak, aby lepšie slúžili všetkým študentom.⁶

Na rozdiel od klasických vzdelávacích materiálov, ktoré sú čoraz drahšie a čoraz menej flexibilné, OVZ poskytujú každému a všade bezplatné povolenie na sťahovanie, úpravu a ďalšie šírenie. David Wiley prišiel s ďalšou populárnou definíciou, podľa ktorej možno za OVZ považovať len vzdelávacie materiály licencované tak, aby mala verejnosť povolenie vykonávať činnosti 5R.

Činnosti 5R zahŕňajú:

1. **Uchovávanie** – povolenie vytvárať, vlastniť a kontrolovať kópie obsahu (napr. sťahovať, kopírovať, ukladať a spravovať).
2. **Opakované použitie** – povolenie na použitie obsahu rôznymi spôsobmi (napr. v triede, v študijnej skupine, na webovej stránke, vo videu).
3. **Úprava** – povolenie adaptovať, prispôbiť, upraviť alebo zmeniť samotný obsah (napr. preložiť obsah do iného jazyka).
4. **Remixovanie** – povolenie kombinovať pôvodný alebo upravený obsah s iným materiálom na vytvorenie niečoho nového (napr. začlenenie obsahu do *mashupu* [Podľa [SocialPilot](#) slovo *mashup* označuje obsah vytvorený spracovaním textu, číselných údajov, obrázkov, videí, hudby a iných foriem obsahu z viacerých zdrojov a platforiem. Obsahový *mashup* teda zahŕňa niekoľko druhov médií zo zverejnených zdrojov na vytvorenie nového diela, ktoré je zvyčajne zverejnené ako nový príspevok na platformách sociálnych médií. Podľa [Wikipédie](#) slovo *mashup* označuje aj webovú stránku alebo aplikáciu, ktorá poskytuje nové služby a v rámci toho kombinuje dáta a materiály z rôznych zdrojov.]).
5. **Ďalšie šírenie** – povolenie na šírenie kópií pôvodného obsahu, úprav alebo remixov medzi ďalšími osobami (napr. poskytnutie kópie priateľovi).

Najjednoduchší spôsob, ako sa uistiť, že vzdelávací zdroj je „otvorený“ vzdelávací zdroj, ktorý poskytuje povolenia na činnosti označované skratkou 5R, je zistiť, či je zdroj súčasťou verejnej sféry (public domain), alebo či sa naň vzťahuje licencia Creative Commons, ktorá umožňuje vytváranie odvodených diel – [CC0](#), [CC BY](#), [CC BY-SA](#), [CC BY-NC](#) alebo [CC BY-NC-SA](#). Do tohto zoznamu sme označenie *Public Domain Mark* nezaradili len z toho dôvodu, že zdroj takto označený v jednej krajine nemusí byť vo verejnej sfére (public domain) v inej krajine. Ako sme uviedli v 3. časti, označenie *Public Domain Mark* nemá právne účinky.

⁵ <https://creativecommons.org/about/program-areas/education-OER/>

⁶ Vypracované organizáciou OER Communications, koalíciou severoamerických podporovateľov otvoreného vzdelávania pôsobiacich v oblasti popularizácie OVZ: OER-comms@googlegroups.com

OVZ majú rôznorodé podoby a rozsahy. OVZ môžu byť rozsahom malé, napr. jedno video alebo [simulácia](#), ale aj rozsiahle ako celý študijný program. Pre učiteľov môže byť ťažké alebo minimálne časovo náročné zostaviť OVZ do dostatočne uceleného súboru, ktorý by nahradil učebnicu chránenú autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“. Z tohto dôvodu sa OVZ často zhromažďujú a prezentujú spôsobom, ktorý pripomína klasickú učebnicu, aby ich učitelia ľahšie pochopili a používali. Pojem „otvorená učebnica“ jednoducho znamená súbor otvorených vzdelávacích zdrojov, ktoré boli usporiadané tak, aby vyzerali ako klasická učebnica s cieľom uľahčiť proces ich zavádzania. Príklady otvorených učebníc z mnohých disciplín nájdete na stránkach [OpenStax](#), [Open Textbook Library](#) alebo [BCcampus Open Education](#). Inokedy sú OVZ zhrnuté do jedného celku a prezentované v podobe digitálnych študijných materiálov. Príklady otvorených študijných materiálov nájdete na stránkach [Open Education Consortium](#) a [MIT OCW](#).

Výskum ukázal, že okrem toho, že študenti [ušetria peniaze](#), keď ich učitelia zavedú OVZ, môžu dosahovať aj [lepšie výsledky](#), ak si ich učitelia zvolia OVZ namiesto vzdelávacích materiálov, ktoré sú dostupné s autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“.

Myšlienku OVZ silne presadzuje celý rad jednotlivcov, organizácií a vlád, o čom svedčia dokumenty ako [Deklarácia o otvorenom vzdelávaní z Kapského Mesta](#) (2007) a [Kapské Mesto +10](#) (2017), [Parížska deklarácia UNESCO o OVZ](#) (2012), [Akčný plán UNESCO o OVZ z Ľubľany](#) (2017) či [Odporúčanie UNESCO pre OVZ](#) (2019).

Otvorené vzdelávacie zdroje verzus bezplatné knižničné zdroje

Učitelia a profesori zvyčajne na svojich hodinách používajú kombináciu komerčného obsahu chráneného autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“, bezplatných knižničných zdrojov a OVZ. Kým knižničné zdroje sú pre študentov a akademických pracovníkov „zadarmo“ v rámci danej inštitúcie, v skutočnosti (a) nie sú „zadarmo“, pretože inštitucionálna knižnica musí platiť za ich nákup alebo predplatné a (b) nie sú dostupné širokej verejnosti. Táto tabuľka zachytáva náklady pre študentov a zákonné povolenia, ktoré sú dostupné pre učiteľov a študentov pre každý z uvedených typov vzdelávacích zdrojov.

	Náklady pre študentov	Povolenia pre učiteľov a študentov
Komerčné učebnice	Drahé	Obmedzujúce
Knižničné zdroje	Bezplatné	Obmedzujúce
Otvorené vzdelávacie zdroje	Bezplatné	Činnosti 5R

[David Wiley](#). Snímka prezentácie. [CC BY 4.0](#)

OVZ v primárnom/sekundárnom⁷ verzus terciárnom (vysokoškolskom) vzdelávaní

OVZ sa používajú vo všetkých oblastiach vzdelávania. Spôsob, akým sa OVZ tvoria a zavádzajú, sa však často líši v závislosti od stupňa vzdelávania, v rámci ktorej pôsobíte.

Vo všeobecnosti je v prípade akademických pracovníkov na terciárnom (vysokoškolskom) stupni vzdelávania **vyššia** pravdepodobnosť, že:

- budú mať čas, zdroje a podporu na tvorbu a úpravu vzdelávacích zdrojov,
- budú vlastníť autorské práva na obsah, ktorý vytvoria (aj keď to závisí od zmluvy s vysokou školou/univerzitou),
- môžu prijímať jednostranné rozhodnutia (pozri [akademickú slobodu](#)), pokiaľ ide o obsah používaný na hodinách.

Samotní akademickí pracovníci terciárneho (vysokoškolského) vzdelávania sú často tvorcami OVZ a môžu rozhodovať o tom, či zavedú OVZ do svojich študijných programov. V terciárnom (vysokoškolskom) vzdelávaní vo všeobecnosti prevláda tendencia postupného prijímania OVZ jednotlivými pedagógmi/vedeckými pracovníkmi vysokej školy. Vzhľadom na

⁷ [V severoamerickom vzdelávacom systéme je to vzdelávanie od ekvivalentu predškolského vzdelávania po strednú školu na Slovensku.]

túto príležitosť je rozhodujúce, aby mali akademickí pracovníci dostatok času, zdrojov a podpory na vytvorenie a zavedenie obsahu otvoreného vzdelávania a prechod na otvorené vzdelávacie postupy/výučbu. Príklad: [British Columbia Faculty wrote an Open Textbook](#) (Akademickí pracovníci Univerzity v Britskej Kolumbii napísali otvorenú učebnicu).

Vo všeobecnosti je u učiteľov pôsobiacich na základných a stredných školách **menej** pravdepodobné, že:

- budú mať čas, zdroje a podporu na tvorbu a úpravu vzdelávacích zdrojov,
- budú vlastniť autorské práva na obsah, ktorý vytvoria (aj keď to závisí od ich zmluvy so školou/školským obvodom) [Na Slovensku učitelia ZŠ a SŠ zvyčajne nemajú v zmluvách zvyčajne žiadne podmienky súvisiace s OVZ, ktoré vytvoria.],
- môžu prijímať jednostranné rozhodnutia o tom, aký obsah sa použije v príslušných učebných osnovách.

V školách primárneho a sekundárneho vzdelávania sa OVZ zavádzajú skôr na úrovni školského obvodu alebo školy, a nie na úrovni jednotlivých učiteľov. Príklad: [Open policies in New Zealand schools](#) (Otvorené politiky vzdelávania v školách na Novom Zélande). [Platí pre anglofónne krajiny.].

Otvorené vzdelávacie zdroje (stručná časová os)

Hoci v rámci tohto kurzu nie je dostatok priestoru na poskytnutie uceleného prehľadu o „histórii otvoreného vzdelávania“, uvádzame niekoľko kľúčových udalostí, ktoré prispeli k rozšíreniu hnutia za otvorené vzdelávanie. *(Ak viete o ďalších takýchto podstatných udalostiach, povedzte nám o tom a my budeme časovú os aktualizovať. Ďakujeme!)*

- 1969 – otvorenie [Open University](#) vo Veľkej Británii
- 1983 – [založenie hnutia za slobodný softvér](#) (Free Software Movement) spustením projektu GNU
- 1989 – [Internetová sieť](#)
- 1997 – [MERLOT](#) [repozitár otvorených vzdelávacích zdrojov]
- 1998 – [Zákon o predĺžení doby platnosti autorských práv](#) v USA
- 1998 – zavedenie termínu „otvorený obsah“ a vydanie [licencia na otvorený obsah](#) (OCL, Open Content License)
- 1999 – vydanie [licencie na otvorené publikácie](#) (OPL, Open Publication License)
- 1999 – spustenie [Connexions](#) (premenované na OpenStax v roku 2012)
- 2001 – [Wikipedia](#)
- 2001 – [založenie](#) Creative Commons
- 2001 – [študijné materiály MIT](#)
- 2002 – [Budapeštianska iniciatíva za otvorený prístup](#) (BOAI)
- 2002 – [spustenie licencií](#) Creative Commons
- 2002 – [UNESCO zaviedlo](#) pojem Open Educational Resources (Otvorené vzdelávacie zdroje)
- 2004 – prvá výročná [konferencia o otvorenom vzdelávaní](#)
- 2005 – vznik [OpenCourseWare Consortium](#) (v roku 2014 premenované na Open Education Consortium)
- 2006 – [WikiEducator](#)
- 2007 – [Deklarácia z Kapského mesta o otvorenom vzdelávaní](#)
- 2007 – [OER Commons](#)
- 2007 – [Experiment Wileya a Coursova s „otvorenými študijnými programami“](#)
- 2008 – [Vydanie publikácie Opening Up Education \(Otvorenie vzdelávania\)](#)

- 2008 – [kurz Connectivism and Connected Knowledge](#)
  - s účasťou vyše 2 000 študentov, na základe čoho vznikol výraz „hromadný otvorený online kurz“ resp. [MOOC](#) (Massive Open Online Course). Pozrite si toto video Davea Cormiera o MOOC: „[What is a MOOC?](#)“ („Čo je to MOOC?“) Video (4:26), [CC BY 3.0](#)
- 2012 – [OpenStax](#) vydáva prvú otvorenú učebnicu
- 2012 – [Parížska deklarácia UNESCO o OVZ](#)
- 2017 – [2. svetový kongres UNESCO o OVZ](#)⁸
- 2019 – [Odporúčanie UNESCO o OVZ](#)
- 2020 – UNESCO spúšťa [Dynamickú koalíciu](#) v súvislosti s odporúčaním o OVZ

Záverečné poznámky

Otvorené vzdelávacie zdroje, či už sú organizované ako otvorené učebnice alebo otvorené vzdelávacie programy, poskytujú učiteľom, študentom a ďalším osobám celý rad povolení, vďaka ktorým je vzdelávanie cenovo dostupnejšie a flexibilnejšie. Tieto povolenia tiež umožňujú rýchle a lacné experimentovanie a inovácie, pretože pedagógovia sa snažia maximalizovať prístup k efektívnym vzdelávacím zdrojom pre všetkých.

---

⁸ [K Ľubľanskému akčnému plánu pre OVZ (2017) pristúpilo aj Slovensko: https://en.unesco.org/sites/default/files/ljubljana_OVZ_action_plan_2017.pdf]

6.3 Vyhľadávanie, vyhodnocovanie a úprava zdrojov

Žijeme v živej vizuálnej kultúre, ktorá vyžaduje, aby pedagógovia poskytovali na hodinách relevantné vzdelávacie zdroje, hoci nájsť a opakovane použiť vynikajúce diela iných autorov nie je vždy jednoduché. V tejto časti sa naučíte, ako nájsť OVZ iných autorov a ako ich upraviť na účely použitia na svojich vlastných hodinách.

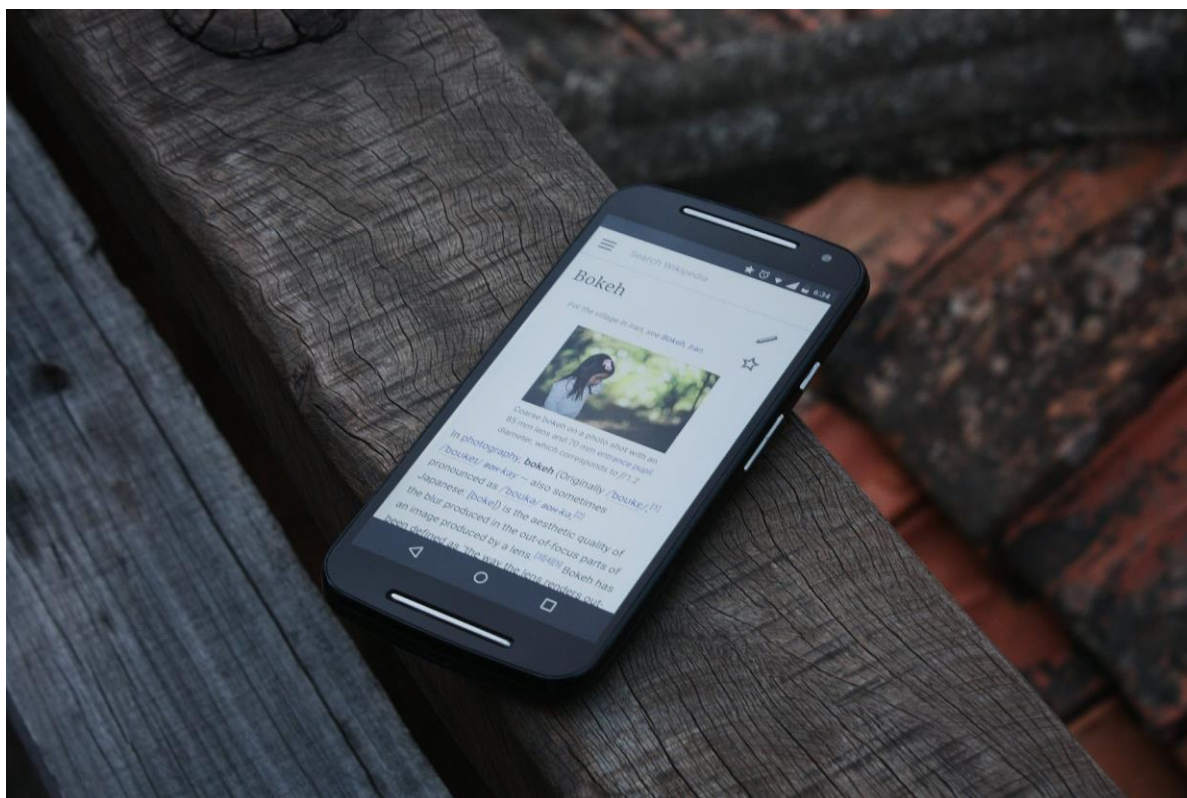
Knihovníci zohrávajú dôležitú úlohu pri objavovaní, rozvíjaní, popise, licencovaní, správe a šírení otvorených vzdelávacích zdrojov (OVZ). Knižnice majú zároveň možnosť obhajovať a podporovať využívanie OVZ. V tejto časti si vysvetlíme praktickým prístup k podpore zavádzania OVZ.

Otázky / Prečo na tom záleží

Aké zručnosti a znalosti potrebujete na vyhľadávanie OVZ, ktoré vy a vaši študenti potrebujete? Ak sa chcete pripojiť ku globálnej komunite otvoreného vzdelávania, nájsť tie najlepšie otvorené zdroje pre svoj kurz a šíriť svoje diela ako OVZ, musíte vedieť – a vedieť, ako učiť iných – ako nájsť, vyhodnotiť a upraviť otvorené licencované zdroje. Čo ak chceme myslieť v širšom kontexte... aký vplyv by mohlo mať otvorené vzdelávanie z globálneho hľadiska?

Prečo je otvorenosť a možnosť upravovať, remixovať a šíriť obsah taká dôležitá? Ak by verejnosť mala prístup k kvšetkým vedomostiam sveta a mohla by ich tvorivo remixovať, aké nové príležitosti by sme mohli nájsť na riešenie globálnych výziev (napr. [cieľov trvalo udržateľného rozvoja OSN](#))?

Tiago Aguiar: [Mobilný telefón](#). Verejná sféra/Public Domain: [CC0](#)

Čo sa naučíme

- Nájsť OVZ v otvorených úložiskách, na Google a na ďalších platformách
- Posúdiť, ako opakovane použiť/upraviť/remixovať OVZ, ktoré nájdete
- Ukázať, ako sa môžu rôzne OVZ používať spoločne a súčasne venovať pozornosť kompatibilitě licencií.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Kde momentálne hľadáte vzdelávacie zdroje? Vyhľadávate otvorené alternatívy materiálov, ktoré v súčasnosti používate? Ako hodnotíte svoje existujúce vzdelávacie zdroje a ako môžete tieto metódy uplatniť pri obsahu podliehajúcemu verejnej licencií?

Po identifikácii vzdelávacích zdrojov, ktoré v súčasnosti používate, si položte tieto otázky:

- Je tento zdroj voľne dostupný všetkým mojim študentom?
- Môžeme si ja a moji študenti uchovať kópiu tohto zdroja navždy?
- Má moja trieda zákonné právo na opravu chýb, aktualizáciu starého alebo nepresného obsahu, vylepšenie diela a jeho šírenie medzi ďalšími pedagógmi po celom svete?
- Môžu moji študenti prispieť k našim vzdelávacím zdrojom a zlepšiť ich ako súčasť svojej práce v rámci kurzu?

Ak je odpoveď na tieto otázky „Nie“, pravdepodobne používate vzdelávacie zdroje, z ktorých nevyplývajú zákonné povolenia, ktoré vy a vaši študenti potrebujete na to, aby ste mohli robiť to, čo zamýšľate.

Získavanie potrebných vedomostí

Vyhľadávanie zdrojov

Nie všetko na internete sú otvorené vzdelávacie zdroje a niektoré diela označené ako „otvorené“ nemusia mať zákonné povolenia na vykonávanie činností 5R. Ako teda rozpoznáte OVZ a ako si zvolíte tie OVZ, ktoré budú na vašich hodinách fungovať najlepšie?

Nájdenie zdrojov, ktoré chcete použiť, je prvým krokom k zavedeniu OVZ na vašich hodinách. Vyhľadávanie predstavuje jednu z prvotných prekážok pre pedagógov využívajúcich OVZ. Našťastie, existuje mnoho osvedčených spôsobov vyhľadávania OVZ.

Po prvé, aby sme si urobili krátky úvod o tom, ako hľadať OVZ, pozrite si toto video [“How can I find OVZ?”](#) (Ako vyhľadávať OVZ?) (1:31).

Urobte si rýchly prehľad o projektoch OVZ a ľuďoch na [svetovej mape OVZ](#), aby ste získali predstavu o globálnej činnosti v oblasti OVZ.

Existuje mnoho webových stránok, ktoré obsahujú rozsiahle súbory OVZ (napr. Wikimedia Commons), niektoré univerzity však majú svoje vlastné úložiská a služby OVZ. Vhodným prvým krokom je pristúpiť k všeobecnému vyhľadaniu OVZ pomocou [rozšíreného vyhľadávania Google](#) a filtrovať výsledky podľa „Práva na použitie“ (rozbaľovacia ponuka v dolnej časti obrazovky). Pozrite si [príspevok spoločnosti Google](#) o tom, ako efektívne používať tento nástroj.

Okrem šírenia OVZ na svojich webových stránkach alebo blogu existujú stovky online platforiem, na ktorých môžete šíriť svoj obsah s otvorenou licenciou. [Creative Commons spravuje adresár](#) niektorých z najpopulárnejších platforiem OVZ pre pedagógov, ktoré sú usporiadané podľa typu obsahu (fotografie, video, audio, učebnice, kurzy atď.). Na týchto platformách môžete nájsť aj OVZ.

Pedagógovia podporujúci otvorené vzdelávanie si často navzájom pomáhajú pri vyhľadávaní OVZ v otvorených vzdelávacích zoznamoch na serveroch. Pripojiť sa môžete napríklad k týmto:

- Platforma CC pre otvorené vzdelávanie ([CC Open Education Platform](#)) ([pozvánka](#))
- [OER Forum](#)
- [International OER Advocacy](#)
- [OER Discuss](#)
- [Open Knowledge Open Edu](#)
- [Open Edu SIG](#)
- [Wikimedia Education](#)
- [US OER Advocacy](#)
- [SPARC: Library OER](#)
- [Educause Openness](#)

Ak sa chcete dozvedieť viac o najpopulárnejších všeobecných možnostiach vyhľadávania OVZ, prečítajte si tento [modul kurzu Open Washington](#).

Posúdenie zdrojov

Rovnako ako pri všetkých vzdelávacích zdrojoch, aj OVZ je potrebné pred použitím posúdiť. Pedagógovia, ktorí len začínajú pracovať s OVZ, môžu mať obavy ohľadom kvality, pretože OVZ sú k dispozícii zadarmo a mohli byť remixované inými pedagógmi. Proces používania a posudzovania OVZ sa až tak nelíši od posudzovania klasických zdrojov chránených autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“. Či už sa na vzdelávacie materiály vzťahuje verejná licencia alebo sú tieto materiály uzavreté, vy ste najlepším posudzovateľom kvality, pretože viete, čo vaši študenti potrebujú a čo vaše učebné osnovy vyžadujú.

Špecialistiv príslušných oblastiach (pedagógovia a knihovníci) často hodnotia kvalitu a vhodnosť vzdelávacích zdrojov podľa týchto kritérií: Zoznam [kritérií na hodnotenie kvality podľa JISC](#):

- presnosť
- reputácia autora/inštitúcie
- štandard technickej výroby
- dostupnosť
- vhodnosť na daný účel

Nenechajte si od nikoho nahovoriť, že OVZ sú zdroje „nízkej kvality“, pretože sú zadarmo. Ako sa uvádza v Sprievodcovi SPARC o rúcaní mýtov v oblasti OVZ ([SPARC OER Mythbusting Guide](#)):

- V tomto čoraz digitálnejšom a internetovo prepojenom svete sa staré príslovie „dostanete to, za čo zaplatíte“ stáva zastaralým. Vo všetkých oblastiach spoločnosti vznikajú nové modely, ktoré radikálne znižujú alebo eliminujú náklady používateľov, pričom tento druh inovácií sa rozšíril aj do vzdelávacích zdrojov.
- Vydavatelia OVZ pracujú na zabezpečení kvality svojich zdrojov. Mnoho otvorených učebníc vzniká na základe prísnych redakčných a recenzných pokynov a mnohé úložiská OVZ umožňujú akademickým pracovníkom materiály preskúmať (a oboznámiť sa s recenziami iných osôb). Rastie aj množstvo dôkazov, ktoré potvrdzujú, že OVZ môžu byť bezplatné a súčasne vysokokvalitné – a čo je dôležitejšie, podporujú pozitívne Čo sa naučíme študentov.

Dávajte si pozor aj na to, aby ste neboli vťahovaní do diskusií o „vysoko- alebo nízkokvalitných vzdelávacích zdrojoch“, keď pedagógom by v skutočnosti malo ísť o „efektívnosť“. Prečítajte si tieto dva príspevky od Davida Wileyho: [Stop Saying “High Quality” \(Prestaňte hovoriť “vysoká kvalita”\)](#) a [No, Really – Stop Saying “High Quality”](#) (Nie, naozaj – prestaňte hovoriť „vysoká kvalita“).

Remixovanie a adaptácia zdrojov

Otvorenosť umožňuje pedagógom efektívnejšie využívať zdroje, čo môže viesť k lepšiemu vzdelávaniu a lepším študentským výsledkom. OVZ možno remixovať a adaptovať: aktualizovať, prispôbovať a zlepšovať na lokálnej úrovni tak, aby vyhovovali potrebám študentov – prostredníctvom prekladov OVZ do miestneho jazyka, prispôbením otvorenej učebnice biológie tak, aby bola v súlade s miestnymi vedeckými štandardmi, alebo modifikáciou simulácie OVZ tak, aby bola prístupná študentovi, ktorý nepočuje.

Myšlienka remixu a adaptácie je základom vzdelávania. Kreatívne opakované použitie materiálov vytvorených inými pedagógmi a autormi je viac ako len o hľadani inšpirácie; kopírujeme, upravujeme a kombinujeme rôzne materiály na dotvorenie vzdelávacích zdrojov pre svojich študentov.

Foto: [José Carlos Cortizo Pérez](#). [CC BY 2.0](#)

Začleňovanie materiálov vytvorených inými autormi a kombinovanie materiálov z rôznych zdrojov môže byť zložité nielen z pedagogického hľadiska, ale aj z hľadiska autorského práva.

Na online zdroje digitálneho vzdelávania sa vzťahujú rôzne právne povolenia, ktoré umožňujú (alebo neumožňujú) verejnosti používať, remixovať a šíriť tieto zdroje. Spomenieme aspoň niektoré právne kategórie:

- Voľné diela (Public Domain Works) (neobmedzené autorskými právami) sa môžu remixovať s akýmkoľvek dielom.
  - Príklad: ktokoľvek môže remixovať [Dobrodružstvá Huckleberryho Finna](#) od Marka Twaina s [Alicou v krajine zázrakov](#) od Lewisa Carrolla.
- Diela chránené autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“, ktoré sú k dispozícii bezplatne online a ktoré môžete používať len na základe podmienok poskytovania služby v rámci projektu alebo uplatnením výnimky alebo obmedzenia autorských práv, ako je napríklad primerané použitie fair use) alebo primeraný prístup (fair dealing).
  - Príklad: mnohé MOOC umožňujú voľné opakované použitie svojho obsahu, nepovoľujú však kopírovanie, úpravu, remixovanie alebo opakované šírenie.
- Diela chránené autorskými právami s klauzulou „všetky práva vyhradené“ v uzavretých formátoch neumožňujú verejnosti dielo remixovať alebo upravovať.

- Príklad: filmový trhák dostupný iba v streamovacej službe, ktorý nemôžete použiť ani naň odkazovať.
- Diela s licenciou Creative Commons (a inými verejnými licenciami), ktoré ponúkajú rôzne povolenia a obmedzenia.
  - Príklad: Wikipédia (BY-SA) umožňuje opakované použitie obsahu na komerčné účely na rozdiel od WikiHow (BY-NC-SA). Článok na Wikipédii sa nemôže remixovať s článkom na WikiHow.

Ak chcete vedieť, ktoré diela s licenciou CC sa môžu remixovať s inými dielami s licenciou CC, preštudujte si znovu [Tabuľku remixovania obsahu s licenciami CC](#), ktorou sme sa zaoberali v časti 4.4. Dve diela môžete remixovať tam, kde sa dve diela s licenciou CC pretínajú v zelenom zaškrtnutom poli. Tam, kde vidíte čierne X, tieto dve diela s licenciou CC remixovať nemôžete.

	PUBLIC DOMAIN	PUBLIC DOMAIN	CC BY	CC BY SA	CC BY NC	CC BY ND	CC BY NC SA	CC BY NC ND
PUBLIC DOMAIN	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
PUBLIC DOMAIN	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
CC BY	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
CC BY SA	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
CC BY NC	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✗
CC BY ND	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
CC BY NC SA	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✗
CC BY NC ND	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗

[Tabuľka kompatibility licencií CC /CC BY 4.0](#)

Záznamy MARC a metadáta

Existujú [štandardy metadát](#) pre OVZ, ktoré sprístupňujú obsah na také použitie, ktoré umožňuje jeho vyhľadávanie, usporiadanie a začlenenie do súčasných obsahových systémov inštitúcie. Metadáta môžu obsahovať informácie, ako je autor, názov, tematická oblasť, úroveň, kľúčové slová a ďalšie informácie o príslušnej kategórii.

Existuje veľa zdrojov, ktoré môžete jednoducho zahrnúť do otvorených učebníc v svojej knižničnej zbierke. Platforma [UnGlue.it](#) má rozsiahlu databázu elektronických kní s licenciami Creative Commons. V roku 2014 bolo pridaných 1 897 bezplatných elektronických kní – z toho 1 076 má licenciou Creative Commons. Na platformu boli tiež pridané [knižničné nástroje](#) s cieľom umožniť používateľom sťahovať a nahrávať prispôsobiteľné záznamy MARC (strojovo čitateľná katalogizácia, z angl. Machine-Readable Cataloging). OVZ ako otvorené zdroje s verejnými licenciami často existujú mimo katalógu

a katalogizačné štandardy sa môžu medzi úložiskami líšiť. Pozrite si katalógový záznam [Worldcat](#) pre OpenStax, aby ste videli, ako by mohol otvorený vzdelávací zdroj vyzeráť v katalógu. Ako katalogizujete OVZ? Na diskusiu použite triedny chat.

Bibliografické záznamy MARC pre OVZ ponúkajú aj Open Textbook Library [Knižnica otvorených učebníc – online databáza bibliografických informácií] a [BC Campus](#). [[BC Campus](#) – kanadská štátna agentúra zameraná na sprístupňovanie vysokoškolského vzdelávania]. Open Textbook Library tiež aplikuje CC0 na všetky svoje [záznamy MARC](#). [Prečítajte si viac o tom, ako používať CC pri záznamoch MARC](#).

Záverečné poznámky

Žijeme vo svete informačnej hojnosti a čoraz väčšie percento digitálnych vedomostí podlieha otvoreným licenciám. Nájdenie správnych otvorených zdrojov, ktoré budú vyhovovať potrebám vašich vzdelávacích priestorov a vašich študentov, môže byť výzvou. Jednou z hlavných motivácií na používanie OVZ je schopnosť upravovať, remixovať a šíriť tieto diela tak, aby čo najlepšie vyhovovali potrebám vašich študentov. Vyhľadávače, archívy OVZ a služby platforiem so integrovanými nástrojmi na používanie licencií Creative Commons sú nápomocné, nájdenie správnych OVZ však stále trvá nejaký čas.

6.4 Vytváranie a šírenie OVZ

Veľká časť tohto kurzu sa zameriavala na tvorbu: ako to funguje z právneho hľadiska a – v praktickejšej rovine – ako sa učíme tým, že niečo robíme a vytvárame. V tejto časti si vysvetlíme a naučíme sa, ako vytvárať otvorené vzdelávacie zdroje, aby mali maximálny dosah a mohli sa používať bez akýchkoľvek právnych alebo technických prekážok.

Otázky / Prečo na tom záleží

Veľkú časť práce každého pedagóga tvorí príprava, aktualizácia a kombinovanie učebných materiálov. Otvorenie týchto materiálov vyžaduje len niekoľko ďalších krokov a je to jednoduchšie, ako si myslíte. Aké sú to kroky? Čo by ste mali zvážiť a očakávať, keď sa rozhodnete vytvoriť a zverejniť svoje zdroje v otvorenom priestore?

Keď šírimo vzdelávacie zdroje v podobe OVZ, šírimo svoje odporúčané postupy, svoje odborné znalosti, výzvy a riešenia. Vzdelávanie je o zdieľaní. Keď sa delíme o svoju prácu s viacerými ľuďmi, stávame sa lepšími pedagógmi.

Čo sa naučíme

- Získať predstavu o tom, ako budú vaše OVZ fungovať v praxi.
- Porozumieť tomu, ako prebieha voľba licencie (licencií) CC pre vaše zdroje.
- Preskúmať svoje rozhodnutie o verejnej licencií z hľadiska kompatibility (t. j. či môže byť remixované) s inými otvorenými zdrojmi.
- Identifikovať potreby a výzvy na zlepšenie dostupnosti OVZ pre všetkých.

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Na akých učebných zdrojoch v súčasnosti pracujete? Zverejňujete alebo delíte sa o tieto zdroje s inými ľuďmi, aby ste získali spätnú väzbu? Ktoré z vašich zdrojov by mohli byť podľa vás prínosom pre vašich kolegov, študentov, knižnice alebo vedcov? Ak sa rozhodnete šíriť svoj obsah, koľko slobody chcete poskytnúť iným? Aké povolenia udelíte ostatným pri opakovanom použití vášho diela?

Získavanie potrebných vedomostí

Prečo zdieľať?

Na úvod si v súvislosti s tým, prečo je dôležité šíriť svoje dielo ako OVZ, pozrite toto video: [Open Education Matters: Why is it important to share content?](#) (Na otvorenom vzdelávaní záleží: Prečo je dôležité šíriť obsah?) (trvanie 03:51)

Keďže pedagógovia a knihovníci môžu OVZ šíriť medzi všetkými s takmer nulovými nákladmi⁹, mali by sme tak urobiť. Koniec koncov, vzdelávanie je predovšetkým o šírení vedomostí

a myšlienok. Knižnice sú o archivácii, šírení a pomoci študentom nájsť vedomosti, ktoré hľadajú. Keď na svoje diela udeľujeme licencie CC, šírimo ich vo verejnosti na základe jednoduchých zákonných povolení.

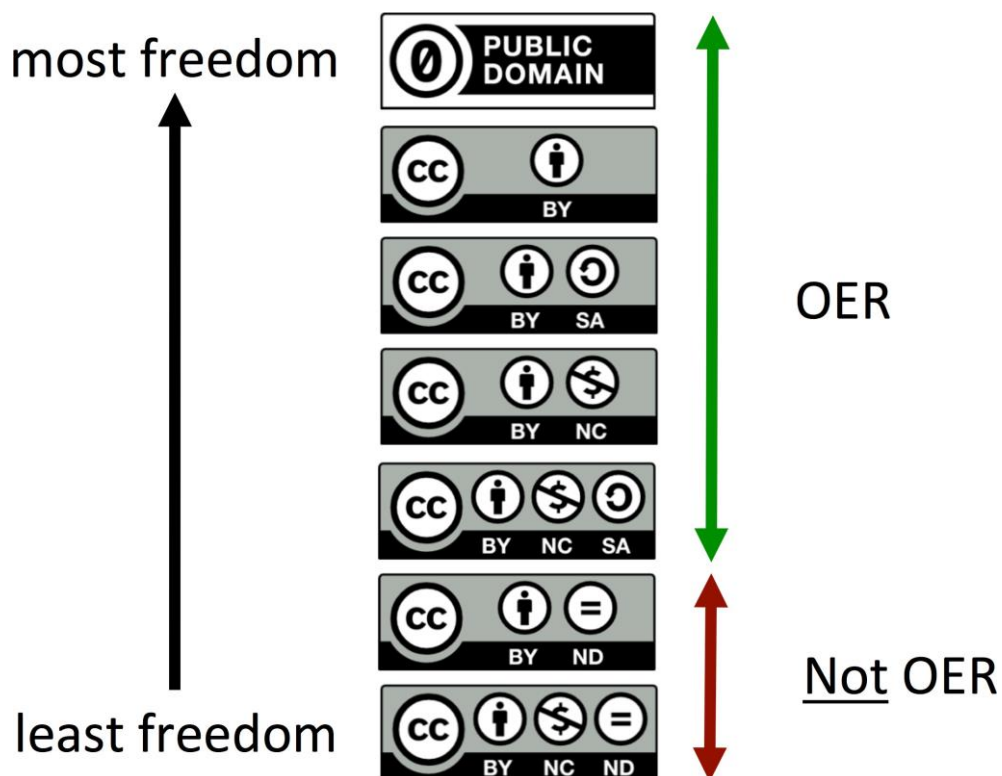
Šírenie vášho diela je darom pre celý svet.

---

⁹ Kým v mnohých krajinách (napr. v mnohých členských štátoch EÚ) nemusia byť náklady problémom, reštriktívne autorské práva a obmedzené práva na primerané použitie (fair use)/primeraný prístup (fair dealing) môžu limitovať nové vyučovacie metódy.

Výber licencie CC pre OVZ

Ako si možno pamätáte, nie všetky vzdelávacie materiály dostupné s licenciou CC sú OVZ. Preštudujte si túto tabuľku, ktorá podrobne opisuje, ktoré licencie CC sú pre vzdelávacie zdroje vhodné a ktoré nie.

Dve licencie CC Bez odvođeného obsahu (ND) sa nepovažujú za zlučiteľné s OVZ, pretože neumožňujú verejnosti upravovať alebo remixovať vzdelávacie zdroje a verejne ich šíriť. Keďže licencie ND nespĺňajú 5R ani žiadnu z hlavných definícií OVZ, hnutie za otvorené vzdelávanie nepovažuje vzdelávacie zdroje s licenciou ND za „OVZ“.

Pri voľbe správnej licencie na svoj otvorený vzdelávací zdroj musíte popremýšľať o tom, aké povolenia chcete udeliť ďalším používateľom – a aké povolenia si chcete ponechať pre seba. Prečítajte si článok „[Open Textbook Community Advocates CC BY License for Open Textbooks](#)“ (Komunita za otvorené učebnice presadzuje licenciu CC BY na otvorené učebnice) a zamyslite sa nad tým, prečo táto komunita odporúča licenciu Creative Commons Uvedenie autora (CC BY) v oblasti vzdelávania. Podobný text s ďalšími argumentmi o rovnakej licencií pri publikovaní vedeckých výskumov nájdete v článku "[Why CC BY?](#)"(Prečo CC BY?) od Združenia vedeckých vydavateľov s otvoreným prístupom (Open Access Scholarly Publishers Association).

Základné informácie o licenciách, o tom, ako si zvoliť a použiť licenciu na svoje dielo alebo kombinované diela iných autorov a z iných zdrojov, nájdete opäť v časti [4.1](#).

Právne prípady týkajúce sa licencií CC v súvislosti s OVZ

Podrobnú analýzu judikatúry Creative Commons nájdete v module 3.4 „Vymožiteľnosť licencií“. Creative Commons vedie zoznam súdnych rozhodnutí a judikatúry z jurisdikcií celého sveta, ktoré súvisia s licenciami a nástrojmi CC, v [právnej databáze CC](#).

V rokoch 2017 – 2018 sa vyskytli dva právne prípady, ktoré sa týkali otvoreného vzdelávania: Great Minds verzus FedEx Office a Great Minds verzus Office Depot, ako sa uvádza v 4. časti (pozri časť 4.2 a časť Doplnkové zdroje). Pripomíname, že oba prípady sa týkali OVZ, ktoré školy používali na nekomerčné účely. V oboch prípadoch okresné sudy zistili, že obchod s kopírovacími službami môže rozmnožovať vzdelávacie materiály na žiadosť školského obvodu, ktorý ich používa na základe licencie CC BY-NC-SA; autorské práva na licenciu ani licencia CC tak neboli porušené.

V čase zverejnenia v prípade FedEx odvolací súd USA pre 2. obvod [rozhodol](#), že obchod s kopírovacími službami môže rozmnožovať vzdelávacie materiály na žiadosť školského obvodu, ktorý ich používa na základe licencie CC BY-NC-SA. V prípade Office Depot sa stále čaká na odvolanie. [Súd rozhodol v roku 2019. Pri odvolaní sa aj v prípade Office Depot potvrdilo pôvodné rozhodnutie – teda že kopírovacie služby neporušujú autorské práva, keď pre školy kopírujú materiály s licenciou CC BY NC. Podľa [CC Legal Database](#).]

Ďalšie faktory na zváženie

Okrem výberu správnej licencie CC, aké ďalšie aspekty otvorenosti a pedagogickej činnosti stoja za zváženie? [Tu je zoznam odporúčaných postupov, ktoré by ste mali zohľadniť pri svojej práci pri tvorbe OVZ](#).

[8. modul programu Open Washington o šírení OVZ](#) vám ponúkne praktické rady o tom, ako šíriť OVZ online a ako ich pripraviť na použitie aj v režime offline.

papirontul: [Encyklopédia a čítačka elektronických kníh na zelenej tráve](#).

Verejná sféra: [CCO](#)

Zabezpečenie dostupnosti OVZ pre všetkých

Vo svojej podstate je cieľom OVZ zabezpečiť, aby k nim mal prístup každý. Nielen bohatí ľudia, nielen ľudia, ktorí vidia alebo počujú, nielen ľudia, ktorí čítajú po anglicky - ale všetci.

Keďže autori a inštitúcie vytvárajú a šíria OVZ, odporúčané postupy v oblasti prístupnosti musia byť súčasťou výučbového a technického návrhu od samého začiatku. Pedagógovia nesú právnu a etickú zodpovednosť za to, aby zabezpečili, že naše učebné zdroje budú plne prístupné všetkým študentom, vrátane tých so zdravotným postihnutím.

Pozrite si video [“Simply Said: Understanding Accessibility in Digital Learning Materials”](#) (Jednoducho povedané: ako funguje prístupnosť v digitálnych učebných materiáloch) od Národného centra pre prístupné vzdelávacie materiály (6:42).

Odporúčané postupy na zabezpečenie prístupnosti vašich OVZ pre všetkých zahŕňajú:

- venovanie diela verejnej sfére/public domain (CC0) alebo pridanie licencie CC, ktorá nie je licenciou ND,
- uľahčenie sťahovania vášho diela v editovateľných formátoch súborov, aby ho ostatní mohli modifikovať a/alebo prekladať tak, aby vyhovovalo lokálnym potrebám a bolo prístupné,
- a čo je najdôležitejšie – od začiatku koncipovať dielo tak, aby bolo prístupné.

Webové stránky knižníc, knižničné príručky, katalogizácia a Creative Commons

Knihovníkov, ktorí sa ocitnú v úlohe tvorcov obsahu, môže zaujímať, ako licencovať svoje diela. Vyše 5 000 inštitúcií v Spojených štátoch používa LibGuides ako svojho preferovaného predmetového sprievodcu CMS, s viac ako 120 000 nositeľmi licencií po celom svete. Licencovanie vašich zdrojov pomocou Creative Commons môže byť rovnako jednoduché ako použitie [nástroja na výber licencie](#) (License Chooser) s cieľom vytvoriť strojovo čitateľné tlačidlo pre vašu stránku alebo LibGuide.

Na webových stránkach knižníc existujú stovky knižničných sprievodcov o samotnom Creative Commons. [Pozrite sa na tieto výsledky vyhľadávania](#) a prezrite si zdroje, ktoré našli špecializovaní knihovníci v súvislosti s Creative Commons a autorskými právami.

Záverečné poznámky

Otvorenosť vo vzdelávaní znamená viac než len prístup alebo právnu istotu v tom, čo môžete používať, modifikovať a šíriť medzi svojimi študentmi. Otvorené vzdelávanie znamená navrhovanie takých obsahov a postupov, ktoré zabezpečia, že každý sa môže aktívne podieľať a prispievať k súhrnu všetkých ľudských vedomostí. Keďže pedagógovia a študenti upravujú OVZ iných autorov a vytvárajú a šíria nové OVZ, pri koncipovaní diela by mala byť prístupnosť vždy na vašom kontrolnom zozname.

6.5 Otváranie inštitúcií

Ako môžu vzdelávacie inštitúcie podporovať otvorený vzdelávací obsah, postupy a komunitu prostredníctvom svojich politík.

Foto: [Stories of change](#), [CC BY 2.0](#)

Otázky / Prečo na tom záleží

Vzdelávacie inštitúcie na celom svete sa snažia prísť na to, ako podporiť svojich pedagógov, zamestnancov a študentov pri používaní, úprave a šírení OVZ s novými otvorenými vzdelávacími postupmi a komunitami, ktoré ich podporujú. Ako môžu lídri v oblasti vzdelávania využívať rôznorodé politické nástroje na podporu a propagáciu otvoreného vzdelávania?

Čo sa naučíme

- Zvážiť, či a prečo potrebujete politiku na dosiahnutie vašich cieľov otvoreného vzdelávania
- Porozumieť ponuke možností politiky otvoreného vzdelávania
- Posúdiť vlastné existujúce inštitucionálne politiky
- Porozumieť spôsobu rozvíjania inštitucionálnej otvorenej politiky

Osobné zamyslenie / Prečo je to pre vás dôležité

Čo ak existujú inštitucionálne politiky, ktoré podporujú vaše úsilie o otvorené vzdelávanie a otvorený prístup? Aký vplyv môžu mať politiky presadzujúce otvorený prístup a otvorené vzdelávanie na vás a vašich študentov?

Získavanie potrebných vedomostí

Vzdelávacie inštitúcie majú široký rad možností na zavádzanie politík otvoreného vzdelávania, z ktorých si môžu vybrať.

- Zvyšujte povedomie o existencii OVZ a o prínosoch pre vašich študentov a akademických pracovníkov vysokej školy.
  - Opatrenie: Každý rok usporiadajte deň „otvoreného vzdelávania“ vo svojej škole alebo na univerzite.
- Poverte zainteresované strany, aby riadili stratégiu otvoreného vzdelávania vašej inštitúcie.
  - Opatrenie: Vytvorte pracovnú skupinu pre otvorené vzdelávanie pozostávajúcu zo študentov, akademických pracovníkov, odborníkov na dostupnosť materiálov, dekanov, zástupcov kníhkupectva, organizácií finančnej pomoci, knižnice, tvorcov pokynov, elektronického vzdelávania atď.
- Uistite sa, že všetok obsah, ktorý financujete, je OVZ.
  - Opatrenie: Navrhňte, prijmite a implementujte politiku udeľovania verejných licencií, ktorá vyžaduje, aby zdroje financované univerzitou/školou podliehali verejnej licencií (podľa možnosti CC BY 4.0). Použite [nástroj na vypracovanie politiky OVZ](#) na vypracovanie otvorenej politiky pre svoju inštitúciu. Príklady otvorených politík, ktoré vytvorili iní, nájdete v [Registri politík OVZ](#) (v globálnom meradle) a v [politikách a projektoch OVZ v Severnej Amerike](#).
- Spustite výzvu na akciu s cieľom vyriešiť problémy v oblasti vzdelávania.
  - Opatrenie: Vytvorte grantový program OVZ. Primeraný objem finančných prostriedkov, ktorými podporíte akademických a iných zamestnancov VŠ pri zmene uzavretého obsahu na OVZ pre vašich 50 študijných programov s najvyšším počtom zapísaných žiakov.
    - Príklad: Komunitná vysoká škola v okrese Maricopa spustila iniciatívu za zavedenie otvorenej učebnice s cieľom znížiť náklady na učebné materiály. Zabezpečila granty na vytvorenie otvorených kurzov a na zaškolenie akademických pracovníkov v oblasti OVZ. O tomto postupe sa dočítate viac [tu](#).
- Využite existujúce strategické dokumenty na podporu otvoreného vzdelávania.
  - Opatrenie: Doplniť ciele v oblasti otvoreného vzdelávania do kľúčových inštitucionálnych strategických dokumentov.
  - Opatrenie: Identifikovať a sledovať kľúčové ukazovatele výkonnosti, ktoré sa zlepšia po zavedení OVZ do študijných programov.
    - Príklad: Zlepšenie výsledkov študentov, zvýšenie percentuálneho podielu študentov, ktorí majú prístup k 100 % vzdelávacích zdrojov v 1. deň, zníženie predčasného ukončenia školskej dochádzky na začiatku

školského roka, keď si môžu študenti pridávať/vypúšťať predmety, zvýšenie počtu kreditov za semester, zníženie študentského dlhu, skrátenie času potrebného na získanie diplomu.

- Uľahčíte šírenie OVZ.
  - Opatrenie: Pripojte sa ku globálnemu úložisku otvorených zdrojov a uľahčíte svojim pedagógom a študentom vyhľadávanie otvorených zdrojov iných osôb a šírenie ich vlastných otvorených zdrojov. Zabezpečte profesionálny rozvoj.
- Zabezpečte, aby pedagógovia disponovali zákonnými právami na šírenie obsahu.
  - Opatrenie: Upravte zmluvu medzi inštitúciou a akademickými pracovníkmi/učiteľmi tak, aby pedagóg disponoval zákonnými právami na udelenie licencie CC na svoje dielo.
    - Príklad: Pravidlá Creative Commons na Novom Zélande zabezpečujú pre učiteľov predbežné povolenie na distribúciu ich zdrojov online na účely ich šírenia a opakovaného použitia. Táto politika zároveň zabezpečuje, že škola aj učiteľ – ako aj učelia z celej krajiny a z celého sveta – môžu naďalej využívať a upravovať zdroje, ktoré vytvorili novozélandskí učelia v rámci svojho zamestnania. Creative Commons NZ vyvinul [komentovaný vzor politiky pre školy, ktorú si môžu školy prispôbiť](#).
- Informujte študentov o OVZ.
  - Opatrenie: Vyžadujte označenie študijných programov OVZ v katalógoch študijných programov, aby študenti mohli zistiť, či sa v rámci príslušného študijného programu používajú OVZ alebo otvorené učebnice. Príklad: [CUNY labels OER in their catalog \(video\)](#) (CUNY označuje OVZ vo svojom katalógu). [The City University of New York, Newyorská univerzita]
- Odmeňujte šírenie obsahu.
  - Opatrenie: Upravte svoje pravidlá na kariérny postup a obsadzovanie akademických pracovných miest a funkcií tak, aby ste odmeňovali vytváranie/používanie/udržiavanie OVZ a publikovanie v časopisoch s otvoreným prístupom. Pri obsadzovaní akademických pracovných miest a udeľovaní vedeckých hodností by v rámci procesu hodnotenia mala byť tvorba a adaptácia OVZ primerane uznaná za inováciu učebných osnov a služieb akademickému povolaniu.

Presadzovanie politík otvoreného vzdelávania

Cieľom väčšiny politík otvoreného vzdelávania je zabezpečiť, aby vzdelávacie zdroje financované z verejných prostriedkov (alebo nadáciami) boli k dispozícii verejnosti aj s povoleniami na ich využitie v rámci činností 5R. Pokiaľ ide o presadzovanie politiky otvoreného vzdelávania, dôležitú úlohu tu zohrávajú rôzni aktéri.

Poskytovatelia finančných prostriedkov a ich programoví pracovníci musia rozumieť otvorenej politike, komunikovať jej význam príjemcom ústne aj písomne a následne priebežne kontrolovať, či má verejnosť plný prístup k obsahu s verejnými licenciami v súlade s podmienkami politiky.

Vedenie vysokých škôl by malo poskytovať podporu akademickým zamestnancom, ktorí

vytvárajú, remixujú, šíria a používajú OVZ a/alebo prepracovávajú svoje študijné programy smerom k otvorenému vzdelávaniu (napr. prijať knihovníka zameraného na oblasť otvoreného prístupu a otvorených vzdelávacích zdrojov na plný úväzok). Inštitúcie môžu zároveň prehodnotiť a upraviť (podľa potreby) svoje pravidlá na obsadzovanie akademických pracovných miest a funkcií s cieľom zabezpečiť, že akademickí zamestnanci zapojení do otvoreného vzdelávania budú za to odmeňovaní a nie trestaní pri hodnotení plnenia výkonu akademických funkcií.

Záverečné poznámky

Tam, kde vzdelávacie inštitúcie podporujú svojich pedagógov, iných zamestnancov a študentov pri prechode z uzavretých obsahov a postupov na otvorené, darí sa aj otvorenému vzdelávaniu. Pedagógovia majú záujem vytvárať čo najlepšie študijné programy a prispôbiť svoje postupy a pedagogický prístup tak, aby umožnili študentom spoluvytvárať vedomosti a posúvať hranice vedomostí otvoreným zdieľaním svojich myšlienok a zdrojov s verejnosťou na celom svete. Pedagógovia to však nedokážu sami. Potrebujú politickú, finančnú, časovú, personálnu podporu a politiky, aby uskutočnili prechod na OVZ so všetkými výhodami otvoreného vzdelávania.

Doplnkové zdroje

Ďalšie informácie o otvorenom prístupe

Peter Suber: *A Very Brief Introduction to Open Access* (Veľmi stručný úvod do otvoreného prístupu)

Stručný opis so zadefinovaním otvoreného prístupu, výskumných článkov, úložísk, archívov a časopisov s otvoreným prístupom

https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=digital_research_skills

Knižnice Minnesotskej univerzity: *Open Access Overview* (Prehľadne o otvorenom prístupe)

Úvod do otvoreného prístupu, najmä v súvislosti s knihovníkmi. Ponúka ďalšie zdroje a informácie od koalície SPARC (Scholarly Publishing and Academic

Resources Coalition (SPARC) o otvorenom prístupe pre knihovníkov

<https://www.lib.umn.edu/openaccess/open-access-overview>

Knižnice Washingtonskej univerzity: *Open Access Publishing: A New Model Based on Centuries of Tradition* (Publikovanie v režime otvoreného prístupu: Nový model založený na storočiach tradícií)

Stručný úvod do publikovania v režime otvoreného prístupu pre knihovníkov, vrátane doplnkových odkazov na súvisiace príručky pre knihovníkov týkajúce sa podpory otvoreného prístupu

<http://guides.lib.uw.edu/research/spoa>

Berkeley Library Scholarly Communication Services: *Open Access Publishing* (Publikovanie v režime otvoreného prístupu) Informácie o otvorenom prístupe, financovaní a o tom, ako vedecká činnosť s otvoreným prístupom zapadá do rámca akademickej publikačnej činnosti

<http://www.lib.berkeley.edu/scholarly-communication/publishing/open-access-publishing>

Aaron Tay: *Academic Libraries and Open Access* (Akademické knižnice a otvorený prístup)
Zásadná diskusia o tom, ako publikovanie s otvoreným prístupom zapadá do priestoru akademickej publikačnej činnosti vo všeobecnosti, a o aktuálnych otázkach týkajúcich sa otvoreného prístupu/

<https://medium.com/a-academic-librarians-thoughts-on-open-access/academic-libraries-in-a-mixed-open-access-paywall-world-can-we-substitute-open-access-for-d30fa182cafd>

Peter Suber: *Removing the Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians* (Odstraňovanie bariér výskumu: Úvod do otvoreného prístupu pre knihovníkov)
Podrobný opis otvoreného prístupu pre knihovníkov, ktorý sa zaoberá širšou logistikou fungovania otvoreného prístupu v praxi.

<https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm>

Richard Van Noorden: *Open access: The true cost of science publishing* (Otvorený prístup: Skutočné náklady na vedeckú publikačnú činnosť)

Diskusia o etike publikačnej činnosti, vrátane toho, ako otvorený prístup potláča niektoré z týchto etických otázok a praktickosť otvoreného prístupu k časopisom

<https://www.nature.com/news/open-access-the-true-cost-of-science-publishing-1.12676>

Toby Green: *We've failed: Pirate black open access is trumping green and gold and we must change our approach* (Zlyhali sme: Pirátsky čierny otvorený prístup triumfuje nad zeleným a zlatým a my musíme zmeniť náš prístup)

Diskusia o aktuálnych otázkach v oblasti publikovania s otvoreným prístupom a návodoch na to, ako zlepšiť súčasné modely

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/leap.1116/full>

Peter Suber: *Open Access Overview: Focusing on open access to peer-reviewed research articles and their preprints* (Prehľad otvoreného prístupu: Zameranie sa na otvorený prístup k recenzovaným výskumným článkom a ich preprintom). [CC BY 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/)

Článok opisujúci definície, iniciatívy a diskusie týkajúce sa otvoreného prístupu, vrátane diskusií o časopisoch, úložiskách, nákladových modeloch a verejnom záujme

<https://legacy.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>

Stephen Buranyi: *Is the staggeringly profitable business of scientific publishing bad for science?* (Je závratne ziskový biznis vedeckého publikovania zlý pre vedu?)

Článok o etike klasického akademického publikačného modelu a jeho vplyve na popularizáciu nového výskumu a vedeckých objavov

<https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science>

Lexi Rubow, Rachael Shen a Brianna Schofield, *Samuelsonova klinika práva, technológií a verejnej politiky: Understanding Open Access: When, Why, & How to Make Your Work Openly Accessible* (Porozumieť otvorenému prístupu: Kedy, prečo a ako otvorene sprístupniť dielo). [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Rozsiahly prehľad o otvorenom prístupe a o tom, ako zabezpečiť otvorený prístup k vlastnému dielu

<https://authorsalliance.org/wp-content/uploads/Documents/Guides/Authors%20Alliance%20-%20Understanding%20Open%20Access.pdf>

Ďalšie informácie o otvorenom prístupe a presadzovaní OVZ

Škola elektroniky a počítačovej vedy, Southamptonská univerzita: *ROAR: Registry of Open Access Repository Mandates and Policy* (ROAR: Register mandátov úložísk a politik otvoreného prístupu)

Prehľad existujúcich pravidiel otvoreného prístupu, vrátane podmienok a podrobností
<http://roarmap.eprints.org/981/>

Knižnice Torontskej univerzity: *OVZ and Advocacy: What Can Librarians Do?* (OVZ a ich obhajoba: Čo môžu robiť knihovníci?) Zdroje a informácie o tom, ako môžu knihovníci podporiť zavádzanie OVZ, ako aj niektoré pohľady fakúlt na OVZ

<https://guides.library.utoronto.ca/c.php?q=448614&p=3199145>

Podpora a transformácia vzdelanosti pri Združení vysokoškolských a výskumných knižníc: *Scholarly Communication Toolkit: Scholarly Communication Overview* (Súbor nástrojov na vedeckú komunikáciu: Prehľad vedeckej komunikácie)

Súbor nástrojov, ktorý pomôže knihovníkom začleniť perspektívu vedeckej komunikácie do činností a programov knižnice, ako aj pripraviť prezentácie o problematike vedeckej komunikácie pre vedenie, akademických pracovníkov iných zamestnancov, študentov a ďalších knihovníkov.

<http://acrl.libguides.com/scholcomm/toolkit/>

Ďalšie informácie no nových modeloch publikovania s otvoreným prístupom

Timothy Vollmer: *Open In Order To... Accelerate Research and Scientific Discoveries* (Otvoriť s cieľom... Urýchliť výskum a vedecké objavy). [CC BY 4.0](#)

Článok o hodnote otvoreného prístupu na základe zhrnutia chatu na Creative Commons Slack o význame preprintov pre publikovanie s otvoreným prístupom

<https://creativecommons.org/2017/10/25/open-order-accelerate-research-scientific-discoveries/>

Richard Poynder: *Otázky a odpovede so spoluzakladateľom PLOS Michaelom Eisenom*
Rozhovor s Michaelom Eisenom o nákladoch a budúcnosti publikovania s otvoreným prístupom

<https://poynder.blogspot.ca/2017/10/q-with-plos-co-founder-michael-eisen.html>